

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**TÜRK MESNEVİ EDEBİYATINDA
HZ. PEYGAMBER
(15. YÜZYILA KADAR)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ELİF ASLAN

İSTANBUL, 2021

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**TÜRK MESNEVİ EDEBİYATINDA
HZ. PEYGAMBER
(15. YÜZYILA KADAR)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ELİF ASLAN
(170101010)**

**Danışman
(Prof. Dr. Kemal Yavuz)**

İSTANBUL, 2021

[18/01/2021]

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim] Dalı'nda [170101010] numaralı [Elif ASLAN'in] hazırladığı “[Türk Mesnevi Edebiyatı'nda Hz. Peygamber (11. Yüzyıldan 15. Yüzyıla Kadar)]” konulu [Yüksek Lisans] tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, [18/01/2021] [Pazartesi] günü saat [14:00] da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin [KABULÜNE] karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı [.../.../20...] tarihinde, saat [...]:[...] da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının “[Türk Mesnevi Edebiyatında Hz. Peygamber (15. Yüzyıla Kadar)]” şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
(Danışman) [Prof. Dr. Kemal YAVUZ (Danışman)]	[18/01/2021]	[KABUL]
[Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK]	[18/01/2021]	[KABUL]
[Dr. Öğr. Üyesi Esra EGÜZ O DONOHOE]	[18/01/2021]	[KABUL]

BEYAN/ETİK BİLDİRİM

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Elif Aslan

TEŞEKKÜR

Lisans hayatımın başından bu zamana kadar bilgi hazinesinin kapısını sonuna kadar açan sevgili hocam, üstadım Prof. Dr. Kemal Yavuz'a, gönlümdeki Klasik Edebiyat ateşini bulmamı sağlayan Türk Dili ve Edebiyatı bölüm başkanımız sevgili hocam Prof. Dr. Nihat Öztoprak'a, lisansüstü eğitim enstitüsü müdürümüz Prof. Dr. Hasan Akay'a, akademik hayatım boyunca derslerinden feyz aldığım Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün birbirinden kıymetli öğretim üyelerine Őükranlarımı sunarım.

Maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen annem, babam ve kardeşlerime, düŐtüğüm her an beni motive eden eşim İbrahim Aslan'a, son olarak ansiklopedi maddeleri, kitap, tez ve makalelerinden faydalandığım edebiyat araŐtırmacılarına teşekkür ederim.

Hayatımın her anında bana destek olan fakat tezimin bitişini göremeyen dedem Nazmi Aslanhan'ı saygı ve rahmetle anıyorum.

Elif Aslan

TÜRK MESNEVİ EDEBİYATINDA HZ. PEYGAMBER

(15. YÜZYILA KADAR)

Elif Aslan

ÖZET

Bu çalışmamızda Türk Edebiyatının bilinen ilk mesnevisi olan Kutadgu Bilig'den 14. yüzyılın sonuna kadar yazılmış olan mesnevilerde Hz. Peygamber'in yerini inceledik. İncelememizde üzerinde çalışma yapılmış mesnevileri kullandık. Çeşitli sebeplerden incelememize dahil edemediğimiz mesneviler mevcuttur. İncelenen bütün mesnevileri tablolar halinde belirttik 48 mesnevide Hz. Peygamber ile ilgili beyitler ve hikâyeler tespit ettik ve bunları sınıflandırdık. Sınıflandırdığımız beyitleri, şiirleri ve münferit hikâyeleri günümüz Türkçesine çevirerek açıkladık. Telif, telifi tercüme, tercüme ve müstakil eserler olmak üzere dört ana bölüm oluşturduk. Her bölümün sonunda o bölümle ilgili bir değerlendirme yaptık ve çalışmamızın sonuç bölümünde bulunan bütün verilerin ortak ve farklı yönlerini karşılaştırarak araştırma amacına uygun bir sonuç elde ettik.

Anahtar Kavramlar: Klâsik Türk Edebiyatı, Mesnevi, Hz. Peygamber, Destân, Mucize.

**THE PROPHET MUHAMMAD IN TURKISH MATHNAWI
LITERATURE
(UNTIL THE 15TH CENTURY)**

Elif Aslan

ABSTRACT

In this study, we examined the place of the Prophet in the mathnawi written from Kutadgu Bilig, the first known mathnawi in Turkish Literature, until the 14th century. In our review, we used the studied mathnawi. There are mathnawi that we could not include in our analysis for various reasons. We specified all the examined mathnawi in tables, and identified verses and stories about the Prophet in 48 mathnawi and classified them. We explained the couplets, poems and individual stories that we have classified by translating them into modern Turkish. We created four main sections: copyright, copyrighted translation, translation and individual works. At the end of each chapter, we made an evaluation about that chapter and we obtained a Result suitable for the research purpose by comparing the common and different aspects of all the data in the conclusion of our study.

Key Words: Classical Turkish Literature, Mathnawi, Prophet, Epos, Miracle.

ÖN SÖZ

“Türk Mesnevi Edebiyatında Hz. Peygamber (15. yüzyıla kadar)” başlığını taşıyan tezimizde 11. yüzyılda Yûsuf Has Hacib tarafından yazılan Türk mesnevi edebiyatının ilk mesnevisi olan Kutadgu Bilig’den 15. yüzyıla kadar yazılan mesnevilerde Hz. Peygamber’i incelemeyi ve elde edilen beyit, şiir ve münferit manzum hikâyeleri konularına göre tasnif etmeye çalıştık. Yaptığımız çalışma üzerine daha önce bir çalışma yapılmamış olması bizi bu konu üzerinde çalışmaya teşvik etti.

Yapılan çalışmamız kapsamında ele alınan mesneviler tezimizin hacmi ve bitirme süresi göz önünde bulundurularak bu dönem içerisinde yazılmış olan Garib-nâme, İslamî’nin Mesnevisi, Ferah-nâme gibi mesneviler tezimiz dışında tutulmuştur. Her biri baştan sona Hz. Peygamber’i anlatan bu eserlerin bölük bir şekilde verilmesi uygun görülmemiştir. Bu dönemler içerisinde yazılıp tezimize almadığımız mesnevilere ulaşamadık.

Çalışmamızın giriş kısmında mesnevi türü tanıtılıp ilk dönem mesnevileri konusunda teknik bilgi verilmiştir. Giriş dışında dört ana bölümden oluşan tezimiz de 48 mesnevi incelenmiştir. İncelenen mesneviler Amil Çelebioğlu ve Ahmet Kartal’ın tasniflerine göre mesneviler sınıflandırılmıştır. Her bölüm müstakil beyitler ve hikayeler olmak üzere iki ana bölüme ayrılmıştır; beyitlerine göre incelenen mesneviler övgü, şefaat dileği, Hz. Peygamber’in sözleri, Hz. Peygamber’in insanlara nasihati ve Hz. Peygamber’in vasıfları olarak sınıflandırılmıştır. Hikayeler ise eserin kahramanları arasında Hz. Peygamber ve Hz. Peygamber’in mucizeleri olarak iki başlık altında incelenmiştir. Her bölümde incelenen mesnevilerden elde edilen metinler önce günümüz Türkçesine çevrilmiştir, günümüz Türkçesine çevrilen metinlerin manzum halleri de hemen ardından verilmiştir. Her bölümün sonunda o bölümün mesnevilerine ayrılmış bir değerlendirme bulunmaktadır.

Birinci bölüm 15. yüzyıla kadar yazılmış telif mesnevilere ayrılmıştır. Kutadgu Bilig, Kitabu Evsâfi Mesâcidi’ş-Şerîfe, Yûsuf u Zelîhâ- Şeyyâd Hamza, Ahvâl-i Kıyâmet, Risâletü’n-Nushiyye, Menâkıbu’l Kudsiyye Fî Menâsibi’l Ünsiyye, Yûsuf u Züleyhâ-Yûsuf-ı Meddah, Mihr ü Vefâ, Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Ferahşâd), İskender-nâme, Haza Kitabu Kesik Baş, Dâstân-ı Kız, Gazavât-ı Emîrû’l Mü’minîn ‘Alî Feth-i Kal’a-i Selâsil, Kerâmât-ı Ahi Evrân, Dasitân-ı Vâsîf-ı Hal, Hikâye Risalesi, Mansûr-nâme, Yûsuf u Zelîha-Süle Fakih, Mahşer-nâme, Kıssa-ı Kahkaha, Dâstân-ı İbrâhim Edhem, Hazâ Kitâbı Cimcime Sultân, Dasitân-ı Ahmet Harami mesnevileri incelenmiş olup bölümün sonunda her mesnevi hakkında genel sonuca gidilmiştir.

İkinci bölümde 15. yüzyıla kadar yazılmış olan telifi tercüme mesnevilere yer verilmiştir. Mantıku't- Tayr, Hüsrev ü Şirin, Varka ve Gülşâh, Camasb-nâme Tercümesi, Cumhûr-nâme- Gazavât-ı Bahr-ı Umman ve Sanduk mesnevileri incelenip bölüm sonunda değerlendirme yapılmıştır.

Üçüncü bölüm de 15. yüzyıla kadar tercüme yolu ile Türk mesnevi edebiyatına kazandırılmış; Süheyl ü Nevbahar, Ferheng-nâme-i Sadi, Işk-nâme, Gazavât-ı Muhammed Hanefi ve Bahtiyar-nâme mesnevilerine ayrılmıştır.

Tezimizin son bölümünde ise tamamı Hz. Peygamber ile ilgili olan ya da mu'cizât-ı nebi türünde olan Destân-ı Hamame, Tavus Mucizesi, Dâsitân-ı Geyik, Dâstân-ı İbrahim, Şefaât-nâme, Fakr-nâme, Hatun Destanı, Vefat-ı Hz. Muhammed 'Aleyhi's-Selam, Matlab-ı Câbir-i Ensârî Radiyallâhu Anh ve Mu'cizât-ı Muhammed Mustafâ Sallallâhu 'Aleyhi ve's-sellem ve Mirac-nâme mesnevileri incelenmiştir.

Sonuç bölümünde genel değerlendirme yapıp incelenen bütün mesnevilerin ortak ve farklı yönleri ortaya konulmuştur.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
ÖN SÖZ.....	VII
KISALTMALAR	XVI
GİRİŞ	1
15. YÜZYILA KADAR YAZILMIŞ MESNEVİLER.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM	10
1. 15. YÜZYILA KADAR YAZILMIŞ TELİF ESERLER	10
1. 1. TELİF ESERLERDE HZ. PEYGAMBER	10
1.1.1. Kutadgu Bilig	10
1.1.2. Kitâbu Evsâfı Mesâcidi’ş-Şerîfe	10
1.1.3. Yûsuf u Zelîhâ (Şeyyâd Hamza).....	11
1.1.4. Ahvâl-i Kıyâmet.....	11
1.1.5. Risâletü’n-Nushiyye.....	11
1.1.6. Menâkıbu’l-Kudsiyye Fî Menâsibi’l-Ûnsiyye	12
1.1.7. Yûsuf u Züleyhâ (Yûsuf-ı Meddah)	12
1.1.8. Mihr ü Vefâ.....	12
1.1.9. Hurşîd-nâme	12
1.1.10. İskender-nâme	13
1.1.11. Kesik Baş Destanı.....	13
1.1.12. Dâstân-ı Kız.....	13
1.1.13. Gazavât-ı Emîrû’l Mü’minîn ‘Alî Feth-i Kal’a-i Selâsil.....	14
1.1.14. Kerâmât-ı Ahi Evrân	14
1.1.15. Dâstân-ı Vâsf-ı Hal.....	14
1.1.16. Hikâye Risalesi	14
1.1.17. Mansur-nâme	14
1.1.18. Yûsuf u Zeliha (Sule Fakih).....	15
1.1.19. Mahşer-nâme	15
1.1.20. Kıssa-ı Kahkaha.....	15
1.1.21. Dâstân-ı İbrahim Edhem	16
1.1.22. Hazâ Kitâbı Cimcime-i Sultân.....	16
1.1.23. Dâstân-ı Ahmet Harami.....	16
1.2. BEYİTLERDE HZ. PEYGAMBER.....	16
1.2.1. Övgü ve Niyaz	16

1.2.1.1. Kutadgu Bilig	16
1.2.1.2. Kitâbu Evsâfi Mesâcidi'ş-Şerîfe	20
1.2.1.3. Menâkıbu'l-Kudsiyye fî Menâsibi'l-Ünsiyye	21
1.2.1.4. Yûsuf u Züleyhâ (Yûsuf-1 Meddah)	22
1.2.1.5. Mihr ü Vefâ.....	23
1.2.1.6. Hurşîd ü Feraşşâd.....	24
1.2.1.7. İskender-nâme	30
1.2.1.8. Dâstân-1 Kız	34
1.2.1.9. Gazavât-1 Emîrû'l Mü'minîn 'Alî Feth-i Kal'a-i Selâsil	34
1.2.1.10. Kerâmât-1 Ahi Evrân	35
1.2.1.11. Mansur-nâme	36
1.2.1.12. Yûsuf u Zeliha (Sule Fakih).....	37
1.2.1.13. Kıssa-1 Kahkaha	39
1.2.1.14. Dasitân-1 Ahmet Harami.....	39
1.2.2. Şefaât Dileği ve Salavat Talebi	41
1.2.2.1. Kutadgu Bilig	41
1.2.2.2. Yûsuf u Zelihâ (Şeyyâd Hamza)	42
1.2.2.3. Ahvâl-i Kıyâmet.....	43
1.2.2.4. Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsibi'l-Ünsiyye	52
1.2.2.5. Yûsuf Züleyha (Yûsuf-1 Meddah)	53
1.2.2.6. Hurşîd ü Feraşşâd.....	53
1.2.2.7. İskender-nâme	54
1.2.2.8. Dâstân-1 Kesik Baş	56
1.2.2.9. Dâstân-1 Kız	56
1.2.2.10. Kerâmât-1 Ahi Evrân	56
1.2.2.11. Mansur-nâme	57
1.2.2.12. Yûsuf u Zeliha (Sule Fakih).....	57
1.2.2.13. Mahşer-nâme.....	58
1.2.14. Kıssa-1 Kahkaha	67
1.2.2.15. Dasitân-1 İbrahim Edhem.....	68
1.2.2.16. Cimcime Sultân	68
1.2.2.17. Dasitân-1 Ahmet Harami.....	69
1.2.3. Hz. Peygamber'in Sözlere	69
1.2.3.1. Ahvâl-i Kıyâmet.....	69
1.2.3.2. Dasitân-1 Vâsf-1 Hal.....	70

1.2.3.3. Mahşer-nâme.....	70
1.2.4. Hz. Peygamber'in İnsanlara Nasihati	73
1.2.4.1. Yûsuf u Züleyhâ (Yûsuf-1 Meddah).....	73
1.2.4.2. Hurşîd ü Ferahşâd.....	73
1.2.4.3. Dâstân-1 Kız	74
1.2.4.4. Selasil Kalesi Gazavât-nâmesi	75
1.2.4.5. Mansur-nâme	75
1.2.4.6. Mahşer-nâme.....	76
1.2.5. Hz. Peygamber'in Vasıfları	76
1.2.5.1. Kutadgu Bilig.....	76
1.2.5.2. Kitâbu Evsâfi Mesâcidi'ş-Şerîfe	77
1.2.5.3. Yûsuf u Züleyhâ (Yûsuf-1 Meddah).....	78
1.2.5.4. İskender-nâme	81
1.2.5.5. Dâstân-1 Kız	84
1.2.5.6. Selasil Kalesi Gazavât-nâmesi	84
1.2.5.7. Mansûr-nâme	85
1.2.5.8. Mahşer-nâme.....	86
1.3. MÜNFERİT HİKÂYELEERDE HZ. PEYGAMBER.....	87
1.3.1. Eserin Kahramanları Arasında Hz. Peygamber	87
1.3.1.1. Ahvâl-i Kıyâmet.....	87
1.3.1.2. Yûsuf u Zeliha (Şeyyâd Hamza).....	90
1.3.1.3. Kesik Baş Destanı	96
1.3.1.4. Dâstân-1 Kız	99
1.3.1.5. Selasil Kalesi Gazavât-nâmesi	103
1.3.1.6. Hikâye Risalesi	115
1.3.1.7. Kıssa-1 Kahkaha	116
1.3.2. Hz. Peygamber'in Mucizeleri	126
1.3.2.1. Risâletü'n-Nushiyye	126
1.3.2.2. Menâkıbu'l Kudsiyye Fî Menâsibi'l-Ünsiyye	127
1.3.2.3. Hurşîd-nâme.....	127
1.3.2.4. İskender-nâme	136
1.4. BİRİNCİ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	138
İKİNCİ BÖLÜM.....	143
2. 15. YÜZYILA KADAR YAZILMIŞ TELİFİ TERCÜME ESERLER	143
2.1. TELİFİ TERCÜME ESERLERDE HZ. PEYGAMBER.....	143

2.1.1. Mantıku't-Tayr	143
2.1.2. Husrev ü Şirin	143
2.1.3. Varka ve Gülşâh	144
2.1.4. Camasb-nâme Tercümesi	144
2.1.5. Gazavât-ı Bahr-ı Umman ve Sanduk/ Cumhûr -nâme.....	144
2.2. BEYİTLERDE HZ. PEYGAMBER.....	145
2.2.1. Övgü ve Niyaz	145
2.2.1.1. Mantıku't-Tayr.....	145
2.2.1.2. Hüsrev ü Şirin	146
2.2.1.3. Varka ve Gülşâh.....	149
2.2.2. Şefaât Dileği ve Salavat Talebi	150
2.2.2.1. Mantıku't-Tayr.....	150
2.2.2.2. Varka ve Gülşâh.....	151
2.2.2.3. Camasb-nâme Tercümesi.....	152
2.2.2.4. Cumhûr-nâme.....	152
2.2.3. Hz. Peygamber'in Sözleri	153
2.2.3.1. Mantıku't-Tayr	153
2.2.4. Hz. Peygamber'in İnsanlara Nasihati	153
2.2.4.1. Mantıku't-Tayr.....	153
2.2.4.2. Hüsrev ü Şirin	155
2.2.4.3. Varka ve Gülşâh.....	155
2.2.4.4. Cumhûr-nâme.....	155
2.2.5. Hz. Peygamber'in Vasıfları	156
2.2.5.1. Mantıku't-Tayr.....	156
2.2.5.2. Varka ve Gülşâh.....	157
2.2.5.3. Camasb-nâme Tercümesi.....	157
2.2.5.4. Cumhûr-nâme.....	158
2.3. MÜNFERİT HİKÂYELERDE HZ. PEYGAMBER.....	158
2.3.1. Eserin Kahramanları Arasında Hz. Peygamber	158
2.3.1.1. Mantıku't-Tayr.....	158
2.3.1.2. Hüsrev ü Şirin	188
2.3.1.3. Varka ve Gülşâh.....	193
2.3.1.4. Cumhûr-nâme.....	197
2.3.2. Hz. Peygamber'in Mucizeleri	248
2.3.2.1. Mantıku't-Tayr	248

2.4. İKİNCİ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	252
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	254
3. 15. YÜZYILA KADAR YAZILMIŞ TERCÜME ESERLER	254
3.1. TERCÜME ESERLERDE HZ. PEYGAMBER	254
3.1.1. Süheyl ü Nevbahâr	254
3.1.2. Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî.....	254
3.1.3. Işk-nâme	254
3.1.4. Gazavât-ı Muhammed Hanefî	255
3.1.5. Bahtiyar-nâme	255
3.2. BEYİTLERDE HZ. PEYGAMBER.....	256
3.2.1. Övgü ve Niyaz	256
3.2.1.1. Süheyl ü Nevbahâr	256
3.2.1.2. Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî	260
3.2.1.3. Işk-nâme	261
3.2.1.4. Bahtiyar-nâme	270
3.2.2. Şefaât Dileği ve Salavat Talebi	271
3.2.2.1. Süheyl ü Nevbahâr	271
3.2.2.2. Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî	272
3.2.2.3. Işk-nâme	272
3.2.2.4. Gazavât-ı Muhammed Hanefî.....	272
3.2.3. Hz. Peygamber'in Sözleri	273
3.2.4. Hz. Peygamber'in İnsanlara Nasihati	273
3.2.4.1. Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî	273
3.2.4.2. Gazavât-ı Muhammed Hanefî.....	274
3.2.5. Hz. Peygamber'in Vasıfları	274
3.2.5.1. Süheyl ü Nevbahâr	274
3.2.5.2. Işk-nâme	274
3.2.5.3. Gazavât-ı Muhammed Hanefî.....	275
3.3. MÜNFERİT HİKÂYELERDE HZ. PEYGAMBER.....	275
3.3.1. Eserin Kahramanları Arasında Hz. Peygamber	275
3.3.1.1. Gazavât-ı Muhammed Hanefî	275
3.3.2. Hz. Peygamber'in Mucizeleri	278
3.4. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	278
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	280
4. 15. YÜZYILA KADAR YAZILMIŞ MÜSTAKİL ESERLER.....	280

4.1. MÜSTAKİL ESERLERDE HZ. PEYGAMBER.....	280
4.1.1. Destân-ı Gögercin	280
4.1.2. Kesik Baş Destanı	280
4.1.3. Tâvus Mûcizesi	280
4.1.4. Dâsitân-ı Geyik	281
4.1.5. Dâstân-ı İbrahim	281
4.1.6. Şefaât-nâme	281
4.1.7. Fakr-nâme	282
4.1.8. Hatun Destanı	282
4.1.9. Vefat-ı Hz. Muhammed ‘Aleyhi’s-Selâm	282
4.1.10. Mi’râc-nâme	282
4.1.11. Matlab-ı Câbir-i Ensârî	283
4.2. BEYİTLERDE HZ. PEYGAMBER.....	283
4.2.1. Övgü ve Niyaz	283
4.2.1.1. Destân-ı Gögercin	283
4.2.2. Şefaât Dileği ve Salavat Talebi	283
4.2.2.1. Destân-ı Gögercin	283
4.2.2.2. Tâvus Mûcizesi	284
4.2.2.3. Dâstân-ı İbrahim.....	285
4.2.3. Hz. Peygamber’in Sözleri	285
4.2.4. Hz. Peygamber’in İnsanlara Nasihati	285
4.2.4.1. Tâvus Mûcizesi	285
4.2.4.2. Mirac-nâme	286
4.2.5. Hz. Peygamber’in Vasıfları	286
4.3. MÜNFERİT HİKÂYELERDE HZ. PEYGAMBER.....	286
4.3.1. Eserin Kahramanları Arasında Hz. Peygamber	286
4.3.1.1. Destân-ı Gögercin	286
4.3.1.2. Dâstân-ı İbrahim.....	290
4.3.1.3. Şefaât-nâme.....	300
4.3.1.4. Fakr-nâme	312
4.3.1.5. Vefat-ı Hz. Muhammed ‘Aleyhi’s-Selâm.....	327
4.3.2. Hz. Peygamber’in Mucizeleri	359
4.3.2.1. Tavus Mûcizesi	359
4.3.2.2. Dâsitân-ı Geyik	366
4.3.2.3. Hatun Destanı.....	374

4.3.2.4. Mirac-nâme	387
4.3.2.5. Matlab-ı Cabir-i Ensârî	438
4.4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ.....	447
SONUÇ.....	450
KAYNAKÇA	452

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
ev.	Çeviren
Haz.	Yayına hazırlayan
öl.	Ölüm tarihi
S.	Sayı
s.	Sayfa/ sayfalar
TDV.	Türkiye Diyanet Vakfı
DİA.	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğçerleri
vs.	Ve saire
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Sözlükte “ikişer ikişer” anlamındaki mesnâ kelimesinin nispet eki almış biçimi olan **mesnevî** edebiyat terimi ve nazım şekli olarak ilk defa Fars edebiyatında kullanılmıştır.¹ Arapça bir kökten türemiş olmasına rağmen Arapça’da hiç kullanılmayan mesnevi Fars edebiyatından Türk edebiyatına geçmiştir. Edebi bir tür olarak her mısraı kendi arasında kafiyeli olan, uzun olayları anlatmak amacı ile yazılan eserlerdir. Fars ve Türk edebiyatlarındaki mesneviler arasında tertip, konu ve muhteva bakımından büyük ölçüde benzerlikler görülmektedir. Bu, mesnevi nazım şeklinin önce Fars edebiyatında ortaya çıkması ve Türk edebiyatındaki ilk örneklerin bundan büyük ölçüde etkilenmesinin tabii bir sonucudur. Türk şairleri, Fars edebiyatından daha çok tasavvufî konulu eserlerle İslâm âlemindeki ortak konuları işleyen bazı mesnevilerden etkilenmişlerdir.²

Türk edebiyatının ilk mesnevisi 1069/1070 tarihinde Yûsuf Has Hacib tarafından nazmedilen Kutadgu Bilig’dir. Kaşgar’da yazılmış olan Kutadgu Bilig, mutluluğa ulaştıran bilgi anlamına gelmektedir. Hacib, Kutadgu Bilig’i yazarken içinde yaşadığı toplumun aksayan yönlerini, bilginin, adalet ve doğru kanunun, kısaca doğruluğun üstünlüklerini öne çıkarmış ve insanları bu iki değere yöneltme yoluna girmiştir.³ 11. yüzyılda Kutadgu Bilig ile başlayan Türk mesnevi edebiyatı kendisini geliştirerek Klasik Türk Edebiyatının sonuna kadar varlığını sürdürmüştür.

İslamiyet’in kabulü ile yazılan birçok eser besmele ile başlamaktadır. Yazarlar/şairler önce Allah adını anmış ardından Hz. Peygamber’i anıp anlatacaklarını anlatmıştır. Coğrafya, matematik, tıp vb. kitaplar da bile Allah ve Hz. Peygamber’e yer verilmiştir. Mesneviler de bu klasik tertibe uygun olarak Allah ve Peygamber adı ile başlamıştır ve klasikleşmiş bir mesnevi tertibi oluşmuştur.

Mesneviler; giriş, âgaz-ı destan, hatime olmak üzere üç ana bölümden oluşur. Bu üç ana bölüm kendi içerisinde farklı bölümlere ayrılabilir. Giriş kısmında dibace (ön söz), Allah ile

¹ Mustafa Çiçekler, “Mesnevi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, C.XIX, s. 320.

² İsmail Ünver, “Mesnevi- Türk Edebiyatı”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, C.XIX, s.322.

³ Kemal Yavuz, “Yusuf Has Hacib ve Kutadgu Bilig”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, S.37, 2007, s. 165.

ilgili şiirler (Tevhid, münacaat vs.) Hz. Peygamber ile ilgili şiirler (nat, miraciyye, şefaât-nâme, mucizât-ı nebi vs.) dört halife ile ilgili şiirler, eserin sunulduğu kişiye övgüler, sebab-i te'lif gibi bölümler vardır. Âgaz-ı destan mesnevinin ana bölümüdür yani hikâyenin anlatıldığı asıl bölümdür. Hatime kısmında ise Allah'a hamd, Hz. Peygamber'e selam, dönem padişahına övgü, eserin adı, yazılış tarihi, beyit sayısı, vezni, yazarın adını ve dua bölümleri yer almaktadır. Giriş ve hatime kısmı her mesneviye göre farklılık gösterse de âgaz-ı destan yani ana konunun anlatıldığı bölüm her mesnevi de olmak zorundadır.

Allah övgüsünün ardından; Hz. Peygamber'i övmek için nâ'tlar, Hz. Peygamber'in doğumunu anlatmak için mevlidler, Hz. Peygamber'in miraca çıkışını ve miraç hadisesini konu alan miraç-nâmeler, şefaatin kaynağı olan Hz. Peygamber'den şefaât talep etmek için şefaâtnâmeler, Hz. Peygamber'in mucizelerini anlatmak için ise mucizât-ı nebiler yazılmıştır. Bunlar mesnevi içerisinde ayrı bir bölüm, ayrı bir şiir ya da ayrı bir beyit olarak işlenmiştir. Giriş kısmı olmayan mesnevilerin genellikle hatime bölümünde Hz. Peygamber'e salavat talep edilip O'na selam gönderilmiştir.

Zamanla mesnevilerin ya da divanların bir bölümü olan mevlid, mi'rac, şefaât, siyer, mu'cizât-ı nebi, gazavât-ı nebi vb. türler müstakil olarak yazılmaya başlamıştır. Özellikle 13. yüzyılın sonu ve 14. yüzyıllarda karşımıza çıkan bu mesneviler Klasik Türk Edebiyatının son dönemlerine kadar varlığını sürdürmüştür.

Sözlükte “doğum yeri ve zamanı” anlamına gelen **mevlid** kelimesi, İslâm kültüründe özellikle Hz. Peygamber'in doğumunu, bu vesileyle yapılan törenleri ve yazılan eserleri ifade etmek için kullanılır.⁴ Türk edebiyatında peygambere olan sevgi ve saygıyı göstermek için yazılan mevlidler önemli bir yere sahiptir. Özellikle 15. yüzyılda Süleyman Çelebi'nin ‘Vesiletü'n-Necât’ isimli mesnevisinden sonra edebiyatımızda epeyce yer edinmiştir. Günümüzde bile bu eserin sıklıkla okunması mevlid konusuna gösterilen hassasiyetin büyük bir yansımasıdır.

‘Yukarı çıkmak, yükselmek’ anlamına gelen ‘uruc’ kelimesinden türetilen **mi'rac** Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksa'ya getirilip göğe yükselmesi ve orada Allah ile görüşmesi demektir. Hz. Peygamber'in ‘Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksa'ya götürülmesi oradan Burak ile göğün bütün katmanlarını ziyaret ederek Allah ile yaptığı görüşme Türk edebiyatında da mucizevi kabul edilip çok önemli bir noktada görülmüştür. Türk şairler/yazarlar hiçbir zaman

⁴ Ahmet Özel, “Mevlid” **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 2004, C.XIX, s. 475.

mi'rac hadisesini sorgulamamış aksine mi'racı nakledilen şekilde eserlerine yansıtmıştır. Hz. Peygamber'in 'Gidip gelmem arasındaki sürede yatağım hala sıcaktı' dediği bir zaman diliminde geçen mi'rac hadisesini Türk edebiyatında ilk olarak Aşık Paşa, Ahmedî, Şeyyâd Hamza gibi isimler tarafından ele alınmıştır. Aslında 13. yüzyıl eserlerinden itibaren eserlere konu olmaya başlayan mi'rac hadisesi zamanla müstakil mi'rac-nâmelere dönüşmüştür.

'Şef' kökünden türetilmiş '**şefa'at**' bir suçun/günahın bağışlanması ya da bir dileğin kabul edilmesi için aracılıkta bulunma anlamına gelir. Allah her peygambere şefaati vermiştir fakat Hz. Muhammed dışındaki peygamberler bu şefaati dünya üzerinde kullanmıştır. Yalnızca Hz. Peygamber'in şefaati ahirete saklaması kurtuluş nazarını öne çıkarmıştır. Yazarlar/şairler bu kurtuluşu elde etmek için Hz. Peygamber'e sürekli salavat istemiş ve ondan şefaati talep etmiştir. Öncelikle eserlerin başı ve sonunda olan bu şefaati talepleri zamanla müstakil eserler olarak karşımıza çıkmıştır. Müstakil eser olarak şefa'at-nâme ilk olarak 14. yüzyılda Ömeroğlu'nun eseri ile karşımıza çıkar.

Sözlükte "hal, durum, davranış, idare, yol, hareket, yürüme" gibi anlamlara gelen **siyer** sîret kelimesinin çoğuludur.⁵ İslamiyet kabul edildikten sonra Hz. Peygamber'in gittiği yolu, hayatını öğrenmek büyük bir öneme sahip olmuştur. Hz. Peygamber'in hayatını anlatma için yazılan siyerler öğretici mahiyette eserlerdir. Arapça ve Farsça eserlerden tercüme edilerek edebiyatımıza giren siyerler genel olarak kronolojik bir sıra takip eder ve Hz. Peygamber'in doğumu, peygamberliği, Kur'an-ı Kerim'in inişi, mi'racı, savaşları gibi olayları konu edinir. Türk edebiyatının ilk siyeri 14. yüzyılda yazılmış olan Erzurumlu Darîr'in Sîretü'n-Nebî eseridir. Bu eser tercüme yolu ile edebiyatımıza kazandırılmıştır. 14. yüzyıldan sonra te'lif siyerler yazılmaya başlamıştır.

Mu'cize, sözlükte "bir şeye güç yetirememek" anlamındaki **acz** kökünden türeyen **mûcizin** (âciz bırakan) isim şeklidir.⁶ Mu'cizeler her dinde önemli olduğu gibi İslam dininde de önemli kabul edilmiştir. Çünkü mucizeler Allah'ın peygamberlere peygamberliklerini kanıtlamak için verdiği ihsanlardır. Başlangıçtan Klasik Türk Edebiyatının son dönemlerine kadar eserler konu olan peygamber mucizeleri 14. yüzyılda müstakil olarak yazılmıştır. Özellikle Kirdecî Ali, Yûsuf-ı Meddah, İzzeddinoğlu, Sadreddin gibi yazarlar bu türde çok fazla eserler vermiştir.

⁵ Ahmet Yaman, "Siyer", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2009, C.XXXVII, s. 316.

⁶ H. İbrahim Bulut, "Mucize", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2005, C.XXX, s. 350.

Gazâ “cenge gitmek, cenk etmek” mânasında olmakla beraber daha sonra din düşmanlarıyla yapılan savaşları ifade eden “cihad”la aynı anlamda kullanılmış ve bu anlam yaygınlaşmıştır. ⁷ Gaza kelimesinin çoğulu olan gazavât kelimesi ile -nâme sözcüğünün birleşiminden oluşan gazavât-nâmeler halkı cihat düşüncesine sevk etmek, halkı galeyana getirip cesaretlendirmek amacı ile yazılmış eserlerdir. Peygamber döneminin anlatan gazavât-nâmeler genel olarak Hz. Ali üzerinden yazılmıştır. İlk dönem gazavât-nâmelerinin ortak özelliği Hz. Peygamber mescitte otururken yanına gelen bir mazlumun derdini gidermek amacı ile Hz. Ali’yi savaşa yollaması ile başlamasıdır. Savaş sırasında Hz. Peygamber Hz. Ali’nin sıkıntılarını hissedip dua yolu ile ona yardım gönderir. 14. yüzyıldan sonra Dursun Fakih ile yazılmaya başlayan gazavât-nâmeler zamanla gelişim göstermiştir.

15. YÜZYILA KADAR YAZILMIŞ MESNEVİLER⁸

NUMARA	MESNEVİNİN ADI	MESNEVİNİN YAZARI	MESNEVİNİN YAZIM TARİHİ
1	<i>KUTADGU BİLİĞ</i>	<i>YÛSUF HÂS HACİB</i> (öl. 1070’ten sonra)	1069-1070
2	<i>KİTÂBU EVSÂFİMESÂCİDİ’Ş-ŞERİFE</i>	<i>AHMET FAKİH</i> (öl. 1252?)	13. YY.
3	İBTİDANÂME	SULTAN VELED (öl. 1312)	1291
4	REBABNÂME	SULTAN VELED	1300-1301
5	DÂSTÂN-I SULTAN MAHMUT	ŞEYYÂD HAMZA (öl. 1348-1349’dan sonra)	14. YY

⁷ Mustafa Erkan, “Gazavât-nâme”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1996, C.XIII, s.439.

⁸ Tezimizde incelenen mesneviler kalın ve italik gösterilmiştir.

6	<i>YÛSUF U ZELİHA</i>	<i>ŞEYYÂD HAMZA</i>	14. YY.
7	<i>AHVÂL-İ KİYÂMET</i>	<i>ŞEYYÂD HAMZA VEYA ŞEYYÂD İSA</i>	13. YY
8	ŞEYH ABDÜRREZZAK DESTANI	?	13-14. YY.
9	<i>YÛSUF U ZELİHA</i>	<i>SÛLE FAKİH</i>	13-14. YY.
10	<i>RİSALETÜ'N-NUSHİYYE</i>	<i>YUNUS EMRE (öl. 1320?)</i>	1307
11	<i>MANTIKU'T-TAYR</i>	<i>GÛLŞEHRİ (öl. 1317'den sonra)</i>	1317
12	GARİB-NÂME	AŞIK PAŞA (öl. 1332)	1330
13	<i>SÛHEYL Ü NEVBAHAR</i>	<i>HOCA MES'UD B. OSMAN (öl. 1350'den sonra)</i>	1350
14	<i>FERHENG-NÂME-İ SA'Dİ TERCÜMESİ</i>	<i>HOCA MES'UD B. OSMAN</i>	1354
15	<i>MENÂKIBU'L-KUDSİYYE Fİ MENÂSİBİ'L-ÛNSİYYE</i>	<i>ELVAN ÇELEBİ (öl. 1360'dan sonra)</i>	1359
16	DÂSTÂN-I MAKTEL-İ HÜSEYN	KASTAMONULU ŞAZİ VEYA YÛSUF-I MEDDAH	1362
17	<i>KISSA-İ YÛSUF</i>	<i>YÛSUF-I MEDDAH</i>	1366-1367

18	<i>HÜSREV Ü ŞİRİN</i>	<i>FAHRÎ</i>	1367
19	<i>VARKA VE GÜLŞÂH</i>	<i>YÛSUF-I MEDDAH</i>	1368
20	<i>MİHR Ü VEFÂ</i>	<i>ÛMMÎ İSA</i>	1372-1373
21	<i>HURŞİD U FERAHŞÂD</i>	<i>ŞEYHOĞLU MUSTAFÂ</i> (öl. 1414?)	1387
22	<i>FERAH-NÂME</i>	<i>KEMALOĞLU İSMAIL</i>	1387
23	<i>İSKENDER-NÂME⁹</i>	<i>AHMEDÎ (öl. 1412)</i>	1390
24	<i>İŞK-NÂME</i>	<i>MEHMED</i>	1397-1398
25	<i>GAZAVÂT-I MUHAMMED HANEFÎ</i>	<i>TURSUN FAKİH</i> (öl.1326'dan sonra)	14. YY.
26	<i>GAZAVÂT-I RESÛLULLÂH</i>	<i>TURSUN FAKİH</i>	14. YY.
27	<i>DÂSTÂN-I HAMAME</i>	<i>KİRDECİ ALİ</i>	14.YY.
28	<i>DÂSTÂN-I KESİKBAŞ</i>	<i>KİRDECİ ALİ</i>	14. YY.
29	<i>DÂSTÂN-I EJDERHA</i>	<i>KİRDECİ ALİ</i>	14.YY.
30	<i>TAVUS MUCİZESİ</i>	<i>İZZEDDİNOĞLU</i>	14. YY.

⁹ İskender-nâme 14. Yüzyılda yazılmaya başlanan bir mesnevidir. 15. Yüzyılın ilk çeyreğine kadar eklemeler yapılmıştır. Tezimizin sınırlandırılması kapsamında 14. Yüzyılda yazılmış bölümleri incelenmiştir.

31	<i>DÂSTÂN-I GEYİK</i>	<i>SADREDDİN</i>	<i>14.YY.</i>
32	<i>DÂSTÂN-I İBRAHİM</i>	<i>KAYSERİLİ İSA</i>	<i>14. YY.</i>
33	<i>DASİTAN-I İBLİS</i>	<i>YÛSUF-I MEDDAH</i>	<i>14.YY.</i>
34	<i>ŞEFAAT-NÂME</i>	<i>ÖMEROĞLU</i>	<i>14. YY.</i>
35	<i>HİKÂYET-İ KIZ MA'A CEHUD</i>	<i>YÛSUF-I MEDDAH</i>	<i>14.YY.</i>
36	<i>KERAMÂT-I AHİ EVRAN</i>	<i>GÛLŞEHİRİ</i>	<i>1301'den sonra</i>
37	<i>FAKR-NÂME</i>	<i>AŞIK PAŞA</i>	<i>14.YY.</i>
38	<i>DÂSTÂN-I VASF-I HAL</i>	<i>AŞIK PAŞA</i>	<i>14. YY.</i>
39	<i>HİKÂYE RİSALESİ</i>	<i>AŞIK PAŞA</i>	<i>14.YY.</i>
40	<i>MANSUR-NÂME</i>	<i>NİYAZI-İ KADİM</i>	<i>14. YY.</i>
41	<i>DÂSTÂN-I HATUN</i>	<i>?</i>	<i>14.YY.</i>
42	<i>GAZAVÂT-I BAHR-I UMMAN VE SANDUK (CUMHÛR -NÂME)</i>	<i>TURSUN FAKİH</i>	<i>14. YY.</i>
43	<i>HİKAYET-İ TEMİM DARİ</i>	<i>?</i>	<i>14. YY.</i>

44	<i>DÂSTÂN-I İBRAHİM EDHEM</i>	?	14.YY.
45	<i>DÂSTÂN-I AHMED HARAMÎ</i>	?	14. YY.
46	<i>CAMASB-NÂME TERCÜMESİ</i>	<i>AHMED-İ DAİ (öl. 1421?)</i>	14.YY.
47	<i>VEFAT-I HAZRET-İ MUHAMMED</i>	<i>ŞEYYÂD HAMZA</i>	14. YY.
48	<i>MİRAC-NÂME</i>	<i>ŞEYYÂD HAMZA</i>	14. YY.
49	<i>İSLÂMÎ'NİN MESNEVİSİ</i>	<i>İSLÂMÎ</i>	14.YY.
50	<i>DÂSTÂN-I YİĞİT</i>	?	14. YY.
51	<i>MAHŞER-NÂME</i>	?	14. YY.
52	<i>GAZAVÂT-I AREMREM BİN MUSALLAT</i>	?	14. YY.
53	<i>GAZAVÂT-I EMİRÜ'L MÜ'MİNİN 'ALÎ FETH-İ KAL'A-İ SELÂSİL</i>	<i>BEGPAZARLI MAZOĞLU HASAN</i>	14. YY.
54	<i>KISSA-I KAHKAHA</i>	?	14. YY.
55	<i>HAZA KİTABI CİMCİME SULTAN</i>	?	14. YY.
56	<i>BAHTİYAR-NÂME</i>	<i>PİR MAHMÛD</i>	14. YY.

57	<i>MATLAB-I CABİR-İ ENSÂRÎ</i>	?	14. YY.
----	--------------------------------	---	---------

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 15. YÜZYILA KADAR YAZILMIŞ TELİF ESERLER

Bu bölümde Kutadgu Bilig, Kitabu Evsâfi Mesâcidi'ş-Şerîfe, Yûsuf u Zelîhâ- Şeyyâd Hamza, Ahvâl-i Kıyâmet, Risâletü'n-Nushiyye, Menâkıbu'l Kudsiyye Fî Menâsibi'l Ünsiyye, Yûsuf u Züleyhâ- Yûsuf-1 Meddah, Mihr ü Vefâ, Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Ferahşâd), İskender-nâme, Haza, Kitabu Kesik Baş, Dâstân-1 Kız, Gazavât-1 Emîrû'l Mü'minîn 'Alî Feth-i Kal'a-i Selâsil, Kerâmât-1 Ahi Evrân, Dasitân-1 Vasf-1 Hal, Hikâye Risalesi, Mansûr-nâme, Yûsuf u Zelîha-Süle Fakih, Mahşer-nâme, Kıssa-1 Kahkaha, Dâstân-1 İbrâhim Edhem, Hazâ Kitâbı Cimcime Sultân, Dasitân-1 Ahmet Harami gibi mesneviler önce tanıtılmış, ardından Hz. Peygamber'e bakış açısı incelenmiştir. Beyitlerde övgü, şefaât dileği, Hz. Peygamber sözü, Hz. Peygamber'in insanlara nasihatı, Hz. Peygamber'in vasıfları; münferit hikayelerde ise eserin kahramanları arasında Hz. Peygamber ve Hz. Peygamber'in mucizeleri başlıkları altında elde edilen beyitler sınıflandırılmıştır.

1. 1. TELİF ESERLERDE HZ. PEYGAMBER

1.1.1. Kutadgu Bilig

Kutadgu Bilig de Yûsuf Has Hâcib Türk-İslâm kültürüne uygun olarak önce Allah övgüsü ardından na't ile eserine başlamıştır. Bu na't Türk Edebiyatının ilk na'tı¹⁰ olması bakımından çok önemlidir. Yûsuf Has Hâcib, kitabında ideal insan özelliklerini anlatmaya Hz. Peygamber'in özelliklerini anlatarak başlamıştır. Hz. Peygamber'den sonra çâr-1 yâr-1 güzîn övgüsü vardır, dört halifeyi överken onların Allah Resûlüne olan yakınlığından bahsederek övmüştür. Ardından kitabının asıl konusuna geçmiştir. Kutadgu Bilig'de Hz. Peygamber ve arkadaşların ile ilgili 38 beyit bulunmaktadır. Bunların 25'i müstakil bir bölüm olarak Hz. Peygamber'e ayrılmış olup na'ttır. Diğer 13 beyit ise kitabın farklı bölümlerinde yer almaktadır.

1.1.2. Kitâbu Evsâfi Mesâcidi'ş-Şerîfe

13. Yüzyılda yazılmış olan Kitâbu Evsâfi Mesâcidi'ş-Şerîfe, Kutadgu Bilig'den sonra Türk edebiyatının ikinci mesnevisidir. Ahmed Fakîh'in hac yolunda gezip gördüğü Şam, Kudüs,

¹⁰ Na't: Hz. Peygamber'i övmek amacı ile yazılan şiirlere denir. Detaylı bilgi için bkz. Rıdvan Canım, **Divan Edebiyatında Türler**, Ankara, Grafiker Yayınları, 2010; Mehmet Aça, Haluk Gökalp, İsa Kocakaplan, **Tür ve Şekil Bilgisi**, İstanbul, Kesit Yayınları, 2011; Fahir İz, **Eski Türk Edebiyatında Nazım 1-2**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2000; Emine Yeniterzi, **Divan Şiirinde Na'tlar (Antoloji)**, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993; Kemal Yavuz, Müştak Baba ve Na'tları, **İlmi Araştırmalar Dergisi**, 1997, S.5, s. 259-277.

Mekke, Medine kentlerini ve orada ziyaret ettiği kutsal yerleri anlatır.¹¹ Eserde Hz. Peygamber ile ilgili 24 beyit vardır. Bu beyitler metnin içerisinde şehirlerin övgüsü ile birbirine geçmiş şekilde görülmektedir.

1.1.3. Yûsuf u Zelîhâ (Şeyyâd Hamza)

Yûsuf u Zelîhâ, 14. yüzyılda Şeyyâd Hamza tarafından Anadolu sahasında Türkiye Türkçesi ile yazılmış ilk aşk mesnevisidir. Yûsuf u Zelîhâ mesnevisi Kur'an-ı Kerim'de geçen 'ahsenü'l-kasas' olarak bilinen Yûsuf Suresini anlatır. Anadolu sahasında bu konuyu anlatan ilk mesnevi olması yönü ile edebiyat tarihimiz açısından önemlidir. Eser klasik mesnevi yazım şekline uygun olarak yazılmıştır. 'Mesnevi dokuz beyitlik besmele, tevhid, münacat ve üç beyitlik na't ile başlar. Hikâyenin arasında uygun yerlerde "nükte" adıyla bazı öğütler verilir.'¹² Hz. Peygamber ile ilgili toplam 75 beyit bulunmaktadır.

1.1.4. Ahvâl-i Kıyâmet

Ahvâl-i Kıyâmet 289 beyitten oluşan bir mahşer-nâme örneğidir.¹³ Şeyyâd Hamza veya Şeyyâd İsa tarafından yazıldığı tahmin edilen¹⁴ mesnevi genel itibari ile İsrâfil'in sûru üflemesi ve kıyamet anında yaşanacak olayları anlatır. Klasik mesnevi tertibine uygun olarak besmele ve tevhid ile başlar. Ardından kıyametin ne zaman kopacağından, kıyamet gününün yaklaşmasından bahsedilir. Yaptığımız incelemeye göre eserde Hz. Peygamber'in geçtiği 117 beyit vardır.

1.1.5. Risâletü'n-Nushiyye

Risâletü'n-Nushiyye Türk Mesnevi Edebiyatının Anadolu da yazılan ilk nasihat-nâmesi olması bakımından edebiyatımızda önemli bir konumdadır. Yunus Emre, mesnevisinde seyr-i sülûk halinde olan dervişe yol gösterir. Görebileceği zorlukları nasıl aşması gerektiği hakkında öğütler verir. Bu yolculuğu zıtlıklar üzerine kurmuş olan Yunus Emre bu mesnevisinde akıl dilini kullanır. Risâletü'n-Nushiyye'de doğrudan Hz. Peygamber ile ilgili beyit yoktur. Lafzi olarak Mi'rac'dan bahsedilir. Risâletü'n-Nushiyye'de mi'rac mucizesi ile ilgili 2 beyit bulunmaktadır.

¹¹ Ahmed Fakih, *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's-Şerîfe*, Haz., Hasibe Mazıoğlu, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1974, s. 12.

¹² Tuncer Gülensoy, "Destân-ı Yûsuf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1994, C. IX, s. 210.

¹³ Esra Durmaz, "Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmet'i", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994, s. 14.

¹⁴ Amil Çelebioğlu, *Türk Mesnevi Edebiyatı 15. Yüzyıla Kadar (Sultan II. Murad Devri) (824-855/1421-1451)*, İstanbul, Kitabevi Yayınevi, 1999, s. 39; Durmaz, "Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmet'i", s. 16.

1.1.6. Menâkıbul'l-Kudsiyye fî Menâsibi'l-Ünsiyye

Elvan Çelebi tarafından yazılan Menâkıbu'l-Kudsiyye Türk Edebiyatının menkıbe türündeki ilk eseridir. Dönemin tarihi olaylarını ve Aşık Paşa ailesini anlatması bakımından önemlidir. Eser Baba İlyas sülalesi ve etrafındakilerin gerçek hayat hikayelerinin, devrin ve ortamın anlayışına uygun bir tarzda menkıbe unsurlarıyla süslenerek anlatımından ibarettir.¹⁵ Eser baş sayfalarından eksiktir. Bu noksan sayfalarda tahminen bir na't bulunmaktadır.¹⁶ Bu na't dışında Hz. Peygamber ile ilgili 13 beyit vardır.

1.1.7. Yûsuf u Züleyhâ (Yûsuf-ı Meddah)

Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi 14. yüzyılda yazılmıştır. Leylâ Karahan'ın Erzurumlu Darîr'e atfederek hazırlamış olduğu doktora tezinden faydalanmış olsak bile son dönemde Sadık Yazar'ın yapmış olduğu araştırmalar neticesinde bu mesnevinin yazarının Yûsuf-ı Meddah olduğu anlaşılmıştır.¹⁷ 2126 beyitten oluşan Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 42 beyit vardır. Eserin başında peygamber övgüsü yapılmış ardından Yûsuf Suresi'nin inişine ait rivayetler anlatılmıştır.

1.1.8. Mihr ü Vefâ

Ümmi İsa'nın bilinen tek eseri Mihr ü Vefâ mesnevisidir. İran edebiyatı temelli bir mesnevidir. Bu mesnevi yer yer dini ve sofıyane özellikler gösterir. Aşk hikayesi ile dini özellik gösteren yapılar birbirine geçmiş durumdadır.¹⁸ Eserde Hz. Peygamber ile ilgili 6 beyit bulunmaktadır.

1.1.9. Hurşîd-nâme

Hurşîd-nâme Şeyhoğlu Mustafâ'nın 1387 yılında tamamladığı 7903 beyitten oluşan mesnevisidir. Mağrib padişahının oğlu Feraşâd ile Acem şahının kızı Hurşîd'in aşkını ve kavuşmalarını anlatır. Şeyhoğlu, eserin Arapça'dan rivayet edildiğini söylese de Arapça kaynaklarda böyle bir esere rastlanmamıştır.¹⁹ Hurşîd-nâme'de Hz. Peygamber ile ilgili 167

¹⁵Ahmet Kartal, **Doğu'nun Uzun Hikâyesi: Türk Edebiyatında Mesnevi**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi Yayınevi, 2014, s. 295.

¹⁶Sadettin Buluç 1978 yılında Sarajevo'da toplanan 3. Osmanistik Kongresi'nde sunduğu bildiriye konu hakkında şunları söylemiştir; münâcâtın son beyitinden sonra başlığa göre bir na't beklenirken, aradan yaprak düştüğü için 5A'da Selçuk Sultanı (Alâeddin?) ile Şeyh (Dede Garkın?) ve müridleri arasında geçen bir vak'a anlatılmaktadır.

¹⁷Sadık Yazar, "Yeni Bir Nüşayla Değişen Fotoğraf: Yûsuf-ı Meddâh'ın (ö. XIV. yy) Kıssa-i Yûsuf'u ya da Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf Adlı Bir Mesnevi Yazmış mıdır?", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, 2018, S.21, s. 681-719.

¹⁸Gökçenur Çapanoğlu, "Ümmi İsa Mihr ü Vefa (Dil İncelemesi- Metin- Gramatikal Dizin)", Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2014, s. 5.

¹⁹Kemal Yavuz, "Şeyhoğlu", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, C. XXXIX, s. 88-89.

beyite rastlanmıştır. Bu beyitler genel itibari ile övgü beyitleridir. Hz. peygamber övgüsü ayrı bir başlık ile belirtilmiştir. Mesnevinin ilk gazeli de Hz. Peygamber ile ilgili ve Muhammed rediflidir. Ayrıca mesnevide uzun bir miraç-nâme bulunmaktadır.

1.1.10. İskender-nâme

14. yüzyılda Ahmedi tarafından Nizami'nin İskender-nâmesi'ne nazire olarak yazılan İskender-nâme bu yüzyılda yazılmış olan en önemli eserlerdendir. Ayrıca Nizami'nin eserine yazılan ilk nazire olması bakımından edebiyat tarihimiz açısından da önemlidir. Müellifin notuna göre 8250 beyitten oluşan eser İskender'in efsanevi hayatını anlatır. 1390 yılında yazımına başlanan İskender-nâme'ye 1410 yılına kadar eklemeler yapılmıştır. Bu sebeple incelenen nüsha 8766 beyittir. Sonradan eklenen en önemli bölümlerden biri mevlid²⁰ bölümüdür. *Bugünkü bilgilere göre Hz. Peygamber'in hayatı, yaşayışı, sözleri, iç ve dış güzellikleri, mücadelesi ve mucizeleri etrafında oluşturulan ve Türklere has olan 'mevlid' ilk defa bu dönemde Ahmedi tarafından kaleme alınmıştır. Mevlid bölümü Emir Süleyman döneminde Bursa'da 1407 tarihinde yazılmıştır.*²¹ 625 beyitten oluşan Mevlid dışında Hz. Peygamber ile ilgili 89 beyit vardır.

1.1.11. Kesik Baş Destanı

14. yüzyılın başlarında yazılmaya başlayan Kesik Baş destanlarından ilki Kirdeci Ali'ye ait olan 150 beyitlik mesnevidir. Gazavât-ı Ali nev'inde olan bu eserin konusu kısaca gövdesi ve oğlu dev tarafından yenmiş olan bir yiğidin Hz. Peygamber'in huzuruna gelip karısını devin attığı kuyudan çıkarmasını talep etmesi bunun sonucunda dev ile Hz. Ali'nin mücadelesini anlatır. 150 beyitlik bu mesnevinin baş kısmında ve son kısmında Hz. Peygamber ile ilgili beyitlere rastlanmaktadır. Hz. peygamber ile ilgili toplam 36 beyit vardır.

1.1.12. Dâstân-ı Kız

Yûsuf-ı Meddâh, Dâstân-ı Kız isimli 200 beyitlik küçük mesnevisinde Müslüman bir ailenin yoksulluk ile olan sınavını anlatır. Ahir zamanda yoksulluğun bir sınav olduğu ve bu sınavın sabır ile kazanılacağı ana fikir olarak vurgulanmıştır. Hz. Peygamber ile ilgili 52 beyit bulunmaktadır.

²⁰ 625 beyitten oluşan 1407 tarihinde nazmolunan mevlîd bölümü ayrı bir mesnevi olarak kabul edilmektedir. Bu bölüm yazılış tarihi itibari ile tezimizin konusuna uymadığı için teze dahil edilmemiştir.

²¹ Kartal, **Doğu'nun Uzun Hikâyesi: Türk Edebiyatında Mesnevi**, s. 268.

1.1.13. Gazavât-ı Emîrû'l Mü'minîn 'Alî Feth-i Kal'a-i Selâsil

Begpazarlı Maazoğlu Hasan'ın yazdığı Gazavât-ı Emîrû'l Mü'minîn 'Alî Feth-i Kal'a-i Selâsil mesnevisi Hz. Ali'nin savaşını anlatan bir gazavât-nâme örneğidir. 629 beyitten oluşan gazavât-nâme Harb adındaki Selasil gazasının şahının iki oğlunu Mekke'yi fethetmek için göndermesi ile başlar. Hz. Ali kafalarını koparıp babalarına gönderir. Üçüncü oğlu Malik bir yolunu bulur; Hasan ve Hüseyin'i kaçıtır. Hz. Fatıma yedi gün ağlayarak çocuklarını arar. Hz. Peygamber'in duası ile Allah Cebrail'i gönderir ve olanları bildirir. Hz. Ali ve Mekkeliler gaza için Selasil'e giderler. Savaştan sonra Hz. Ali Hasan ve Hüseyin'i zindandan çıkarır; kalenin kapısını müminlere açar. İmana giren Malik babasını kılıcı ile vurur. Hz. Peygamber babasının yerine kaleye onu tayin eder. Bu mesnevide Hz. Peygamber ile ilgili 152 beyit vardır.

1.1.14. Kerâmât-ı Ahi Evrân

Gülşehrî'nin hocası Ahî Evrân'ı anlattığı Kerâmât-ı Ahi Evrân Mesnevisi 167 beyitten oluşmaktadır. 1301 yılından sonra yazılmış olan bu eser daha önce Felek-nâme'de ele aldığı bir konunun genişletilmiş halidir. Ahi Evrân 93 yıl ömür sürmüş bir Allah dostudur. Onun hayatı ve kerametlerinin anlatıldığı mesnevide Hz. Peygamber ile ilgili 8 beyit vardır.

1.1.15. Dâstân-ı Vasf-ı Hal

Aşık Paşa'nın 39 beyitlik Dâstân-ı Vasf-ı Hal isimli küçük mesnevisi hâl ve hâl'in çeşitlerini anlatır. Ona göre zaman geçmiş, gelecek ve hâl yani andan ibarettir. İçerisinde bulunulan anın kıymetini bilmeyi öğütler. Bu didaktik mesnevide Hz. Peygamber ile ilgili 3 beyit vardır.

1.1.16. Hikâye Risalesi

Raif Yelkenci'ye ait bir Garib-nâme nüshasının sonunda bulunan Hikâye Risâlesi Aşık Paşa'nın 59 beyitten oluşan küçük bir mesnevisidir. Ahlaki, didaktik hüviyette olan bu küçük mesnevi iddia sahibi olmamayı, mana ve hikmete önem vermeyi anlatır. Bir Müslüman, bir Yahudi, bir Hristiyan'ın yoldaşlık etmesini ve başlarından geçen bir olayı konu edinir. Hz. Peygamber ile ilgili 6 beyit vardır.

1.1.17. Mansur-nâme

14. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen Niyâzî-i Kadim'e ait olan Mansûr-nâme mesnevisi 1066 beyitten oluşmaktadır. Kaynağını Fars edebiyatından alan bu mesnevi Hallac-ı Mansur'un efsanevi hayatını, tasavvufî görüşlerini, kerametlerini ve ölümünü anlatır. Türünün ilk örneği

olan, 7 bölümden oluşan bu mesnevi tevhid ardından na't mahiyetinde beyitler ile başlar; salavat dileği ile son bulur. Bu mesnevide Hz. Peygamber ile ilgili 23 beyit vardır.

1.1.18. Yûsuf u Zeliha (Sule Fakih)

13. yüzyılın sonu 14. yüzyılın başlarında Sule Fakih tarafından yazılmış 5005 beyitten oluşan Yûsuf u Zeliha Mesnevi'si konusunu Kur'an-ı Kerim'in en güzel kıssası olan Yûsuf Suresi'nden almıştır. Sule Fakih bu mesneviyi yazarken İbn-i Abbas'ın Yûsuf Suresi tefsirinden yararlanmıştı. Anadolu sahasında yazılan ilk kıssa-i Yûsuf örneklerinden olduğu için Türk edebiyatında büyük bir öneme sahip olan bu mesnevi diğerlerinden daha hacimli ve teknik açıdan daha üstündür. Yûsuf ve Zeliha'nın ağızlarından şiir başlığı ile söylenmiş gazeller bulunmaktadır. Klasik mesnevi tertibine uygun olarak başlayan mesnevinin başında ve sonunda ayrı başlıklar atılarak na't mahiyetinde Hz. Peygamber övgüsü yapılmıştır. Hz. Peygamber ile ilgili 25 beyit vardır.

1.1.19. Mahşer-nâme

Kim tarafından ne zaman yazıldığı belli olmayan Mahşer-nâme 538 beyitten oluşmaktadır. Kıyametin özellikleri, cennet ve cehennem ehlinin halini anlatan mesnevinin 487-496. Beyitlerinde müstakil bir gazel bulunmaktadır. Mesnevinin adı başlığında kırmızı kalem ile belirtilmiş olup Şeyyâd Hamza ve Şeyyâd İsa'nın eserlerinden farklıdır. Hatime bölümü olmadığı için eser eksik sayılır. Kıyamet ile ilgili âyet ve hadisler müellifin temel kaynakları arasındadır.²² Cennet, cehennemden başka kıyamette olacakları anlatırken anlatılanların gerçekliğini arttırmak amacı ile 'Mustafâ böyle dedi' diye söylediklerinin Hz. Peygamber'in sözleri olduğunu vurgular. Ayrıca Peygamber'in şefaati için bir bölüm ayrılmıştır. Hz. Peygamber ile ilgili 125 beyit vardır.

1.1.20. Kıssa-ı Kahkaha

Kim tarafından ne zaman yazıldığı belli olmayan Kıssa-ı Kahkaha mesnevisi 587 beyitten oluşmaktadır. Amil Çelebioğlu, Agah Sırrı Levend, Sadettin Buluç 14. yüzyıl mesnevisi olarak kabul eder. Gazavât-ı Ali nev'indeki bu mesnevi tevhid ile başlayıp Hz. Peygamber'e salavat isteği ile son bulur. Yetmiş Müslüman kabilesi Beni Alke kabilesinin sultanı Kahkaha tarafından zulüm görmektedir. Hz. Peygamber'in görevlendirmesi ile önce Halid B. Velid, Sa'd B. Ebû Vakkas, İbn-i Sa'id ardından Hz. Ali cenge gider ve onların başından geçenler anlatılır.

²² M. Fatih Köksal, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden: Nâme-i Mahşer", **Turkish Studies**, 2011, C.6, S.1, s. 249-291.

Hikâyenin giriş bölümünde Hz. Peygamber'e sıkça yer verilmiştir. Kıssa-ı Kahkaha mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili toplam 108 beyit vardır.

1.1.21. Dâstân-ı İbrahim Edhem

Feridüddîn-i Attar'ın Tezkiretü'l-evliyâ isimli eserinde geçen menkıbelerden biri olan İbrahim Edhem kıssası Türk edebiyatına Fars edebiyatından geçmiştir. İbrahim Edhem Horasan ilinde yaşayan meşhur bir padişaktır. 282 beyitlik mesnevi İbrahim Edhem'in efsanevi hayatını konu alır. İbrahim Edhem'in malının mülkünün geçiciliğini öğrenip hayatını Allah yolunda geçirmesini anlatır. Bu mesnevide Hz. Peygamber ile ilgili 1 beyit vardır.

1.1.22. Hazâ Kitâbı Cimcime-i Sultân

Yazarı ve telif tarihi belli olmayan Hazâ Kitâbı Cimcime-i Sultânı mesnevisi 109 beyitten oluşmaktadır. Hz. İsa ve bir kuru kafanın yani Cimcime Sultân'ın konuşmasını konu alan mesnevide dünyada malın, mülkün, saltanatın geçiciliği; sadece Allah'a imanın faydalı olacağı öğütlenir. Bu mesnevide Hz. Peygamber ile ilgili 2 beyit vardır.

1.1.23. Dâstân-ı Ahmet Harami

14. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen fakat yazarı bilinmeyen Ahmet Harami Destanı 816 beyitten oluşmaktadır. Klasik tertibe uygun, aşk ve mâcera nev'inden olan bu eser, mevzuu itibariyle muhtemelen mahallî ve orijinal bir hikâyedir. Büyüyle kapıların açılması, muhafızların uyutulması gibi bazı masal unsurlarının dışında Ahmed Harâmî Destanında umumiyetle realist bir görüş ve sade bir ifade hakimdir.²³ Mesnevinin konusu sihir ilmi ile uğraşan Ahmed Haramî'nin Bağdat sultanının hazinesini çalmak için Bağdat'a gitmesini ve hikâyesini anlatır. Mesnevi, kaside tarzında Allah övgüsü ile başlamıştır. Ardından Hz. Peygamber övgüsü yapılmıştır. Hz. Peygamber ile ilgili 10 beyit vardır.

1.2. BEYİTLERDE HZ. PEYGAMBER

1.2.1. Övgü ve Niyaz

1.2.1.1. Kutadgu Bilig

Kutadgu Bilig'in 2. Babı Hz. Peygamber ve onun dört sevgili arkadaşının övgüsüne ayrılmıştır. Kutadgu Bilig'de yer alan bu övgü Türk edebiyatının ilk na't örneği olması

²³ Amil Çelebioğlu, **Türk Mesnevî Edebiyatı 15. yy'a Kadar (Sultân II. Murâd Devri 824-855/1421-1451)**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 1999, s. 106.

bakımından çok önemlidir. Na't özellikle Fars ve Türk edebiyatında Hz. Peygamber'i övme amacı ile yazılan şiirlere denir. Kutadgu Bilig'in 34-48. Beyitleri arasında Yusuf Has Hacib Hz. Peygamber'i övmüştür: Allah halkın arasından seçilmiş olan en yüce ve en iyi haberciyi bize gönderdi. Karanlık gecede bir meşale gibi etrafı aydınlattı ve ışık saçtı. Ey yiğit olan kişi! Allah tarafından gönderilen bu davetçi sayesinde sen doğru yolu buldun. O öyle bir davetçiydi ki tek dileği ümmetiydi. Bu yüzden annesinden babasından vazgeçti ve sana doğru yolu gösterdi. Şimdi sen de onu öv ve onu hoşnut et. Rahat olabilmek için ümmetinin azaptan kurtulmasını dilerdi. Senin annenden ve babandan bile daha merhametliydi. O Allah tarafından gönderilmiş güzel tavırlı, dürüst, güvenilir, alçak gönüllü, haya sahibi, şefkatli, cömert bir merhamet timsali idi. Yerde de gökte de yüce olan Hz. Peygamber'dir çünkü Allah ona çok değer verir. O bütün peygamberlerden önce yaratılmıştı, bütün habercilerin sonuncusu oldu. Ben de onun yoluna yüreğimi bağladım, dediklerine inandım, söylediklerini sorgulamadan büyük bir zevk ile yerine getirdim. Allah benim ona bağladığım bu gönlümü görsün ve beni kıyamette o sevgili peygamberin yanına ulaştırsın. Kıyamet günü onun yüzünü dolunay gibi bana gösterebilirsin, onu bana şefaatçi kılsın.²⁴

2. Bab Yalavaç 'Áleyhi's-selam Ögdisin Ayur

34. Sevüg savçı ıdtı bağırsak idi
Budunda talusı kişide kedi
35. Yula erdi halkka karanku tüni
Yaruklukı yadı yaruttı sini
36. Okıçı ol erdi bayattın sana
Sen ötrü köni yolka kirdin tona
37. Atasın anasın yulug kıldı ol
Tilek ümmeserdi ayu birdi yol
38. Künün yimedi kör tünün yatmadı
Sini koldı rabda adın kolmadı

²⁴ Yusuf Has Hacib, **Kutadgu Bilig**, Çev. R. Rahmeti Arat, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2006, s. 96-98.

39. Sini koldı tün kün bu emgek bile
Anı ög sen emdi sevinçin tile
40. Kamug kadgusı erdi ümmet üçün
Kutulmak tiler erdi raşat üçün
41. Atada anada bagırsak bolup
Tiler erdi tutçı bayattın kolup
42. Bayat raşmeti erdi halkı öze
Kılınçı silig erdi kılkı tüze
43. Tüzün erdi alçak kılınçı silig
Uvutlug bagırsak akı kin elig
44. Yagız yir yaşıl kökte erdi küsüş
Anar birdi tenri ağırlık öküş
45. Başı erdi öndün kamug başçıka
Kidın boldı tamga kamug savçıka
46. Könül badım emdi anın yolına
Sevip sözi tuttum bütüp kavlına
47. İlahi küdezigil menin könlümi
Sevüg savçı birle kopur kopgumu
48. Kıyamette körkit tolun teg yüzün
Elig tuttaçı kıl ilahi özin

Yûsuf Has Hacib, Hz. Peygamber övgüsünü ve sevgisini bu cümlelerle dile getirmiş na'tına 49- 58. Beyitlerde yer alan dört sahabe övgüsü ile devam etmiştir. Hz. Peygamber'in sevdiği dört arkadaşı, danışmanı vardı. İki kayınbabası ikisi damadıydı. Bu dört kişi halk içerisindeki hem en seçkin, hem de en iyi kişilerdi. Herkesten önce Hz. Peygamber'in getirdiği dine inanmış ilk kişi sıddık olan Ebûbekir'di. Hz. Peygamber'in sevgisini kazanmak için malını, canını feda

etti. Sonraki seçilmiş kişi şeriatin üzerindeki perdeyi kaldıran Ömer'di. Ardından hayâ sahibi, cömert Osman gelir. O bütün malını ve kendisini Hz. Peygamber'in yoluna adadı Hz. Peygamber ise ona iki kızını verdi. En son cesur, kahraman Ali gelir. O gönlü saf, bilgili ve takva sahibiydi. Dört sahabe övgüsü de Hz. Peygamber üzerinden yapılmıştır.²⁵

Tört Sahabening Ögdisin Ayur

49. Anın tört işi avıngı körüp
Kineşçi bular erdi birle turup
50. İki kadın erdi küdegü iki
Bular erdi ödrüm budunda iki
51. 'Âtik erdi aşnu kamugda oza
Bayatka bütügli könül til tüze
52. Yulug kıldı malı teni canını
Yalavaç sevinci tiledi köni
53. Basa faruk erdi kişi ödrümi
Tili könli bir teg budun ködrümi
54. Bu erdi basutçı köni dinka kök
Şeri'ât yüzindin kiterdi eşük
55. Basa 'usman erdi uvutlug silig
Kişide ödürmiş akı kin elig
56. Fida kıldı barın nenin hem özin
Yalavaç anar birdi iki kızın
57. 'Âli erdi munda basakı talu
Kür ersig yüreklig menesi tolu

²⁵ Arat, **Kutadgu Bilig**, s. 100.

58. Akı erdi elgi yüreki tedük

Biliglig sakınuk kör atı bedük

1.2.1.2. Kitâbu Evsâfı Mesâcidi’ş-Şerîfe

Kitâbu Evsâfı Mesâcidi’ş-Şerîfe, Ahmed Fakih’in hac yolunda gezip gördüğü Şam, Kudüs, Mekke, Medine kentlerini ve orada ziyaret ettiği kutsal yerleri anlatır.²⁶ Hasibe Mazıoğlu’nun çalışmasına göre eser Allah övgüsü ile başlamıştır. Fakat Hz. Peygamber övgüsü bulunmamaktadır. Ancak Fakih, Medine şehrinin övgüsünü Hz. Peygamber’i merkeze alarak 26-28. Beyitlerde şu şekilde yapmıştır: Şehrin dört kapısı vardır. Birinden gir ve Resûlullâh’a selam verip iki rekât namaz kıl o zaman Resûl’ün nurunu göreceksin. Biz orada Resûlullâh’ı gördük kara yüzümüzü onun türbesine sürdük.²⁷

26. Kapusu dört durur girgil birinden

Selâm virgil Resûlu’llâha andan

27. İki rek’at namaz kıl it ziyâret

Resûlün nûrını gör zî bişâret

28. Çu biz dahı Resûlu’llâhı gördük

Kara yüzümüzi türbeye sürdük

123-124. beyitlerde ise şehrin önemini şöyle belirtmiştir: Orada namaz kıl çünkü orası peygamber makamıdır. Resûlullâh sabah akşam orada vakit geçirmiştir. Mağara içerisinde Ebûbekir ile çok zaman geçirmiştir.²⁸

123. Namâz kıl anda peygamber makâmı

Resûl anda geçürmiş subh u şâmı

124. Ebûbekrile anda olur imiş

Mağâra içre nice gün kalur imiş

213-216. beyitlerde: Resûl’ün ayak izi oradadır; bu ayak izine yüzünü sür ki senin her derdine şifa olsun. Sahraya gir ve orada namaz kıl Resûl’ün başının yeri orasıdır. O taş ki

²⁶ Mazıoğlu, *Kitâbu Evsâfı Mesâcidi’ş-Şerîfe*, s. 2.

²⁷ Mazıoğlu, *Kitâbu Evsâfı Mesâcidi’ş-Şerîfe*, s. 6.

²⁸ Mazıoğlu, *Kitâbu Evsâfı Mesâcidi’ş-Şerîfe*, s. 15.

Resûl'e saygı gösterip ayağa kalkmıştır; eğer sen ümmetsen o taş isyan etme.²⁹ Ahmed Fakih mesnevisinde anlattığı şehirlerin övülme sebebi olarak Hz. Peygamber'i gösterir. Bir taş övülecekse bile bunun sebebi Hz. Peygamber'in o taşın üzerinden geçmiş olmasıdır.

213. Önindedür Resûlün kademi hem
Yüzün sür ki ola derdüne merhem
214. Resûl mi'râca hem andan gidüpdür
O taş üzre ayagı yir idüptür
215. Gir ol Sahrenun altında namâz kıl
Resûlün başı yiri andadur bil
216. Resûle 'izzet idüp kalkmış ol taş
Ana sen ümmet isen çekmegil baş

Kudüs'ün medhini anlatan bir gazelin girişinde Kudüs şehrinin övgüsü de Hz. Peygamber üzerinden yapılmıştır. 355-356. Beyitlerde: Bu dünyada Allah'ın nazargâhı, Süleyman'ın mührü olan bir Kudüs vardır. Burası miskinlerin haccı, Muhammed'in ise mi'raca çıktığı yerdir. Burası Muhammed ümmetine uygundur.³⁰

355. Var bu cihân içinde hazret-i sayvân-ı Kuds
Allahun nazargâhı mühr-i Süleymânı Kuds
356. Kudsdür miskinler hâcı Mustafânun mi'râcı
Ümmet-i Muhammede eyledi erzâmı Kuds

1.2.1.3. Menâkıbu'l-Kudsiyye fî Menâsibi'l-Ünsiyye

Baş sayfalarından eksik olan Menâkıbu'l-Kudsiyye eserinde mevcut bir na't bulunmamaktadır. Ancak Elvan Çelebi ara sıra Hz. Peygamber'i övmüştür. 2073-2074. Beyitlerde: Allah Hz. Muhammed'i insanların nuru olarak yaratmış ve onu cana canan kılmıştır. Başlangıcın ve bitişin ilmini ona öğretmiştir.³¹

²⁹ Mazıoğlu, *Kitâbu Evsâfı Mesâcidi's-Şerife*, s. 23.

³⁰ Mazıoğlu, *Kitâbu Evsâfı Mesâcidi's-Şerife*, s. 37.

³¹ Elvan Çelebi, *Nâme-i Kudsî (Kutsal Kitap) Menâkıbu'l-Kudsiyye (Kutsal Menkabeler) (Çeviriyazılı ve Günümüz Diline Aktarılmış Metin)*, Haz. Mertol Tulum, Konya, Çizgi Kitabevi, 2017, s. 500

2073. Ol Muhammed ki nûr-ı insândur

Nûr-ı insân u câna cânândur

2074. Evvelîn ‘ilmi âhirîn ‘ilmi

Ana ma’lûm kıldun iy Mevlî

2081. beyitte ise; Mustafâ’nın yolunda can, akıl ve gönül birer köledir ³² diyerek yaratılmış her şeyin aslında Hz. Peygamber için yaratılmış olduğunu söyler.

2081 Mustafâ yolına ‘aleyhi selâm

Cân u ‘akl u gönül gulâm gulâm

1.2.1.4. Yûsuf u Züleyhâ (Yûsuf-ı Meddah)

Yûsuf-ı Meddah’ın Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi klasik mesnevi tertibinin dışında direkt Hz. Peygamber övgüsü ile başlamıştır. 1-7. Beyitlerde Hz. Peygamber şöyle övülmüştür: O Muhammed Mustafâ ki Resûllerin başı ve sonudur. Allah o peygambere makam, itibar ve saadet verdi. Onun yârenlerinden Ebûbekir Allah’tan korkanların padişahıdır. İkinci dostu ise cömertlerin sahibi Ömer’dir. Diğeri ise beğenilmiş yüce padişah, haya sahibi Osman’dır. Allah ‘hel etâ’ kelamını indirdiği Ali ise onun dördüncü dostudur. Hz. Peygamber ve çâr-ı yâr-ı güzîn övgüsü karışık yapılmıştır. ³³

1. Ol Resûl-i evvelin ü âhirîn

Ol muhammed mustafâ sâlâr-ı dîn

2. Hakdan ana geldi devlet ‘izz ü câh

Hem yârenleridür anun pîş ü râh

3. Ol durur ol pâdişâh-ı müttakîn

Ol Ebû bekr-i safâ sultân-ı dîn

4. Ol ikinci yarî ‘ömerdür be-nâm

Kıldı anı evvel-i sâhib-kirâm

³² Tulum, *Nâme-i Kudsî (Kutsal Kitap) Menâkıbu’l-Kudsiyye (Kutsal Menkabeler) (Çeviriyazılı ve Günümüz Diline Aktarılmış Metin)*, s. 502.

³³ Leylâ Karahan, *Yûsuf u Züleyhâ*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1994, s. 134.

5. Birisi ‘osmân safâdur bâ-hayâ
Ol birisi şâh-ı ‘alî murtazâ
6. Kim buyurdu kelâmında hudâ
Kim anun hakkında geldi hel etâ
7. Bâkî evlâdıla ashâb-ı kirâm
Anları kıldı şeref rabbü’l- enâm

1.2.1.5. Mihr ü Vefâ

Mihr ü Vefâ mesnevisi Yûsuf-ı Meddah’ın Yûsuf u Züleyhâ’sı gibi direkt Hz. Peygamber’e övgü ile başlamıştır. 1-6. Beyitlerde hem Hz. Peygamber hem de sahabe övgüsü yapılmıştır: Muhammed hem Allah’ın sevgilisi hem de peygamberidir. O âlemlere rahmet olarak yaratılmıştır. İlim, sadakat ve sefa sahibi Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali Hz. Peygamber’in dostudur. Hasan ve Hüseyin şehitlerin şehididir, onlara deva olmuştur. Hamza ve Abbas Resûl’ün amcalarıdır. Salavat ver de sözlerin kabul olsun. Dinimizin direği dört imamdır; bunlar Allah’a ulaşma yolunu tamamlamışlardır.³⁴ Hem Hz. Peygamber övgüsü hem de sahabe övgüsü yapılmıştır. Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Hamza ve Hz. Abbas ona yakınlıklarına göre anlatılmıştır. Dualarının kabul olmasını isteyen kişi hem Hz. Peygamber’e hem ismi sayılan sahabelere salavat getirmelidir.

1. Ol Muhammed [hem] habîbdür hem Resûl
Ol[durur] kamu nebîlerden usûl
2. Rahmeten lil-’âlemîndür Mustafâ
Sadr [u] bedr [ü] ‘âlim [ü] sıdk [u] safâ
3. Ol Ebû Bekir ‘Ömer ‘Osmân ‘Alî
Mustafânun kamusı yârenleri
4. Hasan Hüseyin şehîd-i şühedâ
Ol Muhammedeynlere oldu devâ
5. Hamza vü ‘Abbâsdur ‘ammî-yi Resûl
Vir salâvât sözlerün olsun usûl
6. Dînümüzün diregidür dört imâm

³⁴ Çapanoğlu, “Ümmi İsa Mihr ü Vefa (Dil İncelemesi- Metin- Gramatikal Dizin)”, s. 74.

Zîrâ bunlar vardılar yolu tamâm

1.2.1.6. Hurşîd ü Feraḥşâd

Şeyhoğlu Mustafâ'nın Hurşîd ü Feraḥşâd mesnevisi klasik mesnevi tertibine uygun olarak önce Allah övgüsü ile başlamış ardından Hz. Peygamber ve dört halife övgüsüne geçmiştir. Hz. Peygamber övgüsü na't mahiyetinde bir gazel ile başlamıştır. Bu gazel hem eserin ilk gazeli hem de Şeyhoğlu'na kadar incelediğimiz eserlerin ilk gazelidir. 146-156. Beyitlerde yer alan gazel Muhammed rediflidir. Muhammed gönüllerin derdine dermandır; Allah'ın himayesinin ve selamının sahibidir. Emin, muhtaçlara yardım eden, dinin sahibi imamdır. Özü nurdan yaratılmış; yüzü ışık saçardı. Gözü mucize sözü ise Kur'an'dı. Allah'tan kullara emirlerini ileten, Allah'ın delili/kanıtı Muhammed'dir. Güzelliği sonsuz bir mülk, kemalinin sınırı sonsuzdur. Allah'ın rahmetinin müjdecisi olanda cehennem öfkelerini bildiren Muhammed'dir. Peygamberlik tahtının sultanı; yiğitlerin övücü, zengin fakirin bağışlanma sebebi O'dur. Mana mücevherine kaynakta odur hakikatler incisine deniz olanda Muhammed'dir. Kimsesizlerin, misafirlerin kalacağı yer, onların sahibi Muhammed'dir.³⁵

146. Muhammed dîn Muhammed cân Muhammed

Gönüller derdine dermân Muhammed

147. Safâ vü rûşen ü handân Muhammed

Selâm ü sâye-i sübhân Muhammed

148. Emîn ü îmen ü âmân Muhammed

Îmâm ü mü'min ü îmân Muhammed

149. Özi nûr u yüzi tâbân Muhammed

Gözi mu'ciz sözi Kur'ân Muhammed

150. Çalabdan kullara fermân Muhammed

Delîl ü hüccet ü bürhân Muhammed

151. Cemâli mülk-i bî-pâyân Muhammed

Kemâli hadd-i bî-noksân Muhammed

³⁵ Şeyhoğlu Mustafa, **Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Feraḥşâd) İnceleme- Metin- Sözlük-Konu Dizini**, Haz. Hüseyin Ayan, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum, 1979, s. 134.

152. Beşîr-i rahmet-i rahmân Muhammed
Nezîr-i hıddet-i nîrân Muhammed
153. Nübüvvet tahtına sultân Muhammed
Vilâyet bahtına peymân Muhammed
154. Fakîr ü mefhar-i merdân Muhammed
Ganî vü mazhar-ı ihsân Muhammed
155. Ma'ânî gevherine kân Muhammed
Hakâ'ik dürrine 'ummân Muhammed
156. Garîb ü gâbir ü mihmân Muhammed
Mukîm ü sâkin ü sehmân Muhammed

Bu gazelin ardından mesnevi nazım şekli ile 157-177. Beyitlerde Hz. Peygamber övgüsüne devam edilmiştir. Allah'ın 'Levlâk' diye buyurduğu 'Olmasaydın felekleri yaratmazdım' dediği Muhammed'dir. Hiç kimse yaratılmadan onun canı bütün ilimlere vâkıf olmuştur. Yaratılmış bütün canların kaynağı O'dur. Yaratılmışların babası Âdem'dir lakin ruhların babası Ahmed'dir. Gizli hazineyi ortaya çıkaran, evvel ve ahir olan O'dur. Bu hazinenin kendisinin ne başlangıcı ne de sonu vardır. Muhammed âhir zaman peygamberi, peygamberlerin başıdır. Okuma yazma bilmemesine rağmen güzel sözler söylerdi. Şeriatı de içindeki hakikati de ulaşacak yolu da bilen O'dur. Bunları bilmek marifettir. Canın hakikati, işaretsizliğin işareti Mustafâ'dır. Âlemdeki küfrü, karanlığı Hakkın rahmet nuru ile aydınlattı. Doğru yol onunla bulundu, cennet ve cehennem onunla bilindi. O alemlere rahmet, sözüne sadık ve emindir. Onun yolunun sonu Allah'a çıkar. Allah'ın nurlu mücevheri, süslenmiş tecellisidir.³⁶

157. Muhammeddür ki Hak buyurdı "Levlâk"
Degül misen yaratmazdum dir eflâk
158. Yaradılmamış idi yaradılmış
Ki anun cânı külli 'ilmi bilmiş
159. Bu cândan 'âlemün karcaşmasıdır

³⁶ Ayan, **Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Ferahşâd) İnceleme- Metin- Sözlük-Konu Dizini**, s. 134-135.

- Dükeli cânlarun ser-çeşmesidür
160. Egerçi bu'l-beşer Âdem gelüpdür
Velî Ahmed ebû'l-ervâh olupdur
161. Ki ya'nî gizlü genci çü zâhir
Muhammed bunda eveldür hem âhır
162. Bu gence hod ne âhır var ne evvel
Bilesin ger bu müşkiller ola hall
163. Ve ger âhır zamân peygâberidür
Dükeli enbiyânun serveridür
164. Zihî ümmî ki hoş söyler fasîh ol
Elifden Adem ü mîmden Mesîh ol
165. Elif bigi çü togrudur vefâya
Hem evveldür hem âhırdur enbiyâyâ
166. Şerî'at taşı vü içi hakîkat
Taşından içine varmak tarîkat
167. Buları bellü bilmek ma'rifetdür
'Aceb cevher 'aceb zât ü sıfatdur
168. Murâd er cevher ola ger araz ol
Cevâhirden 'avârızdan garaz ol
169. Hakîkat cânı cânun Mustafâdur
Nişâni bî-nişânun Mustafâdur
170. Cihânı küfr ile zulmetden açdı
Hakun rahmetlerinden nûr saçdı
171. Sırâtu'l-müstakîm andan bulındı
Behişt ü ger cahîm andan bilindi

172. Anunçün "Rahmeten li'l-'âlemîn"dür
Anunçün "Sâdıku'l-va'dü'l-emîn"dür
173. Yola izleyicidir sagda solda
'Acep bu kim degüldür kendü yolda
174. Dirîgâ Ahmed er yolda kalaydı
Pes ol der-gâha kim menzil bulaydı
175. Gelişde hâsılı Hak nusretidür
Varışda menzili Hak hazretidür
176. Nebîler cümle anun mahfilinde
Velîkin gayr-i Hak yok menzilinde
177. Münevver gevheridür enbiyânun
Musavver mazharıdur kibriyânun

Bu övgüden sonra miraç hadisesine girilmiştir. Miraç hadisesini Hz. Peygamber'in mucizeleri kısmında ayrıca ele alacağız. Miraç hadisesinden sonra dört halife övgüsüne geçilmiştir. Dört halife övgüsünde de Hz. Peygamber'den bahsedilmiştir. 271-302. Beyitlerde: Dört halife Hz. Peygamber'in yıldızlarıdır; O'na karanlık gecede yol gösterirler. Bunlardan ilki müminlerin başı Ebû Bekir Sıddık'tır. O Mustafâ'nın elinde bir cam (kadeh) gördü. Bu kadeh hikmet şarabı ile doluydu; hemen 'âmennâ ve saddaknâ' dedi ve o şaraptan içti. Şeriat gözünün nuru, Muhammed'in yoldaşı, cana yakın yâr idi. Peygamber ile hicret ederken dağdaki mağarada ayağını yılan deliğine koydu. Müminlerin ikinci padişahı ise Ömer'dir. Şeriatın ışığı, şehadet şehri, İslam'ın bahçesidir. Eğer o Allah'ı bilmeseydi Muhammed'in getirdiği din parlak olmazdı. O dini adalet ile süsledi. Eğer Nebi'den sonra bir peygamber daha gelecek olsaydı bu şüphesiz Ömer olurdu. Müminlerin üçüncü başı Osman'dır. Onun ışığında Kur'an toplandı, iki âlemde seçilmiş hocaydı; damatlıkta da iki nur sahibi idi. Işık onun hayâsının ve sakinliğinin nurundan oluşmuştur. Kur'an onu kendi nuruna çekti ve Kur'an üzerinde can verdi. Yani o Kur'an'a gönlünü verdi ardından da Kur'an için kurban oldu. Müminlerin dördüncü başı ise Haydar'dır; Ebû Talib'in soyundan gelen bir aslandır. Yüreğindeki cesareten dolayı Allah'ın aslanı gönülde ise Muhammed'in canıydı. Onun gücü, kuvveti cömertliğinden gelirdi. Bu dört sahabenin yüceliği için selam gönderelim. Sadakatimize şahit olsunlar çünkü bizim

günahımızda çoktur. Ey Allah'ım Peygamber aşkına bizleri affet.³⁷ Dört halife övgüsünden sonra bağışlanmak üzere Allah'a dua edilmiştir.

271. Nebîdür bunlar ılduz gice sizensiz
Onat yol gösterürler ger u yasız
272. Emîr'l-mü'minîn Bû Bekr-i Sıddık
Ki ol kıldı sıdk-ı dîni tahkîk
273. Çü gördi Mustafâ kabzında bir câm
Tolu hikmet şerâbı vü degül hâm
274. Pes "Âmennâ ve saddaknâ" didi hoş
Muhammed saylığına eyledi nûş
275. Şerî'at gözine ol kurratü'l-'ayn
Muhammed yoldaşı vü sâniye'l-isneyn
276. Her işde mûnis ü yâr idi yâra
Eger şehr ola ger tag u magâra
277. Kadem yârı yolına basdı her er
Îlân agzına lîkin basmadılar
278. Girü âhır ayagında kodı baş
Zihî pîr ü mürîd ahsente şâbâş
279. 'Ömerdür şâh-ı mü'minîn ikinci
Ki aldı dîn yagısından öginci
280. Şerî'at aydını vü dîn çerâğı
Şehâdet şehri vü islâm bâğı
281. Ne şehr ü bâğ ola kim hûr u uçmak
Anun nûrına olmuş cümle müştâk

³⁷ Ayan, *Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Ferahşâd) İnceleme- Metin- Sözlük-Konu Dizini*, s. 138-139.

282. Eger ol dîn şehi Hak bilmeyeydi
Muhammed dîni revnak bulmayaydı
283. Bezedi ‘adl ile için vü taşın
Öküş baş almak için virdi aşın
284. Çü “Yâsîn” ile saydı yaşını ol
Kodı “ Tâhâ” öninde başını ol
285. Nebîden sonra ger olsa peyam-ber
Nebî aydur ‘Ömer olaydı yigser
286. Emîrû’l-mü’minîn üçinci ‘Osmân
Ki cem’ oldu anun şem’inde Kur’ân
287. Güzîn-i h’âce-i kevneyn idi ol
Güyegülikde Zû’n-nûreyn idi ol
288. Eger hilm ü hayâ olsa musavver
Anun nûrından olaydı münevver
289. Ön anı kendüye cezb itdi Kur’ân
Ki sonra virdi Kur’ân üstine cân
290. Meger reng urdı ana sıbgata’llâh
Ki kanı sıbgata’llâh oldu nâ-gâh
291. En öndin gönlini Kur’âna virdi
Son ucı cânını kurbâna virdi
292. Cihân için revâ nite görürler
Ki dîn ulularına el ururlar
293. Emîrül’-mü’minîn dördinci Hayder
‘Alî Bû Tâlib oğlu şîr-i mih-ter
294. Yürekde Tanrınınun aslanıydı

- Gönülde Mustafânun cânıydı
295. Bilüde efdâlü'l-eyyâm idi ol
Hak üzre hucetü'l-İslâm idi ol
296. Sehâvetde anun bigi kavîdür
Ki bulutlar denizler pertavidür
297. Sen i altun kesâdundan sarargıl
Yüzünden i güneş oklığı yargıl
298. Yaşarup ol kızıl çün çaldı caru
Gözine kara geldi ak u saru
299. Zihî görmek ki ger götrilse perde
Hiç arturmaz yakînından nazarda
300. Bularun âli vü etbâ'ıyıçün
Dükeli kavmı vü eşyâ'ıyıçün
301. Degürelüm selâm ile tehiyyet
Meger sıdkumuza ola meziyyet
302. Ki bu sıdk ile çün çokdur günâhum
Nebî 'ışkına 'afvinde ilâhum

1.2.1.7. İskender-nâme

İskender-nâme klasik mesnevi tertibine uygun olarak başlamıştır. Önce Allah övgüsü ardından Hz. Peygamber övgüsü yapılmıştır. 240-269. Beyitlerde hem Hz. Peygamber övgüsü yapılmış hem de mi'rac hadisesine giriş yapılmıştır: Mustafâ'nın ruhuna sabah akşam bin selam olsun. Tarikat ehlinin rehberi, şeriatın tacı dinin nuru ve kaynağı olmuştur. İlim denizi ve lütuf kaynağı olan Resûl'ün gönlü Allah'ın sır hazinesidir. Ruhu Allah'ın nurunun tecellisidir. Başlangıcı olmayan alemin övüncü, sonu olmayan nebilerin sonuncusudur. Bu mum onun aşkı ile parladı bu topluluk onun için düzene girdi ve o hanlardan hükümdarlardan vergi aldı. Bu toprak şirk ile bürünmüşken onun kılıcının suyu bu toprağı temizledi. Göz açıp kapayınca kadar olan bir sürede Allah'la iki yay mesafesine geldi. Cebrail kaldı O, Allah'a daha da

yakınlaştı; felek tacını taktı, melekler ayağının tozunu gözüne sürme yaptı. Taha, Yasin, İnşirah, Duha sureleri okundu. Allah onun yaratılışına Azim, Rauf ve Rahim sıfatlarından verdi. Ona şefî, nezir, şahid, sirac, beşir dedi. Saltanatı ile halkın övüncü oldu fakat o kendisine övünç olarak fakr mertebesini seçti. Allah'ın yardımını ile yükseldi kimse ona engel olamadı. Firdevs bağına bakmadı; gözü sağa sola kaymadı. Saadet, keramet, hilafet ve imamet ehlerinden oldu. Savaşta melekler ona yardım etti. O âlemlere rahmettir. Onun adından kıskanç mimin nokrası giderse 'Bâki Ahed' (sonsuz söz) kalır. Peygamberlik Mustafâ ile ortaya çıktı onunla peygamberlerin dininin hükmü ortadan kalktı. Din onun dinidir; hüküm onundur onun hükmünün yanında Yunan'ın hikmeti nedir? Yunan'ın mezhebi zerdüşttür. Felsefe ve din sırt sırtadır. Şüphesiz arşın dini felsefedir; yeryüzü ehli din ile arşa erişir. Ey Ahmedî! Hakkın rahmetini dilersen Ahmed'i her daim hamd ile an.³⁸

Der-Medh-i Hâteme'n-Nebîne Muhammed Mustafâ Aleyhi's-Selâm

240. Hazret-i 'izzetden olsun bin selâm
Mustafâ'nun rûhına her-subh u şâm
241. Reh-ber-i ehl-i tarîkat tâc-ı şer'
K'andan oldu dîne zâhir asl u fer'
242. 'İlm bahri vü fezâyil mecma'ı
Lutfi kânı vü fevâzıl menba'ı
243. Gönli anun mahzen-i esrâr-ı Hak
Rûhı anun mazhar-ı envâr-ı Hak
244. Hem ezel mülkinde Fahr-i 'Âlem ol
Hem ebedde enbiyâya hâtem ol
245. 'İşkına oldu anun rûşen bu şem'
Belk'anun-çun intizâm oldu bu cem'
246. Çünkü devletden başına urdı tâc
Aldı hândan bâc u kayserden harâc
247. Şirk çirkinde boyanmışken bu hâk
Kılıcı suyından anun oldu pâk

³⁸ Yaşar Akdoğan, **Ahmedî İskender-nâme**, Çevrimiçi, Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 18-20.
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskender-nâmeyasarakdoganpdf.pdf?0> Erişim Tarihi: 10.10.2020.

248. Tarfetü'l-'ayn içre çün tîz-i nazar
Kıldı bundan “Kâbe-Kavseyn'e” güzer
249. Tutdı anda kurb-ı “Ev-ednâ”yı ol
Buldı “Sübhâne'llezî esrâ”yı ol
250. Buluban “Sümme Denâ”ya ol sebîl
“Lev-denevtü” diyü kaldı Cebra'îl
251. Kıldı na'linini tâc-ı ser felek
İtdi sürme ayagı tozın melek
252. Gâh “Tâ-hâ” buldı geh “Yâ-sin” nidâ
Gâh “Elem neşrahleke” geh “Ve'd-duhâ”
253. Gâh anun hulkına didi Hakk'Azîm
Geh Ra'ûf itdi anı vü geh Rahîm
254. Geh didi ana “Şefî” ü geh “Nezîr”
Gâh “Şâhid” geh “Sirâc” ü geh “Beşîr”
255. Saltanatla oldı halkun fahrı ol
Kendüzine fahr idindi fakrı ol
256. Çünki oldı himmeti anun ser-bülend
Hiç hışmet olmadı ana pâ-y-bend
257. Gökde güneş hışmetine kalmadı
Anun-ıçun yire sâye salmadı
258. İtmedi Firdevs bâğına nazar
Lâ-büd oldı vasfı “Mâ-zâge'l-basar
259. Hem sa'âdet hem kerâmet ehli ol
Hem hilâfet hem imâmet ehli ol
260. Cenkde hayli melâ'ik ana iş
“Mâ-remeyte iz remeyte” ohına kîş
261. Dir “Etânî” Cebra'îl andan kelâm
Yir “Ebeytü inde Rabbî”den ta'âm
262. Ol-durur ol “Âlim-i ilme'l-yakîn”

- Ol-durur ol “Rahmeten li’l-âlemîn”
263. Çil-sabâh u heşt-huld-i bî-misâl
Cüml ‘anun-çun bu söze hâ-mîm-dâl
264. Gitse andan nokta-i mîm-i hased
Ne kalur fikr eylegil “Bâki Ahed”
265. Çün nübüvvet zâhir itdi Mustafâ
Nesh old’anunla şer’-i enbiyâ
266. Dîn anundur bâki edyân nedür
Hükm anundur hikmet-i Yûnân nedür
267. Rây-ı Yûnân mezheb-i Zerdüştdür
Felsefeyle şer’ püşt-â-püştdür
268. Felsefedür sifli bî-şek şer’-i arş
Şer’-ile arşa irişür ehl-i ferş
269. Rahmetin Hakkun dilersen AHMEDÎ
Hamd-ile zikr eyle dâyim Ahmed’i

Bu beyitler dışında farklı beyitlerde de Hz. Peygamber övülmüştür; 2780. beyitte Hz. Peygamber bir tabibe benzetilmiştir: O, Mustafâ incelikten anlayan, kimin derdine şifa nedir bilen bir tabiptir.³⁹ 7190 ve 7191. Beyitlerde ise âlemin Hz. Peygamber için yaratıldığı söylenmiştir: Bütün peygamberler geldi; evliyaların başının tacı Muhammed’de geldi. Elbette hepsinin sonuncusu O’dur ve Allah âlemi onun için yarattı.⁴⁰

2780. Ol tabîb-i hurde-dân kim Mustafâ
Kim bilür dîn derdine nedür şifâ
7190. Geldiler evvel hezârân enbiyâ
Pes Muhammed geldi tâc-ı evliyâ
7191. Lâ-büd oldı kamusunun hâtemi
Kim Hak anun-çun yaratdı âlemi

³⁹ Akdoğan, *İskendernâme*, “Çevrimiçi”, s. 174. Erişim Tarihi: 10.05.2020.

⁴⁰ Akdoğan, *İskendernâme*, “Çevrimiçi”, s. 450,451. Erişim Tarihi: 10.05.2020.

1.2.1.8. Dâstân-ı Kız

Yûsuf-ı Meddah'ın Dâstân-ı Kız Mesnevisi Allah övgüsü ile başlamış ardından Hz. Peygamber ve çâr-ı yâr-ı güzün övgüsü ile devam etmiştir. 5-9. Beyitlerde Hz. Peygamber ve sahabe övgüsü yapılmıştır: Allah herkesten önce Hz. Peygamber'i yarattı ve onu nebilerin başı kıldı. Bizler şükredelim ki onun ümmeti olduk çünkü O iki cihânın şefaathisidir. Onun yardımcıları ve yoldaşları Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali'dir. Onun gözünün nuru, Kerbelâ şehitleri Hasan ve Hüseyin'dir. Ey Allah'ım! Bu (sahabelerin) temiz ruhu hürmetine ümmeti rahmet ile yargıla.⁴¹

5. Evvelâ yarattı ol peygamberi
Kıldı anı hem nebîler serveri
6. Şükr ideyüz ümmetiyiz hem anın
Hem şefî'idür ol iki cihânın
7. Çihârı yârı egmek(?) gül sabkalıdur(?)
Ol Ebû Bekr 'Ömer 'Osmân 'Alî'dür
8. Kurretü'l-'ayn Hasan hem Hüseyin
Hem bulardır Kerbelâ-i Şehidîn
9. Anların pâk rûh-ıçun yâ İlâhî
Cümlemüzi yarlığa ey pâdişâh

1.2.1.9. Gazavât-ı Emîrû'l Mü'minîn 'Alî Feth-i Kal'a-i Selâsil

Gazavât-ı Emîrû'l Mü'minîn 'Alî Feth-i Kal'a-i Selâsil mesnevisi klasik mesnevi tertibine uygun olarak Allah ve Hz. Peygamber övgüsü ile başlamıştır. 1-9. Beyitlerde: Allah'ın adını anıp Resûl'ün nimetlerinden bahsedelim. Başlangıçta ve sonda baki kalacak olan o Kerim, Rahim ve Ferd Ehad olan Allah'tır. Ol dedi ve âlem Muhammed Mustafâ için oldu; âlemi, arşı, kürsü, levh ve kalemi o sevgilisi için yarattı. Maksudı âleme rahmet olmaktı. Ey Habib dünyaya seni dertli ümmetine tabip olman için verdim. Hepsine şefaath edip onları dileyeyin ki kerem edip sana ümmetini bağışlayayım.⁴²

⁴¹ Bünyamin Tan, "Millî Kütüphane Yz A 3755 Numarada Kayıtlı Bir Mecmua İnceleme -Transkripsiyonlu Metin", T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013 s. 87-88.

⁴² İ. Güven Kaya, "Beypazarılı Ma'azoğlu Hasan'ın 'Feth-i Kal'a-i Selâsil' Hikâyesi", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 1998, S. 9, s. 94.

1. Hak Çalab'un adını yâd idelüm
Resûl'ün ni' metin andan gidelüm
2. Ol Kerim ü ol Rahîm ü Ferd Ehad
Evvel ü âhir girü oldur ebed
3. Kün dedi oldı bu 'âlem [hem] kamu
Mustafâ Muhammed o çün ıy kamu
4. Ol Habîb-içün yaratdı 'âlemi
'Arş-ıla Kürsî ve Levh ü Kalemî
5. Maksadun oldur ki sen gele-yidün
Bu 'âleme kamu rahmet oladun
6. Viribidüm dünyeye seni Habîb
Dertlü ümmetüne olasın tabîb
7. Dükeli[si]ne şefâ'at kılasın
Hazretümüzden dileyup alasın
8. Bunlarun-ıla keremüm işleyem
Ümmetüni ben sana bağışlayam
9. Ümmet-isen sen dahı yâ ümmeti
Hoş salavât vir Muhammed'e katı

1.2.1.10. Kerâmât-ı Ahi Evrân

Gülşehrî'nin Kerâmât-ı Ahi Evrân mesnevisi Allah adı ile başlamıştır. Ardından Hz. Peygamber övgüsü yapılmıştır. 5-7. Beyitlerde: İnsanların ve İslam'ın beyi olan Mustafâ; Ahi Evrân'ın da sırrıydı. Ahi Evrân övülmeden önce Hz. Peygamber'in övülmesi gerekir. Mustafâ'nın adını anmak Ahi Evrân'ın canını mutlu eder.⁴³

5. Mustafâdur âdemîlerün yegi

⁴³ Ahmet Kartal, "Kerâmât-ı Ahi Evrân Mesnevisi Üzerine Notlar", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, 2009, S.2, s. 228.

Sırr-ı sultânî vü İslâmın begi

6. İlkim ögesim gelür peygamberi

Andan ol peygambere lâyük eri

7. Mustafânun zikrini gözedelüm

Ahi Evran cânını şâd idelüm

Gülşehrî Hz. Peygamber'i öveceğini söylese de hemen hocası Ahi Evrân övgüsüne geçmiştir. Fakat Ahi Evrân'ı överken 13 ve 22. Beyitlerinde Hz. Peygamber'den bahseder: Ahi Evrân'ın amacı Allah'a ulaşmaktı çünkü o Hz. Peygamber'in has ümmetiydi. Ayrıca o Hz. Peygamber'in sancaktarı ve sevgili yâriydi.⁴⁴

13. Tanrıya irürmiş anun himmeti

Mustafânun dünyede hâs ümmeti

22. Mustafânun ol 'âlem-dârı idi

Murtazânun sevgüli yâri idi

1.2.1.11. Mansur-nâme

Mansur-nâme'de tevhid mahiyetinde 5 beyitten sonra 6-11. Beyitlerde Hz. Peygamber övgüsü yapılmıştır. Şüphesiz iç ve dış O'dur ve ondan başka ebedi kimse yoktur. O Allah'ın sevgilisi, vefa kaynağı olan cihânın övüncü Muhammed Mustafâ'dır. Allah açık ve gizli olan bütün varlıkları, cihânı onun dostluğu için yarattı. O iki cihânın başıdır; onun nurunun kıvılcımları denizi ve toprağı kapladı. O seçilmiş, eminlerin başı, vefa kaynağı, sefi'ü'l-müznibîn (şefa'at eden) Mustafâ'nın ve onun ailesinin, sahabelerinin ruhuna bizden yüz bin salavat ve selam olsun.⁴⁵

6. Zâhir oldur bâtın oldur bî-gümân

Andan artık kimse yokdur câvidân

7. Hem cihân fahri Muhammed Mustafâ

Ol Habîbullâh ol kân-ı vefâ

⁴⁴ Kartal, "Kerâmât-ı Ahi Evrân Mesnevisi Üzerine Notlar" s. 229, 230.

⁴⁵ Mustafâ Tatçı, **Mansur-nâme (Hallac-ı Mansur'un Manzum Menakıb-nâmesi)**, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1994, s. 104-105.

8. Hem anun dostlığına oldu cihân
Cümle varlık âşikârâ vü nihân
9. Ol durur iki cihânun serveri
Şer’i nurı kapladı bahr ü beri
10. Mustafâ vü müctebâ sadrû’l-emîn
Ol vefâ kâmi şefî’ü’l-müznibîn
11. Ruhına yüzbin salât ile selâm
Hem dirüz ashâb u âline tamâm

1.2.1.12. Yûsuf u Zeliha (Sule Fakih)

Sule Fakih’in Yûsuf u Zeliha mesnevisinde Allah övgüsünün ardından Hz. Peygamber övgüsü için ayrı bir başlık atılmıştır. 28-47. Beyitlerde önce Hz. Peygamber ardından dört halife övgüsü yapılmıştır: O Allah’ın sevgilisi, dinin başı, Allah’ın peygamberlerinin başı olan peygambere fetih kapıları açıldı. Saçı velleyl (gece gibi siyah), yüzü ise güneş gibi güzeldir. Âdem/insan onunla yükseldi, İbrahim onunla Allah’a dua etti, Musa onunla saadet, ikbal, akıl ve doğru yola kelîm oldu. Fesahat yani güzel konuşma Davud’a ondan verildi, Süleyman onun sayesinde saygın bir devlete sahip oldu. İsa onunla gökyüzünde açık, güzel nasihat veren mesih oldu. Mucizesi ile ayı iki parçaya böldü hem son hem en büyük inci O’dur. Her kim onun aşkını kendisine önder edirse dinin tacını başına takıp padişah olur. O başlangıcın ve sonun peygamberidir; O Muhammed Mustafâ’dır. İzzet, makam ve saadet ona Allah tarafından verildi; onun yoldaşları da onun gibi aya benzer. Onun ilk yâri Allah’tan korkanların padişahı, dinin başı Ebûbekir’dır. İkinci yâri soyu temizlerin şahı, meşhur inci Ömer’dır. Biri hayâ sahibi, Kur’an’ı toplayan Osman diğeri hakkında hel-etâ ayeti gelen Ali’dır. Allah onları şerefli kıldı. Sende sefa istersen bunların adını bil ki yarın Mustafâ sana şefaet etsin.⁴⁶

N’at-i Resûl Sallallâhu ‘aleyhi ve sellem

28. Ol habîbullâh ol dînü’l-beşer
Ol Resûlullâh-i şâhî bâ-haber
29. Ol ki Tâhâ geldi ana feth ü bâb

⁴⁶Kâzım Köktekin “Süle Fakih’in Yusuf ve Zelihası (İnceleme-Metin-Dizin)- C.1”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, 1994, s. 66-68.

- Kim anun hakkında geldi hel-etâ
44. Bâki evlâdıla eshâb-ı kirâm
Anları kıldı şerîf rabbü'l-enâm
45. Sen dahı ger dilersen ey safâ
Kim şefâ'at kıla yarın Mustafâ
46. Anlara kıl sıdkını sen pür-mezîd
Hazretinde olasın çün bâ-yezîd
47. Çün işidesin bularun adını
Hoş razıyallâh di bil dîndârını

1.2.1.13. Kıssa-ı Kahkaha

Kıssa-ı Kahkaha'da tevhid mahiyetinde bir girişten sonra 5-9. Beyitlerde Hz. Peygamber övgüsü yapılmıştır. Alemlerin övücü olan Hz. Peygamber Allah'ın sevgilisidir. Bütün halkın rızkını veren O'dur eğer sen de dileğinin kabul olmasını istiyorsan ona salavat ver çünkü o ahiretin sultanı, dünyanın beyidir.⁴⁷

5. Bun deminde kalmışa meded iren
Kamu halkun oldurur rızkın viren
6. Habibidür 'âlemi fahr-ı Resûl
Vir salavât hâcetün olsun kabûl
7. Bir gazâdan ire sana ârî
Gör ne kıldı ol Hakkun peygamberi
8. Âhret sultânı dünyânun begi
Hakk katında kamu dünyânun begi
9. Bir gün ol fahr-i 'âlem sadr-ı safâ
'Âlemün görki Muhammed Mustafâ

1.2.1.14. Dasitân-ı Ahmet Harami

Dasitân-ı Ahmet Harami mesnevisinde kaside tarzında yazılmış Allah övgüsünün ardından 17- 25. Beyitlerde Hz. Peygamber ve sahabe övgüsü yapılmıştır. Sefa adına bir

⁴⁷ Nursel Uyanıker, "Manzum Dinî Kahramanlık Hikâyeleri Bağlamında Hz. Ali ile Kahkaha Sultan Cengi", **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi**, 2014, S.12, s. 205.

ümidimiz varsa Mustafâ imdadımıza yetişsin. Bizim iki âlemde de ümidimiz odur çünkü onun kullara şefkati boldur. Bütün peygamberler ‘nefsim, nefsim’ derken o ümmetini düşünür. Onun yarenleri Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali’ye selam olsun, canlarına rahmet erişsin. Hasan ve Hüseyin gül bahçesinde birer bülbüldür. Bunların hiçbiri kibir ve kin tutmadılar onlar dini ve dinin gereklerini bildiler çünkü kinin olduğu gönülde din olmaz. Bu yüzden bizde gönlümüzdeki kibri ve kini yıkalım. ⁴⁸

17. Hemîn vardur ümizümüz sefâdan
Meğer meded irişe Mustafâdan
18. Ümizümüz iki âlemde oldur
Anun şefkatleri kullara boldur
19. Dükeli enbiya ‘Nefsî’ deyiser
O ümmetlerinün kaydın yiyiser
20. Selâm olsun anun yârenlerine
Müdam rahmet irişsün cânlarına
21. Ebûbekir Ömer Osman Alî’dür
Eyi dirliklidür bunlar velîdür
22. Vücûdi pâkü tâze ol iki gül
Hüseynile Hasan gülşende bülbül
23. Bular dutmadılar kibri kinâyet
Bular bildi nedür dini dinâyet
24. Sefâ hatırlar içinde kin olmaz
Kin olduğu gönüllerde din olmaz
25. Sürelüm gönlümüzden kibri kini
Yıkarlar kibredenler milki dîni

⁴⁸ A.Talat Onay, **Dâstan-ı Ahmet Haramî**, İstanbul, İbrahim Horoz Basımevi, 1946, s. 5-6.

1.2.2. Şefaât Dileği ve Salavat Talebi

1.2.2.1. Kutadgu Bilig

Yusuf Has Hâcib, Kutadgu Bilig'in 388, 6518-6520, 6603-6604. Beyitlerinde Hz. Peygamber'e dua etmiş, ondan şefaât dilemiştir. Hz. Peygamber'in şefaâtini almak ve onunla beraber olmak Yusuf Has Hâcib için çok önemlidir. Çünkü o Hz. Peygamber'in ve onunla beraber olmanın kendisini selamete erdireceğini düşünmektedir. Allah'ım bütün müminleri affedip onların hürmetine benim günahlarımı da bağışla. Bize iyi kılavuz olan Peygamber ve onun arkadaşlarına her zaman binlerce selam ediyorum. Onların yüzünü görmeyi bana nasip et. Dünyada bana cefa ve sıkıntı uğramasın, kaba ve kibirli insanlar benden uzak olsun diye dualar etmiştir. Bu beyitlerde şefaât dileği, dua ve salavat karışıktır.⁴⁹

388. Habib savçı yolu mini yetteçi

Ol ok savçı bolsu elig tuttaçı

6518. Tözü yarlıkagıl kamug mü'minıg

Yazukum olarka bağışla arıg

6519. Tümen min selamım tegür savçıka

Ol edgü kulavuz köni yolçıka

6520. Tözü tört işine menindin selam

Tegür ay bayatım tutaşı ulam

6603. Cefa cevri barı mana tegmesüni

Otun bifalardın sınırdın bolayı

6604. İlahi ruzi kıl sevüg savçı yüzün

Yime tört işinin yüzünü köreyi

⁴⁹ Arat, **Kutadgu Bilig**, s. 148, 1070, 1082.

1.2.2.2. Yûsuf u Zelihâ (Şeyyâd Hamza)

Şeyyâd Hamza Yûsuf u Zelihâ eserinin başındaki 3 beyitlik na'tında ve eserinin sonunda Hz. Peygamber'e verilen salavatın önemine dikkat çekmiştir. 10-12. Beyitlerde: Günahkâr kulların kurtarıcısı Muhammed'e sayısız salavat verelim. Çünkü ona salavat verenin bütün günahları dökülür. Bir de bizden Hz. Peygamber'in getirdiği dinin ışığı olan o imamlara da selam olsun. ⁵⁰

10. Hoş salavât virelüm Muhammed'e

Ol yazuklular gönüci Ahmed'e

11. Virür-isevüz salavât biz arı

Töküle bizden günâh ne kim varı

12. Hem yine bizden selâm yârânlara

Dahı ol dîn çeragi imâmlara

Sonra mesnevinin ortalarında nükte anlatmadan önce 930. Beyitte Hz. Peygamber'e salavat istemiştir. ⁵¹

930. Nükte geldi eydeyüm size girü

Salavât virün evelden çağırü

Eserinin sonunda 1524-1525. Beyitlerde: Allah bunu yazana/konuşana günah yazmasın, bu aciz kulunu bağışlasın Hz. Peygamber'de şefaet etsin. Çünkü bir salavat bin günahı yok eder diye Allah'tan bağışlanma diliyor. ⁵²

1524. Tamam olsun kıssa uşbu arada

Virelüm salavat ulu Ahmed'e

1525. Muhtasar kılduk bunı işidene

İşidenler du'â kılsun koşana

⁵⁰ Demirci, Korkmaz, Şeyyâd Hamza Yûsuf u Zelihâ Destân-ı Yûsuf Aleyhi's-selâm ve hazâ ahsenü'l-kasasi'l-mübârek: Giriş-Metin-Günümüz Türkçesine Aktarma- Dizin ve Sözlük- Tıpkıbasım, s. 83

⁵¹ Demirci, Korkmaz, **ag.e.**, s. 207.

⁵² Demirci, Korkmaz, **ag.e.**, s. 285

Ayrıca 1419-1425. Beyitlerde Allah kıyamet günü cömertlik gösterip kullarını bağışlasın. Kıyamet koptuğunda bütün varlıklar yeniden dirilsin. O zaman Allah Muhammed ümmetine kimin kulusunuz diye sorduğunda ümmet hepimiz sana aitiz desin. Allah o vakit ben sizin hepinizi azat ettim, ben sizin hepinizi affedip iki cihânın övünç kaynağı Muhammed'e bağışladım desin diye nükte başında şefaath dileğinde bulunmuştur.⁵³

1419. Kıla cömerdlık kıyâmetde Çalab

Kulların bağışlaya ol ferd Rab

1420. Çün kıyâmet kopa mahlûk kamu

Dirile ol araya işit 'amu

1421. Ne-ki varsa ümmeti Muhammed'ün

Ol yazuklular gönüci Ahmed'ün

1422. Tanrı emriyle dirile katına

Hak Çalab sora anun ümmetine

1423. Kul kimünsiz siz gerek kim eydesiz

Ümmet eyde kul senünüz kamumuz

1424. Tanrı eyde itdüm âzâd ben sizi

'Afv kıldum ben sizün suçunuzu

1425. Ben bağışladum sizi Muhammed'e

İki cihân fahrine ol Ahmed'e

1.2.2.3. Ahvâl-i Kıyâmet

Ahvâl-i Kıyâmet mesnevisinde kıyamet anında Hz. Peygamber'in ümmeti için ettiği dua ve Allah'a yakarış dikkat çeker. 107-117. Beyitlerde: Ey Muhammed, Ey Allah'ın Resûlü! Kıyamet koptu ümmetine şefaath et. Biz zayıfız; bir şey yapamayız. Muhammed bunu duyunca 'Lebbeyk' deyip Allah'a secde edip ve ümmetim diye feryat etti. Ey Gani olan Allah! Beni ümmetimden ayırma bana ümmetim gerekli sen kerem sahibisin onlara rahmet et ki cennete girsinler. Eğer senin yanında hatırım varsa bu dileğimi kabul et. Beni âleme rahmet olarak gönderen sensin senden ümmetimi dilerim.⁵⁴

107. Yâ Muhammed [yâ] Resûl [yâ] Mustafâ

⁵³ Demirci, Korkmaz, a.g.e., s. 271-272.

⁵⁴ Durmaz, "Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmet'i", s. 33-35.

- Kopdı mahşer ümmetüne kıl vefâ
108. Biz za'îfüz sana geldük biz gulâm
Selâm kılur sultân sana yâ imâm
109. Sana selâm viripidi sultanun
Yâ Muhammed Ahmed [ü] Mahmûd adun
110. Tura ol dem Mustafâ "lebbeyk" diye
Cümle'âlem yaradan sensin diye
111. Secde kıla Mustafâ ol dem Hak'a
Ümmetüm gerek diyüp feryâd kıla
112. Ümmetüm diyüp çağıra ya Ganî
Ümmetümden sen ayırmagıl beni
113. Sen cömerdsin diye yâ Ganî Kerîm
Günah rencine rahmetün Hakîm
114. Rahmetünden rahmet eyle bunlara
Rahmetünle gide bunlar uçmaga
115. Bunların fisk u fücûrı çok delim
Rahmetünden yarlığa gel yâ 'Alîm
116. Var-ısa katunda benüm hâcetüm
Yarlıgagıl dem bu budur hâcetüm
117. Beni kıldun sen'âlemde iftihâr
Ümmetüme dilerem senden dîdâr

Hz. Peygamber cehenneme giren ümmetinin Allah'ın merhametine nail olabilmesi için 225-275. Beyitlerde Allah'a yalvarır; feryatları dinin başı olan Resûl'e ulaşır ve derler ki 'Ey ahiretin sahibi! Dertli olduk derdimize derman kıl.' Yolları Ebûbekir'e erişir ve onlara ne olduğunu sorar. Ebûbekir aracı olur 'Ey sefa sahibi Mustafâ! Ümmete medet et. Ben aciz kaldım.' der yolları Ömer'e erişir. Ömer'de çaresiz kalır. Osman'ı çağırır; 'Ey Nebi! Biz aciziz.

Çok mücadele ettik fakat sözümüz kabul olmadı, ümmetine sen çare bul.’ der. Ali’yi çağırır; Ali de çare olamaz. Mustafâ tacını yere vurup elbiselerini çıkarıp atar. Başı açık, ayakları yalın haykırarak ümmetini çağırır. Burak gelir bana bin der. Ne Burak’a biner ne de tacını geri giyer. Ben cenneti ümmetim ile dilerim; tacı, elbiseyi ne yapayım, ille de ümmetim derim. Dört yana bağırıp ‘Ey ümmetim! Size cennet layıktır. Bütün elbiseler, tertemiz içecekler, huriler, kökler ve Burak size layıktır.’ der. Etrafındaki sahabeler ile ağlaşırlar. Mustafâ arşın altına yüzünü vurup gözlerinde yaşlarla Allah’a niyaz eder. O an bir ses yankılanır; ‘Ey benim dostum! Ne dilerse dile sana onu veririm. Ey Mustafâ dileğin nedir?’ diye sorar. Mustafâ da ‘Ümmetim zayıf ve düşkündür. Senin rahmet denizine ise uçsuz bucaksızdır.’ der. Allah ‘Ey Muhammet ümmetinden şikayetimi dinle ve anla. Senin ümmetin farzını yerine getirmede. Senin sünnetini bile yerine getirmede. Bırak bunları ateşler içerisinde yakayım. Senin gibi bir peygamberi neden anmadılar?’ der. Resûl ise ‘Ey Gani! Sen beni ümmetimden ayırma. Ümmet beni sana şefaatçi kıldı eğer senin katında benim değerim varsa ümmetimi rahmetin ile yargıla. Ey kerem ve rahmet sahibi olan Allah! Sen bunlara cenneti durak eyle. Eğer bunlar senin farzını yerine getirmedilerse ben sana sünnetimi bağışlayayım sen de bana farzını bağışla. Sen gani olansın, muhtaç olan yaratılmışlara ihsanın vardır.’ der. Allah peygamberin bu sözleri karşısında ‘Ey Resûl! Sözünü kabul ettim, ne diliyorsan öyle olsun. Sen ümmetini dile ben sağı solu rahmetimle yargılayayım. Ümmetine rahmetim cennet yolu olsun.’ dedi. O an Hz. Peygamber elbisesini giyinip Burak’a bindi. Saçlarından nurlar saçıldı. Dört alem tekbir ve tevhitlerle Cebrael Hz. Peygamber’in sağ yanında methiyeler okuyarak İsrail sol yanında nağmeler söyleyerek Mikail elinde bayrağı ile Azrail ise Hz. Peygamber’in önünde yürürler. Yetmiş üç bin dostlar gümbürtü ve hiddetle yol açın ‘O sadık, sefa sahibi, mahşer gününün baş askeri, ahiretin sultanı Mustafâ budur.’ diye bağırırlar. Resûllerin şahı, görünen görünmeyen şeylerin yaratılma sebebi budur derler. Hz. Peygamber’in şefaati sayesinde ümmeti sıratı geçer ve Allah’ın rahmeti ile şereflenir.⁵⁵

225. Dinle ne diser Muhammed Mustafâ

O[1] nebîler serveri sâhib-livâ

226. Çün irişe Resûl’a figânları

Çagırılar iy Resûl din serveri

227. Çagırılar iy âhret mâliki

⁵⁵Durmaz, “Şeyyad Hamza’nın Ahvâl-i Kıyâmet’i”, s. 48-54.

- Dertlü olduk derdimize kıl emi
228. Çün Ebû Bekr'[e] iriſe yolları
Sora bunlara nic'oldı hâlları
229. Bekleyimem yolu bunda iy safâ
Meded eyle ümmete yâ Mustafâ
230. Ben'acîzem kılamadum bir hüner
Dahı ardınca çağırısar 'Ömer
231. Diye'Ömer dahı kaldum bî-çâre
Yâ Muhammed ümmetü[ne] kıl çâre
232. Çağıra 'Osmân dahı kim yâ Nebî
Biz 'âcizlerüz bize kılğıl emi
233. Çok dürüştüğ sözümüz olmaz kabûl
Yâ Muhammed ümmetüne çâre bul
234. Çağıra ol 'Alî de yâ Mustafâ
Ümmetüne hem bize eyle vefâ
235. Mustafâ[ya] ire bu nefrîn figân
Mustafâ tâcın yire ura revân
236. Çıkarıban ata hulllesin yire
Na'ra urup ümmetine çağıra
237. Çağırısar baş açuk yalın ayak
Gel bana bin diyecekdür ol burâk
238. Binmez ol burâk u giymez tâcını
Ata [na'leyni] hem[i] hulllesini
239. Ümmetümle dilerem ben cenneti
Tâc u hulli niderem kan' "ümmetî"

240. Çağırup dört yana dir yâ "ümmeî"
Size lâıkdur dizâr u cenneti
241. Size lâıkdur "şarâben tâhûr"
Size lâıkdur kamu hûr u kusûr
242. Sizin içündür kamu hulle burâk
Size lâıkdur behişt [içre] durâk
243. Kamu cümle mukarebler hep bile
Kılısarlar Resûl ile gulgule
244. Aglaşalar Resûl ile hep bile
Bizi dahı ümmeîün-ile dile
245. Mustafâ'arş[un] ayagında tura
'Arşun altında yüzün yire ura
246. Süre hem döke yaşını yirlere
Na'ra urup nâliş ide Hazret'e
247. Ün irişe iy benüm dostum diye
Ne dilersen dilegil virdüm diye
248. Dilegil nedür diye yâ Mustafâ
Diye Resûl ümmeîüme kıl vefâ
249. Ümmeîüm diye za'îf miskin durur
Rahmetün deryâsı hod bî-had durur
250. Allah ide yâ Muhammed dinle sen
Ümmeîünden şikâyetüm anla sen
251. Kılmadılar farzımı bu ümmeîün
Yâ Muhammed dahı senün sünnetün
252. Ko tamuda yandurayın bunları

- Niçün anmazlardı sen Peygâmbere'i
253. Resûl eydür hâşâ senden yâ Ganî
Ümmetümden sen ayırmagıl beni
254. Beni şefi getirür ümmet sana
Şefâ'atün vaktidür itgil bana
255. Var-ısa katunda hürmetüm benüm
Rahmetünde yarlıgagıl ümmetüm
256. Eylegil bunlara sen cennet turak
İy Kerîm [ü] iy Rahîm [ü] ferd Rab
257. Ger bular kılmadııarsa farzını
Yâ bular tutmadııarsa emrünü
258. Sünnetümi ben bağışladum sana
Sen dahı farzun bağışlagil bana
259. Sen Ganî'sin kamulardan bay hoca
İn'âmın var yaradılmış muhtâca
260. Allah eyde sözünü kıldum kabûl
Ne ki dirsen eyle olsun yâ Resûl
261. Dilegil ümmetüni sen yâ Resûl
Rahmetümle yarlıkayım sag u sol
262. Ümmetüne rahmetüm cennet sebîl
Giye hulle bine burâka Resûl
263. Ala ol dem hullesini eĝnine
Bıraka mendil[i] nûrdan boynına
264. Nûr saçıban saçları "izâ secâ"
Cümle enbiyâdan hep nûru yüce

265. Getüreler dört ‘alem tekbîr-ile
Yürüyeler kamusı tehlîl-ile
266. Sag yanında medh okıya Cebre’îl
Sol yanında [â]henk duta ol İsrâfil
267. Getüre sancak önince Mikâ’îl
Yügürüserdür önince ‘Azrâ’îl
268. Yitmiş üç yüz bin mukarrebler başa
Tarrakû diyü geleler gurraşa
269. Yol açun diye kılalar gulgule
Her birisi nükde ide bülbüle
270. Çağrışalar budur ol sıdk [u] safâ
Budur ol serheng-i mahşer Mustafâ
271. Budur ol Hak Rahmeten li’l âlemîn
Toldı gök[ler] yir-ile nûr’ül-Emîn
272. Ra’d ünince na’ra urup çağıra
Ol âhiret sultânı budur diye
273. Çağrışalar budur ol şâh-ı Rüsûl
Bunun [i]çündür kamu resm ü usûl
274. Hem Ebû Bekr ü ‘Ömer ‘Osmân ‘Alî
Bunlar olusar mukaddem iy velî
275. Diye bunlar dahı budur Mustafâ
Sözi muhtazar kılalum iy yârâ

Kurtuluşu sağlayacak yol Hz. Peygamber’in şefaatine nail olabilmektir. Şeyyâd Hamza’da mesnevisinde sık sık şefaatin, salavatın önemine vurgu yapmıştır. 122-123.

Beyitlerde: Allah rahmet hazinesini ancak Muhammed'in hürmeti ve şefaati sayesinde açar. Kıyamet günü Muhammed bütün ümmetinin başına geçip onlara şefaet edecektir.⁵⁶

122. Dilegil ümmetüni yâ Mustafâ

Rahmetüm haznesin açam anlara

123. Tura ol dem çağıra " yâ ümmetî"

İrişe ol dem Ebû Bekr hazreti

158 ve 160. Beyitlerde ise günahlarımız yüzünden dertli olduk ve bu derdin dermanı senin şefaatinde dir diyerek şefaet talep edilmiştir.⁵⁷

158. Bize şeff'ol diyüp vâ gurbeti

Yâ sa'âdet tâcınun hem ni'meti

160. Çağıra anlar dahı yâ Mustafâ

Dertlü olduk derdümüze kıl vefâ

171-172. Beyitlerde Hz. Peygamber'in sadece kendi ümmetine değil diğer peygamberlere de şefaet edeceği, diğer peygamberlerin nefsim nefsim derken Hz. Peygamber'in ümmetini dileyeceği anlatılmıştır.⁵⁸

171. Evliyâlar enbiyâlar hep vara

Yalvaralar kamusı Peygâmbere

172. "Nefsî nefsi" çağırılar key katı

On bölük kopsar Muhammed ümmeti

Hz. Peygamber ümmetini bir araya toplayıp besmele ile cennetin kapısından girip cümle âleme şefaet edecektir. 278-280. Beyitlerde Hz. Peygamber'in ümmetini şefaet ile bir araya toplayacağı ve cennete girdireceği anlatılmıştır.⁵⁹

278. Tura Mustafâ ümmeti hep bile

Ümmetine Bismi Allahı diye

⁵⁶ Durmaz, "Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmet'i", s. 35.

⁵⁷ Durmaz, "Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmet'i", s. 39.

⁵⁸ Durmaz, "Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmet'i", s. 41.

⁵⁹ Durmaz, "Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmet'i", s. 54.

279. Ala ümmetine cennet hem dîzâr
Ol Ve'd-Duhâ ve'ş şemsi ve'l-kamer

280. Anda ser-mahfîl olısar Mustafâ
İdecekdür cümle 'âlemde vefâ

Şeyyad Hamza 7, 52, 88, 92, 95, 287 ve 288. beyitlerinde dünyanın gelip geçiciliğinden bahsedip Hz. Peygamber'e salavat istemiştir çünkü kurtuluşa ermenin yolu Hz. Peygamber'e salavattan geçmektedir. Dünya gelip geçicidir cehennemde canının kurtulmasını isteyen, şeytanın askerini kırmak isteyen Hz. Peygamber'e bol bol salavat versin. Eğer Hz. Peygamber'i salavat ile anarsan, Gani olan Allah günahını bağışlar diyerek kıyamet gününde salavat ve şefaatin önemini anlatmıştır.⁶⁰

7. Zîra dünya 'âkıbet olur fânî
Vir salâvat tamudan kurtar cânı

52. Geçe ol âvâz ikinci kat göge
Vir salâvat 'ışk-ıla Peygâmbere

88. Her birinüz alun ele bir 'âlem
İletün Peygâmbere benden selâm

92. Her birinüz alın ele bir 'âlem
İletün Mustafâ'ya benden selâm

95. Her biri cennetden ola bir 'âlem
İlete Mustafâ'ya Hak'dan selâm

287. Hem salavat vir Resûl'ına anun
Tâ cehennem azâd ola cânun

288. Ger salavâtdan anar-isen anı
Günâhunı ol bağışlaya yâ Ganî

⁶⁰ Durmaz, "Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmet'i", s. 20, 26, 31, 55.

1.2.2.4. Menâkıbu'l-Kudsiyye Fi Menasibü'l-Ünsiyye

Menâkıbu'l-Kudsiyye eserinde Elvan Çelebi Allah'a dua ederken Hz. Peygamber aracı tutulmuştur. 76-77. beyitlerde: Ey Fettah olan Allah! O sevgilinin hatırı için donuk gönlümüze ferahlık ver. Ey Müheymin ve Cebbar! Bize görünmeyen manaları ve sırları nasip et. ⁶¹

76. Ol habîbün hakıyçün iy Fattâh

Bu tonuk gönlümüze vir mısbâh

77. Ruzi kıl iy Müheymin ü Cabbâr

Bî-tafavvuk ma'âni vü asrâr

Elvan Çelebi 428-429. beyitlerde salavatın önemini şöyle anlatmıştır: Bizi Hz. Peygamber'in yolundan ayırma. Hz. Peygamber'e bolca salavat getiren kişi ateşte yanmaz. Ateşi yürüyüp geçer. ⁶²

428. Pes Obanum Muhammad'a salavât

Getürür [ü] girür oda hayhât

429. Çâşt tâ-'asr od içinde yörir

Od Oban udına yanar u erir

461-462. beyitlerde sadece insanların değil cinlerin hatta dağlar ve çöllerin bile Hz. Peygamber'e salavat getirdiği söylenmiştir. İnsanlar ve cinler, dağlar ve çöller cümle kalabalık Hz. Peygamber'e salavat getirir. Hz. Peygamber'e gönülden salavat verirsen bu parıltılar sana malum olur. ⁶³

461. Kim gelüptür bu sûrata bir er

Kim halâyık dir ana peygâMBER

462. Salavât adına virür anbûh

Âdamî vü perî çü deşt ü çü kûh

⁶¹ Tulum, *Nâme-i Kudsî (Kutsal Kitap) Menâkıbu'l-Kudsiyye (Kutsal Menkabeler) (Çeviriyazılı ve Günümüz Diline Aktarılmış Metin)*, s. 48.

⁶² Tulum, *a.g.e.*, s. 128.

⁶³ Tulum, *a.g.e.*, s. 136.

838. beyitte ise Anlatacaklarının anlaşılmasını isteyen kişinin salavat vermesi gerektiğini söylemiştir.⁶⁴

838. Vir gönülden Muhammad'a selavât

Kim sana ma'lûm ola bu lema'ât

1.2.2.5. Yûsuf Züleyha (Yûsuf-1 Meddah)

Yûsuf-1 Meddah'ın Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinde Hz. Peygamber övgüsünden sonra 8-10. Beyitlerde ve mesnevinin son beyiti olan 2126. Beyitte Hz. Peygamber'e salavat isteyip O'ndan şefaât dilemiştir: 'Ey sefa sahibi! Sen yarın (kıyamet günü) Hz. Peygamber'in şefaâtini dilersen hem Hz. Peygamber'e hem de onun yanında adını işittiğin erenlere sadık ol.' diye kişinin şefaati nasıl kazanacağı söylenmiştir. Mesnevinin sonunda ise hem eserin vezni belirtilmiş hem Hz. Peygamber'e salavat talebinde bulunulmuştur.⁶⁵

8. Sen dahı diler isen iy (bâ-) safâ

Kim şefâ'at kıla yarın mustafâ

9. Anlara sıdkunı kosan ber-mezîd

Havf yirinden olırsarsın sen ba'îd

10. Çün işitdün ol erenler adını

Radiya'llâhu di bul dîn dadını

2126. fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât

Vir Muhammed Mustafâya salavât

1.2.2.6. Hurşîd ü Feraşâd

Şeyhoğlu Mustafâ'nın Hurşîd ü Feraşâd mesnevisinde dua ve şefaât talebi karışıktır. 139-145. beyitlerde: Nasıl dua edeyim, nasıl Allah'a yalvarayım bilmiyorum çünkü ben zayıfım, değersizlerden de değersizim. Benim iki huyum var; birisi günaha girdiğim zaman o günahı itiraf etmem biri de Mustafâ'yı çok sevmemdir. Aya ettiği işareti kabul ettim çünkü o kendisine vefa göstermeyene, kendisine itaat etmeyene şefaât etmez. Sen benim bu iki derdime de şifa ver ki canımı da tenimi de kir tutmasın. Gözümü gönlümü onun mutluluğu ile doldur. Ey Allah'ım sen Mustafâ'yı Mustafâ'dan ayırma.⁶⁶

⁶⁴ Tulum, a.g.e., s. 224.

⁶⁵ Karahan, Yûsuf u Züleyhâ, s. 134, 319.

⁶⁶ Ayan, Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Feraşâd) İnceleme- Metin- Sözlük-Konu Dizini, s. 133.

139. Ne nâz idem niyâz idem kimem ben
Za'ifem kem-terem kemden kemem ben
140. Belî zâtumda iki haslet oldı
Ki cân ol haslet ile vaslat oldı
141. Biri bu kim günâhuma mukırvan
Günâha girü her dün gün muşırvan
142. Biri bu kim severven Mustafâyı
Velîkin bekleyümezven vefâyı
143. Nişân mihre vefâdur hem itâ'at
Çü yokdur bî-vefâyâ ne şefâ'at
144. Bu iki derde dermân kıl sen i bir
Ki cân u dil yüzini dutmasun kir
145. Gözümi gönlümi toldur safâdan
Ayırma Mustafâyı Mustafâdan

1.2.2.7. İskender-nâme

İskender-nâme de Hz. Peygamber övgüsünün ardından Hz. Peygamber'den 270-283. beyitlerde şefaât istemiştir. Hz. Peygamber'den şefaât talep edilmiştir; Gönlünü onun övgüsünün incileri ile doldur ki senin sözlerinde büyüleyici güzellikte olsun. Sünnetini tutup saadet ehlinde ol; getirdiği dine gir çünkü onun dinine girenler şefaât bulur. O Nebi'nin şeriatine girmeyen dünyada ve ahirette rahmet görmez. Ey Allah'ın Resûlü! Bana bak çünkü senden şefaât istemek için geldim; asilere şefaât ettiğin gibi bana da şefaât et. Beni iste çünkü benim günahım çok hayır işim yoktur. Ben ömrümü yele vermişim şimdi ise pişmanlıktan ağlarım; ne yapayım diye şaşırıp kaldım. Yüzümde defterimde karadır; sen varken kime yalvarayım, senin kapını koyup nereye gideyim? Sen Şefi'ü'l-Müznibinsin; ben şefaati senden isterim. Tut elimi; elden ayaktan düşüp pişmanlık ateşinde tutuşmuşum. Senin kapına dostluk ve sevgi getirdim çünkü güzel iman sadakat ve ihlasla olur.⁶⁷

⁶⁷ Akdoğan, *İskendernâme*, "Çevrimiçi", s. 20-21, Erişim Tarihi: 10.05.2020

Der-Tahrîz Be-İtbâ ve Mahabbet-i Resûl

270. Dem anun adından ür peyveste pes
K'olasın ol ad-ıla îsî-nefes
271. Gönlüni medhine it dürc-i le'âl
Kim ola kamu sözün sıhr-ı halâl
272. Sünnetin tut k'ehl-i devlet olasın
Şer'ine gir kim şefâ'at bulasın
273. K'ol nebî şer'ine her kim girmeye
Dünya vü 'Ukbâda rahmet görmeye
274. Yâ-Resûl 'Allah nazar itgil bana
Kim şefâat isteyü geldüm sana
275. Olsa 'âsîye şefâat mültahık
Cümle 'âsîlerden uş ben müstahık

Der-Şefâat-cüsten ez-Resûl Aleyhi's-Selâm

276. Bini iste kim günâhum çok-durur
Arada bir hayr işüm yok-durur
277. Olmaz işde geh yügüre geh yile
Virmişem 'ömrümi ney bigi yile
278. Şimdi uş zâr u peşîmân olmuşam
N'eyleyeyüm diyü hayrân kalmışam
279. Ne siyeh-kâram ki işüm yazmışam
Defterümi kara dîvân yazmışam
280. Sen var-iken ben kime yalvarayum
Kapını koyup n'ireye varayum
281. Çünkü sensin pes Şefî'ü'l-Müznibîn
Ben şefâat senden isderem hemîn
282. Dut elümi kim ayakdan düşmişem
Hem nedâmet odına dutışmışam
283. Tâ getürdüm kapuna mihr ü vidâd

Sıdk u ihlâs-ıla hüsn-i i'tikâd

1.2.2.8. Dâstân-ı Kesik Baş

Kirdeci Ali'nin Kesik Baş Destanı mesnevisi besmele ile başlamış ardından Hz. Peygamber için 3 ve 4. beyitlerde salavat istenip konuya girilmiştir. Allah Hz. Peygamber'in mucizesini anlatmam için dilimin yardımcıları olsun ki bu hikâyeyi dinleyen Müslümanlar Hz. Peygamber'e çokça salavat getirsinler. Ayrıca mesnevinin son beyti olan 149. beyitte hem mesnevinin vezni belirtilmiş hem de Hz. Peygamber'e salavat talep edilmiştir.⁶⁸

3. Hak yarî kıla bu dilüm söyleye

Mustafâ mû-'cizatın şerh eyleye

4. Ki mü'minler işidüp kala tana

Çok salavât vireler dâyim ana

149. Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât

Vir Muhammed Mustafâya salavât

1.2.2.9. Dâstân-ı Kız

Dâstân-ı Kız mesnevisinde 259. beyitte Hz. Peygamber'in sabredenlere şefaatte bulunacağı Müslüman ailenin kimseye el açmadan üç gün aç yatması örneği ile müjdelenmiştir. Her mesnevide olduğu gibi bu mesnevinin de son beytinde Hz. Peygamber'e salavat talebi ile esere son verilmiştir.⁶⁹

259. Çünkü onlar üç gice [hem] yatdılar

Ol Muhammed şefâ'atına yitdiler

269. Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün fâ'ilât

Vir Muhammed Mustafâ'ya salavat

1.2.2.10. Kerâmât-ı Ahi Evrân

Gülşehrî'nin Kerâmât-ı Ahi Evrân mesnevisinin 2, 35 ve 164. beyitlerinde Hz. Peygamber'e selam verilmiştir. Allah bize cefa göstermesin; yarın mahşer gününde Mustafâ

⁶⁸ Kirdeci Ali, **Kesikbaş Destanı**, Haz. Mustafa Argunşah, Ankara, TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Sanat ve Edebiyat Eserleri Dizisi 386-130, 2002, s. 37,51.

⁶⁹ Tan, "Millî Kütüphane Yz A 3755 Numarada Kayıtlı Bir Mecmua İnceleme -Transkripsiyonlu Metin", s. 125,127.

bize şefaât kılın. Mustafâ'yı hatırlayıp yâd edelim ki canı şenlensin. Ayrıca Ahi Evrân'ın Mustafâ'ya çokça selam ettiğini söylemiştir.⁷⁰

2. İrmeye hergiz bize cevr ü cefâ

Kim şefâ'at kıla yarın Mustafâ

35. Degme vakti çün tamâm eyler-idi

Mustafâya çok selâm eyler-idi

164. Çün revânımı anun yâd eyledün

Mustafânun cânını şâd eyledün

1.2.2.11. Mansur-nâme

Mansur-nâme dini hüviyette bir mesnevi olduğu için mesnevinin farklı beyitlerinde Hz. Peygamber'in adı geçer ve O'na salavat istenir: Ey sefa sahibi kişi beni aşk ile dinle ve Mustafâ'nın canına salavat ver. Eserin bitişinde de Hz. Peygamber anılmış ve salavat istenmiştir. Bu söz burada tamamlandı; Hz. Peygamber'in ruhuna selam olsun. Dua kısmında da Hz. Peygamber aracı tutulmuştur; Mustafâ'nın yüzü hürmetine iman ehline rahmet et.⁷¹

943. Dinle imdi 'ışkıla hem iy safâ

Vir salavât sen be-cân-ı Mustafâ

971. Çün bu söz bu arada oldı tamâm

Din Resûle es-selâtü ve's-selâm

1062. Mustafâ'nun âb-ı ruyı hürmeti

Cümle îmân ehline kıl rahmeti

1066. İy bürâder söz tamâm oldı tamâm

Din Resûle es-selâtü ve's-selâm

1.2.2.12. Yûsuf u Zeliha (Sule Fakih)

Sule Fakih'in Yûsuf u Zeliha Mesnevisinin sonunda hikâyenin bitimi ve yazım tarihini verirken Hz. Peygamber için salavat istenmiştir. 4982-4998. beyitlerde: Bu hikaye burada sona

⁷⁰ Kartal, "Kerâmât-ı Ahi Evrân Mesnevisi Üzerine Notlar", s. 228, 231, 242.

⁷¹ Tatçı, **Mansur-nâme (Hallac-ı Mansur'un Manzum Menakıb-nâmesi)**, s. 223, 227, 239, 239.

erdi; Mustafâ'nın ruhuna salavat verin. Biz Muhammed'in ümmetiyiz O'nun avucundan rahmete ulaşırız. Bu yüzden Allah bizi Hz. Peygamber'den ve O'nun dostlarından ayrılmasın. Bu kitabından da Hz. Peygamber'in haberinin olsun.⁷²

4982. Çün tamâm oldu burada hikayât

Mustafânun ruhına vir salavât

4983. Uçdan uça işbu kasas hûbdur

Olupdur ol habîbün yedi yüz (?)

4992. Biz Muhammed ümmetiyüz ümmeti

Anun avcındab bulavuz rahmeti

4997. Yâ ilâhî rahmetini ruzî kıl

Dostlarından sen bizi ayırmagıl

4998. Âhir oldı bu kitabı dürelüm

Muhammed ravzasına gönderelüm

1.2.2.13. Mahşer-nâme

Şüphesiz mahşer günü dendiğinde akla Hz. Peygamber'in şefaati gelir. Mahşer-nâme'de şair Hz. Peygamber'in şefaati için müstakil bir bölüm ayırmıştır. Ayrıca şfaat faslına geçmeden önce 198-218. beyitlerde Hz. Peygamber'in şfaatının önemine vurgu yapmıştır. Derdinize derman görmek istiyorsanız Mustafâ'nın huzuruna varın çünkü onun dilinden gelen her dua kabul olur; O sizi kurtarır. Ümmetinin yüreği yanıp ağlayarak yürürken Mustafâ'nın yüzünü görürler. 'Ey Mustafâ biz günahlı ümmete sen yardım et!' dediklerinde onlara 'Ey zavallı ümmetim benim himmetim hep sizden yanadır, Allah emrederse sizi ateşten kurtarmak için geldim' der. Ağlayan ümmet Resûl'ün bu sözünü işitince mutlu oldu. O zaman Allah'ın peygamberi onun huzuruna gider; secdeye varıp ümmetini diler. Allah'tan nida gelene kadar başını kaldırmadı; Ey Resûl ne dilersen dile senin canına feda olsun dedi. Hz. Peygamber şükredip başını secdeden kaldırdı. Ümmetine şfaatçi olup bin şükretti. Kimde bir zerre iman varsa dünyada Allah ve Resûlü Muhammed'in adını söylerse Allah onun günahını bağışlayıp cehennem ateşinden kurtarır.⁷³

198. Derde dermân göstereyim görünüz

⁷² Köktekin, "Süle Fakih'in Yusuf ve Zelihası (İnceleme-Metin-Dizin)- C.1", s. 504, 505.

⁷³ Köksal, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden: Nâme-i Mahşer", s. 269-271.

- Mustafâ'nun hazretine varunuz
199. Sizi [ol] kurtarur elinden gelür
Makbûl olur her ne kim gelür⁷⁴
200. Ümmetinün yüregi biryân olur
Yürür-iken zâr u ser-gerdân olur
201. Mustafâ yüzini şöyle göreler
Ağlaşuban karşısına turalar
202. Çağrışuban diyeler yâ Mustafâ
Biz yazıklu ümmete sen kıl vefâ
203. Zâri kılup eydeler işbu sözi
Mustafâ çün-kim göre gine özi
204. Eyde kim iy miskînler gelün ümmetüm⁷⁵
Dâyimâ sizden yanadur himmetüm
205. Gelmişem ki işinüzi başaram
Allah emr iderse otdan kurtaram
206. Çün Resûlün sözünü işideler
Ağlar-iken şâzılıklar ideler
207. Vara ol-dem Tanrı'nun peygamberi
Hazrete [hem] ol nebîler ser-veri
208. Hazrete karşı tura ol çok zamân
Emr idince ol Hudâvend-i cihân
209. Şöyle buyurdu Resûlün Hazreti
Secdeye varup dileye ümmeti
210. Ol senâ vü hamd ide kim secdede
Hiç kimesne dimedükdür dünyede
211. Secdeye vara [vü] öri turmaya
Secdeden ol başını kaldurmaya

⁷⁴ Mısranın vezni kusurlu.

⁷⁵ Mısranın vezni kusurlu.

212. Turmaya Hak'dan gele tâ ki nidâ
Her du'â kim cânuna olsun fidâ
213. Dile ne kim diler-isen yâ resûl
Secdeden tur hâcetün kıldum kabûl
214. Şükr idüben secdeden baş kaldura
Ümmetinün hâlini bir bir sora
215. Kurtara Şeff' oluban ümmeti
Yiyicek bin şükr ideler ni'meti
216. Kimde kim bir zerre îmân var-ısa
Sıdk [u] ihlâs anun-ıla yâr-ısa
217. Dahı şol-kim dünyada Allâh didi
Hem "Muhammedun Resûlullâh" didi
218. Kurtara anı odundan taminun
Hak bağışlaya günâhın kamunun

Bu beyitlerin ardından şefaât faslına geçilmiştir. 277-343. beyitler Hz. Peygamber'in şefaâtini anlatmaktadır: Mustafâ ümmetini bulmak için Burak'a biner. Dört yüz bin melekte Hz. Peygamber ile yürür. Dört büyük melek ise ellerinde bayrak tutarak Mustafâ'nın dibinden yürür. Peygamberler nefsim nefsim diyerek gezerler. Cihânın övüncü ise ümmetini ister. Ansızın dört yâri gözünün önüne gelir. Ebûbekr, Ömer, Osman, Ali bu dört veli başı açık, yalın ayak Mustafâ'yı görür. Cebrail onlara kıyafet verir ve dördünü dört Burak'a bindirir. Resûl Ebûbekir'e 'Ey sadık olan Allah senin sadakatini sever, ondan ümmetimi dile' der. Ömer'e 'Ey Ömer, Allah senin adaletini sever' Osman'a 'Ey Osman Allah katında senin yerin ayrıdır' ümmetime şefaâtçi olun der. Ali'ye de 'Ey şefaât madeni sen de ümmetime şefaât et' cehennem yolunda durun ümmetimi ateşten alın başaramazsanız bana gelin, feryat edip ümmetimi dileyeyim. Nüshada yazıldığına göre bin melek elinde bayrak tutarak ümmeti kurtarmak için cehennem yoluna gider. Dokuz bölük Muhammed ümmeti cehenneme gider onları kurtaramazlar. Hz. Peygamber'i çağırıp 'Ey Ahmed biz ümmetini kurtaramadık!' derler. Bunun üzerine cihânın övünç kaynağı üzerindeki kıyafetini ve tacını çıkarıp Burak'tan iner ve Allah'ın huzurunda ağlayarak 'Ey Allah'ım, ey bağışlayıcı, cümle alemin rızkını veren padişah! Sana sözüm aşikardır, yaratılmış kulların senden rahmet ister. Kullara derdi veren de derman da sensin. Kulların günahlarını bağışlayacak olan sensin. Ey keremi, rahmeti ve sabrı çok olan! Cömertlik et ve bu derde derman bul' diyerek ümmetini dilemiştir. Allah 'Ey Resûlüm,

sevgilim! Bırak onları onlar ümmet değil, senin sünnetini benimse farzımı tutmadılar; emir nedir bilmediler. Bu yüzden onların yeri cehennem oldu' dedi. Hz. Peygamber bunu duyunca yüzünü yere vurup 'Senin rahmetin çoktur, yüzümü ak et, ümmetimin işini düzelt' diyerek yüzünü yerden kaldırmadı. Allah Teala 'Ey Muhammed! Çok niyaz ettin, günahkâr ümmetini bağışladım' dedi. Mustafâ bunu duyunca başını yerden kaldırdı. Allah'a binlerce övgü sundu. Asileri (cehennem ateşinden) alemlere rahmet olarak gönderilmiş olan kurtardı. Ümmeti kurtulunca tekrar kıyafetlerini giyip Burak'a bindi. Günahkâr ümmet yüzü ak ve sevinçle Hz. Peygamber'in huzuruna geldi. Hz. Peygamber bunların yalın ayaklarını, açık başlarını, çıplak vücutlarını görünce Allah'tan bunlara giyecek kıyafetler istedi. Ellerinde kıyafetlerle melekler geldi; hepsine kıyafetler verdi. Mustafâ'ya övgüler Allah'a şükürler edip şevkle cennete yürüdüler. Mustafâ'nın sağ yanında Cebrail sol yanında İsrail arkasında Mikail önünde Azrail ile dört yüz bin melek ve ümmetiyle cennete varır. Cennetin kapısı onlara açılır. On iki bin melek Rıdvan ile Peygamber'i karşılayıp üzerine misk ve amber saçtılar. Mustafâ mutlulukla ümmetiyle cennete girdi.⁷⁶

Fasl-ı Şefâ'at-i Mustafâ

277. Mustafâ bine ol Burâk'a⁷⁷
Yürüye ümmetlerinden bulmaga
278. Dört yüz kerre bin ferîşeler⁷⁸
Mustafâ-y-ıla bile yürüşeler
279. Dört mukarreb[ler] 'alemler tutalar⁷⁹
Mustafâ'nun bilesince yürüyeler
280. Enbiyâlar nefsehû nefsî diye
Yürüye ümmetlerin kaydın yiye
281. Ümmetin ister-iken Fahr-i Cihân
Çıka dört yâri gözine nâ-gehân
282. Ol Ebû Bekr ü 'Ömer 'Osmân 'Alî

⁷⁶ Köksal, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden: Nâme-i Mahşer", s. 275-279.

⁷⁷ Mısranın vezni kusurlu.

⁷⁸ Mısranın vezni kusurlu.

⁷⁹ Beyitin vezni kusurlu.

- Mustafâ'yı göreler ol dört velî
283. Dördi dahı baş açuk yalın ayak
İrişeler seyyide şöyle yayak
284. Ol yârenler çün resûle irişe
Mustafâ Burâk'dan ine görîşe
285. Cebrâ'îl'e diye tonlar vireler
Dördini dört Burâk'a bindüreler
286. Sıddık iydelers resûl-i pür-kerem
Kim iriş tamu yolına işbu dem
287. Hak senün sıdkun sever iy pâk-dîn
Ümmetüm bekle koma tamu yolın
288. 'Ömer'e [ol] iyde kim sen-dahı var
Hak senün 'adlünü [çün] yavlak sever
289. İyde [ol] 'Osmân'a iy kân-ı kerem
Sen dahı var ümmetüm kıl muhterem
290. Hak katında hem senün kadrin refi'
Ümmetüme sen dahı olgıl şefi'
291. 'Alî'ye iyde ki şâz eyle beni
Sen-dahı var iy şefâ'at mâ'deni
292. Dördine böyle buyura Mustafâ
Tamu yolına turun beklen vefâ
293. Ümmetümi şöyle oddan alasız
Yohsa başarımazsanız bana gelesiz ⁸⁰
294. Çağırın bana ki feryâd eyleyem

⁸⁰ Mısranın vezni kusurlu.

- Ümmetümün dâdını dâd eyleyem
295. Kurtaram Hak hazretinden anları
Komayam oda ki yana cânları
296. Bin ferişte anlarunla bir ‘alem
Nüshada hem böyle yazmışdur kalem
297. Gide anlar tamu yolına vara
Ümmeti kurtarmaga anda tura
298. Ol tokuz bölük Muhammed ümmeti
Tamuya getürelər gör kudreti
299. Niçe kez cehd ideler bunlar hemân
Kurtaramayalar buları ol zamân⁸¹
300. Çağrışalar gelüben yâ Muhammed
Kurtaramadık diyeler yâ Ahmed⁸²
301. Çün bu sözi işide Fahr-i Cihân
Hulleyi çıkara enginden hemân
302. Başın aç a ine Burâk’dan yere
Yalın ayak hazrete şol-dem ire
303. Dergâha karşı tura zârî kıla
Ol melâyikler bile yârî kıla
304. İy Gaffâr-ı ‘âlem iy İlâh
Kamuya rızkın virici pâdişâh
305. Söylemedin sana sözüm âşikâr
Yaradılmış rahmeti senden umar

⁸¹ Mısranın vezni kusurlu.

⁸² Beyitin vezni kusurlu.

306. Kullara derdin virüp dermân kılan
Cümle düşvâr işleri âsân kılan
307. Sensin âhir dâ'imâ lutf işleyen
Kullara yazugın[1] bağışlayan
308. İy Kerîm ü iy Rahîm ü iy Sabûr
Fazl kıl bu derde bir dermân bul
309. Hak te'alâ iyde kim yâ Mustafâ
Dilegün nedür bana di iy safâ
310. Her ki geldi bunda mahrûm kalmadı
Meger ol kaldı-ki togrı gelmedi
311. Mustafâ zârî kılup anda yine
Ümmetümi dilerem yâ Rab diye
312. Allâh iyde yâ habîbüm yâ resûl
Anları ko kim [olar] ümmet degül
313. Sünnetün anlar senün tutmadılar
Hem benüm farzum[1] işlemediler
314. Emr [ü] nehyi bilmediler her biri
Anun-içün tamu oldı yerleri
315. Aglaya yüz yere ura ol habîb
Kim yazıklu derdine hem [ol] tabîb
316. Gerçi bunlar dünyâda kıldı hatâ
Rahmetün çokdur Kerîm'sin vir 'atâ
317. Hazretünden yüzümi ag eylegil
Ümmetümün işini sag eylegil
318. Çün göre Tanrı resûlün nâlesin

- Kim bir nefes kaldurmaz yerden başın⁸³
319. Hak te'âlâ iyde lutf-ıla ana
Yâ Muhammed çün niyâz itdün bana
320. Ben ganîyem uş[bu] lutf[1] işledüm
Ol yazuklu ümmetün bağışladum
321. Ümmeti çün [kim] resûle bildüre
Mustafâ yerden başını kaldura
322. Tura girü hazrete karşısına
Medh [ü] tahsîn okuya andan döne
323. Kurtara 'âsîleri bilün yakîn
Zîra oldur "rahmeten li'l-'âlemîn"
324. Ümmetini kurtara ol yüzi ak
Geye hulle tonların bine Burâk
325. Hem kuşana hem geye tâc u kemer
Hem yüzine kul anun şems ü kamer
326. Ol yazuklu ümmetin döndüreler
Hak resûlinden yana göndereler
327. Ol 'alâmetler kim bularda var-ıdı⁸⁴
Halk içinde cümle cevr ü zâr-ıdı
328. Ten-dürüst eyleye Tanrı anları
Anı göricek sevine cânları
329. Çün resûle gele anlar şâzumân
Bakup anları göre fahr-i cihân

⁸³ Mısranın vezni kusurlu.

⁸⁴ Mısranın vezni kusurlu.

330. Kim yalncakdur bular tonları yok
Tenleri başdan başa ‘uryân açuk
331. Mustafâ gönlini sıdkla bileye
Tanrı’dan bulara tonlar dileye
332. Gele şol-dem firîşteler bî-şumâr
Ellerinden hulle tonların tutar
333. Ol yalncaklar kamu tonlar geye
Mustafâ medhi Hak’un şükrin deye
334. Hoş ‘alem[ler] getüreler şevk-ıla
Yüriyeler uçmaga ol şevk-ıla
335. Mustafâ’nun sag yanında Cebrâ’îl
Sol yanında bile gide İsrâfil
336. Hem bilesinde Mikâ’îl medh-i hûn
‘Azrâ’îl önince gide râh-numûn
337. Çağıra ‘Azrâ’îl ol halka revân
“Tarrîkû etrikû min bâbi’l-hisâb”
338. Bile dört yüz bin ferîşteh sag u sol
Ümmetiyle uçmaga vara resûl
339. Mustafâ’ya karşı uçmak kapısı
Açıla çün-kim irişe tapısı
340. On iki bin ferîşteh Rıdvân-ıla
Seyyide karşı gele erkân-ıla
341. Görîşe Rıdvân gele Hak dostına
Müşk-ile ‘anber saçalar üstine
342. İçe şerbet her biri birer kadeh

Ümmetinün tıfl[ı]ları (?) ola ferah

343. Şaz u hurrem ümmetiyle Mustafâ

Gire uçmaga resûl-i pür-safâ

Mahşer-nâme mesnevisinde yazar Peygamber'e en çok şefaât faslında yer vermiştir. Ayrıca sık sık Hz. Peygamber için salavat talebinde bulunmuş salavatın her kapının anahtarı olacağını söylemiştir. Mahşer günü yüklü kadınlar bile çocuğunu bırakır salavat ver ki cennetin kapısı açılsın. Cennet öyle bir yerdir ki havası misk gibi kokar buraya girmek istiyorsan Peygamber'e salavat ver. Resûl ile beraber olmak isteyen kişi ona salavat versin. Mustafâ'ya salavat ver çünkü bu edilen kelimelerin hepsi aslında onun sözüdür. Mahşer-nâme mesnevisi baki hayat bulmak isteyen aşk ile dert ile salavat versin diyerek son bulur.⁸⁵

35. Yüklü 'avretler bıraga tıflını

Vir salâvât aç behiştin guflını

127. Şöyle tura bunlar-ımiş bil tamâm

Vir salâvât Mustafâ'dandur kelâm

349. Hem hevâsı dahı misk imiş anun

Vir salâvât uçmaga girsin cânun

387. Olmak istersen resûl-ile müdâm

'Aşk-ıla din es-salâtu ve's-selâm

538. Ger dilsersiz bulasız bâkî hayât

'Aşk-ıla derd-ile iydün es-salât

1.2.14. Kısısa-ı Kahkaha

Kısısa-ı Kahkaha'nın 580, 586, 587. beyitlerinde Hz. Peygamber'e salavat istenmiştir. Sen de mümin isen Hz. Peygamber'e salavat getir. Bu söz burada son buldu bu yüzden Hz. Peygamber'e salavat ver.⁸⁶

580. Bunda işde hatm oldı gazâvât

⁸⁵ Köksal, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden: Nâme-i Mahşer", s. 259, 265, 279, 282, 291.

⁸⁶ Uyaniker, "Manzum Dinî Kahramanlık Hikâyeleri Bağlamında Hz. Ali ile Kahkaha Sultan Cengi", s. 224.

Mü'min isen sen dahı vir salâvât

586. Burada irdi bu söz pâyânına

Vir salâvât Mustafânun cânına

587. fâ'ilât fâ'ilât fâ'ilât

Vir salâvât yazıyla nurdan berât

1.2.2.15. Dasitân-ı İbrahim Edhem

Dasitân-ı İbrahim Edhem mesnevisi klâsik mesnevi tertibinin dışında 1 beyit ile hem Allah hem Hz. Peygamber anılmıştır. Söze Allah'ın adı ile girilip Hz. Peygamber'e salavat istenmiştir. Ardından ana konuya geçilip İbrahim Edhem'in hayatı anlatılmıştır.⁸⁷

1. Allah adı-y-ıla söze girelüm

Hem Muhammed'e salavât virelüm

1.2.2.16. Cincime Sultân

Cincime Sultân mesnevisinin başında ve son kısmında Hz. Peygamber'e salavat talebinde bulunulmuştur. Eğer anlatılacak hikâyenin bilinmesini istiyorsan Hz. Peygamber'e salavat verip onu mutlu etmelisin. Mesnevinin son kısmında ise hem vezin belirtilmiş hem de Mustafâ'nın ruhuna salavat istenmiştir.⁸⁸

8. Ger dilersen bilesin bu haberi

Vir salâvat şâzî kıl peygamberi

109. Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât

Mustafâ'nın ruhuna ver salavât

⁸⁷ Nurcan Öznal Güder, "Dâstân-ı İbrâhim Edhem (Metin- Sözlük- Ekler Dizini)", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1992, s. 36.

⁸⁸ Zafer Önler, "Manzum Halk Hikayelerinden Cümcüme Sultan", **Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimleri)**, C. 5 S.2, 1991, s. 351, 367.

1.2.2.17. Dasitân-ı Ahmet Harami

Her mesnevîde olduğu gibi Dasitân-ı Ahmet Harami mesnevisinde de hikâyeye girmeden önce 26. beyitte Hz. Peygamber'e salavat istenmiş ardından konuya girilmiştir. Şimdi Mustafâ'ya salavat ver bende sana bir hikâyeye anlatayım ki nasıl bir hikâyeye olduğunu anla.⁸⁹

26. Gel imdi Mustafâ'ya vir salâvat

Diyalüm nicedür anla hikâyet

1.2.3. Hz. Peygamber'in Sözleri

1.2.3.1. Ahvâl-i Kıyâmet

Konusunu bir hadisten alan Ahvâl-i Kıyâmet mesnevisinde sık sık hadislerle yer verilmiştir. Bu hadisler genel itibari ile kıyametin nasıl kopacağı veya ne zaman kopacağına dikkat çeker. Kıyamet cuma günü kopacaktır; kibir ve haset etmeyin bunu Muhammed söylemiştir ve kim inanmazsa o kişi fesattır. Herkesin akıllı gidecek ve akılsız kalacaktır ayrıca dünya göğü altüst olacaktır peygamber bunların haberini de vermiştir. Anlatılacakların uydurma değil doğru ve gerçek olduğunu bizzat Hz. Peygamber'e dayandırır. Bu şekilde şair Hz. Peygamber'i kendisine mesnet kılar.⁹⁰

10. Hem azîne gün kopısardur ebed

Uş irişdi eylemen ucb u hased

11. Uş irişdi olmagıl andan gâfil

Kim görüp geldi Muhammed bî-nazîr

12. Ben dimezem Mustafâ'dandur hadîs

Her kim inanmaz beli durur habîs

24. Olalar cümle bî-hûş 'akıl gide

Zîrâ böyle didi Nebîyyü'l-Hüdâ

51. Kıla dünyâ gögünü zîr ü zeber

Ben dimezem Mustafâ'dan [dur] haber

⁸⁹ Onay, **Dâstan-ı Ahmet Haramî**, s. 6.

⁹⁰ Durmaz, "Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmet'i", s. 21, 22, 26.

1.2.3.2. Dasitân-1 Vasf-1 Hal

Zamanın geçici olduğunu öğütlenen Dasitân-1 Vasf-1 Hal mesnevisinde Hz. Peygamber dünyanın bir saat olduğunu ve bu zamanın kıymetli geçmesini isteyen kişinin o bir saatte ibadeti kendisine yoldaş etmesi gerektiğini söyler. O zamanı ibadet ile geçiren ömrünü böyle sürene adam/insan denir. İbadet Allah'ın aşkı ile yapılandır. ⁹¹

22. Eytdi Peygâmbere ki dünyâ bir sâ'at

Ol sâ'atda yoldâşun olsun tâ'at

23. Tâ'at içinde geçür ol bir demi

'Ömrini böyle sürendür âdemî

24. Tâ'at oldur kim Çeleb 'ışkiyile

Cân gönül yoldâş ola dün gün bile

1.2.3.3. Mahşer-nâme

Mahşer-nâme mesnevisinde yazar sık sık söylediklerinin inandırıcılığı artsın diye bu söylediklerinin aslında Hz. Peygamber'in sözleri olduğunu vurgular ve insanlara nasihatte bulunur. 16- 27. beyitlerde: Kibirli olma gafletten gözünü aç çünkü bu söylediklerim Mustafâ'nın sözleridir ona da Allah buyurmuştur. Kıyametten korkma ve Mustafâ'ya bol bol salavat ver. Mustafâ mahşer gününü Kur'an'ın tefsirini yaparken açıklar. Bunu duyan sahabelerin gözleri yaş ile dolup kederlenirler. Abbas İbn-i Abdullah mahşer gününün nasıl olacağını sorar ve ağzından çıkan sözleri deftere yazarlar. Benim sözlerimde oradan gelir. Mustafâ mahşer gününün hacıların bayramı olan arefe günü ve cuma günü olacağını buna inanmayanın ise soysuz olduğunu söyler ve mahşer günü olacakları açıklamaya başlar. ⁹²

16. Gırre olman gaflete açun gözi

Hak buyurdu Mustafâ'ya bu sözi

17. Yâ Muhammed diyüp ol Rabbu'l-celîl

Olısar mahşer diyü kurbân delîl

⁹¹ Agah Sırrı Levend, 'Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi, Faqr-nâme ve Vasf-1 Hal', **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten**, C. 1, S.1, 1953, s. 238.

⁹² Köksal, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden: Nâme-i Mahşer", s. 258.

18. Ol gün-içün kullarım zâd eylesün
Korkulardan cânın âzâd eylesün
19. Kim kıyâmetden diyem havf u hatar
Vir salâvât Mustafâ’ dandur haber
20. Mustafâ ol mahşerü takrîrini
Şerh ider Kur’ân-ıla tefsîrini
21. Cümle ashâb işidüp gamgîn olur
Göz yaşıyla gözleri nemgîn olur
22. İydür ‘Abbâs ibni ‘Abdullâh anı
Kim nice olısar ol mahşer günü
23. Mustafâ agzından ol sözi ‘ayân
Deftere yazdılar anlar bil beyân
24. Sözüm andandur kim anlar söylemiş
Mustafâ bir hoş hikâyet eylemiş
25. Mahşer ol gün sarp olısar nedîm
Tanrı Kur’ân’da didi “yevmun ‘azîm”
26. Âzîne gün kopa didi Mustafâ
Hâcılar bayramı gün kim ‘arefâ
27. ‘Arefe gün böyle buyurdi hadîs
Kim inanmazsa habîs-ender-habîs
- Ayrıca 38-39. beyitlerde kıyamet gününün azabının çok olduğunu kimsenin aklının başında kalmayacağını da Hz. Peygamber söyler.⁹³
38. Ol günün yavlak ‘azâbı çok-durur
Bî-‘azâb oldur günâhı yok-durur

⁹³ Köksal, “Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden: Nâme-i Mahşer”, s. 259.

39. Kalmaya ‘aklı birinün iy safâ

Hem bunu böyle buyurdı Mustafâ

154-158. beyitlerde: Cennet üzerinde yedi köprünün bulunduğunu akli olanın bu anlatılanlara inanması gerektiğini çünkü bu anlatılanların Hz. Peygamber’in sözü olduğunu söyler.⁹⁴

154. Andan artuk tamu üstinde yedi

Köpri vardur Mustafâ böyle dedi

158. Bir rivâyet Mustafâ’dan şöyledür

Key inan var-ısa ‘aklun böyledür

451-457. beyitlerde ise Mustafâ haktır, hakkı bilmek gerekir onun uğruna atayı ve anayı bile vermek gerekir. Mustafâ’ya inanmamak yalandır. Mustafâ’ya yalan diyenin annesi ve babası ateşte kalır. Allah’ın sevgilisi olan Mustafâ’nın sözü bütün aleme vefa kıldırır. Bunlar Hz. Peygamber’in sözüdür.⁹⁵

451. Böyle dimiş ol Habîbün Mustafâ

Sözi bütün ‘ahd-ıla eyler vefâ

452. Mustafâ hakdur hakı bilmek gerek

Ata ile anayı virmek gerek

453. Mustafâ’ya ine bir gerçek kılan

Mustafâ’ya inanmazsan oldur yalan⁹⁶

454. Hâşâ ki ol Mustafâ olur yalan

Ata ile anamız nârda kalan

455. Gerçek iyder ol Habîbüm Mustafâ

Sözi bütün ‘ahdine kılur vefâ

456. Ol Habîbüm hâşâ ki yalan ola

Ata ile analar nârda kala

⁹⁴ Köksal, “Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden: Nâme-i Mahşer”, s. 267.

⁹⁵ Köksal, “Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden: Nâme-i Mahşer”, s. 285-286.

⁹⁶ Mısranın vezni kusurlu.

457. Ben Kerîm'em bilünüz lutf eylerem

Ata ile anayı size bağışlaram⁹⁷

1.2.4. Hz. Peygamber'in İnsanlara Nasihati

1.2.4.1. Yûsuf u Züleyhâ (Yûsuf-ı Meddah)

Yûsuf-ı Meddah, Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinin 2111-2113. Beyitlerinde: 'Ey oğul! O ki cihânın övüncü yaratılmışların en hayırlısı olan Muhammed Mustafâ'dır. Bu dünya fanidir; ona kalmadı sana da kalmaz.' diyerek dünyanın geçiciliğinden bahsedip ona kanmamak gerektiğini öğütlemiştir.⁹⁸

2111. Kanı ol fahr-ı cihân hayrû'l-beşer

Ol muhammed mustafâ kim iy püser

2112. Ve'd-duhâ geldi sıfatı bil yakîn

Vaslı levlâke didi (hem) ol mu'în

2113. Fânidür bilün bu dünyâ gel söze

Kalmadı dünyâ ona kalmaz bize

1.2.4.2. Hurşîd ü Feraşâd

Şeyhoğlu Mustafâ'nın Hurşîd ü Feraşâd mesnevisinin 6943-6945.beyitlerinde: dünyanın er ya da geç son bulacağı, burada kimsenin kalıcı olmayacağı dile getirilmiştir. Çünkü baki kalacak biri olsaydı bu şüphesi iki cihânın serveri, âlemin övünç kaynağı Muhammed Mustafâ olurdu. Ömür bin yıl da olsa er ya da geç toprağa yüz sürülür nasihati verilmiştir.⁹⁹

6943. Cihân işi budur ger ir ü ger giç

Kimesne bunda bâkî kalmaya hîç

6944. Cihânda kimse kalsaydı muhalled

Kalaydı 'âlemün fahrı Muhammed

6945. Eger bin yıl ola 'ömrün veger yüz

⁹⁷ Mısranın vezni kusurlu.

⁹⁸ Karahan, **Yûsuf u Züleyhâ**, s. 318.

⁹⁹ Ayan, **Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Feraşâd) İnceleme- Metin- Sözlük-Konu Dizini**, s. 391.

Son ucı urısarsın topraga yüz

1.2.4.3. Dâstân-ı Kız

Dâstân-ı Kız öğüt verme amacı ile yazıldığı için sık sık eserde öğüt verilir. 57-58. beyitte: Yoksulluk gibi gün, Muhammed dini gibi din mi var? Sen Muhammed dinini elinden bırakma; imanını ve verdiği sözü sakla diyerek yoksulluğun Allah'tan geldiği ve ona boyun eğilmesi gerektiği öğütlenmiştir.¹⁰⁰

57. Bu yohsulluk günü gibi kanda var

Yâ Muhammed dîni gibi kanda var

58. Sen Muhammed dînini elden koma

Sakla îmânını 'ahdi ki sıma

117-118. beyitlerde kız dinini terk etmemek için satıldığında Muhammed dini için canını bile feda edeceğini söyleyip gönülden Muhammed aşkı dışındaki sevgileri çıkarmak gerektiği öğütlemiştir.¹⁰¹

117. Ben satıldım Mustafâ'nın 'aşkına

Bin cânım varsa fidâ olsun dîne

118. Sen benim sevgümi gönülden çıkar

Kıl Muhammed dînine sen i'tibâr

233. beyitte ise gerçek dostun Muhammed dinini bırakmayıp insanı doğru yola sevk edeceği söylenmiştir.¹⁰²

233. Bana togrı yâr-ısan bunu dime

Ol Muhammed dînini elden koma

¹⁰⁰ Tan, "Millî Kütüphane Yz A 3755 Numarada Kayıtlı Bir Mecmua İnceleme -Transkripsiyonlu Metin", s. 95.

¹⁰¹ Tan, **a.g.e.**, s. 104.

¹⁰² Tan, **a.g.e.**, s. 122.

1.2.4.4. Selasil Kalesi Gazavât-nâmesi

Selasil Kalesi Gazavât-nâmesinin 9. beyitinde: Ey ümmet! Hz. Peygamber'in ümmeti olan ona bolca salavat gönderir uyarısı yapılmış ve Hz. Peygamber'in hakiki ümmeti olmak isteyeneye bir sır söylenmiştir.¹⁰³

9. Ümmet-isen sen dahı yâ ümmeti

Hoş salavât vir Muhammed'e katı

1.2.4.5. Mansur-nâme

Mansur-nâme mesnevisinde Lima'Allâh sözünden ders çıkar can gözünü aç ve Allah'a doğru yönel, kâinatın peygamberi Men Re'ani der bu sırrı bilene zatı aşikâr olur. Ölüm nidasını duyan Allah ve peygambere döner. Benim sığınağım ve geri döneceğim yer Allah'tır bütün sözlerim Allah'ındır.¹⁰⁴ Lima'Allah (Allah'ın her zerre de bulunması), Men re'ani (Beni gören Hakk'ı görür), nidâ-yı irci'î (Ey muttain olan nefis! Razı olmuş ve kendisinden razı olunmuş bir halde Rabbine dön) gibi ifadelerle Allah'ın sırlarını anlayıp Allah'a yönelmek nasihati verilmiştir.

408. Lima'Allâh nüktesinden al sebak

Cân gözün aç imdi Hakk'a togrı bak

409. Men re'eni dir Resûl-i kâyinât

Kim bu sırrı bilse mekşuf ola zât

410. Kime kim irdi nidâ-yı irci'î

Zât u Hay'dur bil kim anun merci'i

411. Uş me'âbdur melce'-i Hak'dur benüm

Cümle sözüm Hakk-ı mutlakdur benüm

¹⁰³ Kaya, "Beypazarılı Ma'azoğlu Hasan'ın 'Feth-i Kal'a-i Selâsil' Hikâyesi", s. 94.

¹⁰⁴Tatçı, **Mansur-nâme (Hallac-ı Mansur'un Manzum Menakıb-nâmesi)**, s. 166.

1.2.4.6. Mahşer-nâme

Mahşer-nâme mesnevisinin 507. beyitinde: Mahşer günü herkes kurtuluşunu dileyecek kurtarılan herkes gibi biz de Mustafâ'nın yüzüne bakabilelim ve kurtarılan ümmetten olalım'¹⁰⁵ öğüdü verilmiştir.

507. Biz dahı bunlar gibi çıka-y-ıduk

Mustafâ'nun yüzine baka-y-ıduk

1.2.5. Hz. Peygamber'in Vasıfları

1.2.5.1. Kutadgu Bilig

Kutadgu Bilig'te Hz. Peygamber'in lafzen geçtiği beyitlerde vardır. Bu beyitlerde Hacib, Hz. Peygamber soyunu övmektedir ve onlarla nasıl ilişki kurulması gerektiğini anlatmaktadır. Beyin adamları dışında övülmesi gerekenler Peygamber neslidir. Bunlara hürmet etmek sana saadet getirir. Peygamber nesli olan kişiler ehl-i beyttir; bu kişiler peygamber aşkı için sevilmelidir.¹⁰⁶

4336. Er atta önin beg kişisinde taş

Katılgı kişiler bu ol ay kadaş

4337. Olarda biri savçı urgı turur

Bularnı ağır tutsa kut kıv bulur

4338. Bularnı katıg sev gönülde berü

Nenin edgülük kıl baka tur körü

4339. Bular ehl-i beyt ol habibka kadaş

Habib savçı hakkı üçün sev adaş

4340. İçin irtemegil ya kılın tözin

Meger tilde tensiz yorıtsa sözin

¹⁰⁵ Köksal, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden: Nâme-i Mahşer", s. 289.

¹⁰⁶ Arat, **Kutadgu Bilig**, s. 746.

1.2.5.2. Kitâbu Evsâfı Mesâcidi’ş-Şerîfe

Kitâbu Evsâfı Mesâcidi’ş-Şerîfe eserinde Ahmed Fakih Allah övgüsünden sonra Hz. Peygamber’in Mekke’den Medine’ye hicretini anlatarak devam eder. Bu beyitler hicret-nâme¹⁰⁷ nezdindedir. Resûlullâh bir gün halvetinde dururken Cebrail gelir ve ona buradan göçüp Medine’ye gitmesini dini orada daha kolay yayacağını bildirir. Peygamber aleyhisselam Hz. Ebûbekir’in evinin önüne mutlu haberi vermek için gelir. Duvardan bir kara taş Ebûbekir evde yok der; Resûlullâh, Ebûbekir nerede diye sorar. O gece buluşup konuşurlar ve Medine’ye hicret etmeye karar verirler. Harem içinde namaz kıılıp Allah’a dua ederler sonra Medine yoluna düşerler. Hicret edip Medine’ye varırlar. Sabır ile her derde çare bulunur; ey Müslüman sen sabret de arş sana gölgelik olsun. ¹⁰⁸

9. Resûlul’llah dururken halvetinde
Haber virür ana Cebrâ’il anda
10. Ki göç bundan iriş şehri Medîne
Ki ol yigdür dürişmek anda dîne
11. Resûl dahı Ebûbekrün evine
Varup dise gerekdür kim sevine
12. Şu karşugı divardan bir kara taş
Resûle söylemişdür kaldurup baş
13. Ebûbekrün evine durdı vardı
Çagırıp ev divârına el urdı
14. Ebûbekr evde degül diyü söyler
Resûlu’llah Bu bekri anda soylar
15. Bulışuban danışurlar o gice

¹⁰⁷ Hicret-nâme: Konusunu Hz. Peygamber’in Mekke’den Medine’ye yapmış olduğu yolculuktan alan eserlerdir. Detaylı bilgi için bkz: Reyhan Keleş, İslâmî Türk Edebiyatı’nda Hicret ve Hicretle İlgili Kavramlar, **Turkish Studies**, C. XI S.7, 2016, s. 225-246. Ferdi Kiremitçi, Türk İslam Edebiyatında Manzum Hicretnâmeler ve Mustafâ Fevzî b. Nu’mân’ın ‘Hicret-i Habîb-i Rabbü’l-Âlemîn’ Başlıklı Mesnevisi, **Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi** S. 18, 2017, s. 333-402. Ahmet Önkal, “Hicret”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, 1998, C.XVII, s. 458-462

¹⁰⁸ Mazıoğlu, **Kitâbu Evsâfı Mesâcidi’ş-Şerîfe**, s. 4-5.

- Medîneye ‘azm iderler i hoca
16. Harem içinde kıluban namâzı
İderler anda Hakka çok niyâzı
17. Medîne yolını dutup giderler
Haka ol demde çok şükür iderler
18. Çu Ka’beden bular hicret iderler
Medîne de varuban
19. Çu sabr ile bulunur derde çâre
.....
20. Kazâyâ sabr idegör iy Müsülmân
Ki ‘arş gölgesi ola sana sayvân
21. Çu Mekkenen geçüb en yola düşdük
Biz on günde Medîneye irişdük

1.2.5.3. Yûsuf u Züleyhâ (Yûsuf-ı Meddah)

Yûsuf-ı Meddah’ın Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinde Yûsuf Suresi’nin inişi ile alakalı anlatılan kıssa da Hz. Peygamber’in peygamberlik yönüne vurgu yapılmıştır. 65- 92. Beyitlerde İbn-i Abbas’ın rivayeti anlatılır: Yûsuf Suresi’nin inişi ile alakalı iki kıssa söylendi. Tefsirlerin şahında geçer; Ömer bir gün kapı önünde oturmuştur. Yanına bir cemaat gelir ve Ömer ile söz dalaşına girerler. İlmî ile Ömer onları yener, hepsi susar ve küçük düşerler. Yahudilerden biri Ömer’e nükte ederek bizim kitabımız tamamlanmıştır sana ondan haber verelim der. Allah bize Yûsuf kıssasını verdi, sizin kitabınızda var mıdır diye sorar. Ömer bunu duyunca mahzunlaşır ve Hz. Peygamber’in yanına gider ve ona anlatır. Peygamber bunu duyunca mahzunlaşır ve Allah’a yalvarır. Cebrail hemen Yûsuf Suresi ile Hz. Peygamber’in huzuruna gelir. Yûsuf Suresi’nin inişi ile alakalı bir rivayet budur. Diğer rivayet ise Hz. Peygamber’in Mekke’den Medine’ye hicret ettiği zamandır. Evlerini terk edip her şeylerini Allah yolunda feda ettiklerinde dediler ki keşke bize bir beyan olsaydı da bizde onunla gönlümüzü eğlendirseydik. Bir acayip kıssa varsa söyleyin de onunla gönlümüzü hoş edelim. Cebrail, Allah kelamını getirdi. Ey âlemin övücü olan Mustafâ! Biz eğlenmek, gönlümüzü hoş etmek için bir kıssa istedik dedi. Allah’ın Resûlü Hak’tan diledi ve Yûsuf Suresi ona gönderildi. O zaman Allah’tan

bir beyan daha geldi ‘Ey yaratılmışların şahı, sevgili! Sana Kur’an’ı verdim; kavmin de bundan nasiplensin. Sana kıssaların en güzelini veriyorum. Bunu işitenler zevk ve can bulup iman ve dine olan aşklarında sadık olsunlar.’ dedi. Yûsuf Suresi’nin inişi ile alakalı iki rivayete de yer verilmiştir.¹⁰⁹

65. Bir rivâyet ibn-i ‘abbâs eyledi
Ol ki tefsîrde kelâmı söyledi
66. Kim neden oldu nüzûline sebep
Mustafâya virbidi ol ferd-rabb
67. Muhtelifdür nice dürlü kavl-ıla
Bir ikisini getürelüm dile
68. Şâh-ı tefsîrde beyân ider meger
Kapu öninde oturmuşdı ‘ömer
69. Nâgehânî bir cemâ’at geldiler
‘Ömer ile bahs-ı gavga kıldılar
70. ‘İlmile yendi kavî oldı ‘ömer
Mülzem oldılar kamu hor u hakîr
71. Ara yirde bir yehûdî söyledi
Nükte kıldı ‘ömere gör ne didi
72. Eytdi bizüm yek kitâbumuz tamâm
Ne diliyle didün sen di imâm
73. Eytdi bizüm defterimizde haber
Kıldı Yûsuf kıssasını mu’teber
74. Ol sizün kitâbunuzda var mı bil
Anı size virmedi rabbü’l-celîl

¹⁰⁹ Karahan, **Yûsuf u Züleyhâ**, s. 139-141.

75. Anı işitdi 'ömer gönli melûl
Geldi seyyide didi ol pür-usûl
76. Mustafâya söyledi bu dâsitân
Mustafâ oldu melul iy dostân
77. Mustafâ ol dem münâcât eyledi
Tanrı degâhına hâcât eyledi
78. Geldi cebrâ'îl getürdi bir haber
Kıssa-i Yûsuf Resûle mu'teber
79. Bir rivâyet budur uş ben söyledüm
Bir rivâyet dahı bünyâd eyledüm
80. Ol zamân kim hicrete geldi Resûl
Mekkenen medîneye kıldı nüzûl
81. Mekkenen yöneldiler çünkim beri
Evlerinün terki urdı her biri
82. Tanrı yolına fidâ kıldı bular
Âhîret yolını muhkem tutdılar
83. Eytdiler kim bize olsa bir beyân
Kim anunla egleneydük bir zamân
84. Bir 'acâyib kıssa olsa söyleyün
Anunıla gönlümüzi egleyün
85. Geldi cebrâ'îl getürdi bir beyân
Hem kelâmu'llâh kısas kıldı 'ıyân
86. Biri ol 'âşıklarun bir gün meger
Dilediler mustafâdan bir haber
87. Egleyeydük dir eyâ fahr-ı cihân

- Anunıla gönlümüzi bir zamân
88. Diledi hakdan Resûlü'l-mürselîn
Viridi ol dem sûre-i Yûsuf emîn
89. Tanrı Kur'ânda beyân kıldı meger
Kim 'arab dilince iy şâh-ı beşer
90. Viribidüm sana Kur'ân iy habîb
Tâ ki kavmun bile bula hem nasîb
91. Tanrı eydür iy muhammed mustafâ
Yigregini kıssanun virem sana
92. Kim işidenler zevk u cân bula
'Âşıkâ sıdkıla dîn imân ola

1.2.5.4. İskender-nâme

Ahmedî'nin İskender-nâme mesnevisinde İskender'in ağzından söylenen gazelerde İskender Hz. Peygamber'i aracı tutar; 'Mustafâ'nın hakkı ve onun getirdiği İslâm dini, din yolunda onun peşinden giden soyu hakkı için.' 'Mustafâ'nın üzerinde duran bulut için, mihnete sabreden Eyyüp için; O Resûl'ün temiz ruhu ve zaferleri için.'¹¹⁰

1826. Mustafâ hakkı vü anun şer'i-çün
Dîn yolında anun asl u fer'i-çün
1895. Mustafâ üstinde turan ebr-içün
Mihnete Eyyûb iden sabr-içün
1896. Ol Resûlün pâk rûhı hakkı-çün
Nusret ü feth ü fütûhı hakkı-çün
2055. Key fasîh ü kâr-dân gerek Resûl
Kim ola her söz ki söyleye kabûl
2068. Geldi şâha didi peygâmı Resûl

¹¹⁰ Akdoğan, *İskendernâme*, "Çevrimiçi", s. 115, 119, 129, 130. Erişim Tarihi: 10.05.2020.

Şâh işitdi cümlesin kıldı kabûl

Hz. Peygamber'in sözlerinin kabul olduğu ve ondan gelen haberlerin kabul edildiği söylenmiştir; Resûl mucizesini gösterince onun hükmünü kabul etmek vacip olur.¹¹¹

5095. Didi kim çün göstere mû'ciz Resûl

Vâcib olur hükmini kılmah kabûl

Hz. Peygamber'e ve Hz. Peygamber'in getirdiği Kur'an'a da sık sık yer verilmiştir; Hatayı bırakıp sevap etsinler diye bunlara Resûl ve Kur'an geldi. Sonra peygamberlerden o Resûl geldi ve her şey tamamlandı. İsa'ya tapılan yerde şimdi Muhammed'in adı anılır.¹¹²

2345. Geldi bunlara Resûl ü hem Kitâb

Kim hatâyı koyup ideler savâb

6895. Sonra geldi enbiyâdan ol Resûl

Hâtem oldı vü kamudan eşref ol

6993. 'İsa tapıldığı yirde ol zamân

Şimdi anılan Muhammedür hemân

Hz. Peygamber'in ümmetinden, ailesinden ve varisinden de bahsedilmiştir; O (kendisine iblisin rehber olduğu kişi) her halinde iki yüzlülük yapıp hayasızca ben peygamberin varisiyim dedi. Halil'in milleti ortaya çıktı; o Muhammed ümmeti İran'ın yolunu tuttu. Resûl mucizesini gösterdi ve bütün halkın gönlünden şüphe kayboldu. Hak'tan dalga dalga rahmet indi ve insanlar bölük bölük dine girdi. Mısır, Şam, Hicaz dine girdi ve İslam'ın sancağı yükseldi. Allah'ın yardımı Hz. Peygamber'in yoldaşı oldu bu sayede emri ve yasakları her yanı sardı. İnsanlar, cinler doğudan batıya herkes onun şeriatını tuttu. Resûl 63 yaşına girince Allah'a kavuşmak istedi. Gayrı aradan kaldırıp Zata erişmek için yok olmayı diledi. Her muradı kabul olurdu Resûl'ün bu istediği de kabul oldu.¹¹³

2521. Bu kamu hâl-ıla gösderüp riyâ

Vâris-i peygamberem dir zî hayâ

5975. Zâhir olıban Halîlün milleti

¹¹¹ Akdoğan, **İskendernâme**, "Çevrimiçi", s. 317. Erişim Tarihi: 10.05.2020.

¹¹² Akdoğan, **İskendernâme**, "Çevrimiçi", s. 146, 431, 437. Erişim Tarihi: 10.05.2020.

¹¹³ Akdoğan, **İskendernâme**, "Çevrimiçi", s. 158, 372-373. Erişim Tarihi: 10.05.2020.

- Tutdı İrânı Muhammed ümmeti
5976. Mû'cizâtın çün Resûl itdi ayân
Gitdi gönlinden kamu halkın gümân
5977. Feyz-i rahmet indi Hakdan mevc mevc
Dîne girdiler halâyık fevc fevc
5978. Râyeti İslâmun oldu ser-firâz
Dîne girdi Mısr u Şâm-ıla Hicâz
5979. Hem-reh oldu feth-ile nusret ana
Emri vü nehyi yürüdi her yana
5980. Şer'ine girdiler anun hâs u âm
İns ü cinn ü maşrık u magrib temâm
5981. Altmış üç yasına çün irdi Resûl
İsdedi maksûdına râh-ı vusûl
5982. Kasd itdi mebde' âyîne irmege
Varup anda Hak likasın görmege
5983. Mahv olmah diledi andan sıfât
Tâ ki gidüp gayr aradan kala Zât
5984. Her murâdı çünkim olurdı kabûl
Ol murâda dahı hem irdi Resûl
İskender-nâme'nin tarihi düşülürken Hz. Peygamber'in hicretinden bahsedilmiştir.
Mesnevi hicretten 792 yıl sonra yazılmıştır. ¹¹⁴
8064. Mustafâ'nun hicretinden bellü bil
Kim yidiyüz toksan ikinci-y-di yıl
8065. Evveli-y-idi Reb'ü'l-âhirün

¹¹⁴ Akdoğan, **İskendernâme**, “Çevrimiçi”, s. 504. Erişim Tarihi: 10.05.2020.

K'oldı nazmı hatm üşbu defterün

1.2.5.5. Dâstân-ı Kız

Dâstân-ı Kız Mesnevisi'nde Hz. Peygamber'in getirmiş olduğu dine ve peygamberlik vasfına vurgu yapılmıştır. Yahudilik demek yerine Hz. Muhammet'in getirdiği dinden olmayan denmiştir. Muhammed'in dinine can feda olsun. Açlıktan ölsek bile din yolunda kurban olalım ki yarın ahirette Muhammed'in yüzünü görmek bize nasip olsun. Ayrıca ahir zaman alameti olarak görülen yoksulluğa sabretmeyen insanlar için Resûl'ün onlara ümmet demeyeceğine vurgu yapılmıştır.¹¹⁵

70. Ben miyem sine muvâfik olmayan

Yâ Muhammed dîni üzre olmayan

267. Resûl eydür ümmetim degil bular

Çünkü bunlardan togdı yavuz hûnlar

1.2.5.6. Selasil Kalesi Gazavât-nâmesi

Selasil Kalesi Gazavât-nâmesinde Hz. Peygamber'in dinine inanmak öğütlenip onun dinine uymayanın kellesinin alınacağı söylenmiştir. Malik babasından Mekke'ye gitmek için izin alırken Muhammed'i esir alıp boynuna ip geçireyim diyor. Burada Hz. Peygamber lafzen anılmıştır.¹¹⁶

53. Didi tez îmân getürün Tanrıya

Hem Muhammede inanun bî-riyâ

54. Yoksa bu dem keserem başunuzu

Kısa kıluram sizün yaşunuzu

81. Dutuban Muhammed'i esir kılam

Boynına ip takuban alup gelem

402. beyitte gazaya giden Mekkelilerden Resûl'ün askerleri diye bahsediliyor.¹¹⁷

402. 'Aleyk 'aynu'llâhı kıgrışdı çeri

¹¹⁵ Tan, "Millî Kütüphane Yz A 3755 Numarada Kayıtlı Bir Mecmua İnceleme -Transkripsiyonlu Metin", s. 97, 126.

¹¹⁶ Kaya, "Beyazarılı Ma'azoğlu Hasan'ın 'Feth-i Kal'a-i Selâsil' Hikâyesi", s. 95, 96.

¹¹⁷ Kaya, "Beyazarılı Ma'azoğlu Hasan'ın 'Feth-i Kal'a-i Selâsil' Hikâyesi", s. 105.

Aferîn okıdı Resûl leşkeri

Hz. Ali kaleyi fethettiği zaman ‘Allah birdir Ey Resûl sen Allah’ın peygamberisin’ diye bağırır. Hz. Peygamber’in lafzen anıldığı bu beyitlerde genel olarak peygamberlik vasfından bahsedilmiştir. ¹¹⁸

528. Hoş eyitdi Tanrı birdür yâ ‘Ali

Hak Resûl sen yâ Resûlallâh dedi

1.2.5.7. Mansûr-nâme

Mansûr-nâme’de Hallac-ı Mansur’un Allah aşkı ile kendisini kaybetmesi ve bunun sonucunda söylediği cümlelerden dolayı öldürülmesi anlatılır. Sık sık Hz. Peygamber ve onun aşkıdan da bahsedilir. 158-159. beyitlerde: Mansur Hz. Peygamber’in ona lâ-yezâl yani sonsuzluk şarabını içirdiğini bu sebeple onun aşkıdan delirdiğini söyler. ¹¹⁹

158. Şöyle kim ben mest-i ‘ışkam bâ-safâ

Lâ-yezâlî mey içürdi Mustafâ

159. Kim ki Hak peymânesinden esridi

Cân u baş ol ‘arsada kıldı fidî

232-235. beyitlerde: Allah’ın kadehinden içen kişi canını başını bu yolda feda edebilir, ona eğri bakanın gözü çıkar. Mürüvvet sahibi olan, âşıklar içerisinde sefa sahibi olan Allah’a kavuşmuş olandır. ¹²⁰

232. Kıldı Mansur ayagina secde ol

Didi Hakk’a kim bulasın togru yol

233. Sensin ol ‘uşşâk içinde bâ-safâ

Ol cemâli şevki nur-ı Mustafâ

234. İy mürüvvet kânı vü bahr-i kerem

Sensin Allâh Hazreti’nde muhterem

¹¹⁸ Kaya, “Beypazarılı Ma’azoğlu Hasan’ın ‘Feth-i Kal’a-i Selâsil’ Hikâyesi”, s. 112.

¹¹⁹ Tatçı, **Mansur-nâme (Hallac-ı Mansur’un Manzum Menakıb-nâmesi)**, s. 123.

¹²⁰ Tatçı, **Mansur-nâme (Hallac-ı Mansur’un Manzum Menakıb-nâmesi)**, s. 132.

235. İy sa'âdet gülsitâni hoş-likâ

Çıksun ol göz kim sana egri baka

545- 547. Beyitlerde: Mustafâ'nın ağzından içen kişi aşkından mest olup kendisinden geçer; o bade yüzünden onun yolunda canını saçar.¹²¹ Hz. Peygamber'in aşkı ve onun gösterdiği yolun ulaştıracağı en güzel mertebeye vurgu yapılmış ve o mertebe yüzünden Mansur'un deliye döndüğü anlatılmıştır.

545. Nitekim buldum senün-ile visâl

Beni gark itdi tecellî-i cemâl

546. Mustafâ'nun agzı yarın içmişem

Mest-i 'ışkam kendüzümden geçmişem

547. Her kimün ol bâdedendür meşrebi

Cân-feşân olmakdur anun mezhebi

1.2.5.8. Mahşer-nâme

Mahşer-nâme mesnevisinde mahşer günü Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden daha üstün olacağı onun ümmetinin şefaati ile kurtuluşa ereceği sık sık dile getirilmiştir. Yedi saf vardır ilk safında Mustafâ ikinci safında ise Hz. Âdem durur. Mustafâ'nın ümmeti on bölüktür. Ahmed'in ümmeti nasıldır görün o sevgilinin himmetini görürler. Kafirler Muhammed ümmetini görünce ağlayıp inler. Peygamberler (cennette) toplanmıştır Mustafâ ise ortalarında yanan bir mum gibidir.¹²²

232. Yedi saf-kim tura evvel Mustafâ

Hem ikinci saf tura Âdem safâ

236. Ol gerek kim Mustafâ ümmeti var

On bölük ola dahı bunlar i yâr

272. Görün Ahmed'ün budur yig ümmeti

Ol Habîbün bunlaradur himmeti

¹²¹ Tatçı, **Mansur-nâme (Hallac-ı Mansur'un Manzum Menakıb-nâmesi)**, s. 173, 174.

¹²² Köksal, "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden: Nâme-i Mahşer", s. 272, 275, 280.

273. On bölükde bir bölüğün süreler
Uçmaga hulle [vü] tonlar vireler
274. Göre kâfirler Muhammed ümmeti
Şöyle zârîlik ideler key katı
369. Cümle peygam-berler anda cem' ola
Mustafâ ortalarında şem' ola

1.3. MÜNFERİT HİKÂYELERDE HZ. PEYGAMBER

1.3.1. Eserin Kahramanları Arasında Hz. Peygamber

1.3.1.1. Ahvâl-i Kıyâmet

Ahvâl-i Kıyâmet mesnevisi içinde bir tür olarak vasiyet-nâme vardır. Bu vasiyet-nâme 131-157. beyitlerdedir: Hz. Peygamber 'Ey Ebûbekir! Yürü ve cehennem yolunda dur oraya ümmetinden ya da evliyadan biri geçmesin bu sana vasiyetimdir. Allah seni sadakatinden ötürü sever. Ey Ömer! Sen de dur çünkü Allah senin adaletini sever. Zayıf ümmetimin halini biliyorsun, adaletini göster ve ümmetimi dile. Eğer aciz kalırsan 'Ya Muhammed' de ve beni çağır. Ey Osman! Durma sen de yürü Allah senin yüzün suyun hürmetini ayrı sever ümmetin halini gördün, senin sözün geçer. Sen ümmetimin yargılandığı o kurulu divana git; ümmetimin beratını oku ve yüzü utançtan al al olmuş ümmetimi terazinin kefesinden al. Sen de aciz kalırsan ben Rahman'a şefaata getireyim. Ey müminlerin başı Ali! Sen terazinin üzerinde korkusuz ol. Sen erenlerin sultanısın, Allah senin yiğitliğini ayrı sever. Sen de aciz kalırsan beni çağır. Ey gurbet içerisinde şehit olan Hasan Hüseyin bağı yananları dile. Aciz kalırsan 'Ya Muhammed' de ve beni çağır. Ayşe, Fatma siz de yüzlerini, iffetini koruyan hatunları dileyin. Ey Bilal sen imam ve müezzinleri bulup çağır. Ey Muhammed ümmeti diyerek çağırın. Gelin ey şanslı ümmet cennet, huriler ve köşkler sizindir. O gün yetmiş iki saf toplandı. Mustafâ ümmeti ile saf tuttu.¹²³ Bu vasiyet-nâme şu ana kadar incelediğimiz eserler arasında Hz. Peygamber konulu ilk vasiyet-nâmedir.

131. Resûl iydür iy Ebû Bekir işit
Tur yûri tamû yolında tur becit

¹²³ Durmaz, "Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmet'i", s. 36-39.

132. Geçmesün evliyâdan yâ ümmetüm
Yâ Ebû Bekr bu du[ru]r vasiyyetüm
133. Tanrı senün sıdkunı yavlak sever
Beklegil tamû yolun iy togrı yâr
134. Gine diye dahı tur sen yâ ‘Ömer
Tanrı senün’adlünü yavlak sever
135. ‘Adlünü’arz eyle ümmetüm dile
Za’îf ümmetün hâlini sen bile
136. Sen dahı ‘âciz kalursan yâ’Ömer
Yâ Muhammed [diyü] çağır dogru yar
137. Ümmetiçün baş[u] cân[um] oynadam
Yâ ‘Ömer dinle kim uş ben ne kılâm
138. Hem yine ‘Osmân’a diye ki i yâr
Turma yüri sen dahı hem bile var
139. Hak senün yüzün suyun yavlak sever
Dilegil ümmetümi sözün geçer
140. Ol yire var kim kurulmışdur dîvân
Okı ümmetüm berâtın sen tamâm
141. Bunlarun hallerini sen dahı bil
Bas terâzû keffesin aşkâre kıl
142. Sen dahı ‘âciz kalursan an beni
Ben-dahı şefî’getürem Rahmân’ı
143. Yâ ‘Alîy [yâ] Emîre’l Mü’minîn
Sen terâzû üstine olgil emîn
144. Sensin erenler şâhı mürvet kânı

- Mürvetünden ötri Hak sever seni
145. Sen göresin ümmetümi derd dutar
Sen terâzû keffesin başgıl otur
146. Sen dahı ‘âcîz kalursan yâ ‘Alî
Yâ Muhammed diyü çağır yâ velî
147. Dile yâ Hasan Hüseyñ şehîdlere
Gurbet içinde şehîd olanlara
148. Dile hasret dünyâdan gidenleri
Gurbet içre bagıru yananları
149. Sen dahı ‘âcîz kalursan yâ Hasan
Yâ Muhammed diyü çağır yâ gulâm
150. Diye andan ‘Ayşe Fatma sen-dahı
Hazret’e yalvarun[uz] sizler dahı
151. Dileyesiz siz dahı hâtunları
[Er] kişiler görmemişdi yüzleri
152. Yâ Bilâl sen-dahı var çağırasın
Nirde kim imâm mü’ezzin bulasın
153. Çağırasın yâ Muhammed ümmeti
Müctemi’olunuz Muhammed katı
154. Gelün iy bahtlu ümmet baht sizün
Cennet [ü] hûrî vü köşkler [hep] sizün
155. Size geldi Mustafâ Zeyne’l İmâm
Tura o[l] gün yitmiş iki saf tamâm
156. Ümmet-ile saf duta ol Mustafâ
Kıgırur sıdk usafâ

157. Resûl ardınca duta[lar] saf âdem

Yâ Muhammed diyü çağıra müdâm

1.3.1.2. Yûsuf u Zeliha (Şeyyâd Hamza)

Şeyyâd Hamza, Hazreti Yûsuf'un sultan olmasından sonra hikâye arasında 760-821. beyitlerde Hz. Muhammed (sav.) ile ilgili bir nükte anlatır: Aklıma güzel bir nükte geldi salavat verin ki ben güçsüz kul size bu hikâyeyi anlatayım. Kıyamet günü Allah Cebrail'e cehennem üzerinde durmasını emretti. Cebrail cehennem üzerinde dururken ateş içerisinde yanıp kaynayan kullar görür. Bu kullardan bazılarının yüzleri dışında vücutları da ateşte yanmıştır. Cebrail bu kulların yanına gidip kimin ümmeti olduklarını, yüzlerinin taze kalıp vücutlarının neden yandığını sorar. Biz günahlı kullarız bu yüzden sabah akşam cehennemde yanıp kaynarız. Cehennemin ateşi bizim aklımızı başımızdan aldı kimin ümmeti olduğumuzu unuttuk. Ne adını ne de nerede olduğunu biliriz. Cebrail onlara dönüp 'Acaba sizin nebiniz Muhammed midir?' diye sorar. Onlar Muhammed adını duyunca ağlamaları ve feryatları artar. Sonra bizim ümidimiz, suçumuzu bağışlayacak odur. Sen bizim halimizi ona bildir, gördüğünü ona anlat. O bizim için Allah'tan ümit dileyip şefaet etsin ki Allah bizim suçumuzu bağışlasın.' derler. Cebrail bunları duyunca Hz. Peygamber'e gidip ümmetinden haber verdi. 'Ey Muhammed! Cehenneme gittim ve orada bir kavim gördüm. Kavim içinden birisi dedi ki çok susadım agu dahi olsa içerim. Biri dedi ki karnım aç zakkum dahi olsa yerim. Beyinleri kaynar, tenleri tutuşup yanardı. Hepsi cehennemde ağlaşıp yanarlardı. Bellerine ateşten zincir takılmış bir şekilde kömür gibi yanarlardı. Beni görüp tanıdılar ve benimle sana selam gönderdiler. Ey Resûl! Onlar bana yalvarıp medet umdu; onlara yetiş, şefaet et ki kabul olsun. Cebrail'den bu sözü işiten Allah'ın Resûlü arşın dibinde secdeye kapanıp 'Allah'ım ümmetimi bana bağışla' diye dua etti. Allah Peygamber'in bu duası karşısında 'Her kim ne suç işlediyse ümmetini sana bağışladım. Çünkü ben kerem sahibiyim ve onlara ihsanda bulundum. Git onlara müjdeli haberi ver, cennete girsinler.' dedi. Muhammed hemen ümmetinin yanına gidip müjdeli haberi verdi. Bu sözü işiten ümmet Hz. Peygamber'in de yüzünü görünce bol bol salavat verip cehennemden kaçtı. Hz. Peygamber önde ümmeti arkasında insan denizine getirip onları yıkadı ve cehennemin pisliğinden arındırdı. Cehennemde yanmış tenleri ak oldu. Her birinin alınına birer nişan koyup onları cennete gönderdi. Cennete vardıklarında cennet ehli onları görüp korkarak cehennemden asiler geldi dedi. Bunu duyunca hemen Hz. Peygamber'in yanına geri döndüler ve onun önünde 'bizi bu nişandan temizle' diye ağladılar. Ya bizi bu nişandan arındır ya da bizi cehenneme geri gönder gidip yanalım diye yalvardılar. O yüce, temiz, seçilmiş Mustafâ bunları duyunca yüzüğü ile alınlarındaki nişanı sildi. Alınlarından nişan silinen ümmet sevinç

içerisinde şükretti. Her birine birer saray, yüce taht, uçtan uca döşenmiş döşekler ve yüzü ay gibi huriler verdi. Allah'tan Hz. Peygamber'in nurunu görebilecek yerler istediler. Kur'an içerisinde adı geçen Muhammed'e salavat verin de gönlü şen olsun. O bize şefaattçidir, Allah onun sözünü kabul eder. Melik Reyyan puta tapardı, Yûsuf ondan zindan ehlini istedi; Yûsuf'un şefaatinin kabul edip zindan ehlini azat etti. Muhammed de bizim şefaattçimiz olursa Allah bizi affeder diyerek şefaatin ve salavatın önemine dikkat çekmiştir. ¹²⁴

760. Uşbu sözde nükte geldi hoş latîf
Vir salavât eydeyüm ben kul za'îf
761. Ol kıyâmetde emir kıla Celîl
Tamu üzre gele tura Cebre'îl
762. Dürlü kulları göre oda yanu
Ağlaşurlar tamu içre kaynayu
763. Arasında göre bir dürlü mahlûk
Yüzleri vü tenleri gönli magrûk
764. Yüzlerinden artukı yanmış oda
Yanmamış yüzleri hiç ol tayfada
765. Cebre'îl göre buları tanlaya
Yüzleri sag diyüben 'acebleye
766. Cebre'îl eyde kimün ümmetisiz
Soraram sizden kim anı eydesiz
767. Kim yüzünüz sizlerün kalmış teze
Ötrü neden yanmamış eydün bize
768. Bunlar eydür biz günâhlu kullaruz
Dün ü gün biz tamuda hem yanaruz
769. Odı sönmez tamunun dün gün bize

¹²⁴ Demirci, Korkmaz, Şeyyâd Hamza Yûsuf u Zelihâ Destân-ı Yûsuf Aleyhi's-selâm ve hazâ ahsenü'l-kasasi'l-mübârek: Giriş-Metin-Günümüz Türkçesine Aktarma- Dizin ve Sözlük- Tıpkıbasım, s. 183-191.

- Tanrı bizi tamuda böyle kıza
770. Yüzümüzi yandurmaz bu tamuda
Kalan a'zâmuz yanar dün gün oda
771. Secde yirlerini dir bu od bize
Yandurmaz kılmaz ziyân yöremüze
772. Eydeler anlar bu tamû heybeti
'Aklumuz aldı bizi yakdı katı
773. Biz unutduk bilmezüz peygâmberi
Adı nedür kandadur ol serveri
774. Cebre'îl döne bulara söyleye
Nebînüz 'aceb Muhammed mi diye
775. Çünkü bunlar ol işitdiler adı
Arturalar aglamagı feryâdı
776. Eydeler oldur bizüm ümmîdümüz
Dileyüp bağışlayan var suçumuz
777. Hâlümüz bildür bizüm zinhâr ana
Nice kim gördün bizi eytgil ana
778. Ol bizi Hak'dan ümîddür dileye
Suçumuzu Hak bizüm yarlıgaya
779. Vara ol-dem Cebre'îl Muhammed'e
Vire ümmetden haber ol Ahmed'e
780. Eyde kim ben tamuya vardum-ıdı
Tamu içre bir kavum gördüm-idi
781. Dûzah içre biri eydür susadum
Agu dahı olsa hem içe-y-idüm

782. Biri eyde karnum acdı benüm uş
Zakkûm bulsam yiye-y-idüm hoş
783. Mâlik-i Zârî' varur and' içine
Gıslîn virür su aluban içine
784. Göynümeği dahı anı arturur
Kimini dahı işit kim ne-durur
785. Çıkraşup beyinleri kaynar-ıdı
Tenleri hod tutuşup göyner-idi
786. Aglaşurlar her birisi tamuda
Tutuşmışlar göynür ü döner oda
787. Belleri her birisinün üzülüp
Bunlar aglaşurlar anda düzülüp
788. Zencîr oddan bellerine takılır
Kömürleyin kamu yanmış yakılır
789. Beni görüp ol kamusı bildiler
Benüm-ile sana selâm kıldılar
790. Dükeli yalvardılar meded uma
Yâ Resûla'llâh eriş ol kavuma
791. Tanrı'dan dile buları yâ Resûl
Kıl şefâ'at bunlara olsun kabûl
792. Çün bu sözi Cebre'il'den işide
Tanrı'nun habîbi işit ne ide
793. Arş dibinde başın ura secdeye
Ümmetümi bana bağışla diye
794. Tanrı eyde bağışladum ümmeti

- Kıldılarsa nice kim suçı katı
795. Ümmetüni ben sana bağışladum
Ben Kerîm'üm bil ki kerem işledüm
796. Vir beşâret bunlara kurtulmaga
Al ilet bunları girsün uçmaga
797. Gele Muhammed bularun katına
Diye âzâd oldunuz ümmetine
798. Bu sözi ümmet dahı işidicek
Salavât vire yüzini göricek
799. Çok salavât vireler Muhammed'e
Dahı bunlardan tamu kaça gide
800. Çıkara ümmetini ol tamudan
Başlaya öndin yöriye kamudan
801. Getüre hayvân denizinde yuya
Tamu çirki dahı bunlardan yuya
802. Ol denizden ala çıka anları
Ola abbak ol kararmış tenleri
803. Kamunun alında nişânı ola
Uçmaga gireler ol nişân-ıla
804. Çün gelüp bunlar behişte gireler
Uçmak ehli çün buları göreler
805. Uçmak ehli ürkeler ol kamudan
Geldi 'âsîler diyeler tamudan
806. Girü dönüp geleler Muhammed'e
Ol yazuklular gönüci Ahmed'e

807. Seyyid öninde tururlar zârlanup
Bu nişândan diyü zinhâr ‘ârlanup
808. Yâ gider bizden bunı kurtulalum
Yâ ilet bizi tamuda yanalum
809. Bu nişânla uçmagı biz n’iderüz
Tamuya yanmaga girü giderüz
810. Çün işitdi bu sözi ol Mustafâ
Ol mu’allâ ol müzekkâ müctebâ
811. Yüzügi birle nişânların sile
Ol nişânları gide ümmet güle
812. Ol arada her biri şükr eyleye
Sonra andan dak buları toylaya
813. Her birine vire hoş yüce sarây
Vire hûrî degmesinün yüzi ay
814. Vire köşkler köşk içinde taht yüce
Hem döşekler döşenmiş uçdan uca
815. Sonra andan dîdârın rûzî kıla
Anı mü’minler göre hayrân kala
816. Gördügince mü’minün arta nuri
Bize yâ Rab rûzî kılğıl ol yiri
817. Vir salavât şâd idün Muhammed’i
Kur’ân içre mezkurdur anun adı
818. Şefâ’atcidür bizi ol dileye
Hak sözün kabûl kıla yarlıgaya
819. Kim Melik Reyyân buta tapar-ıdı

Yûsuf andan zindân ehlin diledi

820. Yûsuf'un şefâ'atin kıldı kabûl

Oldı zindân ehli âzâd buldı yol

821. Çün Muhammed şefâ'atcimüz ola

Hak size 'aceb midür rahmet kıla

1.3.1.3. Kesik Baş Destanı

Kirdeci Ali'nin Kesik Baş Destanı isimli mesnevisi besmele ve Hz. Peygamber'e salavat talebi ile başlamış ardından ana konuya girilmiştir. Mustafâ bir gün dört yâri ve otuz üç bin sahabe ile otururken karşısından atlının geldiğini görür. Ellerinde gövdesi olmayan bir kesik baş ile peygamber huzuruna geldiler. O eli ayağı olmayan sakalı, yüzü nurla dolu Kesikbaş yere yüzünü vurup ağlamaya başladı. O sırada Allah'ın aslanı Hz. Ali kesik başa uzandı ve onu yerinden kaldırıp götürmek istedi. Fakat uzandığında onu yerinden kaldırıp götüremedi. Elini geri çekti o zaman kesik baş öyle bir bağırdı ki sahra yankılandı. 'Ey Allah'ın Resûlü Ali benim ile gücünü mü deniyor. Zahmet etmesin çünkü Allah benimle beraberdir. Beni buradan kimse kaldıramaz. Ben her gün Allah ile konuşurum. Muradıma ermişim, elli kez hacca gitmişim, çokça hayır işlemişim. Kâh yeryüzünde atla yürüdüm kâh mucizelerle göğe çıktım. İsm-i a'zam duasını bilirim, İsa ile namaz kılardım. Ben Hızır İlyas ile yürürdüm fakat başa gelecek olan yine insanın başına gelir. Bir oğlum bir hatunum vardı. O ikisi ile yoldaşlık ederdim. Oğlumu ve gövdeyi bir dev yedi. Ey Muhammet bana sen şefa'at et. Hatunumu alıp kuyuya gitti. Kaygıdan gözlerime uyku girmez. Eğer ki benim feryadıma cevap vermezsen kıyamette davacım olurum' dedi. Bu sözü işiten Hz. Ali kalkıp Zülfikar'ı beline bağladı ve 'Ey Resûl ben gideyim onu ikiye yarayım. Ye ben öleyim ya devin başını keseyim. Devin elinden o kadını alayım. Almazsam atım Düldül'e binmeyeyim, erenler ile oturmayayım, erenler meclisine varmayayım' dedi. Hz. Peygamber Ali'nin ölüm tehlikesinden dolayı gitmesini istemedi fakat Ali alınma yazılan ne ise olur diyerek Kesikbaş ile devî arama yoluna gitti.¹²⁵ Hikâyenin devamında Hz. Ali ve devin mücadelesi anlatılmıştır.

7. Hep bakardı Resûlün yüzine

Kulak urmuşlardı şekker sözine

8. Gördiler kim karşı kırk atlı gelür

¹²⁵ Argunşah, **Kesikbaş Destanı**, s. 37-40.

- Cümlesinün heybeti yatlu gelür
9. Gördiler kim bir kesik âdem başı
Girdi içrü agladı dökdi yaşı
10. Gevdesi yok bir ‘acâyib baş durur
Şehid olmuş iki gözi yaş durur
11. Ne ayağı vardur anun ne eli
Bir kesik başdur heman söyler dili
12. Sakalı ak pak sanasın nûr akar
Nûra batar kim ki yüzine bakar
13. Yüzini yireurup kıldı zarî
Zârı zârı agladur peygamberi
14. Sahabeler kamu göyündi dili
Geldi ol dem Tanrı aslanı ‘Alî
15. ‘Ali turup anda destur diledi
Ol başı götürmege kasd eyledi
16. Dıtdı başı ki yirinde götüre
Mustafânun manzarına yetüre
17. Ol ki kuvvet ‘Aliye virmiş-idi
Tanrı ana aslanum dimiş-idi
18. Çekdi ‘Alî ol başı götürmedi
Zerrece yirinden anı ırmadı
19. Kakıdı kan-ıla toldı gözleri
Tanrı adıyla tahiyet sözleri
20. Geri çekdi alımadı ol gazî
Na’ra urdı yankılandı sahrâ yazı

21. Gayret ile ‘Alinün ussı gider
Ol baş eydür yâ Resûl ‘Alî n’ider
22. Kuvvetin sınağı zahmet itme bana
İdün artuk zahmet itmesün bana
23. ‘Ali gibi bin kişi olur-ısa
Kamusı da’vî kılup gelür-ise
24. Kimse yirümden beni götürmeye
Miskal ü zerre yirümden ırmaya
25. Zîra kim Hakdur benüm-ile bile
Söyleşürem dün ü gün Allâh ile
26. Mûraduma maksuduma irmişem
Bî-güman Tanrı dizârın görmişem
27. Elli gezin varmış-ıdum ben haca
Çok hayırlar itmişem yalınaca
28. Geh yürürdüm yir yüzinde at-ıla
Geh çıkardum göge mu’cizât-ıla
29. Geh girürdüm âdemî suretine
Geh çıkardum ben melekler katına
30. ‘İsm-i a’zam du’asın bilür-idüm
‘İsa ile ben namaz kılur-ıdum
31. Kal’a-Zeynî hem benüm şârum durur
Hızr dahı mûnis yârüm durur
32. Yürür-idüm ben Hızır İlyâs ile
Gelür-imiş başa ne kim yazıla
33. Bir hub oğlum bir hatunum var idi

- Ol ikisi bana munis yâr idi
34. Oglum ile gevde mi bir div yidi
Yâ Muhammed sen şefâ'at kıl didi
35. 'Avratımı aldı gitdi kuyuya
Kaygu koymaz gözlerü mi uyuya
36. Dâdumı ger alıvırmezsen benüm
Kıyametde da'vacınam ben senün
37. Bu sözi işitdi çün 'Alî turu
Zü'l-fikâr bağladı geldi ilerü
38. Haydar eydür yâ Resûl ben varayım
Zü'l-fikârla anı iki yarayım
39. Yâ ben ölem yâ devün başın kesem
Yir dibinde güreşem anı basam
40. Dîv elinden alayım ol 'avratı
Almaz isem binmeyem Düldül atı
41. Ayruk erenler-ile oturmayam
Hem erenler meclisine varmayam
42. Mustafâ dir yâ 'Alî varma ana
Olmasun kim bir ölüm ire sana
43. 'Ali eydür çâre yok varısaram
Alnuma yazılanı göriserem

1.3.1.4. Dâstân-ı Kız

Dâstân-ı Kız mesnevisinde kızın azat edilmesi için Hz. Peygamber kızını satın alan yiğidin rüyasına girer. Ümmete şefaet edecek, iki cihân güneşi, cihânın övüncü olan Ahmet o gece rüyasına gelir. Onun güzelliği dolunaya, karakaşları yaya benzer. Cümle hizmetçiler onun aşığıdır. Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali onun yardımcıları, yoldaşlarıdır. Güneş ve ay nurunu

onun yüzünden almıştır. O yiğit bunları bildiği için gelenin kim olduğunu anlayıp Mustafâ'ya şefkat ile selam verdi. Mustafâ ona 'Beni tanıdın mı?' diye sordu. Yiğit ise 'seni nasıl tanımam? Sen şüphesiz dostluğu için cihânın yaratılmış olduğu son peygamber Muhammed'sin.' dedi. Peygamber o zaman 'Ey yiğit sana bir hacet demeye geldim. Dün aldığım o köle kızı bana ya bağışla ya da sat. Sana cennetten huriler nasip olsun. Yeter ki o kızı azat eyle. O satılan köle benim ümmetimdendir. Din yolunda canını başını verdi. Canına kıydı yine de dinine kıymadı; dostunu koyup düşmana uymadı. Dostu için canına kıyanlar mutlu olur. Benim için canını başını feda etti, adını karavaşa (cariye) çevirdi. Senden dilek olarak din yolunda köle olan o cariyeyi istiyorum. Onu bana verirsen sende ne dilersem ona kavuşasın.' dedi. Yiğit Peygamber'in bu dileğini kabul edip 'Ey Resûl! Sen benden bir dilek istedin ben nasıl senin dileğini karşılıksız bırakırım? Ey peygamberlerin başı! Ben zayıf kulun senden bir dileği var. Yarım insanlara ben peygamberi gördüm desem kimse bana inanmaz. Benim gözlerim yıllardır kördür.' deyince Hz. Peygamber mübarek elini (yiğidin gözlerine) değdirir ve ona her şey aşikâr olup gözü görmeye başlar. O zaman yüzünü toprağa vurdu ve 'Ey Allah'ın Resûlü! Ben o kızı azat ettim. Ben onu senin aşkına feda kıldım; canımı, tenimi sana kurban edeyim.' der. Resûl bunu duyunca gider ve yiğit rüyasından uyanır. Bakar gözleri görüyor, o an iki cihân sultanının yaptığı bu mucize onu sevince boğar. Hz. Peygamber'in dinini değiştirmemek için köle olmayı kabul eden kızı kurtarış hikâyesi metinde bu şekilde anlatılmıştır.¹²⁶

178. Gör iki cihân güneşini görür

Şefî'-i ümmet serveri Ahmed gelür

179. Geldi gice ana ol fahr-i cihân

Kim anın için olup kevn ü mekân

180. Katına geldi anın ol Mustafâ

Müctebâ vü murtazâ vü bâ-safâ

181. Cemâlin gördi ol bedri aya benzer

Görklü yüzünden hacîl şems ü kamer

182. Altında kara kaşı yaya benzer

¹²⁶ Tan, "Millî Kütüphane Yz A 3755 Numarada Kayıtlı Bir Mecmua İnceleme -Transkripsiyonlu Metin", s. 113-118.

- ‘Âşıkıdur cümle anın hâdimler
183. Ebû Bekir ‘Ömer ‘Osmân ‘Alî bile yârı
Mustafâ ile bile [hem] çâr-yârı
184. Yüzi nûrında hacîl şems ü kamer
Lezzeti lutfından almışdur meger
185. Ol yigid [çün] bildi bunları tamâm
Şefkat-ıla Mustafâ virdi selâm
186. İki cihân fahrımı gördi yigit
Zî-ganîmet ki ana irdi yigit
187. Mustafâ ider ki bildin mi beni
Yigit ider nice bilmem [ben] seni
188. Sen âhır Muhammed bî-gümân
Dostlığına yaradıldı dü-cihân
189. Didi peygamber [ki] şol sâ‘at ana
Yâ yigit bir hâcete geldim sana
190. Ol karavaş-kim [sen] aldun-[ı]dı dün
Bana bağışla yâhûd [kim] vir satun
191. Sen bulasın uçmagı hûr u kusûr
Ol kızı eyle âzâd yâ terkini ur
192. Ümmetimdendir satılan karavaş
Dîn yolında oynayıpdur cân [u] baş
193. Cânına kıydı dînine kıymadı
Dostı koyup düşmenine uymadı
194. Dost için cânâ kıyanlar şâd olur
Ko lîkin dost ‘aşkına âzâd olur

195. Kıydı [çün] benim için câna başa
Adını dakduruban karavaşa
196. Sana dilek ide geldim ben anı
Dîn yolında [hem] karavaş olanı
197. Ne dilersen maksûdına iresin
Dilerem-ki anı bana viresin
198. Yigit ider [çün] belî kıldım kabûl
Cân dirîg olmaya senden yâ Resûl
199. Çünkü sen dilek idegeldin bana
Bir karavaş n'ola virmeyem sana
200. Yigit ider ey nebîler serveri
Ben za'îfin var sana bir dilegi
201. Yâ Resûlu'llâh eger nâsa yarım
Dir-isem gördim nebîler serverin
202. Ol yigidün bir gözi hem kör idi
Nice yıllar şöyle kim yürür idi
203. Mübârek elini degürdi Mustafâ
Rûşen olup gözleri buldı safâ
204. Nâ-gihân gördi [hem] ol gice gözi
Turdı ol dem topraga urdı yüz
205. İder imdi yâ Resûl [ben] ol kızı
Kıldım âzâd varsun imdi kendüzi
206. 'İşkına fidâ kılayım ben anı
Sana kurbân ideyim cânı teni
207. Söyler [ü] gider Resûlu'llâh revân

Uykudan uyanı geldi ol zamân

208. [Hem] uyandı uykudan çün kendüzi

Bakdı görđi görmiş körce gözi

209. Şâd olup şöyle sevindi cânı

Mu‘cizât kıldı iki cihân sultânı

1.3.1.5. Selasil Kalesi Gazavât-nâmesi

Selasil Kalesi Gazavât-nâmesinde Malik Eşter babasının izni ile Mekke’ye gittiğinde Hz. Peygamber’in huzuruna tacir olarak gitmiştir. Sandıkların ağzını açtılar; peygamberin yanındakiler altın kuşu gördüler. Malik Eşter’in haberini Resûl’e verdiler. Resûl başını salladı, O nebilerin başı fikre daldı. Malik Eşter çadırından çıkıp Ka’be’ye doğru baktı. Mekke’ye girdi ve Resûl’ün kapısına vardı. Selam verip ‘Buraya Pazar yapıp, bir şeyler satmaya geldik. İşimiz bitince tez vakitte gidelim’ dedi. Bir tabak altını önüne koydu ‘Ey Muhammed sana hediye olsun, izin verirsen şehrin içine girip kavmimle tüccarlık edeyim’ dedi. Peygamber ‘Şehre girip çarşı pazar etmek istiyorsan adını söyle dilediğince bir şeyler al sat işin bitince de yoluna git’ dedi. ‘Adım bezirgân Nasr’dır’ diyerek adını bu suretle söyledi. Malik Eşter Mekke’de üç ay kaldı, tüccarlık etti.¹²⁷

125. Açdılar sanduklar ağızını tamâm

Gördiler altın kuşu anlar hümâm

126. Ulu kıcı key acâyibe kalur

Girü döner evlerine dek gelür

127. Ba’zısı Resûl katına gelür

Mâlik Eşter’ün haberini virür

128. İşidecegiz Resûl başın salur

Ol nebîler serveri fikre talur

129. Mâlik Eşter turdı çâdırdan çıkar

Ka’be’nün üzerine turdı bakar

¹²⁷ Kaya, “Beypazarılı Ma’azoğlu Hasan’ın ‘Feth-i Kal’a-i Selâsil’ Hikâyesi”, s. 98.

130. ‘Azm idüben sürdi Mekke’ye girür
Geldi Resûl’ün kapısına varur
131. Girdi içerü Resûl’ün katına
Yüz urup verdi selâm hazretine
132. Didi buyur satu bâzâr idelüm
İşimüz bitsün tezirek gidelüm
133. Bir tabak altunı önine kodı
Yâ Muhammed hediye olsun dedi
134. Buyurursan şehr içine geledüm
Kavmün-ile satu bâzâr idelüm
135. Didi Resûl nedür adun söylegil
Şehre girüp satu bâzâr eylegil
136. Dilegünce satu bâzâr idesin
Biticek işün yoluna gidesin
137. Adumuz Nasr-ı bezirgândur didi
Uş bu resm-ile Resûl’e söyledi
138. Mâlik Eşter göçdi Mekke’ye gelür
Üç aya degin satu bâzâr kılur
139. Kaldı üç ay Mâlik Eşter Mekke’de
Ya’ni bir iş başara andan gide

Malik Eşter Mekke’de tüccarlık ettikten sonra kendi ülkesine dönerken Hz. Peygamber’in huzuruna tekrar uğradı. Ömer Hz. Peygamber’e ‘Eğer dilersen okuyalım adını, gelsin’ dedi. İçeri müminlerin emiri girdi ve Hz. Peygamber’e ‘Ey Emin dilersen o bezirgân gelsin ve bu cemiyette bizimle olsun’ dedi. Hz. Peygamber okuyun adını gelsin dedi. Ömer Eflâh’ı haberci diye Malik Eşter’e gönderdi. Eflâh Malik Eşter’in yanına gelip ‘Resûl sizi Ömer’in evinde huzuruna bekliyor’ dedi. Malik Eşter yerinden kalkıp kullarına sandığı alın dedi. Sandık gelince kapağın kilidini açıp içinden iki altın güvercin alıp Resûl’ün yanına gitti.

İçeri gelince selam verip iki altın güvercini alıp Ömer'in eline sundu ve size hediye getirdim dedi. Ömer o iki altın güvercini alıp birisini Hüseyin'e birisini de Hasan'ın eline verdi.¹²⁸

145. Didiler [kim] ol bâzergândur ahı

Dirsenüz okıyalum anı dahı

146. 'Ömer eydür tanışalum Resûl'e

Gel dir-ise okıyasız ol gele

147. Girdi içerü Emîrû'l-mü'minîn

Mustafâ sureti'ne der yâ Emîn

148. Buyurursanız ol bâzergân gele

Ol cem'iyetde [bizim-ile] ola

149. Gelmedük ol kaldı ancak yâ Resûl

Oku dir-isen okısunlar su'âl

150. Resûl eydür okusunlar ol dahı

Bunda bugün bile olun iy ahı

151. 'Ömer Eflâhı ana viribidi

Var bâzergânı oku gelsün dedi

152. Geldi Eflâh Mâlik Eşter katına

Sizi okur der Resûl hazretine

153. 'Ömer evinde konıklukdur bilün

Siz dahı Resûl-ile bile olun

154. Mâlik Eşter turdı yerinden örü

Kullara [dir] sanduğı alun berü

155. Sanduğı kullar ilerü getürür

Kilidin açdı kapagın götürür

¹²⁸ Kaya, "Beypazarılı Ma'azoğlu Hasan'ın 'Feth-i Kal'a-i Selâsil' Hikâyesi", s. 99.

156. İki altun[dan] gögercini alur

Mâlik Eşter Resûl katma gelür

157. İçerü gelicegez virdi selâm

Ol gögercinler ki altun[dan] humâm

158. ‘Ömer eline sunı virdi anı

Size getürdüm hediye [ben] bunı

Malik Eşter, Hasan ve Hüseyin’i bir bahane ile sandıklara koyup kendisi ile ülkesine götürür. Çocuklarından haber alamayan Hz. Fatıma babasının yanına koşar. Babasına selam verdi, peygamber onun selamını aldı. Resûlullâh ‘Ey Fatıma, yanıma otur. Niye yanıma yalnız geldin, Ali niçin seninle gelmedi; kendisi gelmedi bari Hasan ve Hüseyin gelip beni görselerdi, yedi gündür onları görmedim’’ diye sordu. Fatıma Hatun’un içi koptu, yedi gündür eve gelmediler sizin evde sanıyorduk; onların karınları da açtı. Ayşe’yi çağırdı; bunlara ne oldu diye sordu. Resûl Enes’i çağırdı ‘Git babalarına haber ver, şehirde onların izini sürsünler, İnşallah onları bulsunlar’ dedi. Enes Hz. Ali’nin yanına geldi ve biraz dinlendi. Ali Enes’e ‘Ya Enes gözün neden yaşarmış, ne oldu’ dedi. Enes ‘Ey Ali Resûl’den sana haber getirdim; Hasan ve Hüseyin bana gelmediler, Ali onları dört bir yana sorsun’ dedi. Enes, Hasan ve Hüseyin’den yedi gündür haber alınmadığını söyledi. Ali feryat edip ağladı ve Bilal Habeşi’nin yanına gitti. ‘Ey Bilal tez bana çare bul, Hasan ve Hüseyin’i sor’ Bilal Mekke’de bulamadı, iki masuma ne olduğunu bilemedi. Bütün gün aradılar ama kimse onlardan haber alamadı, akşam olunca sabaha kadar feryat ettiler. İki masum ciğerlerini dağladı. Ali iki elinde iki şişe göğsünü dövdü. Fatıma’nın aklı başından gitmiş iki gözünden kanlı yaş dökülürdü. Resûl ‘Hasan’ım neredesin, iki gözümün nuru Hüseyin’im neredesin, neredesiniz halinizi bilmedim, kimse halinizi bilmez’ dedi. Gözlerinde yaşlarla Ka’be tarafına gitti ve Allah’ın huzuruna yüzünü döndü. ‘Ey Hayy, Kadim, Alim, keremli padişah, âlemlerin sırrını bilen, dertlilere derman veren Allah’ım kullarının derdini görüp bize kudretinle lütfet; ben kuluna bu sırrı bildir, çaresi nedir öğret’ diye dua etti. Allah Cebra’il’e ‘Git Habibime selamımı götür, ne olduysa ona bildir. Hepsi şehirden taşraya çıksın; silahlanıp gazaya gitsinler’ diye emir verdi. Cebrail Hz. Peygamber’in yanına gelip olanları ona bildirdi, Allah ne buyurduysa ona söyledi. Olanları duyan Hz. Peygamber yanına Bilal’i çağırdı. Bilal şehirde bağırdı herkes Resûl’ün huzurunda hazır oldu. Resûl ‘Cebra’il geldi, ne olduysa öğrendim. Hemen silahlanın gazaya gidelim, Hasan ve Hüseyin’i fethedelim. Selasil Kale’sine gitmemiz gerek’ dedi. Kavmin gönlü hoş oldu mutlulukla evli

evine gitti. Giyindiler ve atlılar atına bindiler. Üç bin er hazırlandı hepsi binip Resûl'ün yanına gitti.¹²⁹

210. Fâtıma Hatun başın örtüp turur
Tez Resûlullâh'un evine gelür
211. Atasına Fâtıma verdi selâm
Fâtma'nun selâmın aldı ol imâm
212. 'Âyşe turuverdi ol cânâna
Fâtma Hatun'ı götürdi yanına
213. Resûlullâh buyurur yâ Fâtıma
Beri yakıncak oturgıl yanuma
214. Bana niçün yalanuz geldün dedi
Senün-ile bile gelmedi 'Ali
215. Kendü gelmedise bâri geldiler
Hasan Hüseyin beni görediler
216. Yedi gün oldı oları görmedüm
Anlarun hâtırcığını sormadum
217. Fâtıma Hatun cevâb verdi girü
İçi kopup turdı yerinden örü
218. Yedi gündür [kim] eve gelmediler
Bizüm oht bizüm-ile olmadılar
219. Sizün evde sanuruz biz anları
Açdı ola anlarun karınları
220. 'Âyişe çağırdı nevha eyledi
Yâ bulara n'oldı diyü söyledi

¹²⁹ Kaya, "Beypazarılı Ma'azoğlu Hasan'ın 'Feth-i Kal'a-i Selâsil' Hikâyesi", s. 101-102.

221. Resûl eydür Enes'e eydün vara
Atasına bildürüp haber vire
222. İstesünler şehri izinde anları
İnşa-Allâh kim bulalar anları
223. Geldi Enes ‘Ali'nün hazretine
Bir dem ohtın turdı anun katına
224. ‘Alî eydür yâ Enes nedür sözü-n
Hâtrun melâl yaşamışdur gözün
225. Enes eydür yâ ‘Alî hoş dinlegil
Size viribidi Resûl anlagıl
226. Gelmediler Hasan Hüseyin bana
‘Ali istesün anı der dört yana
227. ‘Ali işidüp [anı] örü turur
Ogulanlarum niçe olmuş dedi
228. Enes eydür yavu kılınmış Hasan
Yedi günden berü bulunmaz Hüseyin
229. ‘Ali feryâd eyledi zârî kılur
Tez Bilâl Habeşî katına gelür
230. Yâ Bilâl tez bana çâre eylegil
Hasan Hüseyin'i sorup söylegil
231. Mekke kığırdı Bilâl bulamadı
İki ma'sûmun haberin bilmedi
232. Kimse görmüş çıkmaz anları hoca
Gitdi gündüz geldi karanu gece
233. Erteye degin figân eylediler

- Erte olıcak seherlü geldiler
234. Zârî kılup dinledi agladılar
İki ma'sûm çün ciger tagladılar
235. 'Alî'nün iki elinde iki şaş
Döger-idi gögsini olmuşdı baş
236. Fatma'nun akli gider ditrer başı
İki gözinden dökilür kan yaş
237. Resûl eydür yâ Hasan'um kandasın
İy gözüm nûrı Hüseyin'üm nerdesin
238. Kanda vardunuz hâlünüz bilmezem
Kimse bilmez hîç çârenüz kılmazam
239. Bunı dir gözlerinü-yaşı çıkar
Bir figândur kim giri çarha çıkar
240. Resûlullâh bile agladı melek
Ay u gün yılduz kamu çarh u felek
241. Turdı Resûl Ka'be'den yana varur
Hak Çalab hazretine yüzün sürür
242. Didi yâ Hayy ü Kadîm ü yâ 'Alîm
İy keremli pâdişâh lutfi delîm
243. İy dükeli 'âlemün sırrın bilen
İy kamu dertlülere dermân kılan
244. Kullarun müşkilini hâl eylegil
Kudretün lutf-ıla bize söylegil
245. Ben kuluna bu sırrı bildüresin
Çâresi nedür anun kıldurasın

246. Hak Çalab Cebrâ'il'e emr eyledi
Et Habîb'üme diyüben söyledi
247. Ana degürgil selâmum yâ Emîn
Nicesi kim oldısa bildür hemîn
248. Taşra çıksunlar şehirden dükeli
Okıyup gelsün bir araya eli
249. Yarag eyleyüp Resûl kılsun gazâ
Şâdılığa döne bu günki 'azâ
250. Cebrâ'il geldi Resûl'ün katına
Nice oldı bildürür hazretine
251. Hak Ta'âlâ ne buyurdısa didi
Resûl işidicek [ol] kaydın yedi
252. Katına okıdı Bilâl'i Resûl
Okı şehrün kavmini bu dem tez ol
253. Dükelisi taşra hâzır oldılar
Ulu kişi bir araya geldiler
254. Geldi Bilâl şehri kığırdı Bilâl
Dükelisi Resûl katına akar
255. Hâzır oldılar Resûl'ün katına
Kulak oldılar anun sohbetine
256. Didi Resûl geldi Cebrâ'il Emîn
Hâl nice oldı-yısa bildüm hemîn
257. Tez gazâya yarag idün gidelüm
Hasan Hüseyin'i biz feth idelüm
258. Kal'a-i Selâsil'e gitmek gerek

Yarak eylenüz gidelüm tez gerek

259. Ol kavimün gönli hoş oldı turur

Şâd oluban evlü evine gelür

260. Geydiler çukal ışık tonandılar

Kamusı atlu atına bindiler

Hepsi hazırlanıp gazaya gittiler. Sefa sahibi Resûl Muhammed Mustafâ çıkıp geldi. On sekiz bin âlemin serveri, alnının nuru gökleri aydınlatan Resûl'ü Ali görünce atını geriye çevirdi. Resûl'ün yanına gelip elini öptü, sahabeler atlarından indiler. Namaz kıldılar; Mustafâ dua edip niyaz etti. O kafirler yârenlerin yaptıklarını konuşurlardı. Boru çalıp, davul vurdular Malik Eşter başlarında yedi bin askerle yürüdüler. İki asker karşı karşıya geldiler.¹³⁰

327. Çıka geldi ol Resûl-i bâ-safâ

Sadr ü bedr ü ol Muhammed Mustafâ

328. Direk olmuş göklere alnı nûrı

On sekiz bin 'âlemün ol serveri

329. 'Ali göricek Resûl hazretini

Gerüye döndürdi ol dem atını

330. Geldi Resûl'ün katında yüz urur

Öpdi Resûl elini karşı turur

331. Ashâblar atlarından endiler

Çok çok meydân içinde kondılar

332. Ban okındı kıldılar [hemân] namâz

Mustafâ du'â kılup etdi niyâz

333. Ol kâfirler tanlaşup duranları

Söyleşürler-idi ol yârenleri

334. Suretâ borı çalup tabl urdılar

¹³⁰ Kaya, "Beypazarılı Ma'azoğlu Hasan'ın 'Feth-i Kal'a-i Selâsil' Hikâyesi", s. 105.

Burcun üstine kâfirler turdılar

335. Mâlik Eşter örü turdı ne kılur

Ol kâfirlerden yedi bin er gelür

336. Çıkdılar uğrı kapudan ol çeri

Yasadılar saf dutup leşkerleri

337. Yüridiler karşı karşı turdılar

İki leşkerden nakâre urdılar

Savaşmaya başladılar. Ebûzer Meydana gitmek için Resûl'den destur istedi. 'Ey Allah'ın Resûlü meydana ben varayım da hüner görsünler.' Hz. Peygamber 'Ey doğru yar! Yardımım seninle olsun' dedi. Mustafâ iki gözünden öpüp Tanrı'ya emanet etti. Savaş sırasında kalenin içerisinde zindandan gelen sesleri duyan Hz. Ali Resûl'ün yanına gelip halimizin nice olduğunu bildin mi diye sordu. 'Ciğerimin köşeleri, zindan içerisinde baba diye bağırıyolar. Kaleyi dinledim bağırırlar ciğerimin köşeleridir' şimdi onlara çare bulmak gerek, kaleyi almak için bir fikir bulalım. Mancınıkları kaleye karşı kurun beni de mancınıkların içerisine koyun. Beni fırlatsınlar hisarı aşayım. Senin de himmetinle şehrin içerisine düşeyim. Ey Allah'ın Resûlü kaleyi almak için bundan başka çare yoktur dedi. Muhammed Mustafâ 'Ey Ali seni Allah'a emanet ettim' dedi. Hızlıca mancınıkları kurdular Sünnilerin hepsi önünde durdular. Ali veda ederken çok ağladı, belini bağladılar; Resûl'ün elini öptü. Resûl 'Yardımım senindedir' dedi.¹³¹

555. Dükeli dem-beste kaldılar Velî

Söyledi girü Muhammed'e 'Alî

556. Yâ Resûlullâh key anla n'idelüm

Kal'ayı almaga bir fikr idelüm

557. Mancılıkı kal'aya karşı kurun

Tez beni mancılık içine urun

558. Şöyle atsunlar hisâra aşayım

¹³¹ Kaya, "Beypazarlı Ma'azoğlu Hasan'ın 'Feth-i Kal'a-i Selâsil' Hikâyesi", s. 112, 113.

- Himmetünde şehir içine düşeyim
559. Çâre yokdur bundan artuk yâ Resûl
Kal'ayı almaga iy dîn-i usûl
560. Mustafâ Muhammed eydür yâ 'Alî
Tanrı'ya ısmarladum seni Velî
561. Tez oluban mancılıkı kurdılar
Sünniler kamusı örü turdılar
562. Vidâg eyleyüp 'Alî çok ağladı
Zül'fikârını beline bağladı
563. Öpdi elini Resûl'ün bâ-safâ
'Alî'yi koçdı Muhammed Mustafâ
564. Dedi himmetüm senün-ile Velî
Geldi mancılıka oturdu 'Alî

Hiz. Ali kaleye girdi ve kapıyı Müslümanlara açtı. Kapının ökçesi yerinden çıktı, kapının bekçisi gitti. Sünniler Ali'nin seslerini işitti. Baktılar ki Ali kapının önünde Resûl'ü çağırır. Hiz. Peygamber'e güzel haberi verdiler. Sevinerek atlılar atına bindiler davul ve nefir çaldılar. Şehrin içine girince yine savaştılar ve Müslümanlar kafirleri yendiler. Malik Eşter atasını kılıçtan geçirip Resûl'ün yanına geldi. Düşmanı basıp şehri alan Müslümanlar cemaat olup namaz kıldılar, bolca dua ettiler. Allah'ın Resûl'ü namaz kıldı; Malik Eşter 'Ey Allah'ın Resûlü Sa'd-i Vakkas'ı çağırın gelsin yolda gelirken onun burnunu kesmiştim' dedi. Hiz. Peygamber Sa'd-i Vakkas'ı çağırdı. Durumu söyledi ve Malik Eşter bağışlanmayı diliyor dedi. Resûl burnunu sıvayıp dua etti burnu tekrardan bütün oldu. Resûl minbere çıkıp vaaz etti ve Malik Eşter'i o kavme emir olarak atadı. Beş gün orada kaldılar ve mutlu bir şekilde Mekke'ye döndüler.¹³²

591. Kapunun çıkdı yerinden ökcesi
Gidiverdi ol kapunun bekcesi

¹³² Kaya, "Beypazarılı Ma'azoğlu Hasan'ın 'Feth-i Kal'a-i Selâsil' Hikâyesi", s. 114, 115.

592. Taşra çıkdı kapu öninde turur
Yâ Resûlullâh diyüben kıgrur
593. Sünniler işitdi ‘Alî âvâzın
Dükelisi ‘Alî’ye dutdı yüzün
594. Gördiler kapu önindedür ‘Alî
Yâ Resûl diyü çağırur ol Velî
595. Muştıladılar Resûl hazretine
Şâd olup hep bindi atlu atına
603. Tanrı Resûl’i namaz kıldı-idi
Mâlik Eşter yâ Resûlullâh dedi
604. Sa’d-i Vakkas’ı okun gelsün bana
Siz halâyık dileyü virün ana
605. Gelür-iken yolını basmış-ıdum
Ugraşuban burnını kesmiş-idüm
606. Okıdılar Sa’d-ı Vakkas geldidi
Ne buyurdun yâ Resûlullâh dedi
607. Mâlik Eşter istenür andan suçın
Dilerüm bağışlaya idün suçum
608. Resûlullâh bunu deyicek hemîn
Geldi hazretten [ki] hemândem Emîn
609. Sıgadı burnın du’â kıldı Resûl
Burnı bütün oldu Sa’d’un key usûl
610. Minbere çıkdı Resûl va’z eyledi
Ulu kiçi turubanın söyledi
611. Mâlik Eşter’i size kıldum emîr

- Buyrugın dutsun sagîr ü hem kebîr
612. Şehri ili girü size virdüm uş
Dîni beklen dirligünüz ola hoş
613. Hem Mâlik Eşter'e hil'at giydürür
Ol hisâr kavmini ana uydurur
614. Beş güne dek anda oldılar tamâm
Altıncı gün göç kıldılar hümâm
615. Şâd oluban Mekke yolın dutdılar
Resûl-ile Sünni kavmi gitdiler
616. On güne dek yürüdiler [ol] yolu
Anlara görindi Mekke'nün eli
617. Muştucılar viribidi Mustafâ
Sadr u bedr ü ma'den-i sıdk u safâ
618. Mustafâ karşı çıkdılar kamu
Sevinürlerdi ulu kiçi 'amu
619. Resûl'ün öperler-idi elini
Resûl sorar-ıdı anlar hâlini

1.3.1.6. Hikâye Risalesi

Hikâye Risalesi'nde Müslüman, Yahudi ve Hristiyan yolda giderken dinlenmek için bir mescide girerler ve helva yemek isterler. Birer akçe çıkarırlar ve azıcık helva alırlar. Helvayı yemeden önce yatar uyurlar. Hepsi helva ile ilgili rüyalar gördüler. Yahudi olan rüyasında Musa'yı gördü ve Musa ona helvayı ikram edip onu Tur'a götürdü. Hristiyan rüyasında İsa'yı gördü ve İsa onu Beyt'ül-ma'mûra götürdü. Rüyasını anlatma sırası Müslüman'a gelmişti; sordular ve anlatmaya başladı. Sefa ve sadakatin kaynağı olan Mustafâ'yı düşümde gördüm. Sözü bütün sözlerden yüce, vez-zuha yüzlü, kara kaşlı, yüzü nur ile dolu Mustafâ'nın geldiğini gördüm. Ümmetim, ümmetim neden uyuyorsun; kalk yatma helvayı ye. Musa Yahudi'yi Tur'a

İsa ise Hristiyan'ı Beytü'l-ma'mûra götürdü. Ne yatıyorsun durma helvanın hepsini ye öyle yat diye buyurdu. ¹³³

42. Didi kim gördüm gelür ol Mustafâ
Sadrı bedr ü ma'deni sıdk u safâ
43. Vez-zuhâ yüzlü kara kaşku Rasûl
Ol sözi cümle usûllerden usûl
44. Geldi gördüm yüzi nûrı balkıyup
Ümmetî yâ ümmetî durgıl diyüp
45. Ne yatarsın didi bana ol Rasûl
Yi oturma halvâyı budur usûl
46. Mûsâ iletdi Yehûdii Tûra
Giri götürdi 'İsâ Beytü'l-ma'mûra
47. Ne yatarsın durma tîz durgıl uru
Halvâyı cümle yiyüp yatgıl giru

1.3.1.7. Kıssa-1 Kahkaha

Kıssa-1 Kahkaha mesnevisinde alemin övüncü, mutluluk kaynağı Hz. Peygamber bir gün mescitte otururken sahabeler içerisinde yüzünü yere vurmuş, ah edip inleyen birini gördü ve yanına çağırdı. Halinin ne olduğunu sorunca yiğit halini anlatmaya başladı. Ey Allah'ın Resûlü biz Allah'ın bir ve senin onun peygamberi olduğuna inanırız; seni ve sahabelerini severiz. Bizim yetmiş kabilemiz var hepimiz seni görmeden sana iman ettik. Ben iki günlük yoldan geldim. Biz kale sultanı olan bir kafirden çokça cefa gördük. Bu kalenin adı Beni Alke kalesidir, sultanın adı ise Kahkaha'dır. Kalenin kapısında yüz bin asker bekler; içlerinde hiç Müslüman yoktur. O yüz bin asker bizim yaşadığımız yeri yağmaladı; kimini esir aldı kimini öldürdüler çok az kişi onların elinden kurtuldu. Ey Allah'ın Resûlü bize yardım et buraya gelme amacım da budur. Resûl bunları duyunca üzüldü ve sahabelere dönüp 'Kim Allah rızası için bu çaresiz insanlara yardım eder' diye sordu. Halid ibn Velid, Sa'd Vakkas ve Sa'id bu iş için

¹³³Agâh Sırrı Levend, "Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi Daha Hikâye ve Kimyâ Risâlesi", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, C.2, 1954, s. 273.

gönüllü oldu. ‘Ey Allah’ın Resûlü senin yardımınla biz bu işi halledelim ya da bu yolda başımızı verelim’ dediler. Mustafâ bunlara destur verdi her birinin yanına da bin asker verdi.¹³⁴

9. Bir gün ol fahr-i ‘âlem sadr-ı safâ
‘Âlemün göki Muhammed Mustafâ
10. Mescid yanında oturmuşdı sahâbe
Bırırdı ayagın turmuşdı âdâba
11. Gördi ashâblar ki irdi bir kişi
Aglama-güzârlık idi işi
12. Resûl önünde yüzün vurdı yere
Çekdi şol dem yakasın kıldı yere
13. Âh idüp hasretle kılur figân
Çagırır ki yâ Muhammed el-emân
14. Ol kadar aglar ki yârenler kamu
Bilesince aglaşırıldı ‘amu
15. Gördi Resûl ol kişün hâlini
Döndi sordı ki bile ahvâlini
16. Resûl aydur ey yigit hâlün nedir
Noldı sana bu ahvâlün nedir
17. Çün aglarsın hâlünü aydıver bana
Ne kişidür güç eyleyen di sana
18. Döndi bu yigit hâlini söyledi
Hikâyetin kamu ma’lûm eyledi
19. Dir seni zâhir kıla seyyid-i enâm
Seni sevenlerdenim ey ehl-i îmân

¹³⁴ Uyaniker, “Manzum Dinî Kahramanlık Hikâyeleri Bağlamında Hz. Ali ile Kahkaha Sultan Cengi”, s. 205-207.

20. Tanrıyı bir bilürüz seni nebî
Severiz seni vü cümle ashâbı
21. Var ola yetmiş er kabilemiz
Senün dinüne taparız cümlemiz
22. Görmeden getürmüşiz îmân
Tanrı birdir sen Resûlsin bî-gümân
23. İmdi işit hâlimi yâ Mustafâ
Gör kâfirlerden nice gördük cefâ
24. Ebeden öte iki günlük yoldı hem
Bir kâfirün kal'ası var ne diyem
25. Beni 'Alke kal'ası durur adı
Küfr-ile örülmüş anun bünyâdı
26. Kahkaha adlu melîki var anun
Küfr-ile içi tolu ol mel'ûnun
27. Yüz bin er leşker ile olur süvâr
Bir müselmân yokdur cümlesi küfâr
28. Yok bunlar bir dine gelmiş kişi
Gör bular ne kıldılar bize her işi
29. Bir gün ol yüz bin erile dürişür
'Azm idüben bizim ile gelişür
30. Çapkun atlar ilümüz cümle yıkar
Halkumızı cümlesin tograr keser
31. İlümüzü ol kıldı târumâr
Kimini yesir ider kimi kırar
32. 'Avret oğlân kamusın kıldı esîr

- Aldı gitdi kal'asine ol kâfir
33. Küfri âşikâre kılur din örtilür
Az kişi anun elinden kurtılır
34. Cânımıza katı çok itdi cezâ
Anun-içün gileye geldik size
35. Meded eyle dir bize yâ Resûl
Maksûdımız budur eyle kabûl
36. Çün Resûlullâh işitdi bu sözi
Melûl yaşla toldı gözi
37. O mü'minler içün oldı kaygılı
Safi ashâblar ümidi ol ulu
38. Resûl aydur ey yârenler kim ola
Gire Hakk içün işbu yola
39. Tanrı yolına bu işi bitüre
Vara ol kâfir cezâsın getüre
40. Bugün ol kalmışlara çâre kıla
Küfri bâtıl dini âşikâre kıla
41. Meded ide ol bî-çâre kalmışlara
Kâfir elinden zebûn olmuşlara
42. Din yolında çün bular gördi ezâ
Bize dahı vâcip oldı dünyâda
43. Ki bular içün biz varavuz
Kâfirden anları kurtaravuz
44. Kanı bugün kimdir eyleyen yırak
İşbu işe dimeyeyin yakın ırak

45. Kim varırsa giriserdir cennete
Tanrı anı eriserdür rahmete
46. Uçmak içre varup eyleye ârâm
Tamu odı kendüye ola harâm
47. Hûri gılmân ola cennetde yeri
Kim durur eyleyeyin kendüye bu bâzârı
48. Çün Muhammed işbu sözi söyledi
İşit imdi ol yârenler n'eyledi
49. Durdı ara yerden ol dem bir kişi
Resûlün sevdiği hem dem yârı
50. Hâlid ibn Velîd idi ol kişi
Din yolında kâfiri kırmak işi
51. İki dahı durdı ey 'ömr-i mezîd
Biri Sa'd Vakkâs biri Sa'îd
52. Her birisi sayulur on bin ere
Önlerinde düz olur yokuş dere
53. Mustafânun mu'cizâtıdur kamu
Tâ ki bunlar işler-ise ey 'amu
54. Üçi dahı din yolında gâziler
Yüz yere kor Resûle karşı bular
55. Didiler kim ya Resûlallâh biz varalum
Himmetünle biz bu işi başaralum
56. Yâ ol ola kim işi bitürevüz
Yâ bu yolda başımız yitürevüz
57. Himmetünle bugün gönder bizi

- Mustafâ çünki işitdi bu sözi
58. Ayıtdı yârenler destûr der varunuz
Ol kâfirlerün cigerin yarunuz
59. Çünki destûr oldı bunlar gitdiler
Vardı bunlar oda yırâk gördiler
60. Ol gice bunlar yaragın kıldılar
Tanla Resûl hazretüne geldiler
61. Nebî dahı bunların yatın görür
Her birine bin kişi leşker virir
62. Gönderir bunları gazâyâ nebî
İşit imdi işbu sözi ey ahî

Kahkaha bunların geldiğini duyunca askerleri ile üzerine gitti. Üç sahabeyi sandıklara koyup zindana attı. Kaçan askerler Medine'ye döndü ve Hz. Peygamber'in huzuruna çıktılar. Resûl onları görünce yüzü düştü; Ali'nin eşi neden bu kadar perişansın diye sordu. Resûl sahabeleri için kaygılandığını, ölürlerse canının dağlanacağını söyledi. Bunu duyan Ali 'Ey Allah'ın Resûlü izin ver ben tek başıma onların yanına savaşa gideyim, Allah'ın yardımı, senin duan ile onların bağrını deleyim. Yanıma yirmi kişi alıp bunlara hile edeyim' derken Cebrail geldi ve 'Ey Resûl bırak Ali savaşa gitsin, Ali bu işin dermanıdır. Bırak kafir kalesini alsın' dedi ve gitti. Resûl bu sözleri işitince yüzündeki kaygının yerini tebessüm aldı ve Ali'ye tez git durma burada dedi.¹³⁵

120. Her birinün göge çıkar figânı
Yaralarında dahı akar kanı
121. Resûl anı görür gangîn olur
Hasretiyle bunlara nemgîn olur
122. Mendile yüzini tutar oturur
Ol yârenler gussasını getirür

¹³⁵ Uyaniker, "Manzum Dinî Kahramanlık Hikâyeleri Bağlamında Hz. Ali ile Kahkaha Sultan Cengi", s. 209.

123. Kaygulu oturur iken ol Resûl
İçeri girdi 'Ali Zevcû'l-betül
124. Gördükim Resûlullâh perîşân
Döndi sordı kim ol sâhib-kırân
125. Didi niçün perîşânsın yâ nebî
Resûl aydur kâyıruram ashâbı
126. Gör yârenlerimizün hâli nedür
Kim bilür kim anlarun ahvâli nedür
127. Kim bile anlar ı öldüre dahı
Ne itse gelür elinden hem dahı
128. Zîrâ anlar zindân içinde durur
Öldürürse cânımıza tag urur
129. Çün işitdi 'Ali bu sözi kakır
İki gözi yıldırım gibi şakır
130. Çün kakıdı ol Emîrû'l-mü'minîn
Döndi aydur yâ Resûle'l-mürselîn
131. İnşâ'allah destûr gele ben ana varayın
Ol yârenlerün kamusun kurtarayın
132. Yıkayım ol kâfirün kal'asını
Getüreyim size anun başını
133. Tanrı tanık ana yalnız varam
Zü'l-fekâr ile anun bagrın yaram
134. Bana yoldaş Hakk 'inâyeti yeter
Hem senün du'ân yâ Resûl mu'teber
135. İllâ yigirmi kişi alam bile

- Ol kâfirlere kılam anda belâ
136. Bunlar-ıla meger hile eyleyem
Göresiz kim bunlara neyleyem
137. Bunı dirken geldi Cebrâ'îl-i emîn
Didikim buyurdu Rabbü'l-âlemîn
138. Ayıtdı ko sen 'Ali anda gide
Vara kâfir kal'asını feth ide
139. Zîrâ 'Alidür bu işün dermânı
Sana böyle hükm kıldı ol Ganî
140. Kendi niçe dilerse işlesün
Ol gazânun yaragına başlasun
141. Bunı didi Cebrâ'îl gitdi yine
Vir salavât üstine rahmet ine
142. Resûl ol sözi işidüp şâd olur
Kaygu gitdi gussadan âzâd olur
143. Pes döndi Resûlullâh söyledi
Var önde yarâgun eyle didi

Ali Fatıma'nın yanına gidip durumu anlattı ve kaleye gitmek için hazırlıklara başladı. Sahabeler içerisinde yirmi yiğidi sandıklara koydu ve kalenin yolunu tuttu. Kalenin yakınlarına varınca Kahkaha Sultan'ın veziri Mukatil kim olduğunu sorup halini öğrendi. Ali'nin gerçek kimliğini anlayınca korkup Müslüman oldu. Kahkaha'nın yanına gidip gelenin bir silahşor olduğunu yanında ise on deve yükü silahı olduğunu söyledi. Kahkaha Ali'yi huzuruna çağırıp onun için temekler hazırlattı. Onu bir saraya yerleştirip sandıklarını oraya taşıttı. Herkes saraydan çıkınca sandıkları açıp arkadaşları ile oturdu. Namaz kılıp geri sandıklarına döndüler. Sultan 200 askerini Ali'nin yanına getirip onlara talim yaptırmasını söyledi. Bu eğitilen askerler ile Resûl'ün yanına gidip oradaki Müslümanları katletmek için amacı. Kahkaha sarayına geri dönünce Ali bu askerleri eğitmeye; ok, yay, kılıç kullanmayı öğretmeye başladı. Hepsini Ali'yi çok sevdi, gece gündüz kapısında kul oldular. Bir gece yatarken

rüyalarında iki cihânın sultanı, Muhammed'in geldiğini gördüler. Hepsi parmak kaldırıp Mustafâ'nın önünde iman getirdiler. Resûl bunlara güneş doğunca Ali'nin yanına varın, o sizi hem eğitir hem doğru yolu gösterir. Cennete girip Hakkın yüzünü görmeniz için size şahitlik eder. Ben de iki cihânda size şefaet ederim. Ali ile savaşa girip nereye giderse onunla gidin. Onun arkadaşlarını kurtarırsanız hepiniz cennete girersiniz. Resûl'ün sözünü işitince hepsi ey sultanımız yoluna canımız feda olsun dediler ve Ali'nin yanına gidip Muhammed'e çokça salavat verdiler. Bize dini öğret dediler. Ali şaşırıp bunları kimden öğrendiklerini sordu. Mustafâ'yı düşlerinde gördüklerini, onun söylediğini söylediler. Ali öğretti bunlar iman getirdi. İki yüz kul Müslüman oldular.¹³⁶

319. Düşde gördiler ki Muhammed gelür

İki cihân halkına rahmet gelür

320. Çünkü bu kullar görürler seyyîdi

Karşu varup bunları gör neyledi

321. Kamusu barmak yukaru getürür

Mustafâ önünde îmân getürür

322. Döndi aydur Resûl bunlara turun

Tan olıcak 'Alinün katına varun

323. Ol size ta'lîm idedurur 'Ali

Hem size ol gösterür togrı yolu

324. Delîl ola cennete girmeklige

Size tanrı dîdârın görmeklige

325. Ben dahı size şefâ'at eyleyem

İki cihânda sizünle bileyem

326. Siz dahı 'Ali ile gazâ idün

Nire gider ise bile gidün

327. Hem anun yârenlerün kurtarunuz

¹³⁶ Uyaniker, "Manzum Dinî Kahramanlık Hikâyeleri Bağlamında Hz. Ali ile Kahkaha Sultan Cengi", s. 215-216.

- Cennete bile giresüz kamunuz
328. Bunlar işitdiler Resûldan bu sözi
Ayagina toprak itdiler yüzi
329. Dediler kim fedâ olsun cânımız
Yoluna senün eyâ sultânımız
330. Düş içinde çünkü bular durdılar
Sarı için toptolu nûr oldılar
331. Çok salâvât virdiler Muhammede
İşit imdi bunlar ne iş ide
332. Turdılar ‘Ali katına geldiler
Kamu yüzlerini yire urdılar
333. Didiler kim yâ emîre’l-mü’minîn
Bize öğret şehâdet-i dîn
334. Sen ‘Alisin seni bildik bî-gümân
Bize öğretgil getürelüm îmân
335. ‘Ali aydur beni kim didi size
Bunlar aydur Mustafâ didi bize
336. Didiler düşi niçekim gördiler
‘Ali öğretti îmâna geldüler
337. İkiyüz kul çün Müslümân oldılar
İşit imdi ‘Aliyi gör neler kılar
338. İşitdi bunlar vezîrün dökdüğün
‘Ali önünde îmân getürdigin
339. Didi ol dahı müselmândür arı
Siz dahı dîn yolına eylen zârî

340. Kim yârenleri kamu kurtaravüz

Hem bu kâfirlere kılıç salavüz

Kahkaha kullarının ne durumda olduğunu görmek istedi ve onların hünerlerini göstermesi için saraya çağırdı. Kahkaha hünerlerini gördü ve en iyi askeri Kara Zengi'yi Ali'nin karşısına çıkardı. Ali Kara Zengi'yi ikiye böldü. Ali'nin heybeti Medine'yi bile salladı. Sahabeler Resûl'ün yanına gidip bu zelzelenin sebebini sordu. Resûl Ali'nin heybeti olduğunu söyledi. Kahkaha bunu görünce zindandan sahabeleri getirtti ki Ali onları da öldürsün. Sahabeleri zindandan çıkardılar, birbirlerinden helallik aldılar. Elleri takılı zincirlerle meydana geldiler baktılar ki karşılardaki yiğit Ali'dir. Allah'a şükrettiler. Kahkaha hadi bunları öldür deyince Ali bunların elini çözüp güzelce giydirin ki yiğitlik nasıl olur bunlara göstereyim dedi. Hepsine güzel kıyafetler giydirildi. Kahkaha tahtına oturup Ali'ye hadi düşmanlarımı öldür dedi. Ali 'Ey lanetlenmiş kişi parmağını kaldır ve Allah'ın birliğine şahadet getir ki senin boynunu vurmuyayım' dedi. Kahkaha çok korktu ama şahadet getirmedi. Sandık içerisinde diğer sahabeler de salavat getirerek çıktılar. Kahkaha savaş meydanında çaresiz kaldı. Vezirlerinden biri Ali'yi nefle vurdu. Ali o zaman ilahi bir ses işitti ve Fatıha suresini okudu, kılına bile zarar gelmedi. Ali savaşı kazandı Mukatil'i kaleye sultan etti. Kaleden kazandığı ganimetleri alıp Medine'ye döndü. Resûl'ün yanına varınca başından geçenleri anlattı. Resûl Ali'nin sözünü dinleyip gözlerinden öptü.¹³⁷

1.3.2. Hz. Peygamber'in Mucizeleri

1.3.2.1. Risâletü'n-Nushiyye

Risâletü'n-Nushiyye'de doğrudan Hz. Peygamber ile ilgili beyit yoktur. Lafzi olarak Mi'rac'dan bahsedilir. Mi'rac Hz. Peygamber'e bahşedilmiş bir mucize olması sebebi ile bu 2 beyiti ele alacağız. Yunus mesnevisinde sürekli öğüt verir. Mi'rac'ı da öğüt vermek amacı ile eserinde kullanmıştır. Sabrı, emanet koyma, sabırla hem mi'racı hem Tur'u bulursun; mi'raca varan sabırla vardı, sabrı başaran kişi diriyken ölmeyi de başarır. Sabır ve mi'rac arasında bir bağlantı kurmuş ve sabrın en iyi örneği olarak Hz. Peygamber'in sabrından bahsetmiştir. Hz. Peygamber'e mi'racın bahşedilmesinin sebebi için sabır gösterilmiştir.¹³⁸

312. Emânet el-emânet koma sabrı

¹³⁷ Mesnevinin son bölümü özet yapılmıştır.

¹³⁸ Yunus Emre, **Divan ve Risâletü'n-Nushiyye**, Haz. Mustafa Tatçı, İstanbul, Sahhaflar Kitap Sarayı Yayınevi, 2005, s. 367.

Bulasın sabrıla Mi'râc u Tûr'ı

313. Sabırla vardı ol Mi'râc'a varan

Diriyiken ölür sabrı başaran

1.3.2.2. Menâkıbu'l Kudsiyye Fî Menâsibi'l-Ünsiyye

Menâkıbu'l Kudsiyye mesnevisinde Risâletü'n-Nushiyye mesnevisinde olduğu gibi miraç hadisesine doğrudan bir giriş yoktur. İsra Suresi'nin 1. Ayetinden iktibas yapılmış ve ayetin baş kısmı alınmıştır. Allah'ın Hz. Peygamber'e ihsan kıldığı bir rızık olarak İsra Suresi'nin ilk ayetine dikkat çekiliyor '*Kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye kulunu (Muhammed'i) bir gece Mescid-i Haram'dan çevresini bereketlendirdiğimiz Mescid-i Aksa'ya götürün Allah'ın şanı yücedir. Hiç şüphesiz o, hakkıyla işitendir, hakkıyla göründür.*'¹³⁹ Görüldüğü gibi ayette miraç gecesine işaret ediliyor.¹⁴⁰

1496. Çün tamâm oldı hem bu sehzincim

Geldi celve kılur bu tokzincim

1497. Şoldur ol kim Müheymin ü Subhân

Şol ki kıldı Muhammad'a ihsân

1.3.2.3. Hurşîd-nâme

Şeyhoğlu'nun Hurşîd-nâme mesnevisinde Hz. Peygamber övgüsünden sonra miraç hadisesi anlatılmıştır. O gece hava gün doğmuş gibi aydımlandı; seherin haberi ile Cebrail geldi. Allah 'Hemen söyle Mustafâ bana kavuşsun. Verdiği söze vefa kılın.' Cebrail Burak ile indi. Alın ve kendisi nurdan yaratılmıştı. Mustafâ'ya selam verdi, bedenlerin olduğu zindandan (dünyadan) seni yukarıya götürmeye geldik dedi. Bütün peygamberler cennette cemalini görmeyi ister. Melekler sevinip coştular; yıldızlar ayağına yüzünü, gözünü sürmek ister. Şimşeğe benzeyen Burak'a binip yarım zamanda Kudüs'e ayak bastılar. Yakınlık bilgini arş üzerinde bırak sen hem 'Kâbe kavseyin' okunu hem de 'Ev ednâ' okunu biliyorsun. Kendi özünden vazgeçip Allah'a dost olmalısın. Muhammed sözünü hatırlayıp hemen nurdan yaratılmış olan Burak'a bindi. Şimşeklerinde beyi olan Burak hemen yerden göğe ulaştı. Bütün

¹³⁹ Diyanet Kur'an Mealinden alınmıştır. <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/isra-suresi-17/ayet-1/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1> Erişim Tarihi:03.12.2019

¹⁴⁰ Tulum, *Nâme-i Kudsî (Kutsal Kitap) Menâkıbu'l-Kudsiyye (Kutsal Menkabeler) (Çeviriyazılı ve Günümüz Diline Aktarılmış Metin)*, s. 376.

inanmışlar ondan din buldu, peygamberler dini ondan sordular. Her şeyi meleklerle o öğretti, ay ayağına kapanıp şükretti, Utarid gördü ve zekilik, söz, yazı dağıttı. Zühre sevgi, zevk ve mutluluk dağıttı. Güneş güzellik, yücelik, zenginlik feda etti çünkü âşık olmuştu. Merih ise temizlik, yiğitlik, zafer ve cesaret verdi. Zuhâl hayranlıkla ağırbaşlılık, zihin ve fikir verdi. Müşterî selamet bulmak için vefâ, sadakat ve adalet verdi. Sekiz yıldızda ona kendisini düpdüz serpti. Hakkın nurundan gelmiş olan nebiler bile onun nurunun yanında görünmedi. Âlem, arş üzerine Muhammed ayak bastı. Süslenmiş cennet ve kapısı açıldı; nurlarla dolu nimetler etrafa saçıldı. Binlerce melek ‘Tarrikû’ diye bağırды. Seyyid Düldül’ü onlardan yana sürünce ulu arş baştanbaşa meleklerin gürültüsü ile inledi. Emin, Seyyid, Sultan olan herkesin derdine derman oldu. Dokuz perde geçti, binlerce örtü kaldırdı. Allah ona binlerce şey lütfetmişti lâkin o hiçbirine dönüp bakmadı çünkü yol doğrudan Allah’a gidiyordu. Bütün karanlıklar nur ile doldu açılmış kapılardan geçti; sidre-i müntehaya talip oldu, Allah’ın güçlü nuru galip oldu. Cebrail duraksayarak ‘Buradan sonrasına benim gitmeme imkân yoktur’ diye feryat etti. Eğer bir parmak daha ileri gidersem kanatlarımın ateşten kül olduğunu görürüm. Cebrail orada kanadını eğdi, âlemin övüncü ‘Sen Rûhu’l-emînsin, sen âlemlerin Rabbinin yakın habercisisin. Neden şimdi durdun kanadını eğip ‘ihteraktü’ dedin? Çaresiz can bu yolda yandı, ey yâr senin de kanadın yansın. Niceleri ayak baş bilmez sen bu yolda kanadını mı düşünüyorsun? Kayırma çünkü Allah benimledir. Talebemsin, iman ve ihsan nedir sor bana. İlahi nurun pervanesi olan Muhammed, sen Cebrail’in kanadına bağlandın. Sığındığın şahın kanadı nedir? Baştaki taç nedir? Cebrail’i orada bıraktı ve gitti. Neye kimin layık olduğunu anladı ve Hakka yakınlaşmaya gitti. Bir kanadı yerden göğe kadar olan Cebrail ona serçe gibi görünüyordu. Cihândan geçti ve Hazret’in yanına erişti. O Hazret’i nasıl anlatayım ki Nebi bile görünce kendisinden geçti. Bu yakınlıktan dolayı kendisi kendisinden sözü ise sözünden kesildi. Kendisinden, canından geçti Hakka baka kaldı. Dergâhtan çıktı halvete gitti. Sadece Allah’ın nuru kaldı gerisi yok oldu. Gözleri baştanbaşa Allah’ın didarını gördü. Bu heybetten Muhammed kararsız kaldı kendisinden rahatsız oldu. Hâli de kâli de anladı; hemen kendisine gelip diliyle selam etti. Allah selamını alıp ona hitap etti; benden ne dileğin varsa söyle ve al. Münacatının bende karşılığı vardır. Neden canın bu dertten habersizdir? Benden ümmetin için şfaat dile, yetim oldun yetimlik benzersiz oldu, iki âlemde şfaatçi ol. Fakîr oldun arş bile fakirliğe talip oldu. Fakir ve dilenci de olsan benimsin, ben padişah ve kerem sahibi olsam da seninim. Allah’tan ne kadar hitap geldiyse Ahmet onları Hakkın kulağından işitti. Bu

konuşmada insani söz edilmedi. Melekler onun yüzünü göremedi. Dilerim ben bu gece içilen o şaraptan müminlerle beraber içeyim. ¹⁴¹

178. Çerâğ oldı gice gün kıldı mi'râc
Haber virdi seher kim geldi muhtâc
179. Meger sultân-ı 'âlem Cebrâ'île
Didi hâş kul gerekmez cebr ile
180. Kavışsun bana tîzcek Mustafâ dir
Revâdur 'ahde kılmaklık vefâ bir
181. İrişdi bir gice ol rûh-ı kuddûs
Burâk indürdi kim fehm eylemez uş
182. Temânet alını vü kendüsi nûr
Selâm itdi didi i Mustafâ tur
183. Bu dün cismânî zindândan güzer kıl
Yukaru cân cihânına sefer kıl
184. Cemî'-i enbiyâ vü hûr uçmak
Cemâlün görmeğedür cümle müştâk
185. Firiştehler sevinüp kıldılar cûş
Ki vaktün bulup olur vaktleri hoş
186. Çererdür cümle ılduzlar gözini
Ki ayaguna süreler yüzini
187. Sana hod Hak virüpdür şol kadar nûr
Ki girmez gözlerine cennet ü hûr
188. Gidelüm berka benzer bir Burâkun

¹⁴¹ Ayan, **Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Ferahşâd) İnceleme- Metin- Sözlük-Konu Dizini**, s. 135-138.

- Bilürem vuslatı irdi firâkun
189. Buçuk dem ‘âlem-i küdse kadem bas
Yakînlık biligin ‘arş üstine as
190. Kemişdün "Kâbe kavseyn" okını sen
Yakın oldukça "Ev ednâ" okı sen
191. Çü cânun dili oldu Hakka hem-râz
Gelesin kendü özinden gerek vaz
192. Muhammed buldı çün bu ittifâkı
Hemân-dem bindi ol nûrdan Burâkı
193. İrişdi berk bigi göge yirden
Irakdur ol gidiş giçden ü îrden
194. Kamu muhlisler andan buldılar dîn
Kamu mürseller andan sordılar dîn
195. Bilüsinden melekler kıldı ta'lîm
Kılısından felekler oldu teslîm
196. Ay ayağına düşdi buldı minnet
Tagılmak tîz irişmek lutf u zînet
197. ‘Utârid gördi vü itdi terâzû
Söz ü zîreklik ü tedbîr ü yazu
198. Kemişdi Zühre çün buldı küşâdı
Bezek ü hulk u sevgü zevk u şâdî
199. Güneş kıldı fidî çün oldu ‘âşık
Güzellik yücelik baylık yaraşık
200. Fidî Merrîh öninde buldı çün uç
Arılık alplıg u feth u zafer güç

201. Zühal virdi çü buldı vecd ü hayret
Vekâr u hıfz-ı heybet zihn ü fikret
202. Ödedi Müşterî çün buldı iflâh
Vefâ vü sıdk u ‘adl ü dîn ü ıslâh
203. Nisâr itdi özini ana düpdüz
Sekiz hammâli ‘aşun yidi yılduz
204. Nebîler ki hak iş düzmişler idi
Hakun nûrından iz sürmüşler idi
205. Bunun nûrında kamu yok görindi
Az ılduz neylesün çok görindi
206. Kadem huld üstine sürdi Muhammed
‘Alem ‘arş üstine urdı Muhammed
207. Bezenmiş cennet ü kapu açılmış
Tolu nûrânî ni’metler saçılmış
208. Melâ’ik bin bin ola “Tarrikû” dir
Gulûsından sıgacak bulmaz yir
209. Ulu ‘arşa ser-â-ser düşdi gulgul
Ki bizden yana Seyyid sürdi Döldül
210. Emîn ü seyyid ü sultân irişdi
Kamunun derdine dermân irişdi
211. Bu tokuz perdeyi çün geçdi ol şâh
Hezârân sedd ü perde aşdı ol şâh
212. Önine gelmedi deyyâr u bârî
‘Înâyet kılmış idi yâra yâri
213. Dönüp hiç birisine bakmadı ol

- Çü togrulup giderdi Allâha yol
214. Gözi "Mâ-zâg" idi kasdı yolından
Öziydi "Mâ-tagâ" buyruk yolından
215. Kamu zulmânî nurânî hicâbı
İrişdi geçdi buldı feth-i bâbı
216. Çü sidre müntehâya irdi tâlib
Kavî nûr-ı ilâhî oldu gâlib
217. Turukdı Cebrâ'îl ü kıldı efgân
Ki bundan bana geçmege yok imkân
218. Eger bir barmak ilerü varam ben
Kanadum kapkara yanmış görem ben
219. Çü egdi Cebrâ'îl anda kanadı
Cihân fahrı anı anda kınadı
220. Didi Ahmed ki sen Rûhu'l-emînsin
Mukarreb peyk-i Rabbü'l-âlemînsin
221. Neçün buna kanat kaydında kaldun
Ki şimdi" ihteraktü" diyü geldün
222. Hezârân cân bu yolda yandı nâ-çâr
Senün dahı kanadun yansun i yâr
223. Niceler baş ayak bilmez ne dirsın
Bu yolda sen kanat kaydın mı yirsın
224. Kayurmaz çün ki olam "Lî ma'a'llâh"
Emînsin taşıra tur bekle der-gâh
225. Çü şâgirdümsin igen kalma hayrân
Bana sorgıl nedür îmân ü ihsân

226. İlâhî nûra pervâne Muhammed
Sen oldun perr-i tâvûsa mukayyed
227. Sıgıncak şehden um şeh-per nedür ne
Sözümde ser gider efser nedür ne
228. Çü Rûhu'l-kudsi anda kodı gitdi
Neye kim lâyük idi irdi yitdi
229. Anun bigi yakın oldı Haka bil
Ki irak kaldı andan yana Cibrîl
230. Bu sûretdeydi Cibrîlün nihâdı
Ki yirce gögceyidi bir kanadı
231. Pes andan şöyle irak kaldıdı yol
Ki bir serçe görindi Seyyide ol
232. Cihândan geçdi çün yol buldı anca
İrişdi hazrete anlagıl anca
233. Ne şerh idem ben ol hazret sözinden
Ki Seyyid çıkmış idi kendüzinden
234. Bu kurbetden özi özden kesildi
Bu dehşetden sözi sözden kesildi
235. Çü cândan geçdi vü kaldı izinsüz
Dönüp Hakdan Haka bakdı özinsüz
236. Bu der-gâhdan çü halvet-gâha yitdi
Hemîn Hak nûrı kaldı gayr gitdi
237. Nice kim gözleri varın görürdi
Ser-â-ser Tanrı dîdârın görürdi
238. Bu heybetden Muhammed kaldı bî-kâr

- Muhammedden Muhammed oldu bîzâr
239. Çü gördi yâd oldu hâl ile kâl
Selâm itdi biliş diliyle der-hâl
240. Bu hâletden bir az kendüye geldi
Selâmın ve ‘aleykin Hakkun aldı
241. Hitâb irdi ki "Dâ" "nefs içeri gel
Benümle di işid ü dilegün al
242. Münâcâtun dilegün bende vardur
Neçün cânun bu derdden bî-haberdür
243. Çü irirdün bana himmetlerini
Şefâ'at kılsan a ümmetlerini
244. Yetîm oldun yetîm ola bedî' ol
Ki ola iki 'âlemde şefî' ol
245. Fakîr oldun fakîre bu 'acebdür
Ki 'arş u ferş ana sâhib-talebdür
246. Benümsin ger fakîr ü ger geda sen
Senünven ger kerîm ü pâdışâ ben
247. Yetîm oldun kayurma çün ki dürsin
Yetîm olmak düre yigdür bilürsin
248. Nice emr ü hitâb oldıysa Hakdan
İşitdi Ahmed anı Hak kulakdan
249. Dahı bunda beşer söz itmemişdur
Melekler ol yüze göz itmemişdür
250. Dilerem bu gice nûş olınan câm
İçem ben cümle mü'min hâs eger 'âm

251. Hıtâb oldu ki i ma'sûm mutlak
Hakun var Hakka degir söylemek hak
252. Gerek senden bana hâcet getürmek
Gerek benden sana anı bitürmek
253. Çü ol lutf ıssı bu ikrâra geldi
Hemân-dem Mustafâ güftâra geldi
254. Ki yâ Rab ümmetüm vardur güneh-kâr
Buları fazlun ile tamudan yar
255. Bakarsın kamusunun sözine sen
Likânı gösteri vir gözine sen
256. Kamunun derdini bildün devâ kıl
Keremden kamuya hâcet reva kıl
257. Cihân toprakdur imdi olmasun yil
Ümîdini bir avuç topragun bil
258. Eger rahmet bulursa kamu 'âlem
Bu deryâyâ degül bir kıl ucı nem
259. Ne eksile bu bî-pâyân denizden
Eger bir çöp ura ol denize ten
260. Didi vü turdı gitdi Kudse bülbül
Dimâgı top tolu reyhân ile gül
261. Dönişde karşıladı her peyâm-ber
Yayag önince yügrişüp giderler
262. Kanat açup kamu Kerrûbî düp düz
Yolunun topragına sürdiler yüz
263. Kamu Kuds ehli gitmemiş yolından

- Ki ma'nî kohulaya cân gülinden
264. Hudâyâ ol mutahher cân hakıyçün
Mutahher cândagı îmân hakıyçün
265. Anun haccı vü mi'râcı hakıyçün
Halelsüz taht u tâcı hakıyçün
266. Bu topragı dirîg itme gözümden
Bu ma'nîyi irag itme sözümden
267. Gönül cân milki dîn nûriyle tolsun
Şefâ'atcım kapunda Ahmed olsun
268. Arı cânını hoşnûd eyle benden
Ayırma Mustafâyı Mustafâdan
269. Selâm olsun ana eshâbına çok
Senün hulkunca k'anun sagışı ok
270. Husûsâ çâr-yârı kim velîdür
Ebû Bekr ü 'Ömer 'Osman 'Alîdür

1.3.2.4. İskender-nâme

İskender-nâme'de sabit yıldızların miktarı anlatılırken miraç hadisesinden bahsedilmiştir. Peygamberlerin kandili, takva sahiplerinin kiblesi, evliyaların tacı Ahmed Mirac'a varıp arşa ulaştı. Kurbanın menzili oldu; Arşın iki yanında meleklerden oluşan iki büyük deniz gördü. Hepsi denize vurarak denizi dalgalandırdı. Cebrail'e 'Ey ulu! Bu nedir?' diye sordu. Cebrail Allah bunları böyle yarattı hiçbirini geri dönmez, gelenler de tükenmez. Nereden gelip nereye giderler bilmem dedi. İçlerinden biri Hz. Peygamber'in sorularını cevapladı. Hz. Peygamber ilk olarak ne zaman yaratıldığını sordu. Yaratan dört yüz bin yılda bir eline kalem alıp yıldız dizer; Allah beni yarattığından beri dört yüz bin yıldız ortaya çıktı diye cevap verdi.¹⁴²

2469. Ahmed-i Mürsel Sirâc-ı enbiyâ

¹⁴²Akdoğan, **İskender-nâme**, "Çevrimiçi" s. 154, 155. Erişim Tarihi: 10.05.2020

- Kible-i ebrâr ü tâc-ı evliyâ
2470. Çünkü irdi arşa Mi'râc'a varup
Hâs oldu menzili Kurb'a irüp
2471. Gördi arşun iki yanında ayân
İki ulu deryâ melâikden revân
2472. Mevc urup yürürdi su bigi kamu
Didi Cibrîle bu nedür iy ulu
2473. Didi bini yaradalı Zü'l-Celâl
Bunlar işböyle geçerler mâh u sâl
2474. Ne biri döndi ne dükendi gelen
Böyle bilgil üşbu hâli bellü sen
2475. N'ireden n'ireyedür gidişleri
Bilmezem fikr eyle üşbu işleri
2476. Pes bir'anların Resûle söyledi
Her ne müşkil sordı-sa hall eyledi
2477. Bir su'âli bu-y-ıdı kim ol Ganî
Niçe yıldur yaradalıdan seni
2478. Didi fitrat çün kalem alup yazar
Dörtüzbün yılda bir kevkeb düzer
2479. Yaradalıdan beni ol Kirdigâr
Dörtüzbün kevkeb itdi âşikâr
2480. Ol zamândan seyr idüp rûz u şeb
Buraya şimdi irişdüm iy aceb

1.4. BİRİNCİ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Yûsuf Has Hâcib, Kutadgu Bilig eserinde insanlara Hz. Peygamber'i örnek göstermiştir. Hz. Peygamber'in, dört sahabenin ve Hz. Peygamber soyunun kutluluğundan bahsetmiştir. Hz. Peygamber'i överken onun merhametli, güzel tavırlı, şefkatli, güvenilir, cömert oluşu gibi insani özelliklerine dikkat çekerek övmüştür. Kanaatimizce bu övgünün sebebi insanlara ideal kişilik olarak Hz. Peygamber'i göstermek istemesidir. Dört halife övgüsünü Hz. Peygamber'e yakınlıkları ve yine dört halifenin kişilik özelliklerine dikkat çekerek yapmıştır. Sürekli Hz. Peygamber'e yakın olabilmek için Allah'a yalvarmış ve dua etmiştir. Lafzen Hz. Peygamberden bahsettiği beyitlerde bile Hz. Peygamber'e selam gönderip soyunu övmüştür. Sonuç olarak Kutadgu Bilig'te Hz. Peygamber'in övgü ve örnek teşkil eden yönlerinin anlatıldığını görürüz.

Kitâbu Evsâfı Mesâcidi'ş-Şerîfe'de Hz. Peygamberin vasıflarından çok şehirlerin içerisinde Hz. Peygamber anlatılmıştır. Ahmed Fakih özellikle methettiği Kudüs, Mekke ve Medine şehirlerinin övülme sebebi olarak Hz. Peygamber'i ele almıştır. Medine şehrinde kapıların Hz. Peygamberin makamına açılması, Hz. Peygamber'in Mekke'de dünyaya gelmesi ve peygamberlik görevi ile bu şehirde müjdelenmesi, göklere yükselişin Kudüs şehrinde meydana gelmiş olması gibi olaylar ekseninde Hz. Peygamber anlatılmıştır. Eserdeki övgülerin hepsi aslında Hz. Peygamberedir. Çünkü anlatılan şehirler güzelse sebebi Hz. Peygamberdir.

Şeyyâd Hamza'nın Kur'an-ı Kerim'in en güzel kıssası olan Yûsuf Suresi'nden etkilenerek yazdığı mesnevisinde Hz. Peygamber'i genel olarak şefaatchi yönü ile ele alınmıştır. Genellikle nükte başında Hz. Peygamber'e selam vermiş ve Hz. Peygamber'den şefaati dilemiştir. Kurtuluşun Hz. Peygamber şefaati ile olacağını söylemiştir. Klasik mesnevi tertibine uyarak Allah övgüsünden sonra Hz. Peygamber ve dört halifeye selam etmiş ardından hikâyesini anlatmıştır. Genellikle nükte başlarında Hz. Peygamber'i anmıştır. Yukarıda da yer verdiğimiz gibi sadece bir nüktede Hz. Peygamber'e geniş yer vermiştir. Bu nüktede de Hz. Peygamber'in şefaatchilik yönüne vurgu yapılmıştır. Eserin dua kısmında da Hz. Peygamber'e salavat vermiş, onun yüzü suyu hürmetine dua talep edilmiştir.

Ahvâl-i Kıyâmet mesnevisinde söylenen sözler Hz. Peygamber'in hadisleri ile desteklenir. Kıyamet günü yaşanacak her hadisede kurtuluş Hz. Peygamber'den olduğu için onun adı zikredilir. Esere bir bütün olarak bakıldığında şefaati yönüne vurgu vardır. Şeyyâd Hamza Peygamber'i anarak ve ona salavat getirerek mahşer günü cehennemden kurtulacağına inanır. Nasihatleri de hep bu yönde olur. Her mesnevide olduğu gibi bu mesnevide de Hz. Peygamber'e

selam ve salavat istenmiştir. Bu dünyanın geçiciliğine dikkat çekilmiştir. Kurtuluşun Hz. Peygamber'e bol bol salavat vermek ile olacağına inanılmaktadır.

Yunus Emre vahdet-i vücûd anlayışı felsefesi altında insan-ı kâmilin Hz. Peygamber'de vücut bulduğunu düşünür. İnsana nazarı da bu yöndedir. İdeal insan modeli ile Hz. Peygamber'i gösterir ve bu ölçüde insanlara öğüt verir. Mesnevisinde Hz. Peygamber'in adı doğrudan geçmez ama onun verdiği öğütler Hz. Peygamber'in kapısına çıkar.

Elvan Çelebi'nin ailesini anlattığı Menâkıbu'l Kudsiyye mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 13 beyit vardır. Bu beyitlerde Hz. Peygamber âlemlere rahmet olarak yaratılması bakımından övülmüş duaların kabulü ve şefaata için aracı tutulmuştur. Mesnevide son olarak Allah'ın Hz. Peygamber'e bahsettiği mi'rac mucizesine İsrâ Suresi'nin 1. Ayeti ile iktibas yapılmıştır.

Yûsuf-ı Meddah'ın Yûsuf u Züleyhâ mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 42 beyit vardır. Mesnevi Hz. Peygamber övgüsü ile başlamıştır. Hz. Peygamber'in yanında dört halife övgüsü de yapılmış ve peygamberden şefaata istenmiştir. Ardından Yûsuf Suresi'nin inişi ile ilgili rivayetler anlatılmıştır. Mesnevisine Hz. Peygamber'i çok katmamasının sebebi olarak başka bir peygamberin hayatını konu alması söylenebilir. Ayrıca Yûsuf-ı Meddah, diğer eserlerinde Hz. Peygamber'in hayatını, savaşlarını ve hadislerini anlattığı için burada Hz. Peygamber'i çok fazla zikretmemiş olabilir.

Ümmi İsa'nın bilinen tek eseri Mihr ü Vefâ mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 6 beyit bulunmaktadır. Bu 6 beyitte hem peygamber hem de sahabeleri Hz. Ebûbekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Hamza ve Hz. Abbas övülmüştür.

Hurşîd-nâme'de Hz. Peygamber ile ilgili 167 beyite rastlanmıştır. Bu beyitler genel itibari ile övgü beyitleridir. Hz. peygamber övgüsü na't mahiyetinde Muhammed redifli bir gazel ile başlamıştır. Bu gazel hem eserin ilk gazeli hem de Şeyhoğlu'na kadar incelediğimiz eserlerin ilk gazelidir. Bu gazelde Hz. Peygamber'in Allah'a yakınlığı ve ahlaki özellikleri övülmüştür. Gazelden sonra da Hz. Peygamber övgüsüne devam edilmiştir. Hz. Peygamber'in Hz. Âdem'den daha önce; gizli hazineyi ortaya çıkarmak için yaratıldığı, peygamberlerin başı olduğu ve yine ahlaki özellikleri övülmüştür. Hz. Peygamber övgüsünden sonra miraç hadisesi detayları ile anlatılmıştır. Miraç hadisesinden sonra ise dört halife övgüsü yapılmıştır. Bu övgüde Hz. Peygamber üzerinden yapılmıştır. Övgü dışında Hz. Peygamber'den şefaata istenmiştir. Şeyhoğlu Mustafâ adıyla dolayısıyla kendisi ve Hz. Peygamber arasında bir ortak nokta bulmuştur. Allah'tan Mustafâ'yı Mustafâ'dan ayırmamasını talep etmiştir.

14. yüzyılda Ahmedi tarafından Nizami'nin İskender-nâmesi'ne nazire olarak yazılan İskender-nâme bu yüzyılda yazılmış olan en önemli eserlerdendir. 15. yüzyılda yazılan 625 beyitlik Mevlid bölümü dışında Hz. Peygamber ile ilgili 89 beyit vardır. Bu beyitlerde sık sık Hz. Peygamber'den şefaah istenmiştir. Şefaah talebi dışında Hz. Peygamber övgüsü miraç hadisesi ile karışık bir şekilde yapılmıştır. Hem na't kısmında hem de sabit yıldızları anlatırken miraç hadisesine değinilmiştir. Hz. Peygamber'in peygamberlik vasfına da değinilmiştir yani Hz. Peygamber'in ümmetinden, getirdiği dinden, Kur'andan bahsedilip Hz. Peygamber bir şeyler istenirken aracı tutulmuştur. Mesnevinin sonunda ise tarihi belirtilirken de Hz. Peygamber'e göre hesaplanmıştır. Hz. Peygamber'in Şefi'ül-müznibîn, beşir, nezir, sirac, şahid gibi sıfatlarına da yer verilmiştir.

Kirdeci Ali'nin Kesik Baş Destanı mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 40 beyit vardır. Eserin baş kısmında Hz. Peygamber'e salavat istenip direkt ana konuya girilmiştir. Hz. Peygamber sahabeleri ile mescitte otururken bir atlı elinde gövdesi olmayan kesik baş ile gelir ve Hz. Peygamberden hem gövdesini hem karısını hem de oğlunu ona zulmeden devden geri almasını ister. Hz. Peygamber Hz. Ali'yi gazaya gönderir. Hz. Ali gazavât-nâmeleri nezdinde olan bu eserin başlangıç kısmında Hz. Peygamber'e yer verilmiştir. Eserin sonunda da Hz. Peygamber'e salavat istenmiştir.

Yûsuf-1 Meddâh'ın Dâstân-1 Kız isimli küçük mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 52 beyit vardır. Yoksul bir ailenin Yahudi olmak yerine kızlarını köle olarak satmalarını anlatan bu mesnevinin başında klasik tertibe uygun olarak Hz. Peygamber övgüsü yer alır. Allah'ın herkesten önce Hz. Peygamber'i yarattığı ve onun cihâna şefaahçi olacağı söylenmiştir. Hem Hz. Peygamber, hem de sahabeleri övülmüştür. Sık sık Hz. Peygamber'in dininin bırakılmaması, gerekirse din yolunda canın, başın verilmesi gerektiği öğütlenmiştir. Hz. Peygamber son olarak dininden vazgeçmemek uğruna köleliği kabul eden kızı kurtarmak için onu satın alan yiğidin rüyasına girer ve onu azat etmesini ister. Yiğit ondan bir işaret ister ve yiğidin doğuştan kör olan gözleri açılır. Burada Hz. Peygamber'in aslında ümmetini hiç yalnız bırakmadığı, ona ihtiyaç duyduklarında onların yanında olduğu dile getirilmiştir. Yûsuf-1 Meddah bu küçük mesnevisinde kurtuluşun Hz. Peygamber yolu ile olacağını anlatmıştır.

Begpazarlı Maazoğlu Hasan'ın yazdığı Gazavât-1 Emîrû'l Mü'minîn 'Alî Feth-i Kal'a-i Selâsil mesnevisi Hz. Ali'nin savaşını anlatan bir gazavât-nâme örneğidir. Bu mesnevide Hz. Peygamber ile ilgili 151 beyit vardır. Bu beyitlerin çoğu Hz. Peygamber'in savaş sırasında Müslümanlara yardımı ile ilgilidir. Bunun dışında mesnevinin başında Hz. Peygamber övgüsü vardır. Hz. peygamber övgüsü Allah övgüsü ile karışık şekilde yapılmıştır.

Gülşehrî'nin hocası Ahî Evrân'ı anlattığı Kerâmât-ı Ahi Evrân mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 8 beyit bulunmuştur. Bu beyitlerde Ahi Evran'dan önce onun sırrının kaynağı olan Hz. Peygamber övülmüştür ve Hz. Peygamber'den şefaata talep edilmiştir.

Dünyanın geçiciliğinden zamanın boşa harcanmaması gerektiğinin anlatıldığı Dasitân-ı Vâsî Hal mesnevisinde Hz. Peygamber ve onun dünyanın geçiciliğini belirten 'Dünya bir saattir ve o bir saatte yoldaşınız ibadet olsun' sözü geçmektedir. Bu geçici ve kısa zamanı boşa harcamamak gerektiği öğütlenmiştir.

Aşık Paşa'nın ahlaki, didaktik hüviyette olan Hikâye Risâlesi mesnevi iddia sahibi olmamayı, mana ve hikmete önem vermeyi anlatır. Hz. Peygamber ile ilgili 6 beyit vardır. Helva yemek isteyen üç yoldaşında kendi peygamberleri rüyalarına girmiş yalnızca Hz. Peygamber Müslüman olan kişiye helvayı yedirmiştir. Musa Tur'a, İsa Beytü'l-mamura götürürken Hz. Peygamber ümmetini uyandırıp helvayı yemesini söylemiştir.

14. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen Niyâzî-i Kadim'e ait olan Mansûr-nâme mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 23 beyit bulunmaktadır. Tevhid mahiyetinde bir girişten sonra na't mahiyetinde bir Peygamber övgüsü yapılmıştır. Hz. Peygamber'in cihânın övünç kaynağı olması, vefa kaynağı olması, denizin ve yer yüzünün nurunu ondan alması, şefaata kaynağı olması yönleri övülmüştür. Mansur'un Allah ve peygamber aşkı ile dolup bu yolda başını feda etmesi anlatılmıştır. Allah'ın aşkından o kadar sarhoştur ki gözü ondan başka bir şey görmez ve bu meyi ona içiren kişi efendimiz Muhammed Mustafâ'dır. Mesnevinin son kısımlarında Hz. Peygamber'e salavat istenmiştir.

13. yüzyılın sonu 14. yüzyılın başlarında Sule Fakih tarafından yazılmış olan Yûsuf u Zelîha Mesnevi'sinde Hz. Peygamber ile ilgili 25 beyit vardır. Allah övgüsünün ardından Hz. Peygamber övgüsü için bir başlık atılmış ve hem Hz. Peygamber hem de dört halife övülmüştür. Mesnevinin sonlarına doğru '*Âlemün Fahri Muhammed Mustafâ*' isimli bir başlık atılmış fakat altında Hz. Peygamber övgüsü yerine dünyanın gelip geçiciliğinden bahsedilmiş ve hikâyenin yazım tarihi belirtilmiştir. Hz. Peygamber ile ilgili yazılan na'tta daha önceki na'tlarla kıyasladığımız zaman fark ettiğimiz bir nokta vardır. Sule Fakih Hz. Peygamber ve ondan önce yaşamış fakat birçok özelliğini ondan alan peygamberlerden (Hz. Âdem, Hz. İbrahim, Hz. Süleyman, Hz. Davud ve Hz. İsa) bahsetmiştir. Onun mucize sahibi bir peygamber olduğunu vurgulamış ve ondan şefaata talep etmiştir.

Kim tarafından ne zaman yazıldığı belli olmayan Mahşer-nâme 538 beyitten oluşmaktadır. Kıyametin özellikleri, cennet ve cehennem ehlinin halini anlatan mesnevi Şeyyâd

Hamza ve Şeyyâd İsa'nın eserlerinden farklı olup Hz. Peygamber ile ilgili 125 beyit bulunmaktadır. Başlıklarla ayrılmış olan mesnevide şefaât-nâme ayrı bir bölüm olarak verilmiştir. Mahşer günü Hz. Peygamber'in şefaatinin önemine vurgu yapılmış şefaât hakkını kazanabilmek için ise Hz. Peygamber'e sık sık salavat verilmesi gerektiği öğütlenmiştir. Ayrıca yazar anlattıklarının aslında Hz. Peygamber'in sözleri olduğunu vurgulayarak eserini güvenilir kılmıştır.

Gazavât-1 Ali nev'indeki Kıssa-1 Kahkaha mesnevisi tevhid ile başlayıp Hz. Peygamber'e salavat isteği ile son bulur. Diğer Gazavât-nâmelerde olduğu gibi bu gazavât-nâmede de Hz. Peygamber hikâyesinin başlangıç kısmında bulunmaktadır. Mesnevinin sonunda ise Hz. Peygamber'e salavat isteği ile son bulmuştur.

Kendisini Allah yoluna adayan İbrahim Edhem'in hayatını konu alan Dasitân-1 İbrahim Edhem mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 1 beyit vardır. Mesnevinin başında yer alan bu beyitte önce Allah'ın adı anılmış ardından Hz. Peygamber'e salavat istenmiştir.

Cimcime Sultân mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 2 beyit bulunmaktadır. Hz. İsa zamanında geçtiği için Hz. Peygamber ile ilgili pek fazla beyite rastlanmaz. Rastlanan beyitler sadece Hz. Peygamber'e salavat dileği ile ilgilidir.

14. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen fakat yazarı bilinmeyen Ahmet Harami Destanı klasik mesnevi tertibine uygun yazılmıştır. Kaside tarzında yazılmış bir Allah övgüsü ile başlamıştır. Ardından Hz. Peygamber övgüsü yapılmıştır. Hz. Peygamber ile ilgili 10 beyit vardır. Hem Hz. Peygamber övgüsü yapılmış hem de çar-1 yar-1 güzin ve Hz. Peygamber'in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin övgüsü yapılmıştır. Kalbinde kin bulunan kişinin kinin yanında dini tutamayacağı bu sebeple kalpteki kinin atılması gerektiği öğütlenmiştir. Her mesnevide olduğu gibi bu mesnevide de asıl konuya girilmeden Hz. Peygamber'e salavat istenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. 15. YÜZYILA KADAR YAZILMIŞ TELİFİ TERCÜME ESERLER

Bu bölümde Mantıku't- Tayr, Hüsrev ü Şirin, Varka ve Gülşâh, Camasb-nâme Tercümesi, Cumhûr nâme- Gazavât-ı Bahr-ı Umman ve Sanduk mesnevileri incelenmiştir.

2.1. TELİFİ TERCÜME ESERLERDE HZ. PEYGAMBER

2.1.1. Mantıku't-Tayr

Mantıku't- Tayr Feridüddin-i Attar'ın Muhtârname, Makâmât-ı Tuyûr adı ile geçen Hak ile halk arasındaki ilişki ve seyr ü sülûkun zorluklarını¹⁴³ kuşları kullanarak anlattığı eseridir. Gülşehri'nin eseri tamamı ile Feridüddin-i Attar'ın aynı isimli eserinin tercümesi olmayıp tel'ifi tercümedir. Gülşen-nâme olarak bilinen eser Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'dan bazı hikâyeler alarak Mevlana'nın Mesnevisi'nden, Kelile-i Dimne, Kabûs-nâme, Esrâr-nâme gibi eserlerden parçalar ile genişleterek 1317'de yazdığı eseridir. Attar'ın eserindeki asıl fikri işleyerek yeni ve özgün bir eser ortaya koymuştur. Gülşehrî, Attar'ın eserinden yalnızca 7 hikâye almıştır.¹⁴⁴ Farsça bir eser olan Mantıku't-Tayr'ı Türkçe'ye ilk tercüme eden Gülşehrî olmuştur. Mesnevi'den aldığı bölümleri de olduğu gibi çevirmemiş eklemeler yapmıştır. Bu açıdan bakılacak olursa Türk Edebiyatındaki ilk Mesnevi tercüme ve şerhini yapan kişinin Gülşehrî olduğu söylenebilir. Mantıku't Tayr'da hikâyeler ve müstakil beyitler olmak üzere Hz. Peygamber ile ilgili toplam 303 beyit tespit edilmiştir. Bu beyitlere genel anlamda bakıldığında öğüt beyitlerinin daha fazla olduğunu görülür.

2.1.2. Husrev ü Şirin

Fahrî'nin bilenen tek eseri 1367 yılında Aydınoglu İsa Bey'in ısrarı üzerine yazmış olduğu Husrev ü Şirin mesnevisidir. Bu eser Anadolu sahasında yazılan ilk Hüsrev ü Şirin olması bakımından önemlidir.¹⁴⁵ Fahrî Nizamî'nin eserini genişleterek tercüme etmiştir. Ayrıca Nizamî'nin mesnevisinde İran kültürünü yansıtan unsurları Türk kültürüne uyarlaması bakımından birebir tercüme değildir. Husrev ü Şirin mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili

¹⁴³ Nilgün Ateşli, "Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı ile Ali Şir Nevayî'nin Lisanü't-Tayr'ının Şekil ve Muhteva Özellikleri Açısından Karşılaştırılması", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2010, s. 9.

¹⁴⁴ Kemal Yavuz, 'Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, Kırşehir Valiliği Yayınları, C. I, 2007, s. XXXVII.

¹⁴⁵ Kartal, **Doğu'nun Uzun Hikâyesi: Türk Edebiyatında Mesnevi**, s. 287.

toplam 84 beyit vardır. Klasik mesnevi tertibine uygun olarak içinde na't bulunan bu eserde Hz. Peygamber'in dine daveti çok dikkat çekicidir.

2.1.3. Varka ve Gülşâh

Yûsuf Meddah'ın en tanınmış eseri Varka ve Gülşâh mesnevisidir. Beni Şeybe kabilesinin reislerinden Hümmam ve Hilal'in çocuklarının arasında geçen aşkı ve kahramanlığı konu edinir. 1342-1343 yıllarında yazılmıştır. Varka ve Gülşâh ilk deha İran edebiyatında Gazneli Mahmûd zamanında nazmedilmiştir.¹⁴⁶ Yûsuf Meddah'ın Varka ve Gülşâh'ı bu eserin telif-i tercümesidir. Varka ve Gülşâh mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili olarak 63 beyit bulunmaktadır. Bu beyitlerin büyük bir çoğunluğunda Hz. Peygamber'in duası ile iki insanı diriltme mucizesi anlatılmaktadır.

2.1.4. Camasb-nâme Tercümesi

Asıl kaynağı Farsça olan camasb-nâmelerin Türk edebiyatındaki ilk tercümesini Ahmed-i Dai yapmıştır. 14. Yüzyılın sonlarında Nasîrüddîn-i Tûsî'nin 30 beyitten oluşan eserini genişleterek Türkçe'ye çevirmiştir. Danyal peygamberin oğlu Camasb'ın yıldızların hareketlerine bakarak yaptığı çıkarımları anlatan eserde Hz. Peygamber ile ilgili 4 beyit vardır. Bu beyitlerden ikisi Hz. Peygamber'e selam; biri Hz. Peygamber'in soyundan gelecek bir kişiyi biri ise eserin yazım tarihini belirtir.

2.1.5. Gazavât-ı Bahr-ı Umman ve Sanduk/ Cumhûr -nâme

14. yüzyılda Dursun Fakih tarafından yazılmış olan Cumhûr nâme ya da Gazavât-ı Bahr-ı Umman ve Sanduk mesnevisi dini-destani hüviyette olup Hz. Ali gazavât-nâmeleri türündedir. Eserin yazılış tarihi belli değildir. Yaşanmış bir hadise üzerine kurulmuş olan mesnevi sonradan eklenen beyitlerle birlikte 1473 beyittir ve 5 bölümden oluşmaktadır.¹⁴⁷ Hz. Peygamber mescitte otururken yanına gelen Abdullah isimli bir gencin başından geçenleri anlatması üzerine Hz. Ali'nin Umman şehrinin padişahı Cumhûr ve sandıktaki cin ile savaşını anlatır. Mesnevinin birinci bölümünde Hz. Peygamber'e genişçe yer verilmektedir. Ayrıca savaşa

¹⁴⁶ Hasan Aksoy, "Yûsuf Meddah", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, C. XXXIV, 2013, s. 19.

¹⁴⁷ Bölümler ve geniş özet için bkz. Neslihan Yazıcı, "Tursun Fakî'nin Cumhûr-nâme Adlı Eserinin Metni ve İncelenmesi", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2005, s. 24-35.

giden gaziler için Hz. Peygamber'in sık sık dua ettiğini ve Cebrail'den aldığı havadisleri onlara bildirdiğini görürüz. Hz. Peygamber ile ilgili toplam 569 beyit vardır.

2.2. BEYİTLERDE HZ. PEYGAMBER

2.2.1. Övgü ve Niyaz

2.2.1.1. Mantıku't-Tayr

Mantıku't-Tayr eserinde Gülşehri hem müstakil hikâyeler ile hem de hikâye sonunda, başında veya hikâye ortasında Hz. Peygamber'i övmüştür. Hikâye sonunda genel olarak Hz. Peygamber'in sözünün mutluluk verdiği, en üstün kelimeler olduğu söylenmiştir. Dünyada Hz. Peygamber'in dininin baki kalacağı, Gülşehri'nin yazmış olduğu bu kitabın Hz. Peygamber'in ihsanı ile bütün manaların üzerindeki örtüyü kaldıracağını dile getirmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in bütün canlıların canından daha üstün olduğu ondan az aşağıda saygı ile azim sahiplerinin, enbiyanın, evliyanın canının geldiğini söylemiştir. Evliyalardan sonra ise ariflerin canı gelir. Ondandır az aşağı can mutluluğuna ermiş olan zahiddir. Hz. Peygamber'in getirmiş olduğu delillere saygı gösteren kullar zahidden sonraki tabakadır. Onlardan sonra ise mü'minin canı yüce sayılmıştır. Şu dokuz topluluğun canı temiz kılınmıştır. Bunların dışında kalanların canı ise temiz değildir.¹⁴⁸

2229. Halk sözi artuğı yalan-durur

Mustafâ'nun kavli âbâdân-durur

3894. Kamu cândan yig Muhammed cânidur

Kim dükeli cânlarun sultâmidur

3904. Lutf ilinden Mustafâ cânı gelür

Peyrevi Gülşehri'nün cânı olur

4027. Kimse ol şarda ki devri durmadı

Mustafâ'dan yig dükânın kurmadı

4436. Mustafâ'nun himmetinde bu kitâb

¹⁴⁸Yavuz, 'Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 332, 578, 598, 658.

Açdı her ma'nî yüzinden yüz hicâb

Hikâye ortasında geçen beyitlerde ise son gelen dinin diğer dinlerden daha önde olduğunu, Muhammed'in en üstün dinin güzel esaslarını, gönül yakan zikirlerini getirdiğini söylemiştir. O din öyle bir dindir ki Allah katında kabul edilmiştir. Bu beyitte Alî İmrân Suresi'nin 19. Ayetinin başındaki 'Allah katında din İslâmdır.' ibaresine iktibas yapılmıştır. Nebilerin en üstününün Hz. Peygamber olduğu, bunu delillerin kanıtladığını ayrıca Hz. Peygamber'in sözleri ve hareketleri ile dini en açık şekilde gösterdiğini söylemiştir.¹⁴⁹

3994. Ol Muhammed'dür ki yigrek dîn kodı

Hûb esâs u dil-firîb âyin kodı

4000. Zîra yigligi Muhammed bî-gümân

Kavl u fi'liyle kılur dîni 'ayân

2.2.1.2. Hüsrev ü Şirin

Hüsrev ü Şirîn, klasik mesnevi tertibine uygun olarak Allah övgüsü ile başlamıştır. Allah övgüsünün ardından 92-122. beyitlerde Hz. Peygamber için bir na't yazılmıştır: O cihânın övünç sebebi Muhammed'e zavallı Fahri kul, köledir. Bütün yaratılmışlar onun toprağıdır; onun özü ise nurdur. Vücudu âlemlere rahmettir. Vefâ meydanının başkumandanı odur; peygamberlik bağının gülü odur. Erkek ve kadınların umudu, düşkün kişilerin şefaatchisi odur. Allah'ın hazinesinin kapısını açan, o hazinenin kilidi, seher vakti bahçesine fesleğen saçan, âlemin gözüne sürmedir. Peygamberlik onun getirdiği din ile yenilik buldu, ona uyanların aklı kuvvet buldu. Kendisi Mahmûd iken Mes'ud olmuş, Allah ona zafer kılıcını verdi bu yüzden onu anan kişiler saadet bulur. Gül ona sarı, yeşil kaftan oldu, rüzgâr ise onun başına amber kokan başörtü oldu. Ayakkabıları arşın başına tac oldu. O hem vahiy sahibi hem de mi'rac sırrına sahip olandır. Ebûbekir'e kırmızı gül Ebû Cehil'e diken oldu. Felekler onun aşkı için yaratıldı. Adı Ahmed, Mahmûd, Muhammed'dir; onun ümmeti ateşten azat edilmiştir. Ümmeti dilinden düşmezdi. Deniz baştanbaşa karanlık; balıklar o denizde kâtip, yeryüzündeki bitkiler kâğıt olup yazsalar bile onun övgüsünü yazmakta aciz kalırlardı. Ben aciz kulun dili tutulup lâl oldu; nasıl o âlemin övünç kaynağı, devlet sahibi, şefaatchisine övgü yazayım. Allah'tan onun ruhuna binlerce selam olsun.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Yavuz, 'Gülşehrin'nin Mantku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 594.

¹⁵⁰ Özlem Güneş, "Fahri'nin Husrev u Şirîn'i (Metin ve Tahlil), Nizâmî ve Şeyhî'nin Eserleriyle Karşılaştırılması", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, 2010, s. 316-318.

92. Muhammed kim cihân fahrîdur ol şâh
Kemîne kul ana Fahrî'dür ol şâh
93. Anun toprağıdur hep yaradılmış
Arı cânına Hakdan yüz bin alkış
94. Gözi açuk ırâğına özi nûr
Bulur andan uyanuklar gözi nûr
95. Vücûdı rahmeten lil-'âlemîndür
Berîdi Tanrıdan rûh'ul-emîndür
96. Çırâğın gözlinün nûrlanduran ol
Oda küfr ü dalâlet yanduran ol
97. Vefâ meydânının sâlârı oldu
Nübüvvet bâğının gülzârı oldu
98. Ümîdi irkeğün hem dişinün ol
Şefa'atçısı düşmiş kişinün ol
99. Sehergâh bâğına reyhân saçan ol
Çalap genci kapusını açan ol
100. Bu Âdem toprağına kîmiyâ ol
Dahı 'âlem gözine tûtiyâ ol
101. Yazuklu ümmetün dâyim ümîdi
Çalap genci kapusımın kilîdi
102. Yinilik buldı şer'inden nübüvvet
Ana uymakdan oldu 'akla kuvvet
103. Sözi tatlu-y-ıdı geh gâhi hûnrîz
Kilîdiydi dili gâh gâh kılıç tîz
104. Ayâza hâs çavı eyle tolmuş

- Özi Mahmûd iken Mes'ûd olmuş
105. Çalap nusret kılıcın virmiş ana
Bulur devlet kişi kim anı ana
106. Sevenler yüz suyına gül gibi şâd
Sevâdından cihânun servi âzâd
107. Güle hil'at buyurdı saru yeşil
Yile dülbend-i 'anber kıldı hâsıl
108. Anun na'leyni 'arşun farkına tâc
Özi vahy issi sâhib-sırr-u mi'râc
109. Halîl anun çerîsi hayletâş
Mesîh işigi çavuşları baş
110. Kamu gerden-keşe gerden-şiken ol
Külef Bû Bekre Bû Cehle diken ol
111. Felekde kıldı ayun hırkasın çâk
Anun 'ışkına yaradıldı eflâk
112. Muhammed Ahmed ü Mahmûd ana ad
Anun ümmetleridür otdan âzâd
113. Anun yidi denizce himmetiydi
Dilinde dâyim anun ümmetiydi
114. Deniz olursa ser-tâ-ser karalık
V'eger kâtib olursa cümle balık
115. Kalem olursa yiryüzi nebât
Yazanlar içseler âb-ı hayât
116. V'eger kâgıd olursa hep beyâbân
Yazarlarsa olunca haşr-ı ebdân

117. Biginden na'tınun yazmayalardı
Kalalar cümlesi yazmakda kâsır
118. Ben miskîn kim [bu] sûretde hayâlem
Hacâletden dilüm dutuldu lâlem
119. Nite na't idem ol fahr-ı cihâna
Şefi'ül-müznibîn sâhib-kırâna
120. Selâm olsun revânına Çalabdan
Hezârân âferîn cânına Rabdan
121. Benüm susuz anun 'ışkında gamnâk
Benüm suyumda ol yolında ben hâk
122. Tapu kılmakta geçdi çok taksîr
Ne çâre iy Nebîyullâh ne tedbîr

2.2.1.3. Varka ve Gülşâh

Varka ve Gülşâh mesnevisinde klasik mesnevi tertibine uygun olarak önce Allah övgüsü ardından Hz. Peygamber övgüsü yapılmıştır: Allah'ın verdiği binlerce kez şükürler olsun, Resûl'ün aşkına ise canımız feda olsun. Bizden Mustafâ'nın ruhuna günde yüz bin selam ulaşır. İki âlemin de övüncü seçilmiş olan ve sefa veren Mustafâ'dır. Bütün peygamberlerin seçilmiş, âlemin canını alan o ve onun nurudur. Eğer sen de o peygamberin ümmeti isen sevin. Günahkâr kullara şefaet etsin bize merhametten çok şefaet lütfu ve ihsanı ile şefaet etsin.¹⁵¹

7. Virdüğüne çok şükür yâ Rabbenâ
Cân fidâ olsun Resûlün 'ışkına
8. Günde bizden her dem iy Rabbü'l-enâm
Mustafânun rûhına yüz bin selâm
9. İki 'âlem fahrı illâ Mustafâ
Mustafâ vü müctebâ vü bâ-safâ

¹⁵¹ Kâzım Köktekin, **Yûsuf-ı Meddâh- Varka ve Gülşâh**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007, s. 121-122.

10. Ol-durur cümle nebîler serveri
Ümmetisen sevgil ol peygâmberi
11. Uşda anun ‘ışkıdur kût-ı revân
Nûrıludur kamu cümle cân-sitân
12. Biz günâh-kâra şefâ’at kılısar
Rahmetinden çok ‘inâyet kılısar

Ayrıca dört halife övgüsü yapılırken de Hz. Peygamber üzerinden övgü yapılmıştır. Sahabelerin hepsi uludur; onları sevmeyenler köpekten alçaktır. Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali hepsi peygamberin kudret elidir. Her birisi kudret kılıcını elinde tutan birer pehlivandır.¹⁵²

32. Hakkun ashâbları kamu uludur
Anları sevmeyen itden uludur
33. Bû Bekir siddîk ‘Ömer ‘Osmân ‘Alî
Kim bulardur Ahmedün kudret eli
34. Her biri[si] bunların bir pehlevân
Kudret elinde kılıç durur ‘ayân
35. Ol ki zâhir bildi islâmın dînini
Hem şefâ’at kılısar ana yarın
36. Oldur âhir hurşîd ü âhir zamân
Evvel oldur âhir oldur bî-gümân

2.2.2. Şefaât Dileği ve Salavat Talebi

2.2.2.1. Mantıku’t-Tayr

Gülşehri’nin müstakil beyitlerinde sıkça rastladığımız öğelerden biri Hz. Peygamber’e gönderilen selam ve salavattır. O hikâyelerinin başında, sonunda ve ortasında Hz. Peygamber’e selam eder ve şefaât diler. Şiir başında Resûl’e selam verdiği için yüz bin kelam ve şiirin ortaya çıktığını, Allah Resûl’üne sayısız selam etmek gerektiğini söyler. Biz her ere dua edelim siz de

¹⁵² Köktekin, *Yûsuf-ı Meddâh- Varka ve Gülşâh*, s. 124.

bu duaları Hz. Peygamber'e götürün. Allah'ı her daim üzerimizde hazır görelim, Mustafâ'nın cemiyetine erelim.¹⁵³

840. Çün Resûl'e biz viribirüz selâm
Nazma irür yüz kelâm u bin nizâm

1922. Biz dürûd eyleyiçek her bir ere
Siz tahiyât irürün Peygâmbere

2721. Üstümüzde Hakk'ı hâzır görelüm
Mustafâ cem'iyetine irelüm

Şiir ortasında Resûl'ün yolunun Hak yolu olduğunu ve onun dinine inandığını dile getirmiştir.¹⁵⁴

3230. Eydür anladum dahı ben kim Resûl
Hak-durur yolında vü kıldum kabûl

Şiir sonunda ise Tanrı'nın kudretini hatırlayıp Peygamber'i salavat ile memnun etmesini, Tanrı'nın ihsanının, rahmetinin Peygamber'in üzerinde olmasını diler.¹⁵⁵

754. Tanrı'nun kudretlerin yâd eyledi
Mustafâ'nun cânını şâd eyledi

1099. Tanrı zikrin sıdk-ıla yâd iderüz
Mustafâ'nun cânını şâd iderüz

1294. Âferin bir Tanrı'nun ihsanına
Rahmet-i Hak Mustafâ'nun cânına

2.2.2.2. Varka ve Gülşâh

Yûsuf-ı Meddah Varka ve Gülşâh hikâyesini anlatmaya başlamadan önce ve hikâyenin bitiminde Hz. Peygamber'e salavat verme dileğindedir. Eğer Hz. Peygamber'e salavat verirsen

¹⁵³ Yavuz, 'Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 126, 286, 406.

¹⁵⁴ Yavuz, 'Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 480.

¹⁵⁵ Yavuz, 'Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 112, 164, 194.

sana bir hikâye anlatırım ve Hz. Peygamber'in mucizesini anlarsın. Ayrıca hikâyenin başındaki övgü bölümü şefaât ile karışıkır.¹⁵⁶

13. Vir salâvât eydeyim bir dâstân
Gör ne mu'ciz gösterür fahr-ı cihân

1743. Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Mustafânun rûhına vir salâvât

2.2.2.3. Camasb-nâme Tercümesi

Ahmed-i Dai'nin Camasb-nâme Tercümesi'nde beyit iki kez tekrar edilip Hz. Peygamber'e binlerce dua ve selam gönderip ondan şefaât istenmiştir.¹⁵⁷

65. Hezârân dürûd u hezârân selâm
Nebî ravzasına 'aleyhi's-selâm

73. Hezârân dürûd u hezârân selâm
Nebî ravzasına 'aleyhi's-selâm

2.2.2.4. Cumhûr-nâme

Cumhûr-nâme'nin her meclisin başında Hz. Peygamber için salavat istenmiştir çünkü o insanların en övülmüşüdür. Ayrıca Hz. Ali, Hz. Peygamber'e elçi gönderdiğinde ona ve ashabına selam söylemiştir. Mesnevinin sonunda da Hz. Peygamber'e salavat istenmiştir.¹⁵⁸

821. Vir salavât dinlenelüm bir nefes
Cân kuşına zîra kim tendür kafes

1455. Rûhına olsun salavât ü selâm
Ol Resûldür k'ol durur Fahrü'l-Enâm

1471. Bir 'acâyib kıssayı kıldum tamâm
Vir salavât Mustafâ'ya ve's-selâm

¹⁵⁶ Köktekin, *Yûsuf-ı Meddâh- Varka ve Gülşâh*, s. 122, 295.

¹⁵⁷ Kâzım Köktekin, "Ahmed-i Dai'nin Camasb-nâme Tercümesi ve Dili", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1999, S:13, s. 37.

¹⁵⁸ Yazıcı, "Tursun Fakı'nın Cumhûr-nâme Adlı Eserinin Metni ve İncelenmesi", s. 269, 447, 451.

2.2.3. Hz. Peygamber'in Sözlere

2.2.3.1. Mantıku't-Tayr

Mantıku't-Tayr eserinde hikâyeler içerisinde hadislerinden örnek verilir. İncelememiz sonucunda 2 hadise rastlanmıştır. 65. Beyit ve 3675. Beyitlerde geçen bu hadislerin birinde yola yoldaş ile gitmek diğesinde ise tevekkül vurgulanmıştır.¹⁵⁹

65. Kim Resûl eydür ki her yola refik

Bulunuz kim sehl ola size tarîk

3675 Kim Resûl eydür tevekkül kıl dahı

Deve dizin bağlamagı bil dahı

2.2.4. Hz. Peygamber'in İnsanlara Nasihati

2.2.4.1. Mantıku't-Tayr

Mantıku't-Tayr mesnevisinde genel olarak hikâyeler üzerinden öğüt verilmiştir fakat kimi beyitlerde öğütlere rastlanmıştır. Bu öğütler genel olarak hikâyelerin başı, sonu ve ortasında yer verilmiştir. Hikâye başında sıradan işlerin içinde fayda olmadığı, iddiacıların sözlerinden sakınmak gerektiği ve Hz. Peygamber'in sözüne, getirdiği ayetlere, onun topluluğuna inanmayı öğütlemiştir.¹⁶⁰

5. Degme fi'lün yokdur içinde amân

Mustafâ kavlına inangıl hemân

2234. Tanrı peygâmbere didügin öğrenün

Müdde'îler sözlerinden yigrenün

2722. Niçe def ü nây-ıla inleyelüm

Âyet ü ahbâr ünin dinleyelüm

Hikâyenin sonunda ise yalanı tatlı bir helva gibi yiyen çok olur fakat dünyada gerçeği söyleyen Mustafâ'dır. Olur olmaz işten huzur ve aman isteme, Hz. Peygamber'in yolunu tut.

¹⁵⁹ Yavuz, 'Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 10, 568.

¹⁶⁰ Yavuz, 'Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 2, 334, 406.

Kötü işe tövbe et, mübtedilerin sözünü işitme, Mustafâ'nın yolunu tercih et onun topluluğundan kopma. Her kim Mustafâ'ya inanırsa insandır, kalanı ise şeytan ve cindir diye Hz. Peygamber yolunu tutmayı öğütlemiştir.¹⁶¹

2351. Yalanı halvâ gibi vardur yiyen

Mustafâ'dur dünyada gerçek diyen

3286. Degme işde isteme emn ü emân

Mustafâ buydugını dutgıl hemân

3614. Yavuz işden tevbe kıl iy nâmdâr

Mustafâ yolını eyle ihtiyâr

4066. Mübtedî'lerün sözün işitmegil

Mustafâ cem'iyetinden gitmegil

4393. Mustafâ'dur âdemî vü her kim ol

Ana uydı vü kalanı dîv u gûl

4394. Dîv esâsın dünyada dehrî dutar

Mustafâ yolını Gülşehrî dutar

Uyurken Ağzına Yılan Akan Adam İle Onu Görüp Uyandıran Atlının Hikâyesi'nde (Dâsitân-ı Ân Süvârî Ki Merdî-Râ Hufte Dîd ü Mârî Be Dehen Fürû' Refte ve Bîdâr Kerdenes) bir süvari yolda giderken ağaç dibinde uyuyan ve ağzına yılan giren bir kişi görür. Atlı hemen adama yaklaşır ve onu uyandırıp sopa ile vurur. Sonra oradaki çürük elmaları yemesini ister. Adam elmayı korkudan yer. Süvari iyice yemesini ister ve adam itiraz eder, münakaşa etmeye başlarlar ve çatlayıncaya kadar yediğini daha fazla yiyemeyeceğini söyler. Süvari yine yemesini ister, adam kaçır; süvari kovalarken adam eteğine basar ve kasmaya başlar. Boğazından yılan iner. Adam karnında yılan olduğunu anlar ve süvariye teşekkür eder. Eğer onu uyandırıp yılan olduğunu söyleseydi adam korkudan bıçak ile karnını yırtardı. Önce süvariye düşman sanmıştır sonra onun dost olduğunu anlamıştır. Süvariye Hızır diye sarılır. Süvari ona o yılanın nefsi,

¹⁶¹ Yavuz, 'Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 340, 482, 604, 652.

atlının ise güvenilir Mustafâ olduğunu söylemiştir. Mustafâ'nın öğüdünü dinleyip gaflet uykusundan uyanması gerektiğini, Mustafâ'nın gören göz için her şeyi gösterdiğini öğütler.¹⁶²

2487. Ol ilan nefsün uyur gafletde sen

Ol süvârî Mustafâ-yı mü'temen

2488. Mustafâ öğüdine girür-isen

Ne ki göstermiş-durur görür-isen

2.2.4.2. Hüsrev ü Şîrin

Fahri, Hüsrev u Şîrîn mesnevisinde cihânda daimî biri kalacak olsaydı bu Hz. Muhammed olurdu, cihânda ömrünü iyilik ile sarf et, gideceğin yere iyi bir isim ile git diye öğüt verilmiştir.¹⁶³

926. Cihânda kimse ger kalsa muhalled

Kala-y-ıdı cihân fahrı Muhammed

927. Cihânda eylüg-ile 'ömri sarf it

Gidicek bâri bir key ad-ıla git

2.2.4.3. Varka ve Gülşâh

Yûsuf Meddah, Varka ve Gülşâh mesnevisinde Hz. Peygamber'in yüzünü görmeyi talep eden kimsenin yapması gerekenin evliya yolunu tutmak olduğunu öğütlemiştir.¹⁶⁴

1728. Gel dilersen Mustafânun yüzini

Göresin tut evliyânun sözünü

2.2.4.4. Cumhûr-nâme

Cumhûr-nâme de ara ara insanlara nasihatler verilmiştir. Sıkıntıya düştüğün zaman Peygamber'e salavat getirirsen Allah seni kurtarır. Resûl'ün mucizeleri sınırsızdır. Himmetini, Allah katındaki duasını ve duasının kuvvetinin nasıl olduğunu anla. Savaşın mükafatını

¹⁶²Yavuz, 'Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 370.

¹⁶³Güneş, "Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'i (Metin ve Tahlil), Nizâmî ve Şeyhî'nin Eserleriyle Karşılaştırılması", s. 387.

¹⁶⁴Köktekin, Yûsuf-ı Meddâh- Varka ve Gülşâh, s. 294.

kazanmak istiyorsan yaşamını ibadet ve iman ile süsle ki Allah sana yardım etsin. Ben Mustafâ'nın din yolunu açıkladım oku ve anla.¹⁶⁵

762. Bur deminde Tanrı seni kurtara
Kim salavat viresin Peygâmbere

1464. Hâsıl olsun dir isen müzd-i kazâ
Tâ'at ü tevfiik ile cânun beze

1465. Tâ'atünden hem halâvet bulasın
Hem Muhammed'den şefâ'at bulasın

1466. Vir salavât Mustafâ'nun cânına
İki 'âlem şâhınun sultânına

1467. Mustafâ'nun mu'cizâtı bî-hisâb
Yazar isem yitmeye kamu kitâb

1468. Dîn yolını Mustafâ kıldı 'ayân
Kim sana şerh eyledüm bellü beyân

2.2.5. Hz. Peygamber'in Vasıfları

2.2.5.1. Mantıku't-Tayr

Mantıku't-Tayr mesnevisinde Hz. Peygamber'e olan iman ile alakalı beyitler de bulunmaktadır. Bu beyitlerde genel olarak Hz. Peygamber'in peygamberlik vasfına ve getirdiği dine vurgu yapılmıştır. Muhammed ümmetinin işi onun getirdiği ayet ve haberlere göre davranmaktır. Hak yolunda itikadı dürüsttür. Resûl'ün söylediklerinin hepsi Hak'tandır. Lutf ülkesinde ilk önce Mustafâ'nın canı vardır sonra Gülşehrî'nin canı gelir.¹⁶⁶

1428. Çün Muhammed milletidür kişümüz
Âyet ü ahbâr-ıladur işümüz

¹⁶⁵ Yazıcı, "Tursun Fakı'nın Cumhûr-nâme Adlı Eserinin Metni ve İncelenmesi", s. 253,447,449.

¹⁶⁶ Yavuz, 'Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 212, 278, 474, 480,516, 578-580.

1872. Ne ki bana Tanrı'dan söylediler
Yâ Resûl'ından beyân eylediler
3109. Ol-durur bu dâsitânda kîl-u-kâl
Kim Muhammed Hak'dan eyledi su'âl
3230. Eydür anladum dahı ben kim Resûl
Hak-durur yolında vü kıldum kabûl
3479. Âdem ü İblîs hâlini görün
Kalan ahvâli Muhammed'den sorun
3480. Her kim anun şer'ine mahrem degül
Dîv ad ur ana kim ol âdem degül
3904. Lutf ilinden Mustafâ cânı gelür
Peyrevi Gülşehri'nün cânı olur
3905. Dokuzınçı gök Muhammed cenneti
Oldı kim Rıdvân ola hem-sohbeti

2.2.5.2. Varka ve Gülşâh

Yûsuf-ı Meddâh Varka ve Gülşâh hikâyesine başlamadan önce hikâyenin Hz. Peygamber zamanında geçtiğini dile getirmiştir. Burada Hz. Peygamber'in peygamberlik dönemi dikkat çekmektedir.¹⁶⁷

14. Mustafâ devrinde bir kavmün adı
Zâhir İbn-i Hâyy Benî geybe-idi

2.2.5.3. Camasb-nâme Tercümesi

Camasb-nâme Tercümesi mesnevisinin 51. beyitinde Hz. Peygamber soyundan adalet ve doğruluk sahibi bir kişinin geleceğinden haber verilmiştir. Ayrıca eserin yazılma tarihi verilirken nebi hicretinden 773 yıl geçti denmiş ve eserin yazım tarihi açıklanmıştır.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Köktekin, *Yûsuf-ı Meddâh- Varka ve Gülşâh*, s. 122.

¹⁶⁸ Köktekin, "Ahmed-i Dai'nin Camasb-nâme Tercümesi ve Dili", s. 36.

51. Resûlün suyından çıka bir kişi

Ola ‘adl ü dâdile ihsân işi

2.2.5.4. Cumhûr-nâme

Cumhûr-nâme mesnevisinde kafir halka Allah’a ve Peygamber’e iman etmeleri söylenmiştir. Allah birdir, bizi buraya gönderen Hz. Muhammed’dir. Muhammed ise onun Resûlüdür.¹⁶⁹

896. Tengri birdür dînümüz İslâm dîni

Ol Muhammed Mekke’den saldı beni

899. ‘Alî eydür ya kızum bilgil usûl

Tengri bir durur Muhammed hem Resûl

900. Kız da “Lâ ilâhe illa’l-lah” didi

Hem “Muhammedü’r Resûlu’l-lah” didi

2.3. MÜNFERİT HİKÂYELERDE HZ. PEYGAMBER

2.3.1. Eserin Kahramanları Arasında Hz. Peygamber

2.3.1.1. Mantıku’t-Tayr

Mantıku’t-Tayr mesnevisinin 78-241. beyitlerinde yer alan *Muhammed Mustafâ’nın – selam onun üzerine olsun-Hikâyesi (Dâstân-ı Muhammed Mustafâ ‘Aleyhi’s-selâtu ve’s-selâm)* Hz. Peygamber’in ilk tebliğ dönemine denk gelen bir hikâyedir. Âlem adeta kalıp, o ise âlemin canıydı. Dinin ona hâsıl olduğunu din dışında kalan şeylerin ise batıl olduğunu söyler. Dünya üzerinde her ne kadar millet varsa hepsi yalan ebedi ve kalıcı olan Hz. Peygamber’in getirdiği dindir. Putların yıkılıp demirciye satılmasını puta tapanın başını kesip yaptığı putun boynuna asmak gerektiğini söyler. Halk bu sözleri üzerine Hz. Peygamber’in deli olduğunu düşünür. Yanına gidenlerin çoğu ‘Ey çocuk senin aklın yok mu? Ya da Ey yetim! Aklını başına al.’ diye nasihatle bulunurlar sonra ‘Ebûtalib’in hürmetine sana dokunmuyoruz. Sadece biz değil bütün âlem puta tapar.’ derler. Hz. Peygamber’e dünyada giyecek bir kıyafeti, yiyecek bir öğün ekmeğinin bile olmadığını, görünen Tanrılarını bırakıp görünmeyen bir Tanrıya tapmayacaklarını da söylerler. Bu sözleri ile kendi canına kastettiğini, bey işitirse onun tozunu çıkaracağını da söylemişlerdir. Fakat Resûl bunların sözünü duyunca benim yanımda sultan

¹⁶⁹Yazıcı, “Tursun Fakı’nın Cumhûr-nâme Adlı Eserinin Metni ve İncelenmesi”, s. 289, 291.

sadece padişah bekçisi olur. Çünkü benim tacımın şöhreti ortaya çıktığında nice padişahların tahtı sallanıp yıkılacak nice beyler benim kapımda kul olacak der. Sizin beyiniz benim sözümü dinleyip beni işitmezse hem sizi hem onu öldürürüm. Gece gün doğmadan gidin beyinize size söylediklerimi söyleyin der. Bunu duyan münafıklar çölde bir bey olduğunu ve bu beyin milletine inandığını hatırlar, bu sözü işitince bu yetimin başını vuracağını düşünürler. Bu bey Arap atına binip atlas kumaş giyen Safvan'dır. Mekke halkı toplaşıp onun yanına giderler ve kendi dinleri için feryat figan ağlayıp sızlarlar. Mekke'de bir oğlan var ağzını açtığı anda üzerimize adeta ateş saçar; onun sözlerinden ne Hübel ve Menât ne de Uzzâ ve Lât kurtulabilir. Bizim putlarımızın yüreğini parça parça edip yaraladı. Milletin batıda olduğunu söyledi. Onun cadı/büyücü olduğunu düşünürüz. O cadılığı ile eline aldığı taşları söyletir, örümceği kapısına bekçi etmiştir. Onun karşısında ne yapacağımızı şaşırıp kaldık. Eğer sen bu sözleri duymazdan gelirsen kısa zamanda halk ona uyar. Safvan bu sözleri duyunca kızar acaba o oğlan deli midir diye sorar. Ebûleheb hayır o akıllıdır diye cevap verir. Safvan acaba malı mülkü mü ona bu sözleri söyletir deyince; Ebûleheb o aba giyer der. Dünyada harcayacak ne iki kuruş parası ne yiyecek bir lokma ekmeği vardır. Bu görünen Tanrıları koyup da onun görünmeyen Tanrılarına kim uysun der. Bey iyice sinirlenip ellerini ovuşturup dayandığı yerden kalkıp atına atlar kılıcını kuşanır. Hışım la onu gösterin sözlerini de onu da ikiye böleyim, kendi putlarını hiçe sayıp onun yoluna gidenleri de ikiye böleyim der. Mekke kavmi ona Mustafâ'yı göstermek için harem yoluna doğru ilerler. Bakarlar ki Mustafâ bir mezara varmıştır. Bey uzaktan onu görür ve Mekke halkına o kimdir diye sorar. Mekke halkı onun işi fesat çıkarmaktır diye cevap verir. Safvan bakıp şaşar; sonra Mekke halkı körmüş, bu Süleyman onlar ise yılanmış. Ben bunun gibi bir insan görmedim, gözlerim onu birdenbire gördü ve sanki beni ateş gibi yaktı, onun nuru gönlümün çerağını uyandırdı der. Ebûleheb Safvan'ın bu hâlini ve onun avı olduğunu görünce; 'Ey Safvan! Sana onun sihri tesir etti, o senin gibi çok kişiyi yolundan çevirdi.' der. Safvan O cadı değil büyü yapmaz. Onun ayrı bir ilmi var. Muhakkak ki o Tanrıdan söz söyler Tanrı Peygamberine doğru yolu gösterir. Cadı yüzü böyle nurlu olmaz, cadılar onun bildiğini bilmez. Ben onu uzaktan gördüm ve o bir şey yapmadan vuruldum. Put ateşten kendini kurtaramaz ki bizi kurtarsın der. Mekke halkı kafasına çekiç yemiş gibidir. Safvan sözlerine devam eder; o bizi bu dünyaya yaratana davet eder, biz demir dokuduğumuzu sanırız Tanrı diye yalana inanırız der. Ebûlhakem, Safvan'a 'Ey ulu sana bir söz söyleyeceğim, sen elli yıldır puta taparsın şimdi nasıl putlar için bu lafları edersin. Sen onun yüzünde nur görürsün biz neden göremeyiz?' diye sorar. Safvan 'Ey Ebûcehil gözüm vardı lakin göremezdim, karanlıktan onun yanına gidemezdim. Güneş doğdu ve inci bana göründü. Senin gözün hala kör göremezsin. Muhammed beni hiç görmedi, hatta bana rüşvet de vermedi. Beni kâfirler arasında öv, milletini

terk edip putlarına söv demedi. Ben onu görünce onun herkese doğru yol gösterdiğini anladım. Onun ateş gibi gözleri görenleri yakar kör eder. Kör olanların gözünü açar. O kimin neye ihtiyacı varsa onu karşılar. Ben onu öldürmeye gelmişim, canına kıyacaktım fakat şimdi o benim canımı bağışlasın. Ölsem bile suçum yok çünkü artık kılıç tutmaya bile dermanım kalmadı der. Titreyerek atından iner ve Muhammed'in yanına yönelir. Safvan'ı böyle görünce Mekke halkının canına ateş düşer sonra Safvan 'Yâ Resûlallah hata ettim bilmeden seni avlamaya geldim. Ben senin avın oldum, artık dermanım kalmadı bir yere de gidemem.' der. Sonra başını ayağının altına koyup sana ve dinine inandım der. Hz. Peygamber de 'Git şehrinde otur, gönülden bana iman et. Müslümanlık yolunda kuvvete ihtiyacımız var. Şehrinde bizi bekle.' der. Safvan büyük bir neşe ile şehrine gitti. Münafıklar şaşırıp kaldı. Her biri başını taştan taşa vurdu. Ebûlhakem Safvan'ı gördükçe içi yandı, hiç neşesi kalmadı. Gülşehrî Safvan ve Hz. Peygamber'in hikâyesini burada bitirip hikâyenin son kısmında insanlara bu hikâye üzerinden şu öğütleri verir; ay aya, düşman düşmana, küfür küfüre ulaşır. Herkes neye yakınsa ona kavuşur. Ne gümüşü pula ne pulu gümüşe katarlar. Nereye gidersen git Mustafâ'nın eteğini bırakma. Mustafâ ile kalıp savaşa giderse gidesin, çünkü hangi yola gidersen git yoldaşın Muhammed olacak. Akıllı kişi yüz gûnahtan tövbe eder. En sonunda da bu destanı söyleyenin ahiret giysisini topladığını ve Gülşehrî'nin ağzından dökülenlerin mücevher olduğunu söyler. Bu hikâyede Hz. Peygamber'e gönülden bağlanan Safvan'ın iman ateşi ile yanışı anlatılmıştır.

170

Dâstân-ı Muhammed Mustafâ 'Aleyhi's- selâtu ve's-selâm

78. Hak ta'âlâya tevekkül eylerüz
Mustafâ'nun dâsitânın söylerüz
79. Ol cihânun fahrı vü halkun yigi
Âhiret sultânı vü dünyâ begi
80. Enbiyânun evliyânun serveri
İşid imdi kim nedür Peygâmberi
81. Ol zamânda kim Resûl oğlan-ıdı
Kamu 'âlem kâlib u ol cân-ıdı

¹⁷⁰ Yavuz, 'Gülşehrî'nin Mantku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 12-36.

82. Eydür-idi dîn bana hâsıl-durur
Yohsa ayrugı kamu bâtıl-durur
83. Hâricîler ili dutmış şâh kanı
Mülk-i 'inne'd-dîne 'inda'llâh kanı (3/19)
84. Her ne millet var-ısa yalan-durur
Dîn benüm-durur ki câvidân-durur
85. Bu kamu bütleri uşatmak gerek
İltüben demürçiye satmak gerek
86. Müdde'îler mülkine akın salısaruz
Kanda kim büthâne var yıkısaruz
87. Büt-perestün başını kesmek gerek
Kendü bütin boynına asmak gerek
88. Dünyayı bana uyanlar açısar
Yohsa ayrugı kılıçdan geçiser
89. Mü'mini îmanda yâr idiserüz
Ka'be'yi bütlerden arıdsaruz
90. Yini başlamış-ıdı dahı söze
Düşmedüg-idi henûz key ağıza
91. Halk anı delüye ururlar-ıdı
Sözini gülüp geçirürler-ıdı
92. Çün becid dutdı perîşân oldılar
Kamu şar halkı katına geldiler
93. Kimi eydür oğlan ussun yoh midur
Yohsa diri yöridüğün çok midur
94. Ussunı başuna dirşür iy yetîm

- Katı sözler çıkar agzundan ‘azîm
95. Biz Ebûtâlib’e hürmet kıluruz
Yohsa sana ne kılasın bilürüz
96. Biz degülüz yalunuz putlar tapan
Kamu ‘âlemdür putun nakşın öpen
97. Eyle dut kim bizüm ili yakasın
Pâdişâhlar-ıla nite çıkasın
98. Eyle san kim Mekke’yi kayd idesin
‘Âlemün halkın nite sayd idesin
99. Bir tonun yok dünyada kim geyesin
Etmegün yok bir öyün kim yiyesin
100. Bu görünür tanrıları kim koya
Vara vü ol gizlü Tanrı’ya uya
101. Sen yalunuz kamu ‘âlem dînini
Nite bâtil kılasın ‘aklun kanı
102. Bir yetîme bunça yüz bin pâdişâh
Kaçan uya vü hezârân bin sipâh
103. Dilüni dut başcugazun yitmesün
Agzun açma pâdişâh işitmesün
104. Kimsene söylemedügin söyleme
Kendü kendü cânuna kasd eyleme
105. Ger begümüz işidürse sözünü
Dopragundan çıkarısar tozunı
106. Çün Resûl işitdi bunlarun sözün
Cilve-y-ile ‘arza kıldı kendüzün

107. Kim benüm katumda sultân kim olur
Pâdişâh katında pâsvân kim olur
108. Çün benüm tâcumun âvâzı çıka
Niçe pâdişâhları tahtdan yıka
109. İy niçe begler ki bana kul ola
Niçe sultânlar ki tapuma gele
110. Tanrı'dan artuk ne kim var dünyede
Kamu gerek kim bana kullık ide
111. Begünüz benüm sözüm dutmaz-ısa
Ben buyurdugum işi itmez-ise
112. Kendüzini ben ana key bildürem
Sizi dahı anı dahı öldürem
113. Gün dogıcak gice aradan gider
Varun eydün göreyim bana n'ider
114. Çün işitdiler münâfıklar anı
Her birinün gevdeden gitdi canı
115. Var-ıdı bir beg beriyyede kim ol
Milletine nisbet ider-idi bol
116. İşidicek şöyle kimse sözünü
Urur-ıdı kılıca kendüzünü
117. Bir ta'assub millete kılur-ıdı
Kim eger öl dir-isen ölü-idi
118. Adı Safvân milletin bekleyiçi
Tâzi biniçi vü atlas geyiçi
119. Mekke kavmı kaması dirildiler

- Bir yire ol beg katına geldiler
120. Kendü dinlerine yarî kıldılar
Nâle vü feryâd u zârî kıldılar
121. Kim bir oğlan Mekke'de agzın açar
Söz yirine üstümüze od saçar
122. Ne Hübel kurtılır andan ne Menât
Kim azarlamaz ne 'Uzzâ vü ne Lât
123. Putlarımızun yüregın tagladı
Nârunûr anun elinden agladı
124. Zendûstâ'yı köyindürdi odı
Milletünüz kamu bâtıldur didi
125. Eyle câdû kim ayı iki yarar
Avçına taş avuçukların dürer
126. Câzulıg-ıla elinde söyledür
Bilmezüz kim def'i çâresi nedür
127. Ne begi koyam ne sizi dir bize
İy beg uş biz 'arza eyledük size
128. Kor-ısan kim ol bu sözleri diye
Az zamânda kamu halk ana uya
129. Ana karşı söyledi hüş sevsumâr
'Ankebût oldı evinde perde-dâr
130. Kimse yok kim bizi andan sormaduk
Millete bâtıl diyeni görmedük
131. Çün kim ol beg işidür bu sözleri
Kakımdan kan tolar hem gözleri

132. Eydür ol oğlan delü midür ‘aceb
Delü degül usludur dir Bûleheb
133. Eydür uslu putlara kanda söge
Ol hümâ yâ kendüzin nite öge
134. Mâlî mülki garra eylemiş anı
Bûleheb eydür ‘abâ-durur tonı
135. İki pulı yok cihânda sayası
Bir sokum etmegi yokdur yiyesi
136. Bir tonı yok dünyada kim geyesi
Etmegi yok bir öyün kim yiyesi
137. Bu görünür tanrıları kim koya
Vara görmediği Tanrı’ya uya
138. Sen yalunuz kamu ‘âlem dînini
Nite bâtl kılasm ‘aklun kanı
139. Ellerin ol beg eline urınur
Mesned üstinden at üstine binür
140. Kılıcın dartar anı kim bir bana
Gösterün kim dadını virem ana
141. Hışm-ıla anun sözinden tolayım
Kılıç-ıla anı iki böleyim
142. Kendü bütlerüme feryâd ireyim
Ana uyanları kamu kırayım
143. Mekke kavmı girdiler hurrem yola
Leşkeriyle beg dahı gelür bile
144. Mekke’nün çün yakınına geldiler

- Mekke yakın-ıdugını bildiler
145. Mustafâ bir sinleye varmış-ıdı
‘İbretine sinlerün durmuş-ıdı
146. Nâgeh irakdan anı ol beg görür
Âh ider atun başın çeker durur
147. Mekke kavmindan sorar kim ol kişi
Kim siz eydürsiz ki fâsiddür işi
148. Şol degül-ise ‘acebdür kim gezer
Üşde sinlerde vü ahvâlin düzer
149. Eytdiler oldur nite bildün anı
Kim sorarsın dôsta benzer düşmeni
150. Niçe kişiye sataşdun sormadun
Gördüğün şahsı muhâla urmadun
151. Bunı irakdan nite bildün ‘aceb
Kim kılursın böyle ta‘rîfin taleb
152. Çün görür Safvân ki bunlar kör-imiş
Bu Süleymân’dur bular bir mûr-imiş
153. Eydür andan berü kim açdum gözüm
Anladum kendü işümi kendüzüm
154. Ben bunun şeklinde âdem görmedüm
Buna benzer âdemîye irmedüm
155. Çünkü nâgeh gözlerüm gördi bunı
Eyle san kim oda yandurdı beni
156. Nûrı gönlümün çırâgın yandurur
Beni anun yolu dapa döndürür

157. Bûleheb çün gördi kim Safvân ana
Sayd oldı vü becid kaldı tana
158. Eydür iy Safvan çün sihrin ide
Çok senün gibiyi yoldan ilede
159. Çün görür Safvân ki hergiz Bûleheb
Kılmayısar Mustafâ dînin taleb
160. Eydür ol câzû degül ben bilürem
Hâlini yavlak teferrüc kıluram
161. Dünyada ne ‘ilm ola kim ben anı
Bilmedüm illâ bunun ‘ilmi kanı
162. Her fenün okı benüm kîşüm-durur
Sihr ü nâıncât hîd işüm-durur
163. Câzular görmişvenin ben dünyede
Kim tagı tagun katına ilede
164. İlla bu ol Tanrı’dan söyler kim ol
Gösterür peygâıberine togru yol
165. Câzu yüzi böyle nûrlu olmaya
Câzular bu bildüğini bilmeye
166. Ben henüz anı irakdan görürem
Nisbetin bunça gönülden ururam
167. Yakınına varur-ısam hîd benüm
‘İşk odında yana geıdemde canum
168. Büt nedür kim kimse Tanrı’yı koya
Vara bir cânsuz büte niçe uya
169. Bu ki bizden kamu oynı utısar

- Mu‘cizât-ıla cihânı dutısar
170. Büt çün oddan kendüzin kurtarmadı
Tokuyanların cezâsın virmedi
171. Ayrugı oddan niçe kurtarısar
Yâ ana uymayana burtarısar
172. Yüz çekiç her bir başına yidi
Birisi dögen kişiye ne didi
173. Bu cihân yaradana da‘vet kılur
Halk zîrâ Tanrı birligin bilür
174. Biz demürçi dokıduğun sanuruz
Tanrı diyü yalana inanuruz
175. Kendüyi eyleyene kimse söge
Vara kendü eyledüğünü öge
176. Tanrılık eyledüğün hûd ölmeye
Halkı yaradan olur-ısa revâ
177. Hâşa li’llâh kim dahı Safvân büte
Dapa yâ büt hükmini hergiz duta
178. Bu’l-hakem Safvân’a eydür iy ulu
Bir söz işit gör ne direm ben delü
179. Şimdiye degin nite bilmez-idün
Bu sözi vü fikrini kılmaz-ıdun
180. Kim bu cādûyı göricek anladun
Kişinün put tapdugını tanladun
181. Elli yıldur kim taparsın sen büte
Şimdi bütleri begenmezsın nite

182. Sen anun yüzinde gördün-ise nûr
Fitnesini sandun-ısa bî-fütûr
183. Ben anun yüzinde nite görmedüm
Ne var anun milletine girmedüm
184. Çün görür Safvân ki Bûcehl'ün gözi
Görimez kim bile dünden gündüzi
185. Eydür iy Bûcehl dünyâ karanu
Gice-y-idi ev bucagı dür tolu
186. Gerçi gözüm var-ıdı görmez-idüm
Karanudan ol yana varmaz-ıdum
187. Çün güneş togdı görindi dür bana
Sen ki gözsüzsün görünmedi sana
188. Gözlü ne kim gice yavıkulısar
Girü ırte olıcağaz bulısar
189. Gözsüzün kim derdi bî-dermân-durur
İrtesiyle gicesi yıksân-durur
190. Ben bir inçü gice düşürmiş-idüm
Karanuda terkini urmuş-ıdum
191. İrte çün oldı girü buldum anı
Kör ola her kim 'ayıblaya beni
192. Kimse şekker sanup agu yimeye
Yâ güneş aydın degüldür dimeye
193. Kimseye yalvarmaz altun kim beni
Sevünüz illâ gören sever anı
194. Bu Muhammed beni hergiz görmedi

- Yanılaban bana rişvet virmedi
195. Kim beni kâfirler arasında ög
Milletün terk eyle vü bütlere sög
196. Ben bunı göricek anladum kim ol
Kimseye göstermez illâ togru yol
197. Şem‘i gözleri görenler yandurur
Yohsa gözsüz yanarı söyündürür
198. Eyle dut gözsüz çerâgın yandura
Işığında bakuban neyi göre
199. Ben anı öldürmege gelmiş-idüm
Küllü cârı kasdını kılmış-ıdum
200. Şimdi kim gördüm yüzini dek benüm
Lutf kıl sun ol bağışlasun cânım
201. Ölür-isem dahı suçum kalmadı
Çün kılıç dutmaga gücüm kalmadı
202. Ditreyü Safvân iner atdan yire
‘Azm ider kim Mustafâ dapa vara
203. Mekke kavmı cânına çün od düşer
Kamusı Safvân’un üstine üşer
204. Kim senün bigi ulu beg turıcak
Bir gedânun tapusına varıcak
205. ‘Âlemîler işidüben ne diye
Yâ bizi kim âdemîlerden saya
206. Eyle kim senden ziyâna vardı iş
Sana giley itmesevüz yig-imiş

207. Eydür imdi ditremegüm giderün
Kaça kim gerek-ise alun virün
208. Yohsa ben andın yana varmaz-ısam
Tapusunda kul gibi durmaz-ısam
209. Yok-durur hergiz gümânım kim benüm
Kalmayısar gevdem içinde canım
210. Genüm-ile ben varur mıyam ana
Ol iledür beni kendüden yana
211. Vardı peygamber katına ditreyü
Yâ Resûlallah hatâ kıldum diyü
212. Bilmedüm geldüm seni sayd itmege
Saydun oldum kuvvetüm yok gitmege
213. Başını ayagı altında kodı
Sana vü dînüne inandum didi
214. Mustafâ eydür var ilünde otur
Gönlün içinde bana îmân getir
215. Çün Müsülmânlık yolu kuvvet duta
Bu oyunda kâfiri mü'min uta
216. Evvel ol beg kim Müsülmân olısar
Dîn içinde ehl-i îmân olısar
217. Sen olıgarsın gazâ sâzın düze
Var ilünde muntazır olgıl bize
218. Sevinü ili dapa Safvân gider
Görgil imdi ol münâfıklar n'ider
219. Kamusı hayrân kalurlar bu işe

- Her biri başın urur taşdan taşa
220. Çün kim îmân nûrî Safvân'da olur
Lâcerem Bulkâsım'ı görüp yanur
221. Bulhakem gönlinde çün yokdur safâ
Lâcerem görünmez ana Mustafâ
222. Namaz evvel ol kılından yigrenür
Andan ol namaz kılıcı osanur
223. Ne ki ol şahsun bahîl urdı adın
Anun-ıçun zekâtun bilmez dadın
224. Oruc ol şahsı degüldür görücü
Anun-ıçun dutmaz ol şahs orıcı
225. Mihr mihre ire kîn kîne gele
Küfr küfre vara dîn dîne gele
226. Hûr-ısan hûr ola uçmakda işün
Dîv-ısen dîv ola odta yoldaşun
227. Ne pulı hergiz gümüşe katalar
Ne gümüşi pul diyüben satalar
228. Güneşün yüzi bulaşmaya ise
Altun altuna karışa mis mise
229. Hoş-durur cennât-ı Firdevs-i berîn
İlla fihâ ni'me ecrü'l-âmilîn(3/136, 29/58)
230. Kaçarı varsam yig ola dimegil
Mustafâ etegin elden komagıl
231. Çün durasın Mustafâ-y-ıla bile
Fethe varur-ısa varasın bile

232. Ne yola vara ‘aceb ‘âkıl kişi
Kim Muhammed’den yig ola yoldaşı
233. Yüz günehten tevbe kıldı bir hakîm
Siz yuasirrûne ‘ale’l-hinsi’l-‘azîm(56/46)
234. Her yalanı nite gerçek sanavuz
Mustafâ’nun kavline inanavuz
235. Bu esâsı eylediler reh-nümûn
Sâyihune’r-râki‘une’s-sâcidûn(9/112)
236. Hem bu yola kıldılar hâsıl necât
Kânitâtün tâ’ibâtin ‘âbidât(66/5)
237. Dünyada bu dâsitâni söyleyen
Âhîret esbâbını cem‘eyleyen
238. Gör ne dürlü dökdi sözler kendüzi
Kim murassa‘ oldı Gülşehrî sözi
239. Degme ağız bilmeye sözün yatın
Cevherîler bile gevher kıymatın
240. Her biri elinde bir mühür dutar
‘Âleme dolar Gülşehrî satar
241. Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilât
Zulmet oldı cehl ‘ilm âb-ı hayât

795-815. beyitlerde yer alan *Hızır ve Hızır’ı Arkadaşlığa Kabul Etmeyen Velini Hikâyesi’nde (Dâstân-ı Hızır ve Ân Velî Ki Hızır-Râ Be-Refîkî Kabûl Ne-Kerd)* Hızır bir gün yolda giderken bir veli görür. Önce o kişiye sataşır ardından gittiği yolda ona yoldaş olmak ister. Veli Hızır’a dünyada huzurunun çok olmasını istiyorsan çok çalış, zulme düştüğünde ölümsüzlük suyunu iç, dünyayı terk etme, hesap gününe kadar ölme der. Sözlerine ben diliyorum ki canımı vereyim dünya huzuru ile ölümü değiştireyim. Dünyaya ne bakmak ne de yaşamak istiyorum. Ömrümün burada nihayete ermesini istiyorum diye sözlerine devam eder.

Sonra ‘Ey ünlü kişi, sen eğer Hızır’san ben kendimi Muhammet yoluna verdim. Dünyada sana dünya huzuru gerekiyorsa benim için olmaması daha önemlidir. Huzur istiyorsan huzura ermeden önce akıbeti öldürmelisin. Hızır ile ona yoldaş olmayı kabul etmeyen bir velinin hikâyesinin anlatıldığı bu şiirde veli yoldaş olarak Hızır’ı beğenmemiştir. Çünkü o kendisine tek yoldaş olarak Hz. Peygamber’in yolunu kabul etmiştir. Bu hikâyede Hz. Peygamber lafzen vardır. Hz. Peygamber’in rehberlik, peygamberlik yoluna vurgu yapılmıştır.¹⁷¹

Dâstân-ı Hızır ve Ân Velî Ki Hızır-râ Be-Refîkâ Kabûl Ne-kerd

795. Hızır bir yolda sataşdı bir ere
Kim gider bir yolda ol er bir şara
796. Gördi kim ol er erenlerden-durur
Bildi kim Hakk’a irenlerden-durur
797. Ol ki Deyyân sırrına dâ-nâ-y-ıdı
Çehresinde gün gibi peydâ-y-ıdı
798. Çün selâm viridi vü kıldı ihtirâm
Hızır eydür ol ere kim iy imâm
799. Bir iki gün bile sohbet kılalum
Degme sözün hadd ü resmin bilelüm
800. Yöreden nâ-mahremi koruyalum
Biribirümüz-ile yorıyalum
801. Ol er eydür sen hezârân cehd ide
Dirliğün çok olmag-ıçun dünyede
802. Zulmete düşdün nere kim geçesin
Âb-ı hayvân çeşmesinden içesin
803. Dünya görmek terkini kılmayasın
Haşr gününe degin ölmeyesin

¹⁷¹ Yavuz, ‘Gülşehri’nin Mantıku’t-Tayr’ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 118-122.

804. Ben dilerem kim ana cânım virem
Dirliğümi ölümüne degşürem
805. Dünyaya hîç istemezem kim bakam
'Ömr bünyâdın dilerem kim yıkam
806. Balsa-y-ıdum işbu dem öle-y-idüm
Andan ayru ben niçün ola-y-ıdum
807. Ölmek ansuz diri olmakdan delim
Yig-durur yüz 'illet ile iy hakîm
808. Çün dilemezsin ki hergiz ölesin
Sen kaçan benüm harîfüm olasın
809. Hızr-ısan sen dünyada iy nâmdâr
Ben Muhammed yolın itdüm ihtiyâr
810. Var Muhammed ümmetinde âdemî
Kim anun Hızr olımaya hemdemi
811. Dünya dirligi gerek-ise sana
Ansuz olmah yig dirilmekdin bana
812. Her kim ansuz diri kala 'âkıbet
Dirliğe irmeden öle 'âkıbet
813. Var kişi bu dünyada yol bulmaga
Kim begenmez Hızr'ı yoldaş olmaga
814. Anda kim Bûlkâsım u Kur'ân ola
Hızr u Mûsâ vâlih ü hayrân ola
815. Ahmed-ile revnaka geldi cihân
Ayrugından bir kelisâ var nişân

Gülşehrî'nin eserinde Hz. Peygamber'i ana kahraman olarak gördüğümüz bir diğer hikâye ise 3110-3160. beyitlerde yer alan *Ümmetin Günahlarını Saklaması İçin Mustafâ'nın* –

selam onun üzerine olsun- Allah'a Yalvarışı'dır (Münâcât-ı Mustafâ 'Aleyhisselâm Der Kitmân-ı Günâh-ı Ümmet) hikâyesidir. Bu hikâye başlıktan da anlaşılacağı gibi bir münâcât¹⁷² metnidir. Hz. Peygamber bir gün münacat edip Allah'a içindeki sırrını söyler. 'Ey Ganî! Bana ümmet olanın eksikliğini kimseye bildirme. Onların günahlarını sadece ben bileyim ve onlara şefaath edeyim.' der. Allah'a Teâla ise Hz. Peygamber'e 'Ey Resûllerin şahı! Sen kimse kimsenin halini bilip ümmetinin günahlarına gülmesini dilersen. Ben de ümmetinin günahını senin de bilmeni istemem. Sen onların günahını öğrenir ve suçlarını düşünürsen ümmetinden uzaklaşır onların bu günahlarına şaşır kalırsın. Ümmetini reddedip şefaath etmezsin. Bunların günahları aklını başından alır dünyada benim ümmetim var diyemezsin. Günahlarını bilmeyi iyilik sanırsın fakat günahlarını duyunca utanırsın. Bunca yıldır günah işlerler, ben ise onların günahlarını görür ve bilirim. Şimdi onlara bir iyilik edip günahlarını bağışlayayım. Ben onlardan hiçbirini terk etmedim, dergâhımdan kovmadım. Cehennem her kâfiri yakar asilerin gözündeki yaşları söndürür. Biz Hakîmiz, herkesin derdini bilir ona şifa oluruz. Ben asi olan kullarımın gözyaşını severim. Çünkü ne kadar günah işlerlerse işlesinler derinden bir ah onların günahının bedelini öder. Eğer onların günahını duyarsan onları terk edersin. Ben ise onlardan hiçbirini ateşe atmam. Her birinin beyliği şehri için benim rahmetim ise günahkâr kullarım içindir. Biri oruç tutar, biri namaz kılar lakin ben hepsinin ibadetini kabul etmem. Onlardan çok ibadet gelir fakat benim dergâhıma layık olmaz. Birçoğu ibadet eder fakat bu ibadetler onların canının ve teninin şükürdür. Bir kuluma yüz bin akçe veririm beş vakit namazı güçlkle görürüm. Onlar ibadet ettikçe ben ihsanda bulunurum. İbadet edene rahmet ederim etmeyeni asi bilirim. Dilersem günahkârı bağışlar dilemezsem ona belalar veririm. Dilersem asi olanı düzeltirim, dilersem düğünü yasa çeviririm. Dilersem zahidi günahkâr, günahkârı da zahit ederim. Bizim hükmümüz inci dolu bir denizdir. Herkesin kısmeti bir tanedir. Kulları biz yarattık dertlerini de biz biliriz; çünkü onların yolu er ya da geç bize ulaşır.' Diye cevap verir. Hikâyenin son iki beyitinde ise Gülşehrî Allah'tan kendisini de bağışlamasını ister.¹⁷³

Münâcât-ı Mustafâ 'Aleyhisselâm Der Kitmân-ı Günâh-ı Ümmet

3110. Mustafâ bir gün münâcât eyledi

¹⁷² Münâcât: Konusu Cenâb-ı Hakk'ı övme ve O'na yakarma olan manzumelere denir. Detaylı bilgi için bkz. Rıdvan Canım, **Divan Edebiyatında Türler**, İstanbul, Grafiker Yayınları, 2010; Mehmet Aça, Haluk Gökçalp, İsa Kocakaplan, **Tür ve Şekil Bilgisi**, İstanbul, Kesit Yayınları, 2011; Fahir İz, **Eski Türk Edebiyatında Nazım 1-2**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2000.

¹⁷³ Yavuz, 'Gülşehrî'nin Mantku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 454-470.

- Sırrını Hak hazretinde söyledi
3111. Kim bana ümmet olan yazugını
Kimseye bildürmegil hiç iy Ganî
3112. Yalunuz yazukların ben bileyim
Andan anlara şefâ'at kılayım
3113. Kimse bilmesün bular n'itdügini
Muttali' kılma ana illâ beni
3114. Kimse bunların günâhın bilmesün
Bunları yavlak melâmet kılmasun
3115. Ben bileyim ümmetüm yazugını
Kimseye bildürmegil sen iy Ganî
3116. Hak ta'âlâ eydür iy Şâh-ı rüsül
Pâsbân-ı bârgâh-ı emr-i kul
3117. Sen dilersin kim kimesne bilmeye
Ümmetün yazuklarına gülmeye
3118. Ben dilerem kim bunların yazugın
Sen dahı bilmeyesin hiç iy Emîn
3119. Yalunuz yazuklarını ben bilem
Kim girü kullaruma rahmet kılam
3120. Ben bileyim ümmetün yazugını
Kim girü bağışlayısaram anı
3121. Sen bunların yazugın bilür-isen
Suçlarının fikrini kılur-ısan
3122. Ümmetünden eyle bîzâr olasın
Kim yazuklarına hayrân kalasın

3123. Suçları ussun başundan ilede
Ümmetüm var dimeyesin dünyede
3124. Ümmetünden eyle münkir olasın
Kim şefâ'atdan teberrâ kılasın
3125. Sen bularun yazugını bilmeğe
Sabrun olmaya tahammül kılmaga
3126. Niçe kim bunlara eyelük sanasın
Biliçek yazukların utanasın
3127. Bunça yıldur kim bular yazuk kılur
Hazretüme ol yazuk ma'lûm olur
3128. Ben henûz anda ki bir lutf işleyem
Bunların yazukların bağışlayam
3129. Niçe kim yazuk kılurlar ben Ganî
Görerem girü bağışlaram anı
3130. Bularun bir lahza terkin urmadum
Birisini dergehümden sürmedüm
3131. Tamu kim her kâfiri köyindürür
Âsinün gözi yaşı söyindürür
3132. Ne kadar kim sen seversin anları
Yüz bin ança severem ben bunları
3133. Her kimün kim derdi varın bilürüz
Biz Hakîm'üz ana dermân kıluruz
3134. Kimi ayagın düzer kimi başın
Ben severem 'âsinün gözi yaşın
3135. Niçe gerek-ise kılsunlar günâh

- Dükelinün ücretin öder bir âh
3136. Sen eger yazukların işidesin
Kakıyuban ümmeti terk idesin
3137. Ben görüben birin oda yakmazam
Ümmetüni sana dahı çakmazam
3138. Her birinün begligi bir şar-ıçun
Rahmetüm benüm yazuklular-ıçun
3139. Ol yazuklu kim dutar yaşlu gözin
Yigdür ol erden kim öger kendüzin
3140. Ol ki yüz korku-y-ıla yazuk kılur
Kendüzin bir ‘âciz ü ‘âsî bilür
3141. Ol kişidin yig kim ol hôdbîn ola
Kendüzin görmeg ile tâ‘at kıla
3142. Çün degül bî-çâralıkda sâ‘atı
Tereye degmez katumda tâ‘atı
3143. Ol dutar orucı bu kılur namâz
Ben kamunun tâ‘atından bî-niyâz
3144. Âdemîden ne kadar tâ‘at gele
Kim benüm dergâhuma lâyık ola
3145. Niçe tâ‘at kıla tapu sanası
Kim ola cân u tenün şükrânesi
3146. Giceye degin bir ırgat bil deper
Gice bir akça alup yüz yer öper
3147. Kangı bir ihsânumun yitüreler
Tâ‘atını yirine getüreler

3148. Yüz bin akça bir kuluma virürem
Biş namâz andan güç-ile görürem
3149. Tâ‘at-ıla virür-istem ben ‘atâ
Bes bular yüz bin ‘azâbadur sezâ
3150. Fazl u bezlüm çok-durur u ben kerîm
Bahşîşüm câvîd ü ihsânüm kadîm
3151. Kime kim gerek-ise rahmet kılam
Kime gerekmez-ise ‘âsî bilem
3152. Diler-istem fâsıkı bağışlayam
Dilemez-istem belâlar işleyem
3153. Diler-istem ‘âsîyi hâs eyleyem
Dilemezsem düğünü yas eyleyem
3154. Diler-istem zâhidi fâsık kılam
Diler-istem fâsıkı zâhid bilem
3155. Hükümümüz pür gûher ü deryâ-durur
Her birinün kısmeti dâne-durur
3156. Pes bu ümmet hükmüne birikmedün
Sen Muhammed hem araya sıgmadun
3157. Biz yaratduk biz bilevüz kulları
Kim girü bizden yanadır yolları
3158. İy Gafûr u iy Halîm ü iy ‘Alîm
İy Şekûr u iy Kerîm ü iy Rahîm
3159. Rahmetün çok yine bir lutf işlegil
Yazugın Gülşehri'nün bağışlagıl
3160. Biz perişân-hâl ü sen perverdigâr

Biz günehlüler ü sen âmruzkâr

Rıdvân'dan İzinsiz, Sorgusuz Sualsiz, Hesapsız Kitapsız Cennete Girenlerin Hikâyesi'nde (Mesel Dâstân-ı Behiştîyân Ki Bî-hisâb u Kitâb u İcâzet-i Rıdvân Der Behişt Der Âmede) öncelikli olarak konu başında Hz. Peygamber'e övgü beyiti vardır. Hikâyede Rıdvân'dan izinsiz olarak cennete girmeye çalışan insanlar anlatılır. Rıdvân, kendisinden habersiz cennete gitmeye çalışanlara kim olduklarını sorar. Sonra dünyada peygamberlerinin kim olduğunu sormuştur. Onlarda Hz. Peygamber'in gerçek ümmeti olduklarını ve dünyada Hz. Peygamber'in söylediklerini yaptık. Bizi övmelerini istemedik aksine sövmeleri hoşumuza giderdi. Kimse bizi önemsemez, sözümüze itibar etmez. Bize su bile vermezler ve yüzümüzü görmekten iğrenirlerdi. Hiçbir zaman ah etmedik, Hak yolunda doğru bir şekilde yürüdük. Kendimiz için ne istediysek halk için de onu istedik. Kimsenin malına kastetmedik, arkasından gıybet edip kardeş eti yemedik. Hak bunların karşılığında bizi cennete koydu, lakin biz cenneti de istemedik. Bizim tek arzumuz Allah'ı görmektir dediler. Cennetin âmiri olan Rıdvân gördü ki bu insanlar has kullarmış, dünyadaki mahlaslarının ihsan olduğunu idrâk eder söylediklerini de yalnızca bu sırrı bilenler anlar. Rıdvân bunun üzerine 'Ey kendilerini terk edip, sureti koyup manaya gidenler! Cennet ve huriler size hediye. Uluların sahibi sultandır. Siz kapıyı Muhammed ile açarsınız. Size itaat etmek ise bize vaciptir.' der. Hikâyenin sonunda Gülşehri'de kendisine dua eder. Gülşehri'de bu kullar gibi kendisini bir kenara koyarsa cenneti ve Allah'ı görür. Hikâye içerisinde Hz. Peygamber lafzen vardır.¹⁷⁴

Mesel Dâstân-ı Behiştîyân Ki Bî-Hisâb u Kitâb u İcâzet Rıdvân Der Behişt Der Âmede

839. Tanrı adı sözümüzi anladur

Halka vü ma'nîlerini tanladur

840. Çün Resûl'e biz viribirüz selâm

Nazma irür yüz kelâm u bin nizâm

841. Dünyayı ol yig ki terk eyleyevüz

Âhîret bâzârını söyleyevüz

842. Eydelüm âzâd erenler sözünü

Şekkere karışduruban tuzunu

¹⁷⁴ Yavuz, 'Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 126-138.

843. Haşr güninde ki hakdur olısar
Her biri işledüğünü bulısar
844. Bir cemâ'at uçmak içinde revân
Gezer-iken degme bir yana devân
845. Gördi Rıdvân bunları kim her biri
Âdemîdür taşradan gelmiş çeri
846. Yüzlerinün pertevi 'arşa irer
Her biri bir ağaç almasın direr
847. Her biri bir âdemî kim yüz perî
Olmaga lâyıık bularun çâkeri
848. Ol biri kevser suyun buna saçar
Bu varur tesnîm havzından içer
849. Birisi hamr ırmagı câmın dutar
Biri süd ırmagını bala katar
850. Biri su ırmagina girür yüzer
Selsebîlün çeşmesi havzın düzer
851. Ol birisinün harfî anda hûr
Bu birisine şarâb olmuş tahûr
852. Ol biri güreş dutar gılmân-ıla
Ol biri işret ider vildân-ıla
853. Hûriler hayrân bularun yüzine
Çarh vâlih bunların ılduzına
854. Uçmak ehli bunların peyrevleri
Tûba ağacı dibinde evleri
855. Çün girür Rıdvân ki yüz bin sâz-ıla

- Bunlar uçmakda yörürler nâz-ıla
856. Eydür iş bunlar ‘aceb çün irdiler
Uçmaga kangı kapudan girdiler
857. Kapuçı benem buları görmedüm
Bir kapudan bunlara yol virmedüm
858. Kangı yoldan bunlar ırmış olalar
İy ‘aceb bunda vü girmiş olalar
859. Eytdi iy uçmakda gezen kişiler
Kim güneş gibi yüzünüz ışılar
860. Kangı kapudan girüben geldünüz
Uçmaga vü ni‘metini buldunuz
861. Bunlar eydür biz kapu ne görmedük
Kapu yolından behište girmedük
862. Eydür âhir kapuçı Rıdvân sizi
Gördi vü yol virdi size kendüzi
863. Bunlar eydür biz kapuçı görmedük
Bunda Rıdvân hükmi-y-ile girmedük
864. Eydür âhir cân alıçı cânunuz
Alıcak getürdünüz îmânunuz
865. Bunlar eydür cân alıçı almadı
Cânumuzı vü katına gelmedi
866. Eydür âhir dünyâdan çün gitdünüz
Gûr içinde ölüben çok yatdunuz
867. Bunlar eydür biz ölüm ne görmedük
Ölüben sinün içine girmedük

868. Eydür âhir Münkîr'i çün gördünüz
Hem Nekîrîn'ün cevabın virdünüz
869. Bunlar eydür biz Nekîr'e irmedük
Münkîr'ün dahı yüzini görmedük
870. Eydür âhir daşra mahşer günini
Görüben işitdünüz sûr ünini
871. Bunlar eydür mahşeri biz bilmezüz
Bunda sûr ünin işidüp gelmezüz
872. Eydür âhir çün sırâtı geçdünüz
Tamuyı görüp behište kaçdunuz
873. Bunlar eydür biz sırâta irmedük
Tamu var mı yok mı hergiz görmedük
874. Eydür âhir tartıluban geldünüz
Hem terâzûda vü cennet buldunuz
875. Bunlar eydür biz terâzû görmedük
Dartilup uçmak içine girmedük
876. Eydür âhir çün hisâbı virdünüz
Uçmaga andan gelüben girdünüz
877. Çün dürüst oldı hisâbunuz tamâm
Andan oldı yirünüz dârü's-selâm
878. Bunlar eydür kimsene bizden hisâb
Sormadı vü ne su'âl u ne cevâb
879. Eydür âhir işünüz çün sag-ıdı
Nâmenüz sag elünüzde agıdı
880. Bunlar eydür nâmeysi biz n'iderüz

- Nâmeler yazan katına giderüz
881. Çün görür Rıdvân ki bunların dili
Bir söz eydür ki hal olmaz müşkili
882. Eydür âhir işünüz nite-y-idi
Bunda gelmekden sebep bes ne-y-idi
883. Bunlar eydür dünyada yörür-iken
Yaramazı yöreden korur iken
884. Nâgehân her birümüz andı anı
Renc ü sayru kıldı vü soldı teni
885. Döşegi içinde çün yumdı gözin
Açıcak uçmakda buldı kendüzin
886. Bî-su'âl u bî-cevâb u bî-hisâb
Bî-kitab u bî-'anâ vü bî-'itâb
887. İşbu kamusun ki sorarsın bize
Görmedük irişdük işbunda size
888. Eydür âhir ne 'amel işler-idün
Dünyada vü ne söze başlar-ıdun
889. Kim size bu menzilet bağışladı
Hak ta'âla vü bu lutfi işledi
890. Dünyada peygamberünüz kim idi
Hak yolında rehberünüz kim idi
891. Yâr-ıla bâzârumuz mihr ü vefâ
Dünyada peygamberümüz Mustafâ
892. Anda kim yalan kılurlar hıdmeti
Biz dahı gerçek Muhammed ümmeti

893. Dilemez-idük ki bizi ögeler
Hoş gelür-idi ki bize sögeler
894. Kimse bizi göze getürmez-idi
Sözümüze i'tibâr itmez-idi
895. Ol kadar eskimiş-idi tonumuz
Kim buçuk pul degmez-idi onumuz
896. Kimse bardakdan bize su virmege
Yigrenürdi yüzümüzi görmege
897. Olmadı hîç anun-ıçun âhumuz
Kim yog-ıdı halk içinde kâhumuz
898. Kim bizi dögsedi yüz gam yir-idük
Hak bizi dögen elinde dir-idük
899. Bizden ol işlerde kim sordun-ıdı
Konşılar cümleçügi hoşnûd-ıdı
900. Ne 'amel kılup bu kadra irdünüz
Kankı safdan işbu sadra irdünüz
901. Bunlar eydür bizde belli bir 'amel
Yog-ıdı kim bulayıduk bir mahal
902. İlla yavlak hulkumuz eyü idi
Hak yolında kavlumuz togru idi
903. Kendümüze her ne kim diler idük
Halka dahı eyle duş biler-idük
904. Her ne kim kendüye inanur-ıduk
Ayruga dahı anı sanur-ıduk
905. Kimsenün mâlına kasd eylemedük

- 'Ömrümüzde bir yalan söylemedük
906. Kimsenenün gaybetini dimedük
Kardaşumuzun etini yimedük
907. Dükeline i'tikâdumuz dürüst
Var-ıdı vü kendü hakkumuzda süst
908. Tanrı'nun halkı cihânda çoğ-ıdı
İlla hîç bizden alurak yog-ıdı
909. Dükelinden biz aluyuz dir-idük
Dünyada vü ot kökini yir-idük
910. Âhiretde kamudan yig eyledi
Hak bizi vü cennetinde toyladı
911. N'iderüz biz cenneti gülzâr-ıla
Bize Deyyân'ı gerek dîdâr-ıla
912. Çün bizüm maksûdumuz sultân-durur
Cennet ansuz bize bir zindân-durur
913. Çün ana irdük ne cennet ne sırât
Deve kaçan geçe fî-semmi'l-hiyât(7/40)
914. Çün görür Rıdvân ki bunlar hâs-ı mış
Dünyada mahlasları ihlâs-ı mış
915. Bu sözi anlar u bu sırrı bilür
Ol cemâ'at hâline hayrân kalur
916. Eydür iy kendülerini terk iden
Sûreti koyup ma'ânîye giden
917. Çün sizün dîdâra meylünüz-durur
Cennet ü hûrî tufeylünüz-durur

918. Ulularun sâhibi sultân ola
Tıfl elinde gül ile reyhân ola
919. Çün Muhammed'den açarsız siz kapu
Bize vâcibdür size kılmak tapu
920. Kendüzin kor ise Gülşehrî ire
Cennete vü Tanrı dîdârın göre
921. Dikeni köyündürün kim gül kala
Gül dahı gider-ise bülbül kala
922. Çün felek nâsa çala nây-ı nefir
Ebşirû yâ kavm kad câ'el-beşîr

2.3.1.2. Hüsrev ü Şirin

Hüsrev ü Şirin mesnevisinde Hüsrev bir gece düşünde Hz. Peygamber'i ata binip ona doğru gelirken görür. Hz. Peygamber'in yüzündeki nur gözünü alır. Hz. Peygamber Hüsrev'e 'Ey eşsiz kişi! Küfrü bir kenara bırak İslam yolunu tut.' der, Hüsrev ise ona 'Sanma ki dinimden yüz çeviririm' diye olumsuz cevap verir. Bu rüyadan sonra üç ay korkudan hasta olup gözüne uyku girmedi. Odasında Şirin'e hazine mahzenini açalım dedi. Beraber mahzene inip açtılar; mücevherden basacak yer yoktu ve Hüsrev gümüş bir tılsım gördü. Gönlü çeken bir levha idi. Üstünde kızıl altından yazı vardı. Bir hoca buldular ve en büyük padişahı okudu. Manasını şaha anlattı; Muhammed'i Allah seçilmiş kıldı, saadet sahibi onu bildi, Arap dilinde ona sahib-i kiran derler. Şüphesiz onunla peygamberlik sona erdi, nübüvvet kapısı onsuz açılmaz, kimin akli varsa ona inansın dedi. Şah baktı ve içine bir korku düştü. Dedi ki ben o atlıyı gece rüyamda gördüm. Şirin şahın beyninin uçtuğunu gördü ve dedi ki ey eli açık sevgili derdin yokken ne için inlersin. Bu nakşî hakikati öğrenmek için gizlemişler. Bu ilahi bir delildir. Eğer onun dinine rağbet edersen devletin bir iken on olacak, Allah'ın heybetinden şüphen olmasın. Hüsrev Şirin'e doğru söylersin fakat ben atalarımın dininden dönemem. Gönlüm diler fakat kara bahtım izin vermez der. Bu hikâyede Hz. Peygamber'in dinine uymak öğütlenmiştir. Çünkü onun dininden olan kurtuluşa erer.¹⁷⁵

¹⁷⁵Güneş, "Fahrî'nin Husrev u Şîrin'i (Metin ve Tahlil), Nizâmî ve Şeyhî'nin Eserleriyle Karşılaştırılması", s. 698-701.

4587. Ki dünlerde bir aydın gice nâ-gâh
Düşinde Mustafâ'yı gördi ol şâh
4588. Binüp bir tâzîye yortup gelürdi
Yüzi nuru şehün gözin alurdi
4589. Didi arkuncak ana iy yigâne
Dut İslâmı bırak küfri yâbâna
4590. Cevâbın didi olmayınca başsuz
Dînümden sanmagıl kim döndürem yüz
4591. Üç ay ol korkudan kalmışdı sayru
Gözi dün uykusından idi ayru
4592. Bu acıdan meger bir tanla Pervîz
Didi halvetde Şîrîn'e ki dur tîz
4593. Varalum gel açalum mahzen-i genc
Anı gör'lüm k'aradan giderür renc
4594. İkisi dahı mahzene [çün] irer
Güherden bulmadılar basacak yir
4595. Gümüşden bir tılısmı gördi Pervîz
Lâtîf üstinde bir levh-i dil-âvîz
4596. Kızıl altundan anda yatmış-ıdı
Ol işden 'ibrete şâh batmış-ıdı
4597. Ol altun levha hal olmuş gümişden
Yazılmış levha zer tolmuş gümişden
4598. Koca buldılar istep kim okıdı
Şehin-şâhı ol okumak dokıdı
4599. Çün ol yazuyı hep okıdı [ol] pîr

- Şehe anlatdı ma'nîsini bir bir
4600. Muhammed kim Çalap üründü kıldı
Sa'âdet issi anı girtü bildi
4601. Bu sûrete görine bir nişân ol
'Arab dilinde bir sâhib-kırân ol
4602. Kulagın ılduzun mu'cizle bura
Gele sonra hemîşe hükmi dura
4603. Risâlet hatm ola anda gümânsuz
Nübüvvet tâbı açılmaya ansuz
4604. Kamu millet ola devrinde ma'dûm
Anun şer'in dutan peyveste mahdûm
4605. Kişide pâdişâhlık artuk ola
Ki şer'i emri-y-ile gire yola
4606. İnana ana kimün varsa ussı
Ki savaşı ziyândan sulh assı
4607. Çü şâh ol sûrete kıldı nazar çok
İçine düşdi korkudan eser çok
4608. Didi kim sanasın bu şekl-i mevzûn
Ol atludur ki düşde gördüm ol dün
4609. Çü Şîrîn gördi şâh beynini pür cûş
Bozuldı nakşı ol nakşı görüp uş
4610. Didi şâha ki iy hûb u cüvân-merd
Neyi çün inilersin yog-iken derd
4611. Bu nakşı kim kadîmden gizlemişler
Hakikat bilmek-içün izlemişler

4612. Bunun gibi nebî sâhib-velâyet
Ki andan söylenür işbu hikâyet
4613. İlahî huccetidür uyanukluk
Virür dînine ol hüccet tanukluk
4614. Ger anun dînine ragbet ide şâh
Bir-iken on kat ola devlet ü câh
4615. Çalabun heybetinden emîn ola
Sa'âdet mesnedinde sâkin ola
4616. Didi Şîrîn'e Husrev togru dirsın
Delim sevgü-y-ile kaygu yirsın
4617. Yaradalı bu dünyâyı Yaradan
Atalarum dahı oldı mu'ayyen
4618. Ben anların dîninden çıkamazvan
Oların resmini hem yıkamazvan
4619. Gönül diler velîkin bahtum uymaz
Ne devletlü ki bahtı ana kıymaz

Husrev ü Şîrîn mesnevisinde geçen bir diğer hikâye ise Necaşi'nin Hüsrev'e yazdırdığı mektup ile başlar. Necaşi bir gün Hüsrev'e bir mektup yazdırır. Mektupta önce Allah'ı ardından Hz. Peygamber'i över. Allah ki beni insanlara peygamber etti, ateşe tapmayı gönlünden atıp iman getir ve küfrü yak. Ateş içerisinde kederli kaldın müslüman ol kendini teslim et. Mektuba Muhammed ünvanını yazıp mührünü vurdu ve Hüsrev'e gönderdi. Bir elçi kapıyı çaldı mektubu Hüsrev-i Perviz'e verdi. Kızgınlıktan kanı kaynadı. Muhammed'den Perviz'e yazılmış yazısını gördü ve gururu onu yoldan çıkardı kimdir benim adımın üzerine adını yazan diye kan dökmek istedi. Elçi onun hışmını görünce kendinden geçti ve oyalanmadan geri döndü. O ateşten elçi ah etti. Duası pervane gibi uçtu ve gönül sarayını geçti Perviz'in başından tacı yere düştü.

Elinde bir ağaç ile bir er geldi, hüküm ile ağacı aç dedi ve din yeminini bozup geldi.¹⁷⁶ Bu hikâyede de yine Husrev'e Hz. Peygamber'in dinine girmesi öğütlenmiştir.

4630. Çalap kim âdemîyi server itdi
Beni hep âdeme peygâamber itdi
4631. Oda tapmagı gönülden bırakgıl
Getür îmân u küfri yakgıl
4632. Kalupsın od içinde yimedın gam
Müsülmân ol yürı oddan müselleme
4633. Çü hatm oldu vü nâme anı dürdi
Muhammed yazdı 'ünvân mühr urdı
4634. Bir uslu çaldı ilçıyle hemân-gâh
Viribidi şâh Pervîz'e ol şâh
4635. Çü ilçı 'arza kıldı nâme Pervîz
Kakımdan kanı kaynar-ıdı tîz
4636. Yazu gördi karası kan dökem tîz
Muhammed'den ana kim adı Pervîz
4637. Gurûrı şâhlıgun yoldan çıkardı
Kakımdan evını hep yıkardı
4638. Ki kimdür benüm-ile şöyle küstâh
Benem Kirsî sâhib-i tâk u hem kâh
4639. Ne Zühreyle ol âdemde temkîn
Ki yaza adumun üstinde adın
4640. Yüzi kızardı âteş-hâne oldu
Kakıdı şöyle ol dîvâne oldu

¹⁷⁶Güneş, "Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'i (Metin ve Tahlil), Nizâmî ve Şeyhî'nin Eserleriyle Karşılaştırılması", s. 702-704.

4641. Yavuz endîşe itdi yavuz itdi
Yavuz itdi kişi kim günü yitdi
4642. Çü gördi ilçi ol hışmı ugundi
Dahı eglenmedi tîz girü döndi
4643. Ol oddan çün kim ilçi âh kıldı
Bilürler şem'ini âgâh kıldı
4644. Du'â pervâne mânendi uçardı
Ki gönli kasrını küllî geçerdı
4645. 'Acem 'îşin du'âsı kıldı acı
Yire Kısırî başından düşdi tâcı
4646. Bir er geldi dutup elde bir ağaç
Sıdı hükm-ile agacı didi aç
4647. Gözüni kim demür bileklü erven
Ki dînüni sıyup sana gelürven

2.3.1.3. Varka ve Gülşâh

Varka ve Gülşâh mesnevisinin en dikkat çeken bölümlerinden biri Hz. Peygamber'in Varka ve Gülşâh'ı diriltme mucizesidir. 1682-1724. beyitlerde bu hikâye şöyle anlatılmıştır: Hz. Peygamber bir gazadan dönerken yolu Varka ve Gülşâh'ın mezarının bulunduğu köye düşer. Müjdeciler hemen Melik'e haber verir. Haberi alan Melik yanına beylerini, pırları alarak Mustafâ'yı karşılamaya gider. Mustafâ'yı görünce çok hürmet ederler Allah Resûl'ünü alıp Melik'in kasrına götürürler. Melik aşçılara yemek yaptırır, Hz. Peygamber burada 3 gün konukluk eder. Hz. Peygamber, Melik'in siyah giyindiğini görünce sebebini sorar Melik Hz. Peygamber'e Varka ve Gülşâh'ın hikâyesini anlatır. Hz. Peygamber mezarlarını görmek isteyince; Melik Hz. Peygamber'i ve sahabeleri alıp mezar başına getirir. Sahabeler orada Resûl'den mezarda yatanların dirilmesi için dua isterler. Hz. Peygamber sahabelere 'Siz cömertlik edin ve ömrünüzden onlara bağışlayın da ben dua edeyim ve onlar dirilsin' der. Hz. Peygamber'in yanındaki Hz. Ebûbekir, Hz. Osman ve Hz. Ömer ömürlerinden 10'ar yıl Allah'ın aslanı Hz. Ali ise ömrünün bu kadar yeteceğini Allah Resûlü'ne ömrünün feda

olduğunu söyleyip geri kalan ömrünü onlara bağışladı. Allah Cebrail'i Resûl'e gönderip Hz. Ali'nin bu cömertliği karşısında Varka ve Gülşâh'a 40'ar yıl ömür ihsan eder, Allah'ın kudreti ile mezar yarıldı ve iki sevgili gömülü olduğu şekilde tekrar dirildi. Hz. Peygamber'e salavat edip yüzlerini yere vurdular. İki aşığı nikâhladılar ve kırk yıl devran sürdürdüler. ¹⁷⁷

Mu'cizât-ı Hazret-i Muhammed Mustafâ 'Aleyhi's-Salâtu Ve's-Selâm

1682. İmdi işit bir 'acâyib mu'cizât
Mustafâdan ol Resûl-i kâ'inât
1683. Ol Resûl-i Hâşimî fahr-ı cihân
Magribe vardı gazâyâ nâ-gehân
1684. Girü dönmişdi gazâdan Mustafâ
Ol makâma irdi ol sıdk u safâ
1685. Yolu anda ugradı anun meger
Muştıcılar kıldılar şâha haber
1686. Bindi şol sâ'at Melik beglerle
Karşu çıktılar kamu pîrlerle
1687. Mustafânun hazretine irdiler
Şâhıla begler yire yüz urdılar
1688. Hak Resûlin aldılar getürdiler
Konduruban tapusunda turdılar
1689. Kendü kasrında Resûli kondurur
Şâh buyurdu matbahîler aş urur
1690. Pâdişâh üç gün konukluk eyledi
Seyyidi ashâb-ıla hem toyladı
1691. Kıldı hizmet 'ışkıla peygâmbere

¹⁷⁷ Köktekin, *Yûsuf-ı Meddâh- Varka ve Gülşâh*, s. 289-293.

- Sordı peygâmbere niye geydün kara
1692. Mustafâya şâh ma'lûm eyledi
Varka vü Gülşâh sözini söyledi
1693. 'Arza kıldı bunların sözün tamâm
Tanladı yavlak anı fahrü'l-enâm
1694. Didi peygâmbere ki yâ ehl-i sa'îd
Ol iki 'âşık degül illâ şehîd
1695. Yâ Melik tur imdi anda varalum
Anların kabrin ziyâret kılalum
1696. Turdı peygâmbere kamu ashâbıla
Beglerle ol Melik Muhsin bile
1697. Hak Resûli hizmetinde geldiler
Bunların kabrin ziyâret kıldılar
1698. Yâ Resûlallâh didi ashâblar
Kim du'â kılсан diri olsa bular
1699. Hak Resûli didi kim yâ müslimîn
Ancagıdı bunların 'ömri hemîn
1700. Siz gelün imdi sehâvet işlenüz
'Ömrünüzden neyise bağışlanuz
1701. Tâ ki ben kılam du'â bunlar tura
Kabir içinden taşra çıkup otura
1702. Didi siddik ol zamân yâ Mustafâ
Görklü yüzünden tutar 'âlem safâ
1703. Uş senün 'ışkuna iy kân-ı kerem
'Ömrümün on yılını bağışlaram

1704. Bunlara virdi ‘Ömer ‘Osmân dahı
Herbiri ‘ömrinden on yıl iy ahî
1705. Tangrı arslanı ‘Alî eydür benüm
Hak Resûline fidâ olsun cânım
1706. Bâkî ‘ömrümden bana işbu yeter
Kim bakup görem buları bir nazâr
1707. Yâ Resûlallâh göricek bunları
Bunlarun olsun kalan ‘ömrüm varı
1708. Hak Resûle virbidi Cebrâ’îli
Kim sehâvet gösterür bana ‘Alî
1709. ‘İzzetüm hakk ı bularun ‘ömrini
Bunlara bağışladum yine anı
1710. Ol ikisine dahı kırk yıl tamâm
Virdüm ‘ömr ilet habîbüme peyâm
1711. Kim habîbüm bunlara kılsun du’â
Ben icâbet eyleyem kılâm revâ
1712. Geldi Cebrâ’îl getürdi Hak sözün
Tutdı dergâha Resûl ol dem yüzün
1713. Hoş du’â kıldı didi yâ Rabbenâ
Sen bağışla bunlarun ‘ömrin yine
1714. Andagılar kamusı âmîn didi
Tangrı lutfından icâbet eyledi
1715. Kudretile sin yarıldı gördiler
Koçuşuban ikisi hoş turdılar
1716. Turdılar silkindiler toprakların

- Gördi bunlar ol nebîler serverin
1717. Hoş salâvât virdiler peygâmbere
İkisi dahı yüzün urdı yire
1718. Baş getirüben şehâdet kıldılar
Mustafânun karşusunda turdılar
1719. Gördi bunların Melik Muhsin yüzün
Şükr idüben seyyide söyler sözün
1720. Didi kim yâ Tangrınun peygâmberi
Kâbin eyle birbirine bunları
1721. Varkaya Gülşâhı virüp Mustafâ
Kâbin itdi ol Resûl-i bâ-safâ
1722. Bunları biri birine virdiler
Kırk yıl ikisi devrân sürdiler
1723. ‘İşk-ı insânî görürsin böyledür
Bir kıyâs it bunların ‘ışkı nedür
1724. Bunlar ilkin dirliginde oldılar
Ölüben anda murâdın aldılar

2.3.1.4. Cumhûr-nâme

Kısa bir nasihatın ardından direkt konuya girilen Cumhûr-nâme mesnevisinde Hz. Peygamber’in huzuruna gelen bir konuk ile başlar. O konuk kafirlerin elinden çok çekmiştir. İsfahanlı Abdullah adındaki bu konuk kırk tüccar ile Umman denizini geçmeye gitmiştir. İki yıl yol yürüdükten sonra Umman denizine ulaşıp mallarını gemiye yüklemişlerdir. Bir fırtına ile geminin içerisindeki arkadaşları ve birçok kişi yerle bir olmuştur; sadece Abdullah kurtulmuştur. Gemi Umman şehrine vardığında iki kişi ona doğru yaklaşmıştır. Adada yaşayan herkesin Müslümanlara düşman olduğunu, hükümdarın adının Cumhûr olduğunu ve hükümdarın sandığa taptığını söylemiştir. Umman şehrine ulaşmak için 20 gün yürümüştür. Kaleye vardığında beş kişi onu alıp Umman hükümdarının huzuruna götürmüştür. Umman

hükümdarı kara yüzlü, altın bir taht üzerinde oturan ve huzurunda yedi yüz zencinin durduğu biriymiş. Huzuruna varınca selam verip itaat ettim. Kim olduğumu, nereden geldiğimi, hangi dine mensup olduğumu sordular. Tanrımın; insanların, cinlerin ve alemin yaratıcısı olan Allah olduğunu söyledim. Biri ayağa kalktı ve bana kılıç çekti Cumhûr onu durdurdu ve Tanrımın nasıl olduğunu anlatmamı istedi. Allah'ın yerin ve göğün yaratıcısı olduğunu, eşinin benzerinin bulunmadığını, kimseye ihtiyacı olmadığını, birçok sıfatının bulunduğunu söyledim. Cumhûr beni dinledi ve gel bir de benim tanrımı gör ve ona secde et dedi. Elimden tutup sağ yanındaki kapının eşiğine götürdü. Secde etti ve içeriden 'Gel' diye bir nida yükseldi. Girer girmez başını secdeye koydu ve göz yaşları döktü. İçeriden Cumhûr kulum başını kaldır kabul ettim diye bir ses geldi. Büyük, sağlam bir ağaç gördüm. O ağacın üzerinde içi büyü ile dolu bir sandık vardı. Cumhûr 'Sen de bunun kulusun, secde et.' deyince kabul etmedim. O zaman sandıktan 'Ey Abdullah bana secde edip elimi öp! Seni İsfahan'dan buraya getiren benim okuduğun Kul hüvallahü ehad, Allahüssamed ve Lem yelid benim sıfatlarımdır. Ben yemek içmek nedir bilmem. Senin gemini selamete ulaştıran benim. Şimdi benim rahmetimi gör ki sana da hikmetlerimi gösterebileyim.' diye bir ses yükseldi o zaman onun büyü olduğunu anladım ve 'Sen büyücüsün, sana itaat etmem' dedim. Ben böyle deyince sandık açıldı ve ağaç havaya yükseldi. Sandıktan yanan bir ateş çıktı, sert bir rüzgâr çıktı ve o ateşi göğe doğru ulaştırdı. Yılan, çıyan dolu bir yağmur yağdı. Ey Allah'ın Resûlü bu hale şaşırıp kaldım. Cumhûr görünce ağlayarak secde etti. Sandıktan 'Cumhûr kulum başını secdeden kaldır, kabul ettim; bu kulumu al cenneti göster secde edip cennete girsin' diye bir ses yükseldi. Cumhûr elimden tutup beni nimetlerle dolu bir eve götürdü. Ey Allah'ın Resûlü bu evde her şey vardı. Eve girince kırk tüccar arkadaşımı gördüm. Onlar bir gül bahçesinde büyüyü görüp ona inanmışlardı onlara Arapça neden bu kafire inandınız diye sordum. Bunları görünce İslam'a daha fazla sarıldım Cumhûr beni sandığın yanına götürdü. Sandık 2banan inanırsan seni de cennetime alırım. Eğer hayır derssen seni cehenneme gönderip türlü azap gösteririm. Cumhûr'a bunu cehenneme götür orayı görünce bana tapar' dedi. Cehenneme girdiğimde orada ateşler içerisinde yanan bir topluluk gördüm. Bu topluluğu daha önce gemide görmüştüm onlar Müslümandı. Bana Allah'ın selamını verdiler. Bu yanan ateş seni korkutmasın sakın dininden vazgeçme, biz Muhammed'i andığımız için ateş bize hiç zarar vermez. Allah sofrasından nimetler verir. Allah'ı terk edip bu cadıya kanma, bu lanetlenmişleri gördükçe inliyormuş gibi yapıyoruz onlar gittiğinde ise gülüyoruz. Senin arkadaşların cadıya inanarak kafir oldular dediler. Cumhûr ile sandığa geri döndüm ve ona secde etmeyeceğimi söyledim. Cumhûr o zaman kılıcını kaldırdı sandık bırakın bunu vurmayın Muhammed'e gidip benden haber götürsün dedi. Ben Muhammed'in Tanrısıyım gelsin ve bana secde etsin, ona yediği nimetleri veren benim. Eğer gelmezse üzerine

yılanlar, çıyanlar yağdıracağım. Oradan çıkıp saraya giderken sık sık Allah'ın adını andım. Saraydan çıktık ve bana malımı geri verdi, gemiciye götürüp beni ona emanet etti. Aradan yıl geçti işte huzuruna geldim Allah'ın Resûlü. Hz. Peygamber Abdullah'ın sözü bitene kadar kesmeden dinledi ve kalkıp iki gözünden öptü. Bütün sahabeler yanına gelerek Abdullah'ı ziyaret etti.

Ezan vakti geldi ve Bilal ezanı okudu. Sahabelerin hepsi toplanınca Hz. Peygamber öğle namazını kıldırdı. Duanın ardından Resûl sağ ve solundaki sahabelere bakarak 'Biz (Umman'a) nasıl gidip onlara din nasıl ulaştıralım; Cumhûr'a Allah yoluna davet için elçi mi gönderelim' diye sordu. Bunun üzerine Allah'ın emri ile Cebrail geldi ve 'Halid, Zübeyr İbn-i Avam ile Sa'd-ı Vakkas elçi olsun' dedi. Osman, Cumhûr'a Allah'ın emri ile bir mektup yazdı. 'Ey Umman şehrinin kafir hükümdarı Cumhûr; küfrü bırak, affedilmek istiyorsan Allah'ı bil ve iman et. Ahiretin ve dünyanın sultanı dini İslâm kıblesi Kâbe olan Muhammed'dir. Onun dünyası ve ahireti kurtulmuştur. İmana gelersen cehenneme girmekten kurtulursun. Benim adım Abdullah oğlu Muhammed ve İslam'ın benden başka sultanı yoktur. Ey Cumhûr! Sana Halid Bin Velid'i gönderdim cevabımı onunla gönder ve bana iman getir ki ahirette affedilebilesin' diyerek Osman mektubu yazdı ve peygambere verdi. Peygamber mühürledi Halid Bin Velid'e 'Mektubu ve Zübeyr İbn-i Avam ve Sad-ı Vakkas'ı yanına alarak Umman şehrinin kafir hükümdarı Cumhûr'a ver. Resûl'ün elinden mektubu alıp hazırlandılar. Atlarını alıp mescidin önüne geldiler, bellerine silah bağlayıp Resûl'ün elini öptüler. Sahabeler ile vedalaştılar, Hz. Peygamber onları Allah'a emanet etti ve Allah' a sığınıp perşembe günü yola çıktılar. Bir ay yolculuk ettiler ve karşılına Sarsar adında halkı puta tapan bir kafir kalesi çıktı. Kalenin çavuşu hemen hükümdarlarına gidip 'Mekke'den Umman'a giden, önderleri Halid olan elçiler geldi' diye haber verdi. Hükümdar onları görmek istedi. Hükümdar imana gelip Ali'nin dostlarını karşıladı ve misafir etti. Sofra kurdu, yedirdi, içirdi ve yolculuklarının nereye olduğunu sordu. Tercüman olan Sa'd-ı Vakkâs Umman'a elçi olarak gittiklerini söyledi. Bey kendilerini tanıtmalarını istedi. Gazilerin komutanı Halid, hacı Zübeyr İbn-i Avam ve tercüman Sa'd-ı Vakkas kendilerini tanıttı. Hükümdarda kendisini tanıttı. Ben Mustafâ ve Ali'ye âşık olan Anuk rüyamda Mustafâ ile Ali'nin geldiğini gördüm. Ali Zülfikar'ı çekip benden İslam'ı kabul etmemi istedi. Ben de şehadet getirerek İslam dinini kabul ettim. Beni dine kendisi davet etti, iki yıldır Müslümanım. Dinimi kafirlerden sakladım. Halid, buranın hükümdarı olduğun halde neden bunları İslam dinine döndürmedin diye sordu. Anuk 'Yalnız olduğum için yapamadım, bunlar bana itaat etmezdi. Şimdi ise dört kişiyiz, çekinmeye gerek yok sabah güneş doğar doğmaz hepsini imana çağırırım ve Muhammed'in bayrağını yükseltelim. Eğer iman

etmezlerse öldürelim' diye sözleştiler. Sabah olunca Anuk kaleye seslendi 'Hükümdarın emrini kabul eden kaleye gelsin' dedi. Kadın erkek herkes hükümdarın huzuruna geldi. Sahabeler kapıyı kapattı. Tercüman Sa'd-ı Vakkas Mustafâ'dan Anuk'a selam getirdiğini dinin İslam dini olduğunu Allah'ın Resûlü'ne iman eden kişinin cehennemden kurtulacağını, iman etmeyenin ise buradan diri çıkamayacağını söyledi. Gaziler ayağa kalkıp ellerini kılıçlarına götürdü. Onlardan başka kimsede silah yoktu. Hükümdar iman etti ve kavmine sözümü dinleyin ve iman getirin. Kim iman ederse azad edilecek nereye isterse gidebilecek; kim hayır derse başını kesip kaleye asacağız dedi. Halk bu sözün üzerine yere kapanıp hükümdar iman ettiyse bizde iman ederiz dediler. Kelime-i tevhid getirip aşk ile imana girdiler, kiliseyi yakıp mescit yaptılar. Sarsar kalesi nur ile doldu. Herkesin dilinde Peygamber adı vardı. Halid onlara sünnetleri ve farzları öğretti. Gitme vakti geldiğinde Anuk'tan Umman'a gitmek için bir kılavuz istedi. Hükümdar kılavuza ne istediye verdi. Sahabelerin yanına çokça silah ve askerde verdi. Allah'ın yardımı ile gemi hızlıca Umman şehrine ulaştı. Kaptan gemiyi çalıların arasına gizleyip onları şehre yolcu etti. Cumhûr kalenin üzerindeki aynadan onların geldiğini gördü ve onlara atlı gönderip kim olduğunu öğrenmelerini istedi. Üç kafir üç gün sonra sahabelerin yanına ulaştı. Üç atlıyı gören Sa'd-ı Vakkas eline yayını aldı ve ok taktı. Zenci kafirler kim olduklarını sordu Sa'd-ı Vakkas elçi olduklarını söyledi. Zenci hangi milletten ve hangi dinden olduklarını sordu. Halid, dinimiz İslam dinidir, İbrahim'in milletindeniz deyip iman getirdi. Zenciler öfkelenip azarladı. Sahabeler onları kılıçtan geçirdi. Cumhûr bu sefer beş asker gönderdi. Sahabeler onları da kılıçtan geçirdi. Cumhûr kırk asker daha gönderdi. Sahabeler onları da kılıçtan geçirdi. İçlerinden biri kurtulup Cumhûr'a gitti. 'Ey hükümdarımız! Onlar üç Arap'tır. Sorduğumuz soruların hiçbirine cevap vermezler, aslan gibi kükrerler' dedi. Cumhûr sinirlenip onu kılıçtan geçirdi. Yedi yüz asker çağırdı savaşmadan güzellikle kim olduklarını sormalarını istedi. Eğer onlar size saldırırsa siz onlara vurmayın dedi. Gazilere ulaştınca bizden korkmayın, ne istediğinizi söyleyin dediler. Gaziler gürültüden ne dediklerini anlamadı ve onlara saldırdılar. Askerler Cumhûr'un sözünden çıkmaktan korktukları için onlarla savaşmadan kaçtılar. Sağ kalan altmış kafir kaçarak şehre sığındı. Cumhûr hemen sandığın yanına gitti ve onları sandığa şikâyet etti. Sandık korkma ben sana yardım edeceğim, hemen askerlerini topla Araplar buraya gelmeden sen onları canlı canlı yakalayıp bana getir dedi. Cumhûr otuz bin asker ile gazilerin yanına gitti askerler gazileri ortalarına aldı. Gaziler biner asker öldürdü. Üç gün savaştılar fakat dermanları kesildi. Zenciler onları bağlayarak ele geçirdi. Cumhûr sahabeleri alıp sandığa getirdi. Sandık onlara seslendi; 'Ey Halid kulum senin bana Velid de benim kulumdu oğlun Said'de benim kulumdur. Medine'den beraber geldiğin Sa'd-ı Vakkas ve Zübeyr'de benim kullarımdır. Gelin, bana secde edip sözünüzü söyleyin. Halid

sinirlenip kılıcı ile sandığa vurdu fakat kılıç sandıktan geçmedi. Sa'd-ı Vakkas ok fırlattı Zübeyr de kılıcı ile üzerine yürüdü. Sandık hemen havaya kaçtı. Kılıcı vurunca kılıç uzadı ve ağacın dalını kesti. Sandık askerlere tutun diye emir verdi. Zenciler sahabelerin ellerini bağladı. Sandık tekrar yere indi ve Cumhûr'a bunlar bana karşı geldiler hiçbirini canlı bırakma, ikisinin elini kes birini deri ile kaplayıp denize fırlat dedi. Zenciler Sa'd ve Zübeyr'in elini kestiler Halid'i deri ile kaplayıp bir sandığa koydular ve denize fırlattılar. Sa'd ve Zübeyr'i de zindan içerisindeki bir kuyuya attılar. Burada ilk meclis tamamlandı. Allah o gazilerin yardımcısı olsun. Eğer sen de Muhammed ümmeti isen ona selam ver diyerek 1. Meclis tamamlanmıştır. Bu mecliste Hz. peygamberden aktif olarak bahsedilmiştir.

İkinci meclis ile Hz. Peygamber adı ile başlamıştır. Muhammed ümmet aşk ile salavat getirsin ki gazilerin başına gelenleri anlatayım. Mustafâ gönderdiği elçileri gece gündüz gözlemektedir. Allah onların durumunu Mustafâ'ya bildirmek için Cebrail'i gönderdi. Cebrail ona olanları anlattı ve Ali'nin onları kurtarmak için sefer etmesi gerektiğini söyledi. Resûl üzgün bir şekilde Fatıma'nın evine gitti. Kızına 'kızım Ali'yi uyandır' dedi bunu duyunca Ali irkilerek uyandı ve 'Ey Allah'ın Resûlü rüyamda Umman şehrine gittiğimi gördüm. Halid karanlıkta, Sa'd ve Zübeyr sıkıntı içerisindeydi. Ey Mustafâ! Kafir bunlara kötü ceza vermiş, rüyamda onların durumunu gördüm' dedi. Hz. Peygamber Cebrail'in kendisine geldiğini ve onlara yardım etmesi gerektiğini söyledi. Sahabelerin durumu herkese duyuruldu; herkes dövünerek ağladı. Ali bunların durumunu görünce Zülfikâr'ı kuşanıp atına bindi ve herkesten dua istedi. Oğullarının başı üzerine onları kurtaracağına yemin etti. Peygamber Ali'ye yardım etmesi için Allah'a yalvardı. O zaman Cebrail geldi ve Ali'nin yalnız gitmemesi gerektiğini, Hasan ve Hüseyin'i de yanına alması gerektiğini kılavuz olarak da Abdullah'ı seçmesini söyledi. Fatıma oğullarını kucaklayıp Allah'a onları geri getirmesi için yalvardı. Mustafâ onları uğurlayıp onlara bol bol dua etti.¹⁷⁸

1. Nâle kıl iy andelîb-i suhte-dil
Kim gidersin sen bu yirden şöyle bil
2. Gitmeden bundan yaragın eyle sen
Tâ ki müflis gitmeyesin şöyle sen
3. Bağlama gönlin bu fânî külhene

¹⁷⁸Yazıcı, "Tursun Fakı'nın Cumhûr-nâme Adlı Eserinin Metni ve İncelenmesi", s. 45-167.

- Sâ'y kıl irmege bâkî gülşene
4. 'Ak(1)l ayagından bu nefis bağın gider
Hâb-ı gafletden uyanasın meğer
5. Nefs-i anân virme şeytân eline
Kim virür sermâyeni dîv yolına
6. Sen gidersin kalur iş bu rûzigâr
Söyle bir söz kala senden yâdigâr
7. Râviler şöyle rivâyet eyledi
Her birisi gördüğünü söyledi
8. Başladum evvel söze Allah didüm
Söz tamâm oldu ki Bismi'l-lah didüm
9. Çok tevekkül kıldum ol Sübhânuma
'Avnı kıldı fehm 'akl u cânuma
10. Dil açuban idelüm şerh-i kelâm
Hoş gazavâtdur işitgil yâ imâm
11. Hoş 'acâyib kıssadur şîrin haber
'İşk ile dinle bunı iy mu'teber
12. Tut kulağın aç gözün ol uyanuk
Mustafâ'ya dinle ne dimiş konuk
13. Böyle işitdüm bu sözi iy dede
Konuk olmuş bir kişi Muhammed'e
14. Ol konuk bir hoş kikâyet eyledi
Kâfir elinden şikâyet eyledi
15. Şol kadar söz söyledi kim ol konuk
Dinlemekden 'âciz oldu Hak tanuk

16. Kıssadur söz uzanub oldı tavîh
Geçdi ortada garâyib kâl ü kîl
17. Maksûdı ne ma'lûm olmaz [bu] sözün
Burka'ı gitmezdi sözi yüzün
18. Mustafâ dir söyle 'Abdu'l-lah sözün
Di serencâmun neler gördi gözün
19. Ol konuk eydür işit ya Mustafâ
Isfahân'dur şehrüm iy kân-ı safâ
20. Ya Resûl dir dinlegil ahvâlümü
Şerh ideyüm anlagıl dir hâlümü
21. Kırk bezirgân eylemişdük ittifâk
Şehrümüzden çıkmaga kılduk yarak
22. Kırk kişi didük gelün and içelüm
Bahr-i 'Ummân'a girüben giçelüm
23. Bu sözi cümle kasem yâd eyledük
Mutma'în olub dil-âbâd eyledük
24. Bir yire gelüb eyü bezm eyledük
Isfahan'dan çıkmaga 'azm eyledük
25. Çok develer yükledüb raht u kumâş
Vardugumuz yirde idevüz ma'âş
26. Isfahan'dan çıkdugun sürdük becid
Gice gündüz [bil ki] gitdük cehd ü cidd
27. Ol seferde iki yıl yol yürüdük
Bahr-i 'Ummân'ı geçince eridük
28. Bizde ne bet kaldı va'l-lah(i) ne beniz

- İki yıldan sonra görüldü deniz
29. Biz dahi irdük limana cân atub
Gâh oturub gâh turub gâh yatub
30. Gördük anda çok bezirgânlar durur
Yarak itmiş cümle gemiye girür
31. Biz dahi kılduk tevekkül Tengri'ye
Her birimiz anda girdük gemiye
32. Çün bezirgânlar kamusı girdiler
Gemiciler yılken açub sürdiler
33. Su içinde yürüdük bir iki ay
Kimümüzde kalmadı hiç 'akl u rây
34. Kişi mala toymaz imiş ya Resûl
Çogalıcak dahi ister imiş ol
35. Kırk bir altun bile ol kırk kişi
Kırk yük itdük cümlesin anla işi
36. Kırk kişi yük ile girdük 'ummâna
Çok tama' hatâ virürmiş insâna
37. Başumuz ehl-i 'ayâl terkin urub
Giderüz uş Bahr-i 'Ummân'a girüb
38. Muttasıl dört ay gez[in]dük ser-te-ser
Hiç görünmedi kenârından eser
39. Çün bişinci ay togınca nâgehân
Bir katı yıl çıkdı anda ol zamân
40. Bizden artuk bir gemi vardı ulu
Kamusunun içi âdem toptolu

41. Gemiler yilden üşene başladı
Ol bezirgânlar figâna başladı
42. Kara bulutlar çıkar çökdi tuman
Yil uşadur gemiye virmez amân
43. İki âdem birbirini göremez
Vâlih oldı kimse ‘aklın diremez
44. Çünkü bildüm gark oluram işümi
Secdeye kodum ol kadem başumı
45. Okudum ‘İnna Fetahna” sûresin
Kim Çalab def’ ide bizden belâsın
46. Bir zamandan sonra kaldurdum başum
Ne gemi kalmış ne ol kırk yoldaşum
47. Çünkü gördüm gemide bu heybeti
Anlar için zârı zârı agladum
48. Gitdi tumân togdı gün çün yil diner
Tanrı emriyle gemüm yili öner
49. Yidi gün gitdüm gice(yi) gündüz ile
Gündüzün güneş gice yılduz ile
50. Hakk’un emri-y-ile gemüm iy safâ
Bir adaya irişür ya Mustafâ
51. Geldi ‘aklum başuma turdum örü
İki yayak geldi gördüm yügürü
52. Anları gördüm dahi kaldum tana
Korkma diyü çağırur anlar bana
53. Yügürü anlar katuma geldiler

- Gemiyi çeküb kenare aldılar
54. Anlara soruben iy kân-ı kerem
Bu ada ne adadur eydün direm
55. Anlar eydür bundadur ‘Ummân şarı
Vardur(ur) mâlikinün otuz bin eri
56. Bu adanun şol görünen tagıdur
Halkı İslâm ehline heb yagıdur
57. Mâlikinün adıdur Cumhûr Şâh
Tapdugı Sanduk durur olgıl âgâh
58. Bunda böyle gidesin yigirmi gün
Şehr-i ‘Ummân’ı göresin zî-fünûn
59. Bir kuru Sanduga tapar dün [ü] gün
Hakkı birlemedi gör bu ‘akl-ı dîn
60. Ol kuru Sandukdan iy şâh-ı cihân
Gizlü sözler zâhir olur bil inân
61. Şerh idevüz işidesin her birin
Sanduguna ol şehün tapdur[dı]gın
62. Yüridüm haber sorub yigirmi gün
Şehr-i ‘Ummân’ı görüb bir nice gün
63. Yidi kat yapılmış anur bârusı
Zengîlirmiş leşkerinün yârusı
64. Çün yakın geldüm irişdüm kapuya
Biş kişi gördüm ki geldi tapuya
65. Ol aradan çünki beni aldılar
Şâh-ı ‘Umman’un katına geldiler

66. Kendi özüm hâzır kıldum yürüdüm
Çünkü şâhlarınun katına vardum
67. Kendüzümden beyhûd olub yürüdüm
Şâhları yüzün görünce eridüm
68. Otuz arşun boylu bir ‘ifrit imiş
Kara yüzlü zengî çirkin it imiş
69. Gördüm altun kürsî üzre oturur
Yidi yüz zengî tapusunda turur
70. İki yüz çavuş durur saga sola
Yüz nakîb turmuş çanak tutub ala
71. Sâkîler turmuş şarablar içilür
Karşu mutribler turur âhenk urur
72. Ol çavuşlar beni yakın iltidiler
Padişaha tapu kılğıl didiler
73. Gördüğüm sâ’at ana virdüm selâm
Karşusunda turubanı yâ imâm
74. Tapu kıldum ol melîke igleyü
Bakdı görđi beni Cumhûr egleyü
75. Hem selâmum aldı ‘izzet eyledi
Bana hoş geldün diyüben söyleği
76. Ol çavuşlar haberümi virdiler
Kendüsi bezirgân imiş didiler
77. Ne kişisin diyüben hâlüm sorar
Karşusına oturub virdüm haber

78. Evvel âhir hâlümü didüm ana
Cumhûr eydür dinüni digil bana
79. Türk misin ya ‘Acem yohsa ‘Arab
Tanrunı ne dinde kılursın taleb
80. Ben eyitdüm dînüm İslâm dînidür
Âyînüm Türk ü ‘Arab âyînidür
81. Tanrım Allah’dur ki kıldı ‘âlemi
Hem yaratdı ins ü cinn ü âdemi
82. Pes bu kez kasd itdi biri turmaga
Kılıcını tartdı boynum urmaga
83. Kakıdı Cumhûr anı men’eyledi
Bana hiç korkma diyüben söyledi
84. Di üşenme sözi togru söylegil
Tapdugun Tengri neden durur digil
85. Konuk eydür ya Resûl didüm haber
Korkmadum sözi didüm iy mu’teber
86. Tapdugum Tañrı didüm kim eşi yok
Yırde gökde hem anun bendeşi yok
87. Hâlikıdur Râzıkıdur ‘âlemün
Vahş u tayr u ins ü cinn ü âdemün
88. Kamu ‘âlem halkınun rızkın virür
‘Âhir ü bâtın kamu sırrın bilür
89. Yimez içmez uyımaz muhtâcı yok
Kâfir olan kulına ‘azâbı çok

90. Tamu uçmak yaradıbdur ay u gün
Ana fermân kamu nesne dün ü gün
91. Tanrımın dahi sıfatları öküş
Ba'zısını sana ma'lûm kıldum uş
92. Cumhûr eydür kamu sözün dinledüm
Ne ki vasf eyledün ise anladum
93. Gel benüm Tengrimi dahı göresin
Secde kılub ana çok yalvarasın
94. Sag yanında birkapusu var idi
Turdu benüm elüm aldı yürüdi
95. Geldi tapu işiginde baş urur
İçerüden gel diyüben ün gelür
96. El uruban çünkü açıldı kapu
İçerü girdügi dem kıldı tapu
97. Girdügi dem secdeye koydı başın
Aglayuban akıdur gözi yaşın
98. Avaz geldi ey kulum Cumhûr diyü
Kabûl eyledüm başın kaldur diyü
99. Başını kaldurdu girdi içeri
Çünkü gördüm ben dahı turdum geri
100. Vardı Cumhûr secde kılur Sanduga
Zârı kılur yalvarur ol Sanduga
101. Bir kaba agac görürem dikilü
Ol agaca girü bakdum berkilü
102. Köki gümüş zagfirandur toprağı

- Budagı altun zeberced yapragı
103. Ol agac üstinde bir Sanduk durur
Anun içi tolu câzûluk durur
104. Cumhûr eydür buna secde eylegil
Ne ki sözüin varsa andan söylegil
105. Sen dahı bunun kulısın dir bana
İnkâr itdüm secde kılmadum ana
106. Çıkdı Sandukdan bir âvâz nâgehân
Câzûlıkdur ya Resûl bildüm ‘ayân
107. Didi ‘Abdu’l-lah benüm garîb kulum
Secde eylegil bana öpgil elüm
108. Seni benem Isfahân’dan getüren
Sag selâmet mâlun ile yitüren
109. Kırk bezirgânsız okudum ben sizi
Kim gelesiz göresiz cümle bizi
110. Okudugun ‘Kul hüva’l-lahü ahad’
Hem dahı eydürsiz ‘Allahü’s-samed’
111. ‘Lem yelid ve lem yûled’ sıfat benüm
Yimek içmek bilmezem yokdur kanum
112. Ol denizden katı yiller esdüren
Benem ahı gemüni salim süren
113. Secde kıl bana ki tahta agduram
Kapu açam sana rahmet yagduram
114. Böyle didi Sanduk agzını açar
Müşk [ü] ‘anber yagdurur bana saçar

115. İy kulum dir imdi görgil rahmetüm
Sana dahı göstereyin hikmetüm
116. Göstereyüm kırk bezirgân işüni
Cennete saldum kamu yoldaşunı
117. Ben eyitdüm sana secde kılmazam
Câzûsın ben sana secde kılmazam
118. Böyle diyicek o Sanduk açılır
Ol agac hevaya çıkar yücelür
119. Sanduk içinde ‘alemlerdür çıkar
Borı davul çalınur göge agar
120. Çeriler kaydı atlar yügrişür
Na’ralar kopar erenler çıgrışur
121. Bir yanar od yine Sandukdan çıkar
Bir yazıya düşer ol yazı yanar
122. Anun ardınca çıkar bir yıl katı
Tokınur od gök olur gör heybeti
123. Şol sâ’atde od ile yıl konuşur
Şöyle sandum dünya oda tutuşur
124. Anun ardınca yılan çıyan yagar
Hem tolu yağmur yagar bulut agar
125. Yine bulut gitdi gün togdı ‘ayân
Tara kaldum ya Resûla’l-lah inâm
126. Anı gördi agladı dökdi yaşın
Vardı Cumhûr secdeye kodı başın

127. Geldi bir ün ya kulum Cumhûr diyü
Kabûl itdüm başunı kaldur diyü
128. Al bu kulumı iletgil uçmaga
Secde kılsun bana gire uçmaga
129. Cumhûr ol dem alub elüm yürüdi
Hâzır olmuş dürlü ni'metler turur
130. Ne ki cennet sıfatıdır yâ Resûl
Ol ev içinde kamusı var usûl
131. İlerü varduk bir eve girürem
Kırk bezirgân yoldaşımı görürem
132. Bir gülistânda bular kılmış karar
Câzûlğın görmüş inanmış bular
133. Ben 'Arab dilince didüm anlara
Kim niçün aldanduruz bu kâfire
134. Kâfir olmuş kamusı koyub sevâb
Küfr ile anlar bana virdi cevâb
135. Bunları göricek agladum katı
Geldi basdı beni İslâm gayreti
136. Cumhûr ile andan döndük çün yine
Geldük ol Sanduga pes söyler yine
137. Sanduk eydür iy kulum inan bana
Kim sebîl eyleyem uçmagum sana
138. Yok dir isen tamuya salam seni
Kim 'azâb ile geçüresin günü
139. Cumhûr eydür ilet tamuya depe

- Anı göricek gele bana tapa
140. Aldı beni tamusına girürem
Oda yanar bir cemâ'at görürem
141. Bin gemi kim denize girmiş idük
Ol müsülmânlar ki biz görmüş idük
142. Anları gördüm kamusıdur turur
Bana gelüben selâmu'l-lah virür
143. Didiler korkma köz odından bunun
Dînüni döndürmesün câzû senün
144. Od bize hergiz ziyân eylemedi
Dâyıma kim anaruz Muhammed'i
145. Tanrı hânından bize ni'met gelür
Hem melâ'ikler gelüben iş olur
146. Tanrı-y-içün câzûya inanmagıl
Bizi bunda oda yanar sanmagıl
147. Ol denizde yıl muhâlif esicek
Kararuluk kamumuzu basıcak
148. Bu adaya çıkmış olduk ansuzın
Bu melik katına geldük günsizün
149. Sandugun câzûlugına ugraduk
İllâ dînümüzü elden komaduk
150. Bu la'inleri göricek inlerüz
Yine bunlar gidicegez gülerüz
151. Senün ol kırk yoldaşun inandılar

- Kâfir olub dînlerinden döndiler
152. Böyle gördüm bunları döndüm girü
Cumhûr ile Sanduga geldüm girü
153. Sanduk eydür ya kulum tîz secde kıl
Benden ulu Tengri vardur dimegil
154. Ben eyitdüm sana secde kılmazam
Kâfir olub seni Tengri bilmezem
155. Dîn Muhammed dînidür kul Allah'un
Öldürürse dönmezem fermân şehün
156. Cumhûr ol dem kılıcın aldı ele
Diledi kim ol zamân başum ala
157. Sanduk eydür ya kulum urma bunı
Bu garîbdür kogıl öldürme bunı
158. Didi Cumhûr beni kulum dinlenüz
Bu garîbe sizler iyi söylenüz
159. Salınız gide bunı kim ol vara
Haberümi ol Muhammed'e vere
160. Buna hil'at virüben hoş söylegil
Kamu malın ana teslim eylegil
161. Ol benüm 'âsî kulum[a] söylesün
Gördüğini ana heb şerh eylesün
162. Bizi gelüb birleyüben görmez ol
Rızkumı yir beni Tanrı bilmez ol
163. Ben anun Tengrisiyem gelsün bana

- Yürümesün azubanu dört yana
164. Gelmez ise göğe bulut agduram
Üstine ilan çayanlar yagduram
165. Böyle diyü beni ‘andık çağırur
İki yanından kapular açılır
166. Tuman olur göğe bulutlar agar
Dört yanına tolu gibi taş yagar
167. Yalvarurlar yire yüzler ururlar
Buhûr yirine günnük tütüdürler
168. Döndük andan çün sarâya giderem
Allah adın Sıdk ile yâd iderem
169. Secde kıldı yine Cumhûr Sanduga
Ben tazarru’ iderem karşı Kak’a
170. Çıkdı ol evden elüm dutdı benüm
Teslim eyledi bana cümle malum
171. Gemicîye götürüb ısmarladı
Geldi simsâr mâlumı simsarladı
172. Ol ilün kıldum metâ’ına bedel
Gemiye yüküm getürdüm bî-halel
173. Çünkü ben ‘ummâna girdüm yâ Resûl
Yıl onat oldu gemiye oldu yol
174. Bir buçuk aydan sudan çıkdum yine
Geçdi bir yıl işbu sözüm üstine
175. Üşde budur hazretüne irmişem
Zî-sa’âdet görklü yüzün görmişem

176. Çünkü konuk sözünü kıldı tamâm
Dinledi kamusını Fahrü'l-Enâm
177. Kamu tasdîk eyledi anun sözün
Turdu öpdi Mustafâ iki gözün
178. Kamu ashâb anda hâzır oldılar
Cümlesi anı ziyaret oldılar
179. Ana degin vakt-i ezân oldu hem
Çık salâ vir dir Bilâl'e dir ne'am
180. Turdu câmi' tâmına çıkdı Bilâl
Bedr ile konuşan ol ince hilâl
181. 'Işk ile ol "Allahu Ekber" didi
Sanasın dürler döküb şekker yidi
182. Gökyüzündeki melekler tag u gaş
Bile didi her ne varsa guru yaş
183. Hâtibi ol mescidün ol hûb-avaz
Kıldı ezânı tamâm-ı bâ-niyâz
184. Heb sahâbeler dirildiler varı
Dinle imdi n'idiser Peygamberi
185. Mustafâ ol konuga hil'at virür
Hâzırından hem dahi ni'met virür
186. Giçdi Resûl mihrâba oldu imâm
Kıldılar öyle namâzını tamâm
187. Çünkü evrâd okudı Fahrül-Enâm
Âhir itdi zikr-i tesbîhin imâm
188. El götürüben du'â kıldı Resûl

- Döndi ashâbına bakdı sag u sol
189. Resûl eydür iy benüm yârenlerüm
Hakk yolına baş u cân virenlerüm
190. Niçe ola biz olara varavuz
Dîn yolını anlara gösterevüz
191. Yohsa evvel ilçî mi gönderelüm
Cumhûr'u Hak yolına okuyalum
192. Mustafâ ashâb ile söyler iken
Anlarunla tanışık eyler iken
193. İndi gökden şol sâ'at Peyk-i Celîl
Geldi Hazret'den Resûl'e Cebre'il
194. Hâlid'i Sa'd'ı Zübeyr İbn-i 'Avâm
Sa'd-ı Vakkâs bile olsun ya imâm
195. Hak selâmın degürür peygambere
İlçî sal dir yâ Muhammed anlara
196. Cumhûr'a yazgıl bitî virgil selâm
Hak Te'alâ buyrugıdur ya imâm
197. Bunı didi girü gitdi Hazret'e
Vâcib oldı kim Resûl buyruk tuta
198. Mustafâ 'Osmân'a yazdurdı kitâb
Cumhûr'u da'vet kılur ider hitâb
199. 'Osmân aldı eline kâğıd kalem
Bir musahhah nâmeye urdı rakam
200. Kim ne yazdı nâmede ol bâ-hayâ

Vir salavât diyeyüm Mustafâ'ya

Şİ'R

201. Yazdı 'Ummân şâhı ey Cumhûr melik
Küfr ile kalmagıl iy makhûr melik
202. Tengri'yi bir bilüben îmân getür
Kim olasın dünyede magfûr melik
203. Âhîret sultanı vü dünyâ begi
Uş Muhammed'dür bugün meşhûr melik
204. Dîni İslâm kıblesi Ka'be durur
Dünyesi âhireti ma'mûr melik
205. Gel îmâna bul cehennemden amân
Kıbleden yana yüzün döndür melik
206. Ben Muhammed İbn-i Abdu'l-lah adum
Benden artuk İslâm'a yokdur melik
207. Hâlid İbn-i Velid'i saldum sana
Tîz cevâbum gönder iy Cumhûr melik
208. Sana ilçüm varıcak îmân getür
Kim bulasın 'ukbâda magfûr melik
209. Yazdı 'Osman nâmeyi düzdi tamâm
Sunıvirdi Mustafâ'ya ve's-selâm
210. Aldı Resûl nâmeyi hatm eyledi
Hâlid'i okudı (hem) ana söyledi
211. Çün Resûl yazdurdı hatm oldı kitâb
Döndi Hâlid gâziye kıldı hitâb
212. Eydür al bu nâmeyi Cumhûr'a ver

- Şehr-i ‘Ummân mâlikidür ol kefer
213. Sa’d-i Vakkâs’ı bile al tercümân
Ol Zübeyr İbn-i ‘Avâm bile hemân
214. Siz üçünüz tîz idün kılun yarak
Yola gidüñ dimeñüz yakın ırak
215. Nâmeysi Resûl elinden aldılar
Erba’a günü yaragın kıldılar
216. İrtesi pencşenbe gün atlandılar
Üçi de mescid önüne geldiler
217. Biline sâz u silâhın baglayu
Öpdiler Resûl’ün elin aglayu
218. Cümle ashâb ile heb görüşdiler
Er ü ‘avrat cümlesi dürişdiler
219. Her biri dirneşdiler şîr-i Huzâ
Bunları ısmarladı Resûl Hak’a
220. Mekke’den pencşenbe günü gitdiler
Bahr-i ‘Ummân’dan yana ‘azm itdiler
221. Hâlid ü Sa’d ü Zübeyr İbn-i ‘Avâm
Gitdi Hak’a sığınur bunlar tamâm
222. Hak Te’ala’ya sığınub gitdiler
Sen işitgil gör ki anlar n’itdiler
223. Kıldılar bir ay gice gündüz sefer
Yolları bir kal’aya irdi meger
224. Ara sarsar kal’ası dirler imiş

- Halkı kâfirler büte tapar imiş
225. Vardı çavuş mâlike virdi haber
Didi ilçi gelübdür iy mu'teber
226. Mekke'den 'Ummân'a giderler imiş
Ulularına Hâlid dirler imiş
227. Mâlik eydür haber idün görelüm
Bunlarun nedür haberin soralum
228. Kal'a begi îmâna gelmiş imiş
Cân u dilden 'Ali'nün dostı imiş
229. Çün işitdi bunlara karşı gelür
Kondurub "izzet ider ikrâm kılur
230. Dördi dahi beg katına geldiler
Yıryirin geçübene oturdılar
231. Bunlara ol beg konukluk eyledi
'Azmünüz kancarudur dir söyledi
232. Hân bırakdı yidiler içdiler
Ol yârenler dönüben söz açdılar
233. Sa'd-ı Vakkâs tercümân kıldı beyân
'Ummân'a ilçi varuruz dir 'ayân
234. Ol beg eydür adunuz eydün bize
Ne kişilersiz ve kim dirler size
235. Virdi haber Sa'd-ı Vakkâs bildürü
Mekke'dendür gelişümüz iy ulu
236. Gazîler ser-leşkeri Hâlid budur
Kim gazâvet eylemek buna hûdur

237. Hâcîdur üşde Zübeyr İbn-i ‘Avâm
Sa’d-i Vakkâs tercümân benem devâm
238. Mustafâ’nun buyruğı oldı bize
Kim giderüz ‘Ummân’a geldük size
239. Sen dahi digil bize adun nedür
Neye taparsın perestârun nedür
240. Ol melik eydür adum ‘Ânuk benüm
Mustafâ’ya ‘Ali’ye ‘âşık benüm
241. Düşde gördüm Mustafâ Peygamberi
Bilesinde geldi gördüm Hayderi
242. Zü’l-fikârı çekdi bana ol gâzî
‘Arz kıldı bana İslâm âvâzı
243. Ben de İslâm dînini kıldum kabûl
Tengri birdür hem Muhammed Hak Resûl
244. Beni da’vet kıldı İslâm dînine
Kendünün âyînine erkânına
245. Ben de öninde müsülman olmışam
İki yıldur ehl-i îmân olmışam
246. Sakladum kâfir dilinden dînümi
Şöyle kim hiç kimsene bilmez beni
247. Bunlar anı işüdüb şükr itdiler
Ol gice ol beg katında yatdılar
248. Hâlid eydür şimdi vâcibdür bize
Evvel işbu halka kılavuz gazâ

249. Şâhlarısın çün müsülmân olasın
İki yıldan ehl-i îmân olasın
250. Nişe bunları dîne döndürmedün
Sana inanmayı öldürmedün
251. Yalnız idüm bu iş olmaz idi
Hem bular bana boyun virmez idi
252. Şimdi dört olduk kayurmazam didi
Kamusını tanla î mânâna oku
253. Ol Muhammed ‘alemin kalduralum
Kim mutî’ olmaz ise öldürelüm
254. Ol gice bu ittifâkı itdiler
İşid imdi kim sabâhın n’itdiler
255. Tanla oldı dördi Ânuk yâ dede
Kıldı Sarsar şehri içinde nidâ
256. Her ki melik buyrugun esler ise
Kal’aya gelsün didi kim var ise
257. Er ü ‘avrat cümle i’lâm itdiler
Cümlesi şeh tapusına gitdiler
258. Vardılar her biri yirlü yirine
Kim bularun hâli neye görüne
259. Yine mâlik katına dek geldiler
Şeh buyurdı kim münâdî kıldılar
260. Bâ y u yohsul ulu kiçi hâs u ‘âm
Şeh sarayı içine toldı tamâm
261. Kal’anun kapusını berkitdiler

- Anlara ashâb îmân 'arz itdiler
262. Sa'd-ı Vakkâs tercümân açdı kelâm
Mustafâ'dan 'Ânuk'a kıldı selâm
263. İlçi sözini kabûl itmek gerek
Didi bu dem îmâna gelmek gerek
264. Eytdi yâ 'Ânuk dîn İslâm dînidür
Resm-i erkân Mustafâ âyînidür
265. Kim getürdi Hak Resûli'ne îmân
Ol kişi buldı cehennemden amân
266. Kim îmân getürmez ise uş kılıc
Çıkmayısar kimsenüzden diri hic
267. Gâzîler ol dem ayagın turdılar
Üçi dahi el kılıca urdılar
268. Kalanından ne silah var ne bilik
Geldi îmâna şu dem ahsen melik
269. Didi yâ kavmüm sözümi alunuz
Cümlenüz bu dem îmâna gelünüz
270. Kim getürürse îmân olsun azâd
Yürisün kande dilerse gönli şâd
271. Her ki yok dir ise başın keserem
Bâru üstinde iledüb asaram
272. Ol halâyık çün işitdi bu sözi
Şâh öninde yire urdılar yüzi
273. Eytdiler kim pâdişâhun kulıyuz

- Devlet erkânınınun pes makbuliyüz
274. Şâh îmâna gelicek erkân ile
Biz dahı geldük îmâna cân ile
275. Şâhumuz ne dîninde ise biz dahi
Ol dîni kılduk kabûl Tanrı Hak'ı
276. Cümle “Lâ ilâhe illallah” didi
Hem [de]“Muhammed Resûlu'l-lah” didi
277. ‘İşk ile cümle îmâna geldiler
Sıdk ile küllî müsülmân oldılar
278. Yakdılar kilseyi mescîd yapıdılar
Sındurub bütleri Hakk'a tapdılar
279. Gâzîler ol halete şükr itdiler
Kal'alu yirlü yirine gitdiler
280. Toldı Sarsar Kal'ası nûr u safâ
Kamunun dilinde zikr-i Mustafâ
281. Her biri İslâm'ı erkân salavât
Ögrenüb kıldılar oldı ‘âbidât
282. Hâlid İbn-i Velîd ol gâzî imâm
Farz u sünnet cümle öğretti tamâm
283. Didi imdi vakt irişdi gidelüm
Bir kılavuz bul delîl idinelüm
284. İrte oldı bunlara ol şîr-dil
Bir kişî getürdi kim ola delîl
285. Gemi bile denize girüb gide

- Bunları ‘Ummân iline ilede
286. Mâlik eydür söyle sözün göreyüm
Dile ücret ne dilersen vireyüm
287. Gemic’eydür bana bir altun gerek
Bana hil’at hem melikden ton gerek
288. Yidi günde Hak diri kılsa beni
Gâzîlere gösterem ben ‘Ummân’ı
289. Ne ki dilerse melik ana virür
Kendü tonın arkasından giyürür
290. Virdi ashâba gemide çok yarak
‘İzzet idüb bile gönderdi yayak
291. Geldi bunlar Bahr-i ‘Ummân katına
‘Ânuk’ı döndürdiler andan yine
292. Çün anı esenleyüben turdılar
Bindiler zevrak denize girdiler
293. Ol gemici gemiye yilken açar
Gitdi gemi sanasın kuşdur uçar
294. Hâlid’e Sa’d ü Zübeyr’e ol Kerîm
Yil önerdi gitdi san kim yıldırım
295. Tengri’ye cümle tevekkül itdiler
Deniz içre üşde becid gitdiler
296. Her birisi Hazret’e eyler niyâz
Ol gemide fevt itmezler namâz
297. Gitdi gemi yidi gün yidi gice

- Bir ada görüldi işit kim nice
298. Gemici ol dem beşâret eyledi
Muştuluk diyü bulara söyledi
299. Uş görüldi Şehr-i ‘Ummân adası
İllâ kırk gün kenârında gidesi
300. Böyle diyince kenâre irdiler
Bahr-i ‘Ummân’un adasın gördiler
301. Gemici yilken aşaga indürür
Zevrakı ol dem kenâre döndürür
302. Gâzîler tekbîr idüb gördi kara
Çıkdı bunlar gemiden kara yere
303. Zevrakı mellâh [o] anda bagladı
Bunları esenleyüben agladı
304. Didi kırk gün işbu yolca varasız
Tâ ki ‘Ummân Şehri’ne siz iresiz
305. Zevrakı bir bük içinde gizleyem
Avlayurak sizi dâyim gözleyem
306. İşünüz bitse yine bunda gelün
Ben küyerem size bu yerde bilün
307. Böyle diyüb çünki oldılar süvâr
Sen işitgil Şâh-ı Cumhûr’dan haber
308. Şehr-i ‘Ummân mâliki Cumhûr şâh
Eylemiş burc üstine bir taht-gâh
309. ‘Ayyuka çıkmış durur başı yüce

- Şehr-i ‘Ummân görünür ucdan uca
310. Bir ulu gözgü komış anda nişân
Her ne gelse denize olur ‘ayân
311. Her ne kim ol deniz içinden gelür
Ol kişilere kamu ma’lûm olur
312. Gördiler çıkdı denizden bir gemi
Taşra çıkdı gemiden üç âdemi
313. Şehr-i ‘Ummân yolını tutdı gelür
Geldi anlar Cumhûr’a haber virür
314. Cumhûr eydür iki üç atlu varur
Ne kişilerdür oları tîz görür
315. Yügrük atlu üç kâfir [tîz] buldılar
Çıkarub şardan olara saldılar
316. On yedi gün gice gündüz gitdiler
Subh vaktin gâzîlere yitdiler
317. Gördiler anlar kim üç atlu gelür
Sa’d-ı Vakkâs yayın eline alır
318. Bir okı şol dem kirişe gizledi
Çekdi toldurdı oları gözledi
319. Zengîler imiş olar çün irdiler
Ne kişilersiz diyüben sordılar
320. Tîz cevâbın Sa’d-ı Vakkâs dönderür
İlçilerüz diyübeni bildürür
321. Yine sordılar ne milletsiz dirüz

Dînünüz ne(dür) kim durur [hem] Tengrinüz

322. Hâlid eydür dînümüz İslâm dîni

İbrahîm milletiyüz hûb ayîni

323. Barmagın götürdi getürdi î mân

Zengîler kakıdı buşdı ol zamân

324. Anların dahı silâhın aldılar

Ol aradan hem ileri geldiler

325. Çün müsülmânlar buları böldiler

Üçi dahı el kılıca urdılar

326. Hamle kıldı üçi Hâlid üstine

Gel gör imdi sen o Tengri dostına

327. Hâlid ol demde salâvat getirür

Berk-var anlara kılıc yitürür

328. Üçinün de gövdeden kesdi başın

Gitdi dünyâdan tamâm itdi yaşın

329. Anların silahların üleşdiler

Ol aradan dahi öte geçdiler

330. Bunlar eglendüğine Cumhûr bakar

Buyurur ol dem yine biş er çıkar

331. Sürdi anlar daho yitişdi tamâm

Hamle kıldı bişine ol pehlevân

332. Her birine bir kılıc urdı işit

Cân cehenneme irürdi ol biş it

333. Anların dahı silâhın aldılar

- Ol aradan hem ileri geldiler
334. Çün bular dahi gıcıkdi gelmedi
Cumhûr'un sabrı karârı kalmadı
335. Didi gönlüm kaygulu oldu katı
Kırk kişi kılısun yarak yitsün atı
336. Ne kişidür tîz oları bildürün
Giderün kaygumu beni güldürün
337. Bindi kırk zengî yitişdi yıl gibi
Basdılar ol gâzîleri sîl gibi
338. Hâlid ü Sa'd ü Zübeyr İbn-i 'Avâm
Hamle kıldı tîg ile ol nîk-nâm
339. Kırk kişidür çün bu hâli gördiler
Haykıruben el kılıca urdılar
340. Didiler ne kişilersiz dir bize
Hâlid eydür kılıc eydür uş size
341. Na'ra urub her biri çağırdılar
Tekbîr idüb kılıc urub kırdılar
342. Kırk kişiden biri kurtuldu hemân
Kaçdı vardı Cumhûr'a kıldı figân
343. Borkünü urdı yire eydür i şâh
Kanı kırk kişi kamu oldu tebâh
344. Üç 'Arab'dur sanasın oddur yanar
Yine bizüm zengîler atın biner
345. Soraruz hergiz cevâb virmez biri

- Katlarında kimse sevmezler diri
346. Her birisi inreşür arslan gibi
Hamle kılur buluda kablân gibi
347. Kakıdı Cumhûr ana tartdı kılıc
Boynın[1] urdı amân virmedi hıc
348. Cumhûr ol kâfiri çün kim öldürür
Sagış ile yidi yüz er bindürür
349. Anlara eydür savaş eylemenüz
Ol kişilere katı söylemenüz
350. Tercümân ile kılunuz siz hitâb
Yahşılığ ile alun andan cevâb
351. Ol ‘Arablar ger sizi ucdan kıra
Olmaya kimsenüz anlara ura
352. Anlara karşı silâhunuz tamâm
Şişün anlar ile [hem] virür selâm
353. Anlara şöyle vasiyyet eyledi
Tîz binün ana irün dir söyledi
354. Yidi yüz kâfir kamu bindi ata
Lâ-cerem şâh buyrugın gerek tuta
355. At başını saldılar yazılara
Yidi günde irdiler gâzîlere
356. Çünkü anlar gâzîlere irdiler
Ne kişilersiz diyüben sordılar
357. Korkmanuz bizden gelün söyleşelüm

- Ne dilersiz bizden eydün bilelüm
358. Sa'd-ı Vakkâs işidür gavgâların
Gavgâdan anlayamaz didüklerin
359. Hengâmeden birbirinün sözünü
İştimediler çevürüb yüzünü
360. Üçü dahi hamle kıldılar yine
Bir zaman ceng itdiler döne döne
361. Sürüsüne koyunun aslan gibi
İçlerine girdiler kablân gibi
362. Sonra kâfir döymedi döndü kaçâr
Kılıc ile gâzîler karşı biçer
363. Biri bunlara çevürmedi yüzün
Zîre korkar sımaga Cumhûr sözün
364. At başını döndürüben kaçdılar
Kurtulanı yine şehre düşdiler
365. Birbirin[i] basubanı kaçdılar
Sıgımben cümlesi [heb] kaçdılar
366. Şöyle kırdı gâzîler [kafirleri]
Altmışı kurtuldı kırılıb cümlesi
367. Kaça kaçâ şehre varub girdiler
Varuben Cumhûr'a virdiler haber
368. Çün melik Cumhûr bu ahvâli görür
Sandga varub yüz urub yalvarur
369. Sanduga hâlin hikâyet eyledi
Gazîlerden çok şikâyet eyledi

370. Sandug eydür ya kulum kayurmagıl
Tîz çerüni cem' kıl oturmagıl
371. Ben sana nusret kılam yarı kılam
Bin atuna çek yüri tabl u 'alem
372. Sen çerüni dir tîz 'Arab irişür
Dirile tut anları bana getür
373. Çıkdı Sandukdan heman dem [ol 'adû]
Cem' kılub 'askerini iy ulu
374. Sevinü turdı örü Cumhûr melik
Bindi ata bagladı terkeş bilik
375. Çıkdı şardan aldı otuz bin çeri
Hâzır olub bagladılar yolları
376. Çıkdı Cumhûr şehrden haylî haşem
Zînet ile çaldurub kös ü 'alem
377. Üç güne dek irdiler gâzîlere
Sür'at ile hamle kılub anlara
378. Çünkü yitdi gâzîlere ol yakîn
Saldılar at üstlerine pes hemîn
379. Ortalığa aldılar gâzîleri
Hamle kılub 'askerin cümle varı
380. Gâzîler de el kılıca urdılar
Üç gün üç gice katı dürişdiler
381. Üç gâzî arslan gibi gürleşdiler
Hamle kılub orta yire düşdiler
382. Her biri bir kâfiri düşürdiler

- Zengîlere key kılıc üşürdiler
383. Gice gündüz kıldılar üç gün kıtâl
Gâzîlerde kalmadı hergiz kıtâl
384. Atları bağladı oldılar yayak
Her biri kılıcların kıldı tayak
385. Zengîler üşdi kemendler atdılar
Üçini dahı giriftâr itdiler
386. Çün ele girdi dutuldu gâzîler
Dinmediler anlara hiç hayr u şer
387. Sevinüben bindi Cumhûr atına
Bunları getürdi Sanduk katına
388. Hâlid'i Sa'd ü Zübeyr İbnü 'Avâm
Sanduga bunları getürdi tamâm
389. Girdi Cumhûr Sanduga secde kılur
Şol sa'at Sandug içinden ün gelür
390. Çağırub Sanduk didi gir içerü
[Bile] dutsaklarun al gelgil berü
391. Cumhûr ol dem aldı girdi içerü
Karşusına Sandugun turdu örü
392. Didi Sanduk çiz elini bunlarun
Söyleyeyin anlara siz bir görün
393. Didi kim hoş geldün iy Hâlid kulum
Senün atan ol benüm Velid kulum
394. Kiçi kulum oglum özidür Sa'id
Gelişürüz ol Medîne'den işid

395. Sa'd-ı Vakkâs ol Zübeyr-i nev-cüvân
Kullarum durur kamu bellü beyân
396. Gelün imdi bana secde eylenüz
Sözünüz var ise andan söylenüz
397. Böyle diyince Hâlid tartdı kılıc
Çaldı ol Sanduğı kâr itmedi hic
398. Sa'd-ı Vakkâs dahi ok ile atar
Hem Zübeyr elde tutar kılıc salar
399. Kaçdı Sanduk hevâya çıkdı revân
Dirle imdi ne kılısar pehlevân
400. Çalıcak hevâya olubdur yüce
Kılıcun ucı dokundı agaca
401. Kesdi bir yanın aşaga düşürür
Çagırur Sanduk tutun dir kıgurur
402. Yine zengîler yapışdı Hâlid'e
Sa'd-ı Vakkâs'a Zübeyr'e iy dede
403. Bağladılar ellerini zengîler
İndi Sanduk yirine kıldı karâr
404. [Didi] iy Cumhûr kulum tut bunları
Bana 'âsî oldılar koma diri
405. İkinün kes elin virün cezâ
Birisin kabla göne at denize
406. Zengîler şol dem oları basdılar
Sa'd ü Zübeyr'ün elini kesdiler
407. Hâlid'i kablادılar bir yaş göne

- Anı bir Sanduga sokdılar yine
408. Vardılar anı denize atdılar
Sa'd ile Zübeyr'i mecrûh itdiler
409. Anlarun boynına demür urdılar
Zindân içre kuyuya indürdiler
410. Bağladılar ellerin ayakların
Hak'dan artuk kimse bilmez hallerin
411. Hak 'inâyet eyleye gâzîlere
Mustafâ'dan meded ire anlara
412. Bundan evvel meclîsi kılduk tamâm
Ümmet isen Mustafâ'ya vir selâm
413. Her ki mü'mîndür salavât getüre
Mustafâ'nun cânını sevindüre
El-Meclisü Sani
414. 'İşk ile virsün salavât ümmeti
Anlarunla bile durur himmeti
415. Dinle imdi iy Muhammed ümmeti
Gâzîler kim niçe gördi mihneti
416. Virelüm ikinci meclîsden haber
Tut kulagun bu söze iy mu'teber
417. Mustafâ ilçilere çün intizâr
Yola bakuben küyer leyl ü nehâr
418. Hak bilürdi bunlarun hâlin hemîn
İrdi Hak'dan şol zamân Peyk-i Emîn
419. Cebre'il irdi Muhammed katına

- Hâlin ashabun didi hazretine
420. Sa'd ile Zübeyr katı darlıkdadır
Göne kablu hem Hâlid Sandukdadur
421. Dir 'Alî çün anlara varmak gerek
Cehd idüb anları kurtarmak gerek
422. Gitdi Cebra'il Kebîr oldı melûl
Fatıma'nun katına geldi Resûl
423. Geldi gördi 'Alî'yi yatmış uyur
Resûl eydür ya kızum uyarıgör
424. Böyle diyince 'Alî na'ra urur
Uykusından dik belinleyü turur
425. 'Alî eydür yâ Resûl düş görürem
Ben dahı Ummân şarına varuram
426. Hâlid'i gördüm kararulukdadur
Sa'd ü Zübeyr ikisi tarlıkdadır
427. Mecrûh olmuşdur bular ya Mustafâ
Kâfir itmiş anlara yavlak cezâ
428. Yalvarurlar bara aglarlar katı
Şöyle gördüm uykuda bu heybeti
429. Resûl eydür kim 'Alî'ye yâ 'Alî
Cebre'il geldi bana uş iy velî
430. Cebre'il'den ne kim işitdi Resûl
'Alî'ye virdi haber ol pür-usûl
431. Resûl eydür yâ 'Alî yârenlere
Vaktidür meded idegör anlara

432. Gâzîlere ‘Alî’nün yandı özi
Mustafâ’nun yaş ile toldı gözi
433. Bu hikâyet çün kamuya oldu fâş
Agladı cümle yârenler açdı bâş
434. Geldi Hâlid oğlu Zübeyr atası
Başın açdı Sa’d-ı Vakkâs anası
435. Ulu kiçi er ü ‘avrat ol zamân
Anlarun çün kamu kıldılar figân
436. Şöyle zarı kıluben agladılar
Kim ‘Alî’nün yüregın tagladılar
437. ‘Alî çün kim bunlarun zârın görür
Özi köynür aglayub örü turur
438. Biline şol dem silâhın bağladı
Bilesince cümle yârân agladı
439. Zü’l-fikârı kuşanub turdı ‘Alî
Düldül’i eyerledi gerçek velî
440. And içerem dir Resûl’ün başına
Hem dahı Hasan Hüseyın’ün başına
441. Binüben ‘Ummân şarına varayum
Üç sahâbi işümi kurtarayum
442. Aglamanuz gözünüz yaşın silün
Tengri’ye yalvaruben du’a kılun
443. Saglug ile varur isem ‘Ummân’a
Anlarun irişe derdi dermâna

444. Mustafâ kocdı ‘Alî’yi agladı
İ’tikâdın bir Çalab’a bagladı
445. Çün Muhammed dedi kim var ‘Ummân’a
Anlarun derdin irişdür dermâna
446. Yâ İlâhî sen onar kıl işini
Sen kavışdurgıl ‘Alî’ye işini
447. Cebre’il geldi yine Muhammed’e
Hak selâmın getürür ol Ahmed’e
448. Didi kim ‘Alî yalnız varmasun
Yalnız ol yola tenhâ girmesün
449. Hem Hasan birle Hüseyin alsun bile
Kılaguz ‘Abdu’l-lah’ı alsun bile
450. Kim Resûl’ün konugudur ol kişi
Ol başardı bu gazâyı bu işi
451. Togru Sarsar kal’asını gözleyü
Hâlid’in varsun izini izleyü
452. Cebre’il’ün sözünü pes Mustafâ
‘Alî’ye bildürdi ol kân-ı vefâ
453. Tîz getürdiler buyurdı Düldül’i
Zü’l-fikârı kuşanub turdı ‘Alî
454. İki oğlu bile ‘Abdu’l-lah ile
Yolda bunlar ara kılavuz ola
455. Fatıma geldi kocar oğlanların
Tengri’ye ısmarladı ol canların

456. Yüzünü tutdı Çalab'a yalvarur
Yâ İlâhî dir bunları girü getir
457. Gâziler heb Tanrı'ya sığındılar
'Azm idüben çünkü yola girdiler
458. Mustafâ çıkdı buları gönderü
Anlara kıldı du'a döndi girü

Bu bölüme kadar Hz. Ali gazavât-nâmesine giriş yapılmıştır. Buradan sonrası Hz. Ali'nin Umman şehrine ulaşip oradakileri kurtarmak için verdiği mücadeleyi anlatır. Ara ara Hz. Peygamber zorda kalan sahabelerine dua eder. Halid sandığın yakınına gelen Hasan ve Hüseyin'den kaçıp Hz. Peygamber'e durumlarını anlatmasını ve helallik almasını ister; onlarda Hz. Peygamber'den öğrendikleri bir duayı okuyor böylece sandığın sihri bozuluyor.¹⁷⁹

656. Çağırur Hâlid Hüseyin'e kaçunuz
Denizün öte yanına geçünüz
657. Beni dutdılar kaçur siz Mekke'ye
Ol Resûl'e hâlümüz eydün diye
658. Ölüserüz [ol] bize itsün helâl
Bu müsülmânlar olur uş pây-mâl
659. Dir kıyâmet günine kaldı visâl
Anda olavuz anunla ittisâl
660. Hüseyin Hasan işitdi kıldı âh
Dir 'inâyet senden iy Kâdir İlâh
661. Ol du'a kim Hak Resûli'nden bular
Öğrenübdü tîz anı okudılar
662. Urdılar ol câzûdan yana revân
Ol ciger köşe Resûl-i müste'ân

¹⁷⁹ Yazıcı, "Tursun Fakı'nın Cumhûr-nâme Adlı Eserinin Metni ve İncelenmesi", s. 225.

663. Câzûluk mahv oldu gün togdı yine

Şük(ü)r vâcib oldu pes ehl-i dîne

Dördüncü bölümde Siccinlik Hz. Ali'yi bir kuyuya atıyor, kuyuyu ateşe verip ağzını taş ile kapatıyor. Bunu gören Hasan ve Hüseyin öyle bir feryat ediyor ki feryatları rüzgâr ile Fatıma'ya ulaşıyor. Fatıma içinin ateşi ile çok ağlıyor ve başına Mustafâ'nın örtüsünü örtüyor. Örtünün kerameti ile Umman şehrini, gazilerin ve oğullarının halini, buldukları yeri ve Ali'nin atıldığı kuyuyu görüyor. Bunları gördükten sonra kendini yerden yere atıp yüzünü yırtıyor. Etrafindakiler Mustafâ'ya haber verdiler. Mustafâ başını dizine alıp halini soruyor. Fatıma gözünü açıp babasına yalvararak 'Ey babam! Oğullarım kafir elinde esir düşmüş, erim kuyuya atılmış; ateşler içinde yansın diye kuyuya ateş bırakılmış. Oğullarımın ve erimin kurtulması için Allah'tan yardım iste' diyerek ağlamaya devam ediyor. Medine halkı duyunca onlarda ağlamaya başladı. Allah'ın Resûlü mescide gidip başını secdeye koyup dua etmeye başladı; 'Ey tek olan Allah'ım! Sıkıntıya düşen gazilere yardım et. Dostlar zindan içerisinde esir düşmüş, Fatıma Ali için ağlıyor, sen onları kurtar.' Cebrail Allah'ın selamı ile yere indi ve 'Ey Muhammed! Fatıma'ya haber ver ağlamasın. Allah kuzularını kurtarıp gazileri size kavuşturacak' diye haber getirdi. Allah'ın sevgilisi Rabbinin sözünü dinledi ve kızının gözünün yaşını sildi. Cebrail ne anlattıysa hepsini Fatıma'ya anlattı.¹⁸⁰

1217. Anı gördi Fatıma urdı özin

Hem Hasan Hüseyin için yırttı yüzün

1218. Mustafâ'ya haber itdiler gelür

Fâtıma'nun başın dizine alur

1219. Resûl eydür ya kızum n'oldı sana

Gözün aç hâlünü söylegil bana

1220. Fâtıma açdı gözün turdı örü

Atasınun elin öpdi yalvaru

1221. Eydür iy canum baba oganlarum

Esîr olmuş kuyuya düşmiş erüm

¹⁸⁰ Yazıcı, "Tursun Fakı'nın Cumhûr-nâme Adlı Eserinin Metni ve İncelenmesi", s. 379-388.

1222. Od bırakmış kuyuya kâfir yine
Kim benüm erüm ol od içre yana
1223. Tîz du'a oıl Tengri'den hâcet dile
Kim benüm esîrlerüm necât bula
1224. Hasan'un sag omuzı başlu yatur
Hem Hüseyin'ün gözleri yaşlu yatur
1225. Gâzîlerün iy baba hâli yaman
Meded eyle anlara zinhâr sen
1226. Böyle diyüb gözlerinden yaş döker
Fâtımâ'nun zârısı taşra çıkar
1227. Konşıları cümle işidür anı
Her birinün derd ile yandı cânı
1228. Hâlid ü Sa'd ü Zübeyr İbn-i 'Avâm
Kavmi işitdi haberlerin tamâm
1229. Sa'd-ı Vakkâs anası miskîn karı
Ak başını açuben kıldı zârı
1230. Mekke kavmi ulu kiçi bildiler
Aglaşuben kamu zârı kıldılar
1231. Resûl ol dem mescîd içine girür
Kim du'aya secdeye başın urur
1232. Yalvaruben didi ya Vâhid (ü) Ehad
Gâzîler tarlıga düşmiş kıl meded
1233. Ya Gıyâse'l-Müstagîsin yâ Basîr
Bend-i zindân içre yârenler esîr

1234. Sana yüz urdum buları kıl halâs
Fatıma aglar ‘Alî-y-çün tutdı yâs
1235. Ol zamânda Cebre’il indi yire
Hak selâmın getürür Peygâmbere
1236. Yâ Muhammed Fâtıma’ya söylegil
Aglamasun var beşâret eylegil
1237. Hak Te’alâ kurtarur kuzıları
Sag esen kavuşdurur gâzîleri
1238. Sen dahı yirden götürgil başını
Aglamasun Fâtıma sil yaşını
1239. Geldi Resûl söyledi Hak sözünü
Kızınun sildi yiniyle o yüzünü
1240. Ne ki Cebra’il ara virdi haber
Söyledi kızına ol Hayru’l-Beşer
1241. Fâtıma şükr eyledi kıldı sücûd
Şükr sana didi yâ Rabbi’l-Vedûd

Allah’ın yardımı ile Ali kurtuldu ve Cinni Yûsuf ile Sandık’ı yendi. Hz. Ali, Cinni Yûsuf’u Hz. Peygamber’e başına gelenleri anlatması için gönderdi. Cebrail ondan önce gelip Cinni Yûsuf’un geleceğini Peygamber’e bildirdi. Yûsuf yanlarına gelince sandığı yere bıraktı ve Peygamber’e selam verip başlarından geçeni, Ali’nin cinlerle, İstihrac ile olan savaşlarını, Siccin kuyusu içinde yaptıklarını anlattı. Sandık ve Zeliha’yı armağan olarak getirdiğini kendisinin ise müjdecisi olarak geldiğini söyledi ardından da nebilerin başından himmet istedi. Resûl ona dua edip Allah’a emanet etti. Resûl Zeliha’yı ve sandığı Fatıma’ya emanet etti. Yûsuf Ali’nin yanına gidip Resûl’ün selamını ulaştırdı. ¹⁸¹

1321. ‘Alî didi bizden eylegil selâm

¹⁸¹ Yazıcı, “Tursun Fakı’nın Cumhûr-nâme Adlı Eserinin Metni ve İncelenmesi”, s. 411-417.

- Mustafâ'ya cümle ashâba tamâm
1322. Hâdimince götürüben sanduğı
Hoş vedâ idüb[eni} döndi girü
1323. Arkasına aluben tündi göge
Hak Çalab'ı dâyima üne üne
1324. Ne denizdür ne kurı yir ne kaya
Ahşam olunca irişdi Mekke'ye
1325. Andan öndin Cebra'il gelmiş idi
Cinnî Yûsuf haberin virmiş idi
1326. Heb sahâbî karşı çıkmışlar idi
Muntazır yollara bakmışlar idi
1327. İrdi Yûsuf Sanduğı kodı yire
Lutf ile virdi selâm Peygamber'e
1328. Cinnî Yûsuf başladı girdi söze
Söyler idi söz denizinden yüze
1329. Şerh kıldı 'Alî'nün kelâmını
Mustafâ'ya degürür selâmını
133. Dîv-i perri cinnî bile cengini
Yâ hod İstihrâc la'in âhengini
1331. Çâh-ı Siccin içre kılduğı hüner
Şerh kıldı n'itdise ol Şîr-i Ner
1332. Uşda Sandukla Zelîhâ armagan
Muştucı saldı beni size i(y) cân
1333. Himmetür olsun giderem yâ Resûl
İy nebîler serveri hatm-i Resûl

1334. Çün Resûl dahı ana kılur du'a
Var seni ısmarladuk dir Tanrı'ya
1335. Fatıma yavlak sevindi bu işe
Zıra gark olmışdı dürlü teşvişe
1336. Resûl eydür Fâtıma'ya yâ Betül
Al Zelîhâ'yı katuna kardaş ol
1337. Aldı kızı Fâtıma vardı eve
Zıra ol kız oldı derdine devâ
1338. Fâtıma'ya virdi emânet (ol) kızı
Sandug ile saklaya anı özi
1339. İşidüb şâd oldılar ulu kiçi
San düğün oldı o gün o ev içi
1340. Yûsuf-ı cinnî dahı turdı örü
Yolına gitmege yöneldi girü
1341. Mekke'den çün yatsuyın kıldı sefer
'Alî'ye kavuşdı ta vakt-i seher
1342. Virdi Resûl'den sahâbiden haber
Sag esendür cümlesi sevündiler

Ali Siccinlik ile savaştıktan sonra yanına gazileri de aldı ve Medine'ye doğru yola çıktı. Geldiklerini gören Hz. Peygamber sahabeleri de yanına alıp onları karşılamaya çıktı. Gaziler Mustafâ'ya ulaşınca yüzlerini yere sürdü, Peygamber hepsini tek tek kucakladı. Köle ve hizmetçiler mallarını Hz. Peygamber'e sundu. Peygamber bu malları yoksullara, yetimlere dağıttı. Mustafâ dört yük malı Zeliha'ya çeyiz yapıp onu Halid'in oğluna verdi. Ali Resûl'ün elini öpüp ona başından geçenleri anlattı. Resûl 'Ey Ali! O denizden sana gelen kimdi' diye sordu. Ali beni oraya götürün iblismiş deyip o iblis ile savaşını anlattı. Allah'ın ona yardımcı olduğunu söyledi. Kılavuz olarak gönderilen Abdullah evinden yıllardır uzak olduğunu evine

ulaşmak istediğini söyledi. Mustafâ elini kaldırıp Allah'a dua etti ve Abdullah o anda kendisini İsfahan'da buldu.¹⁸²

1409. Yidi günde yolları oldu yakın

Mekke şehri görünü geldi yakın

1410. Kuşlugın bunlar irişdiler şare

Haber oldu ol zamân Peygamber'e

1411. Resûl ol dem cümle ashâbın alur

Çıkar ol gâzilere karşı varur

1412. Gâziler çün Mustafâ'ya irdiler

Yüzlerini cümle yire sürdiler

1413. Resûl ile görüşüb ucdan uca

Hem sahâbî görüşür kuca kuca

1414. İrdi Hasanla Hüseyin anasına

Derman irişdi ciger pâresine

1415. Mâl ü tavar cümlesi heb yitdiler

Kul karavaş Resûl'e 'arz itdiler

1416. Heb sebîl itdi Resûl yohsullara

Dest-gîr oldu yetîm ü tullara

1417. Heb fakîr ashâbları oldu ganî

Resûl eydür Zelîhâ Sanduk kanı

1418. Sanduk ile dahı dört yük mâl ile

Kul karavaş çok kumaş dahı bile

1419. Çehiz itdi Zelîhâ'ya Mustafâ

¹⁸² Yazıcı, "Tursun Fakı'nın Cumhûr-nâme Adlı Eserinin Metni ve İncelenmesi", s. 435-445.

- Hâlid'ün oğlına viridi bâ-sâfâ
1420. Dügün oldı kıldılar akd-i nikah
Şâd oldı kamusı ehl-i salâh
1421. Ulu kiçi bu murâda oldı şâd
Hâlid oğlı Zelîhâ'dan aldı murâd
1422. 'Alî geldi Resûl'ün öpdi elin
Tapusunda durdı söyledi hâlin
1423. Resûl eydür yâ 'Alî digil bana
Ol denizden kim idi gelen sana
1424. 'Alî eydür sen bilürsin yâ Resûl
İblîs imiş beni ilten ol fuzûl
1425. Çin [ü] Maçın şehrine varmış o it
Anda yüz bir çeri dirmiş ol pelîd
1426. Yiryüzine çıkarub komış anı
Anlarun içine iletdi beni
1427. Çıka geldüm ansuzın açdum gözüm
Anlarun içinde gördüm kendüzüm
1428. Yüz bin kâfir hamle kıldılar bana
Yaragum yok yâ Resûl nidem sana
1429. Şöyle bir na'ra çıkardum ra'd-vâr
Bir kişünün ödi sıdı bil i(y) yâr
1430. Niçe atlar issini kıldı helâk
Niçe gövdeler yir üzre oldı hâk
1431. Birisinün kılıcın aldum ele
Yâ Resûl anlara ben kıldum belâ

1432. Anca urdum kılıcı tenlerine
Gövdeleri gark olur kanlarına
1433. Kalb kalbe aldanub sürdüm kadem
Çıka geldüm tuga aldandum ‘alem
1434. Kesdüm anda hem ‘alemdârun başın
Sultânunı urdum çıkardum ön dişin
1435. Kâfirün döndi yüzi sındı kaçar
Kal’aya dek kovdum anları i yâr
1436. Yüzi döndi girmişem arkasına
Kova (kova) sokdum anları kal’asına
1437. Lîki yapmışlar anı mâl gücine
Göz irişmez yüceligi ucına
1438. Kim bulud ile berâber kal’ası
Öylelik yola düşerdi gölgesi
1439. Anları anda kodum ben yatına
Yine döndüm bindüm ‘ifrit atına
1440. Tanrı adını getürdüm dilüme
Hak kılavuzladı beni yoluma
1441. Denizi at ile geçdüm ilerü
Yine ‘Ummân şehrine geldüm girü
1442. Yâ Resûlu’l-lah yarı kıldı Ehad
İrişüb oğlanlara kıldum meded
1443. Şâh-ı Merdân sözünü kıldı tamâm
Dinledi bu kıssayı Fahrü’l-Enâm

1444. Turdı ‘Abdu’l-lah kılavuz o zamân

Yüz yire koyub du’a kıldı revân

1445. Menzîlümüz yâ Resûlu’l-lah ırak

Bunca müddetdür içüm tolu firâk

2.3.2. Hz. Peygamber’in Mucizeleri

2.3.2.1. Mantıku’t-Tayr

Mantıku’t-Tayr mesnevisinin Şeyh Abdurrezzak’ın Hikâyesi’nde (Dâstân-ı Şeyh Abdurrezzâk) Abdurrezzâk adında bir şeyhin bir Hristiyan kıza âşık olması ve imtihanı anlatılır. Şeyh kız için Hristiyan olur ve imanını kaybeder. Öğrencileri bu duruma çok üzülür ve hoca için hayır duada bulunup Allah’a yalvarır. Öğrencilerden birinin rüyasına Hz. Peygamber girer ve öğrenci Hz. Peygamber’e şeylerinin yolunu şaşırdığını ona doğru yolu göstermesini söyler. Hz. Peygamber ise ona ‘Ey vefalı (kişi) cümle kişinin içerisinde sen ona vefa gösterdin. Şeyhin ile Allah arasında bir bulanıklık varmış. O bulanıklık şimdi ortadan kalktı. Senin himmetin kendi işini halletti ve Allah senin şeyhinin suçunu bağışladı. Şimdi şeyhinin derdine deva buldun. O bulanıklığın yerine mutluluğu koydun. Kerim olan Allah o bozuk kişiye selamet verdi biz de şefaattik. Şimdi ay indi güneş çıktı, küfür ve isyan gitti yerine sevap geldi.’ diye cevap verir.¹⁸³

642. Düşde görür Mustafâ’yı kim gelür

Yüzünün ‘aksi gözün nûrın alur

643. Emr ü nehyi ‘âlemün pîrâyesi

Kavl ü fi’lün âdemün sermâyesi

644. Ol mürîd ayagina düşer anun

Kim cihândan gitmesün sâyen senün

645. Şeyhümüz gümrâh olmuşdur yolın

Göster ana kim bile sagdan solın

646. Mustafâ eydür ana kim iy pâk-bâz

¹⁸³ Yavuz, ‘Gülşehri’nin Mantıku’t-Tayr’ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 96-98.

- Cümle ashâb ortasında serfirâz
647. Şeyh ile Tanrı arasında meger
Bir küdüret var-ıdı key mu‘teber
648. Ol küdüret şol kadar ihdâd-ıla
Aradan gitdi vü az bîdâd-ıla
649. Himmetün kendü işini işledi
Tanrı şeyhe suçını bağışladı
650. Şimdi şeyhün derdine irdi devâ
Ol küdüret gitdi vü geldi safâ
651. Biz şefâ‘at eyledük Tanrı kerîm
Kim selâmatlığa irdi ol sakîm
652. Şimdi ay indi vü çıkdı âfitâb
Küfr ü ‘isyân gitdi vü geldi savâb
653. Ne ki şeytân dünyada vîrân kılur
Tevbe bir sâ‘atda âbâdan kılur

O mürid uykusundan uyanıp diğer arkadaşlarını da yanına alarak şeyhinin yanına gitti. Şeyh bir derenin başında domuz güder, başından aşağı kadar bir örtü örtmüştür. Ateşte kâfirlik giysisini yakmıştır. Gözlerinden kanlı yaş dökmüş, hacını uzağa atmıştır. Şeyh bakıp gördü ki onun müridleri/yoldaşları din ile şeytanın büyüsunü yaktılar. Büyük bir utançla nara atarak kendini yerden yere attı. Felekler gönlünü dağlamış gibi ah ederek ağladı. Kur’an’ın getirdiği haberler ve hikmetler birdenbire aklına düştü. Müridlerine baktı ilim nuru hepsinde var ama kendisinde böyle bir nur yok. Utancından terledi adeta kendi terinde boğulacak gibi oldu. Aklına boşa geçen ömrü geldi. Mutluluk ve gam arasında kararsız kaldı. Müridleri yanına gelip ‘Ey din ulusu! Şimdiden sonra gam artık sana hoş değil sen arûsîye vergini¹⁸⁴ tuttuğun matem ile ödedin. Hicret gitti yerine vuslat geldi, küfür gitti yerine imân geldi. Hak Resûlü sana şefa

¹⁸⁴Arûsîye: Eskiden evlenen erkeklerden alınan ve gelinin kız, dul, müslüman veya hristiyan olmasına göre miktârı değişen bir vergi.

edip seni imana geri kabul etti.’ dediler. Şeyh gusledip hırkasını geri giyindi. Bu hikâyede Hz. Peygamber’in şefaât özelliğine vurgu yapılmıştır. ¹⁸⁵

654. Uykudan uyandı vü âh eyledi
Ol mürîde cem‘i âgâh eyledi
655. Çok beşâret viridi vü girdi yola
Tapusunda kamu yârânlar bile
656. İrdiler ü gördiler bir arada
Şeyhi kim tonuz güder bir derede
657. İlla yavlak hâlete düşmüş ‘azîm
Kamu suçını bağışlamış Kerîm
658. Hem başından yire bürgüsin komuş
Hem tonuzları salıvirdüm dimiş
659. Oda yakmış kâfir olmak tonını
Pâre pâre eylemiş pîlûnını
660. Gözlerinden kan akıtmış yaş-ıla
Hem sımış nâkûsını bir taş-ıla
661. Hem çelîpâsın bırakmış yabana
Kesedurur şeyh zünnârın yana
662. Dîne degşürmiş yine tersâlığı
‘İzze irürmüş girü rüsvâlığı
663. Gördi yârânlarını kim çıkdılar
Dîn-ile şeytân tılısımın yakdılar
664. Haclet-ile şermsâr oldu ‘azîm
Hasret-ile cenneti kıldı cahîm

¹⁸⁵ Yavuz, ‘Gülşehri’nin Mantku’t-Tayr’ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma, s. 98-100.

665. Na'ra urdı mest düşdi ortaya
Şûrişiyile dökdi tagı dereye
666. Eyle zârlıg-ıla zâr agladı
Kim felekler hâtırını tagladı
667. Hikmet ü Kur'ân tefsîr ü haber
Gıtmiş-idi hâtırından ser-be-ser
668. Girü geldi kamu şeyhün yâdına
İrdi Deyyân dîninün feryâdına
669. Degme yârı çün görür bu nûrı çok
Kendüzini çün görür kim nûrı yok
670. Niçeme kim küfri dînden fark olur
İlla hacletden arakdan gark olur
671. Şâdılgı menzilini gam dutar
Hayfa geçmiş 'ömr-içün mâtem dutar
672. Çün görürler şeyhi zâr u dil-figâr
Şâdi vü gam arasında bî-karâr
673. Çün utandugın bulardan bildiler
Kamu yârânlar katına geldiler
674. Cem'-ile insâfa durdılar kamu
Cânların şükrâne virdiler kamu
675. Eytdiler şeyhe ki iy dîn ulusı
Resm üstâdı âyin ulusı
676. Şimdiden girü sana gam hôş degül
Bu 'arûsilerde mâtem hôş degül
677. Vasl geldi gitdi hicrân yirine

Küfr gitdi geldi îmân yirine

678. Çün şefâ‘at eyledi Hak’dan Resûl

Kim girü îmân seni kıldı kabûl

679. Sen hakikat bil ki yüz ‘âlem günâh

Mahv ola çün kim kıla ‘âsi bir âh

680. Rûm ilinde büt-perest olan girü

Hak-perest olmaga geldi ilerü

2.4. İKİNCİ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Gülşehrî’nin Hz. Peygamber’i kendisine kılavuz edindiğini, onu yol gösterici olarak gördüğünü ve eseri okuyanlara da bunu tavsiye ettiğini söyleyebiliriz. Her yolun Hz. Peygamber’den geçmesi gerektiğini düşünür. Dünyanın geçiciliğinin farkında olan Gülşehrî insanlara da bu farkındalığı aşılamağa ister. Bu sebeple sık sık öğütler verir. Dünyayı ahiret için bir yol olarak görür ve bu yolun sağ salim nihayet bulması için Hz. Peygamber’in gittiği yönden gidilmesini vurgular. Nitekim eserinde Hz. Peygamber ile ilgili öğüt vereceğinde yol metaforunu kullanmasının asıl sebebi de kanaatimizce budur.

Husrev ü Şirîn mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili toplam 84 beyit vardır. Allah övgüsünden sonra Hz. Peygamber övgüsü yapılmıştır. Fahri kendisi gibi zavallı bir kulun o yüce padişahı övecek bir söz bulamadığını, onun övgüsü karşısında denizdeki balıklar kâtip olsa onların bile aciz kalacağını, kendisinin de dilinin tutulup lâl olduğunu söylemiş ve Hz. Peygamber’den şefaata talep etmiştir. Mesneviyi okuyanlara/dinleyenlere cihândaki hiçbir şeyin kalıcı olmadığını; kalıcı olsaydı Hz. Peygamber’in kalıcı olacağını söyleyip insanları uyarmıştır. Mesnevide son olarak Hz. Peygamber’in tebliğ yönünü görürüz. Hz. Peygamber rüya yolu ile Hüsrev’i dine davet eder. Fakat Hüsrev dedelerinden kalan dini değiştiremeyeceğini söyler. Hüsrev’in imana daveti ile ilgili bir kıssa daha vardır. Bu kıssada Necaşi Hüsrev’e Muhammed mührünün vurulduğu bir mektup gönderir ve onu dine davet eder fakat Husrev yine atalarının dinini bırakıp Hz. Peygamber’in dinine girmez.

Yûsuf-ı Meddâh genel itibari ile her mesnevisinde Hz. Peygamber’in bir mucizesine dikkat çekmiştir. Varka ve Gülşâh mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 63 beyit vardır. Bu beyitlerin çoğu Hz. Peygamber’in Varka ve Gülşâh’a dua yolu ile tekrardan ömür bahşetmesi mucizesini anlatır. Bu bölüm mesnevinin en dikkat çeken bölümlerinden biridir. Ayrıca mesnevinin baş

kısımında 16 beyitlik hem Hz. Peygamber hem de halifelerinin övüldüğü bir başlangıç bölümü vardır. Bu bölümde insanların nurunu Hz. Peygamber'in nurundan aldığı ve onun peygamberler arasında en seçilmiş kişi olduğu söylenmiştir. Övgü ile şefaât talebinde bulunulmuştur.

15. yüzyıl şairlerinden Ahmed-i Dai'nin 14. Yüzyılın sonlarında yazdığı Camasbnâme Tercümesi Türk edebiyatındaki ilk örneği olması bakımından önemlidir. Camasb'ın yıldızlara bakarak yaptığı çıkarımlardan bahseden 73 beyitlik bu küçük mesnevîde Hz. Peygamber'den selam ile bahsedilmiştir. Ayrıca eserin yazım tarihini belirtmek amacı ile nebi hicretinden bahsedilmiştir.

14. yüzyılda Dursun Fakih tarafından yazılmış olan Cumhûr-nâme de Hz. Peygamber ile ilgili 569 beyit vardır. Çoğunluğu 1. Bölümde yer alan bu beyitlerde Hz. Peygamber Abdullah'ın halini dinleyip elçiler ve Hz. Ali'yi görevlendirir. Ayrıca eserde bir gazel yer almaktadır. Osman'ın Hz. Peygamber'in isteği ile Cumhûr'a yazdığı mektup şiir başlığı altında 'melik' redifi ile yazılmıştır. Bunlar dışında Hz. Peygamber'e salavat isteğinde bulunulmuş ve ulaşılmak istenen hedefe Allah ve Hz. Peygamber yolu ile ulaşılabileceği vurgulanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 15. YÜZYILA KADAR YAZILMIŞ TERCÜME ESERLER

Bu bölümde Süheyl ü Nevbahar, Ferheng-nâme-i Sadi, Işk-nâme, Gazavât-ı Muhammed Hanefi mesnevileri incelenmiştir.

3.1. TERCÜME ESERLERDE HZ. PEYGAMBER

3.1.1. Süheyl ü Nevbahâr

Süheyl ü Nevbahâr 1350 yılında tamamlanmış bir aşk mesnevisidir. İlk bin beyitlik bölümünü Hoca Mes'ud'un yeğeni İzzeddin Ahmed kaleme almıştır. Eserin asıl adı Kenzü'l-Bedâyi'dir. Hoca Mes'ud bu eseri Farsça'dan tercüme etmiştir. Eserin asıl müellifi ve ne zaman yazıldığı belli değildir. Kısaca konusunu özetleyecek olursak Yemen padişahının oğlu Süheyl ve Çin hükümdarının kızı Nevbahâr arasındaki aşkı anlatır. Süheyl ü Nevbahâr mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 49 beyit vardır. 49 beyitin 43 beyiti na't özelliği taşımaktadır. 4 beyitte şefaate isteği 2 beyitte ise tarih belirtilirken Hz. Peygamber'in adı lafzen geçer.

3.1.2. Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî

Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî 1354 yılında kaleme alınmış, S'adî-i Şirazî'nin Bostan isimli eserinden seçtiği beyitlerin tercümesidir. Hacim olarak bakılırsa Bostan'ın dörtte biri kadardır.¹⁸⁶ S'adî'nin eserinin ilk Türkçe'ye çevirisi olması bakımından çok önemlidir. Tercüme yaparken hikâyeleri kısaltmıştır. Genellikle hikâyelerin sonundaki hikemî beyitlerin tercümesi yapılmıştır.¹⁸⁷ Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 13 beyit vardır. 7 beyit Hz. Peygamber övgüsüne ayrılmış, 5 beyit salavat ve şefaate, 1 beyit ise duaya ayrılmıştır.

3.1.3. Işk-nâme

1378-79 yıllarında Mehmed tarafından yazılmış olan Işk-nâme 8702 beyitten oluşmaktadır. Nazımı Mehmed hakkında bilinen tek şey bu mesnevisi ve bu mesneviyi Emir Süleyman'a sunmuş olduğudur. Klasik tertibe uygun olarak yazılmış olan bu mesnevi konusunu Ferruh ve Hüma'nın aşkından alır. Kıpçak lehçesiyle yazılmış mensur bir eserden Eski Anadolu

¹⁸⁶ Mustafa Erkan, Mustafa Özkan, "Hoca Mesud", **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998, C.XVII, s. 191.

¹⁸⁷ Halil Gülenç, "Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Bölümü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2010, s. 19.

Türkçesi'ne aktarılmıştır.¹⁸⁸ Diğer adı Tuhfe-nâme olan bu mesnevi rüyada âşık olma motifinin görüldüğü ilk mesnevilerden sayılabilir. Şair aşk konusunu işlerken sevgililer arasındaki hissi bağları, onların ruh hallerini, davranışlarını kendisinden öncekilerin aynı tarzdaki eserlerinden farklı olarak ayrıntılara inip bütün incelikleriyle vermeye çalışmıştır.¹⁸⁹ Klasik mesnevi tertibine uygun olduğunu yukarıda belirtmiştik. Tevhid ile başlamıştır ardından 2 na't vardır. Eserin sonunda Hz. Peygamber'e salavat talebi bulunmaktadır. Hz. Peygamber ile ilgili 92 beyit bulunmaktadır.

3.1.4. Gazavât-ı Muhammed Hanefî

Dursun Fakih'in ilk gazavâtnâme yazarlarından biridir. İlk gazavât-nâmeleri Arapça ve Farsça'dan tercüme edilmiştir. Tercüme yolu ile edebiyatımıza kazandırdığı mesnevilerden biri Gazavât-ı Muhammed Hanefî'dir. 548 beyitten oluşan mesnevi Hz. Ali ve onun oğlu Muhammed Hanefî'nin savaşlarını anlatır. Muhammed Hanefî destanlara göre Hz. Ali'nin hür olarak satın aldığı bir cariye oğludur fakat incelediğimiz bu mesnevide böyle bir bilgi yoktur. Mesnevide Hz. Peygamber ile ilgili 35 beyit bulunmuştur.

3.1.5. Bahtiyar-nâme

Pir Mahmûd tarafından 14. Yüzyılda yazıldığı kabul edilen Bahriyâr-nâme mesnevisi 2795 beyitten oluşmaktadır. Arapça'dan Farsça'ya Farsça'dan da Türkçe'ye çevrilen bu mesnevide Sistan diyarının padişahının oğlunun hikâyesini konu alan 9 farklı hikâye vardır. Bu hikâyeler Bahtiyar'ın idamdan kurtulmak için 9 gün boyunca padişahın vezirlerine anlattığı hikâyelerdir. Anlattığı bu hikâyelere rağmen asılmasına karar verilmiştir; tam asılacağı zaman ise Allah'ın emri ile onu büyüten hırsız saraya gelmiş ve onu asılmaktan kurtarmıştır. Eserin kuruluşu Kelile ve Dimne ile Binbir Gece Hikâyeleri'nin zincirleme tekniğine göre düzenlenmiştir.¹⁹⁰ Bahtiyâr-nâme mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 8 beyit vardır.

¹⁸⁸ Çelebioğlu, *Türk Mesnevi Edebiyatı 15. Yüzyıla Kadar (Sultan II. Murad Devri) (824-855/1421-1451)*, s. 71.

¹⁸⁹ Kartal, *Doğu'nun Uzun Hikâyesi: Türk Edebiyatında Mesnevi* s. 289.

¹⁹⁰ Kartal, *Doğu'nun Uzun Hikâyesi: Türk Edebiyatında Mesnevi* s. 276.

3.2. BEYİTLERDE HZ. PEYGAMBER

3.2.1. Övgü ve Niyaz

3.2.1.1. Süheyl ü Nevbahâr

Hoca Mes'ud Süheyl ü Nevbahâr mesnevisinde klasik mesnevi tertibine uygun olarak tevhid ile başlamıştır. Tevhidin ardından Hz. Peygamber için bir na't yazılmıştır. O levlake sırrının sahibi Muhammed'dir; ayak bastığı yer feleklerin tepesidir. Müjdecî, saygın, emin, âlemlere rahmet olarak gelen kâinatın şefaathâsinin; yüzü Yûsuf (peygamberden bile) daha güzel, dili tatlı ve anlaşılırdır. Alnı güneş kaşı hilaldir; zülal onun tatlı diline kul olmuştur. Onun mucizelerinin haddi hesabı yoktur, kim ne ihtiyacı varsa onu karşılayacak sözleri çoktur. Kim yoksul kim fakir bilir, o ayı iki parçaya bölerdir. Allah ona sevgilim dedi, adını kendi adının yanına koydu. Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar onun hükmü, şeriatı ve emirleri ulaşır. Doğu ve batı onun adı ile şereflenir; savaş ve barış onun emrine teslim edilmiştir. Cümle padişahlar onun kölesi olmuştur. Allah ona 'Beni aleme bildir. Seni onun için gönderdim.' dedi. O da halka doğru yol benim Allah birdir dedi. Allah, kim sana inanıp uyarsa benim rahmetim ondan yana olur. Kim inanmayıp sana yüz çevirirse onun derisini kılıç ile yüz dedi. Hz. Peygamber Allah'ın emirlerini yerine getirdi. Musa peygamber gibi Allah'ı göz ile görmek istedi. Bir gece Allah ona binip göklere yükselsin diye Burak'ı gönderdi. Burak'a binip sürdü ve Cebrail'in huzuruna geldi. Cebrail hiç yanından ayrılmadı. Yıllarca yüzünü görmek istediği Allah'ın huzuruna yüzünü tutarak gitti. Varılabilecek en son noktaya vardı. (Cebrail) dedi ki 'Ey Peygamberlerin sonu! Ben burada bekleyeceğim eğer yaklaşırsam yanarım. Bir karış daha ileri gidemem. Beni burada bırak ve sen Allah'ın nuruna karış. Ne dilersen kabul olur. Geri döndüğünde beni burada bul.' Cebrail'i orada bırakıp türlü perdeler geçti, bağlı kapılar açtı. Bölük bölük, saf saf dizilmiş Allah'a şükreden melekler gördü. Bu melekler Allah'a türlü şekillerde dualar ederdî. Allah dostuna türlü ikramlarda bulundu. Arşın son ucuna ayak bastı; arş onun ayağının tozunu kendine sürme etti, yüzünü atının ayağına serdi. Allah'ı o kadar yakından nasıl gördüğünü anlamak isteyen Kabe kavseyini öğrenmesi gerekir. Bu durumu açıklamak için bol söz söylendi fakat orada ne olduğunu Allah bilir. İnsan akli orada olanları anlayamaz. Allah'ın sevgili dostudur. Levlak ve le-amrük sırları onun için inmiştir. Allah 'Eğer o olmasaydı ne bu yeri ne de gökleri yaratırdım' diyor. O kendisinden sonra âlemde hüküm sürüp dinini yayması için ardında dört halife bırakmıştır. Bu beyitten sonra ayrı bir bölüm olarak çâr-yâr-ı güzîn övgüsü bulunmaktadır. Yukarıda açıkladığımız beyitlere bakacak olursak Hoca Mes'ud Hz. Peygamber'in önce fiziki özelliklerini ve karakterini ardından onun

mucizelerini en son ise Hz. Peygamber'e bahşedilmiş en önemli olay olan mi'rac hadisesini detaylı bir şekilde anlatmıştır.¹⁹¹

Fî-Na'ti'r-Resûl 'Aleyhi's-selâm

103. Muhammed kim ol sırr-ı levlâkdür
Kadem basduğı fark-ı eflâkdür
104. Beşîrün nezîrün mekînün emîn
Şefî'ü'l-verâ rahmetü'l-'âlemîn
105. Yüzi gökcek ü tatlu dili fasîh
Yûsuf'dan dahı görk içinde melîh
106. Güneş alnına vü kaşına hilâl
Kul oldı vü agzı yarına zülâl
107. Anun mu'cizâtılarınun haddi yoh
Ne hâcet kim eyleyeven sözi çoh
108. İşâret idicek tolu aya ol
Ki ben her ne kim dir isem anda ol
109. İştîdi bilür kamu yohsul u bay
İki pâre bir demde oldugın ay
110. Çalap Tangrı ana habîbüm didi
Adın kendü adıyla koşa kodı
111. Güneş togduğı yirden ana degin
Ki girü batar üşte tutdı yolın
112. Anun hükmi vü şer'i vü buyruğı
Ne var ise oldur nedür ayruğı

¹⁹¹Cem Dilçin, **Süheyl ü Nevbahar**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1991, s. 201-204.

113. Müşerrefdür adıyla şark u garb
Müsellemdür emriyle sulh u harb
114. Kamu pâdişâhlar işiginde kul
Hitâb ana Hak'dan olup idi kul
115. Ki söyle vü 'âlemde bildür beni
Viribidüm anun için uş seni
116. Kamu halkı togru yola ündegil
Benem togru vü Tangrı birdür digil
117. Kim inanuban uyar ise sana
Benüm rahmetüm ola andın yana
118. İnanmayuban kimse çevürse yüz
Kılıç tartup anun derisini yüz
119. Ne kim oldı buyruh bitürdi tamâm
Kamusın yirine getürdi tamâm
120. Bir ol kaldıydı ki Hak hazretin
Göze göz göre isteye devletin
121. Ki Musâ kelîmu'llâh öküş zamân
Dürişdi vü işitdi kim len-terân
122. Zihî gör ne hoş düşdügin ittifâk
Ki bir gice Hak'dan irişdi Burâk
123. Anunçün ki bine vü göge aga
Anun vasfı hoz 'akla nite sığa
124. Şoloh dem revân bindi sürdi hemîn
Rikâbındadı Cebre'îl-i emîn
125. Yanımdan hiç ayrılmadı Cebre'îl

- Ki müştâk idi görmege bunca yıl
126. Giderdi yüzün tutuban Allâh'a
Çü irişdi kim sidretü'l-müntehâ
127. Görindi irişecek ana degin
Gör imdi kim ol nice dirdi ögin
128. Didi kim eyâ hâtimü'l-enbiyâ
Kamu şeh-süvârlar tapunda yaya
129. Tevakkuf ben uş bunda kılurvanın
Yakın varur isem yakılurvanın
130. İlerü geçemezvenin bir karış
Beni ko vü Hak nûrına var karış
131. Ne kim dileyesin olısar kabûl
Girü dönicek beni kullıhda bul
132. Gönüldi ol arada kodı anı
Neler gördüğün dimege dil kanı
133. Delim dürlü perdeleri geçdi ol
Niçe baglu kapuları açdı ol
134. Bölük bölük ü saf saf u cavk cavk
Feriştehler andan bulurlardı zevk
135. Kılurlardı dürlü du'âlar ana
Kalurlardı yüzün görüben tana
136. Okurlar idi anı çepçevredin
Ne bahtulu ol kim okuya adın
137. Son ucı kadem basdı carş üstine
Ne 'izzet ki kıldı Çalap dostına

138. Ayagı tozın sürme idindi ‘arş
Yüzün na’lini altına itdi ferş
139. Yakıncak nice bulduğımı Hak’ı
Gerek bilesin Kâbe kavseyini okı
140. Niçe sır kelecisi söylendi bol
Arada anı Hak bilür dahı ol
141. Kişi fikri ana nite irişür
Ne var ‘akl eger kavzanur dürişür
142. Zihî Tangrı’nun sevgülü dostı
Dahı kişi ana nite ustı
143. Ki levlâk anun şânına indidi
Le-‘amrük başı üzre tâc indidi
144. Ger ol olmayadı bu gök ü bu yir
Yaradılmayadı Çalap böyle dir
145. Halîfe kodı kendüden sonra dört
Ki her birisi sürdi ‘âlemde yort

3.2.1.2. Tercüme-i Ferhengnâme-i S’adî

Hoca Mes’ud Tercüme-i Ferhengnâme-i S’adî mesnevisinde de Süheyl ü Nevbahar’da olduğu gibi Hz. Peygamber’i övmek için ayrı bir başlık atmıştır. Peygamberlerin başı, güvenilir olan Cebrail’in incek yeri, nurların içindeki daha parlak nurdur. Ne hoş ki dil bilgisi ilmîni bile okumadan onca milletin ilmîni ortadan kaldırdı. Konukluğuna hediye ile varanlara levlake ikramı yeter. Onu övmek için Taha ve Yasin yeter.¹⁹²

Der Ni’met-i Hâteme- ‘n-nebiyyîn ‘Aleyhi’s-selâm

23. Yol izleyici enbiyâ serveri

¹⁹² Gülenç, “Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî”, s. 86.

- Emîn Cebre’ilün inecek yeri
24. Zihî Mûsa kim ‘arş ânun tûrîdur
Kamu nûrlar pertevî nûrîdur
25. Ne hoş tıfl k’okumadan sarf-u nahv
Niçe milletün ‘ilmini itdi mahv
26. Nite tuta ‘isyân obasında ev
Şu kim sen ana olasın pîş-rev
27. Ne eksile ululıgundan ‘aceb
Sorarvan niceme degüldür edep
28. Ki bir niçe dervîşe çün oldı meyl
Konukluguna ger varalar tufeyl
29. Sana ‘izz-i levlâk temkîn yeter
Senâ dahi tâhâ vü yâsîn yeter

3.2.1.3. Işk-nâme

Klasik mesnevi tertibine uygun olan Işk-nâme mesnevisinde 2 na’t bulunmaktadır. İlk na’tın başlığı ‘Nebilerin efendisi Mustafâ Aleyhisselam övgüsü’dür. O Nebi her işte emin olandır onun vücudu alemlere rahmettir. Şeriat makamında ondan daha ulusu yoktur; hakikat padişahlarının başı da O’dur. Peygamberlik şehrinde şahların şahı; keramet göğünün ayı O’dur. Peygamberlik tahtının sultanı da tarikat bahtının zuhali de O’dur. Eminlik ve sadakat onun sıfatlarındandır; O başlangıcın ve sonun kandilidir, karanlık geceyi aydınlatan mum ışığı kırılmış gönüllerin gül bahçesidir. ‘Sen olmasaydın’ nidası onun için verildi ve senaya Taha ve Yasin yazıldı. Bir işareti ile ayı ortadan ikiye böldü; avucundaki taşlar bile konuştu. Şüpheyeye düşenlerin hepsi onunla imanı buldu. Onun hayali bile azanların yolunu bulmak için bir kılavuzdur; sözü doğru yazanlar için öğretmendir. Âlem yokken bile O vardı kudret lisanının sırrıydı. Onun vücudundan dünya aydınlandı; yirmi dört bin kere yüz bin onun dostluğu için dünyaya geldi. Onun izzeti ve mutluluğu Allah’tandır; peygamberlik tacı keramet ise kaftanıdır. Allah bütün kâinatı onun için yarattı geçmiş ve gelecek onun aşkı içindir. Onun aşkı dertliler için şifadır; Kur’an’dan bir mucize görmek istersen onun sözleri delildir. Tenler, taş, toprak onun cisminin kimyasındandır. Fikir üretenler onun sözlerini düşünür zikredenler ise onun

sıfatını zikrederler. Gönlün, aklın ne haddi var ki onu övsün. Eğer kâğıt ve mürekkep bir çölse kalem temizlenmiş meşelerdir. Melekler, insan ve cin kâtip olur dün ve bugün yazmak için istekli olurlar. Binde biri bile na'tını yazamaz aciz kalır. İnsanlar içerisinde adetlerce veli var kim bir yere fazla sevgi verse gönlünde onun adını tekrarlar. Bu birkaç beyti elimden geldiğince ona sevgimi açık etmek için yazdım. Yûsuf'u sattıkları zaman cümle âlem onun için paha biçti her biri ağırlığınca servet sundu. Bir kadın yolu açın dedi Yûsuf'u satın alıp kollarını bağlamak istedi. Ey kadın senin aklın yerinde midir bunca insan ev bark verir; sen ipliğini al başka yere at dediler. Ey Allah'ım Resûl'ün hürmeti için ümmetin dileğini kabul et ve Muhammed'i Muhammed'den razı et.¹⁹³

173. Nebî kim ol kamu işde emindür
Vüc'udı rahmetn lî'l-âlemindür
174. Şeri'at mesnedinün mih-teridür
Hakikat şehlerinün serveridür
175. Nübüvvet şehrinün şâhenşehi ol
Kerâmet göginün tolu mehi ol
176. Risâlet tahtınun sultânı oldur
Tarikat bahtınun keyvânı oldur
177. Sıfâtı sâdıku'l-va'dü'l-emindür
Sirâcü'l-evvelîn ü âhirindür
178. Karanu hâtırın nûrı çerâğı
Sınuklu dillerün gülzârı bâğı
179. Nidâ oldu ana lev-lâk ta'yın
Senâ yazıldı hem Tâha vü Yâsin
180. İşâret bile şakk itdi kamer ol
'Adûya buldı anunla zafer ol

¹⁹³ Sedit Yüksel, **İşknâme (inceleme-metin)**, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1965, s. 67.

181. Avuçdan söyledi taşlar kelâmı
Ol uçdan oldu buncalar gulâmı
182. Yakîn oldu kamularun gümânı
Gelüp imâna buldılar emânı
183. Hayâli reh-nümâdur yol azana
Mu'allimdür sözi togru yazana
184. Dahı 'âlem yoğ'iken varidi ol
Zebân-i kudret(-i) esrâr-idi ol
185. Vücûdından cihân oldu münevver
Kelâmından zemân oldu muzaffer
186. Yigirmi dört bin yüz bin yegâne
Anun dostlugına geldi cihâne
187. Çalap'dandur ana 'izz ü sa'âdet
Kerâmet hil'ati tâc-i nübüvvet
188. Anun'çün düzdi kamu kâ'inâtı
Anun 'ışkına(dur) mâzi vü âtî
189. Kamu derdlülere 'ışkı şifâdur
Mükedder hâtıra sıdkı safâdur
190. 'Înâyet irdi Allah hazretinden
Ki fevt olmadı nesne nusretinden
191. Ger i'câz istesen uş nakl-i Fûrkân
Ve ger hüccet gerekse sözi bürhân
192. Kamu ten toprağ u taş (ü) kiyâdur
Anun cism-i şerifi kimyâdur
193. Müfekkirler sözinde fikr iderler

- Müzekkirler sıfâtın zikr iderler
194. Dilüm eydürise na'tin sezâdur
Girü özrin diler (i)se revâdur
195. Ne haddi var dilün 'aklun ki ya'nî
Yaraşdurdı bile medhinde ma'nî
196. Eger sahrâ ola kâğıd mürekkeb
Kalem ola bu mîşeler mühezzeb
197. Denizler muttasıl ola midâdı
Kopunca haşr ola vakt imtidâdı
198. Melâ'ikler ins ü cin kâtib olalar
Dün ü gün yazmağa râgıb olalar
199. Bininde birinün na'tini hergiz
Kimesne yazmaya vü kala 'âciz
200. Velî var âdemîde uşbu 'âdet
Kim olsa bir yire sevgü ziyâdet
201. Dilinde adını tekrâr ider ol
Bayıkdur sevgüsin izhâr ider ol
202. Bu ma'nî ki bu birkaç beyti hakkâ
Elümden geldiğince kıldum inşâ
203. Meger kim Yûsuf'ı satdukları dem
Behâ düzerdi ana cümle 'âlem
204. Metâ'un her birinden ağırınca
Virürdi her kişi yirlü yirince
205. Didi bir karı halka acunuz yol
Ki Yûsuf satusına bağlayam kol

206. Bir iki pâre vardur ipligüm uş
Mezâd oldukda kılmanız ferâmûş
207. Didiler ana ‘aklun var mı kanı
Virür her kişi bunca hânümânı
208. Henüz olur behâsına behâne
Sen ipligüni yüri at yabane
209. Didi karı bilürem niçedür hâl
Velî kılmazvan işümde hiç ihmâl
210. Metâ’um ger kamunun kem-teridür
Disünler Yûsuf’a bu müşterîdür
211. Ana döndi benüm dahı misâlüm
Ki güher içine düşdi sifâlüm
212. Hüdâvendâ Resûl’ün hurmetiçün
Kabul eyle dileğın ümmetiçün
213. ‘Înâyet eylegil tâ kim muhalled
Ola râzı Muhammed’den Muhammed

İkinci na’tın başlığı ise sahabe-i kiram zikridir. Ey peygamberlere süs olan, iki âlemin övünç kaynağı senin özün rahmet ve nurdur; sen kıyamet günü şefaate edecek kişisin. Sen Allah’ın doğru peygamberi cümle âlemin reisi ve rehberisin. Yüzümü sürmek için senin makamına geldim ümidim kapına ulaşmak için bir yol bulmaktır. Ben zayıf, aciz ve çaresizim günahım çok olduğu için senin kapına yalvarmaya geldim. Elden ayaktan düştüm, gaflet ile gönlüm şaşırıldı elimden tut ve bana yardım et. Senin cemaatin içerisinde ben nasipsiz olanım toprakta yatıp yel kovalarım. Kapında benim gibi günahkâr kimse yoktur çünkü benim nefsim kötülük ve bahtsızlıkla doludur. Doğru yolu bırakıp eğri yola saptım; kötü kapıdan hayır kapısını açtım. Senin huzurunda yüzümün kara olduğunu biliyorum suçum bir değil yüzdür biliyorum. Lütfedip beni affedesin çünkü ben bu yolda aç kaldım. Beni günahımdan dolayı kınarsan yerim cehennem olur. Senin için baştan başa keremdir; değersiz şeyler senin lütfun ile değerli olur. Kimin yoldaşı olursan o saadeti, mutluluğu bulur. Cihân içinde kim olduğumu

biliyorum; ben isyan edip kötülerinde kötüsü oldum. Mana anlamında noksanım. Benim gönlüm doğru olanı söylemekte noksandır; aklım batıl için çalışır. İbadette zayıfım kötü işte ise çevik ve hızlıyım. Elim hayır iş yaparken yavaştır ayağım şer iş yaparken hızlıdır. İyi günde namazı unuturum, kötü gün olunca ibadeti hatırlarım. Tespih okumayı bilmem ama boş şeylerden haberim vardır. Hiç güzel zikrim yoktur aklım, fikrim eşkıyalıktadır. Hiç sevabım yazılmadı hep günahım nakşoldu çünkü sevabı bırakıp günah işledim; meyhaneyi medrese sandım. Cahilim işimin düzeni yoktur. Allah kapısında şükürüm Müslüman doğup dinine secde etmektir. Allah yalnızdır onun başka ortağı yoktur bunu bilirim. Buna gönülden sadakat gösteririm; bunun dışında olanlar batıl endişelerimdir. Ey âlemin sultanı! Ümidim yarın kıyamet gününde bütün insanlar toplandığında ümmetindeki asilere şefaata kılmandır. Günahkâr olan beni de unutmayasın. Benim kalbimi kabul et; kalbim paha biçilmezdir çünkü kalbimin kimyasını senin kalbinden aldım. Senin övgünü yazmak benim haddim değildir ben Kevser için kuyu kazanım. Ey ahlak kaynağı! Elimden geldikçe senin övgünü yazdım; mahzun gönlüme şefaata edesin. Allah'tan her daim sana selam olsun. ¹⁹⁴

214. İ kamu enbiyaya zinet ü zeyn
Özündür Fahr-i 'ÂlemŞâh-i Kevneyn
215. Rahîm ü rahmet ü nûr-i mühindür
Kıyâmetde Şefi'ü'l-Müznibin'dür
216. Bu âdem kamu haylündür hakîkat
İki 'âlem tufeylündür hakîkat
217. Çalap'un rastî peygamberisin
Kamunun piş-vâ vü rehberisin
218. Yüzümi sürüyü geldüm tapuna
Ümidüm bu ki yol bulam kapuna
219. Günâhum çok sana yalvaru geldüm
Za'îf ü 'âciz ü bî-çâre kaldum
220. Ayakdan düşmişem dutgıl elümi

¹⁹⁴ Yüksel, *Işknâme (inceleme-metin)*, s. 68-69.

- Ki gaflet başı şaşurdu dilümi
221. Senün haylün içinde bî-nevânuz
Niçe toprakda yatup yil kovanuz
222. Kapunda yok benüm gibi günehkâr
Bu nefsum toptoludur şerr ü idbâr
223. Kodum doğru yolu eğriye sapdum
Yavuzdan kapu açdum hayrı yaptım
224. Karadur hazretünde yüz bilürem
Degül suç bende bir kim yüz bilürem
225. Meger kim lûtf idüp 'afv eylesesin
Bu yolda aç kaldum toylayasın
226. Günâhumla kınarsan bini bir dem
Yirüm olasıdur taht-ı cehennem
227. Velî işün serâser hep keremdür
Kamu har lûtfunile muhteremdür
228. Zihî devlet kimün yârı olasın
Sa'âdet kime kim yâri kılasın
229. Neven ben sana lâyık tapu kılan
Ki toprakda ayak basduğı kılam
230. Cihân içinde bilürem kimem ben
Ki 'isyânile kemlerden kemem ben
231. Sözüle da'vi içre bir fülânem
Velî ma'nîde noxsânem hemânem
232. Te'emmülde kamu işüm tekâmül
Hakîkatde velî cümle tekâsül

233. Za'ifdür söylemekde hakkı dilüm
Kavîdür bâtil içre 'akl ü bilüm
234. 'İbâdetde tenümdür kâhel ü süst
Fesâd işde velîkin hâtırum cüst
235. Elüm hayr itmeğe kısa vü key künd
Ayağum şerre yilmekligiçün tünd
236. Unıdurvan eyü günde nemâzı
Yavuz gün olsa anaram niyâzı
237. Ne bir tesbîh okımdan eser var
Velî her herzedden yüz bin haber var
238. Tilâvetde gözikmez hîç zikrüm
Şekâvetde yürür aklum ü fikrüm
239. Ne 'ilm ü hilm ü ne yâd-i vekâyi'
Geçer vaktüm behâ'im gibi zâyî'
240. Yazılmadı sevâbum hiç kalemde
Günâhum nakş olupdur her 'alem
241. Hatâlar kıluram kodum savâbı
'İmâret sanmışam alup harâbı
242. Ne önümde benüm 'azm-i sefer var
Ne sonumda bilürem hayr ü şer
243. Şu resme câhilem bu yolda 'âmî
Ki hergiz işümün yokdur nizâmı
244. Velî şükrüm budur Hak kapusunda
Kim olmadum dahılar tapusunda
245. Muvahhidven doğalıdan muvahhid

- Mutî'am emrüne şer'üne sâcid
246. Bilürem anlaram şol resme kim Hak
Bana bildürdi zâhir dîni mutlak
247. Kim ol vâhid durur ortağı yokdur
Pes andan özge tenri dağı yokdur
248. 'Ademden kamuyı ol kıldı mevcûd
Hakîkatdür ne kim kıldivü mevcûd
249. Gönülde böyledür sıdkum mu'ayyen
Ki îmân oldı tapunla müzeyyen
250. Budur sıdk ü budur da'vî-i kâmil
Kalan endîşelerdür cümle bâtıl
251. Ümîdüm şunadur iy Şâh-i 'Âlem
Ki haşr oldukda yarın kamu âdem
252. Dirile ümmetünde cümle'âsî
Şefâ'at kılasın bula halâsı
253. Bu yazuklu kulun unitma zinhâr
Ne kim itdümse bana itme zinhâr
254. 'İbâdetde egerçi gayretüm yok
Tefekkürde velîkin hayretüm çok
255. Toyur lûtfun hânından bu bir acı
Dime efgânile kim yüri acı
256. Kabûl it kalbümi kim bî-behâdur
Ki kalbün kamu kalbe kîmyâdur
257. Diri oldukça dilim midhatünde
Ölürse taksir ide hazretünde

258. Ne haddüm var senün medhün yazam ben

Nite kevser için kuyı kazam ben

259. Bu yigrekdür bana iy kân-i ahlâk

Elümden geldügince yazam evrâk

260. Senan eydem gehî taksîrümü ben

Ana koyam kamu tedbîrümü ben

261. Ola kim bir nazar kâfi kılasım

Mükedder gönlümi sâfi kılasım

262. Çalap'dan her zeman sana i sultân

Selâm ü hem tahiyet sad hezârân

3.2.1.4. Bahtiyar-nâme

Bahtiyâr-nâme mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 8 beyit vardır. Bu 8 beyit ayrı bir başlık altında na't olarak karşımıza çıkar. O âlemin tacı, insan oğlu arasından seçilmiş, ışığın, gözün, canın; bütün mahlukların dinleneceği yer, vefa tahtını aydınlatan komutan, peygamberler ordusunun başı Mustafâ'dır. Yaratılışı yüce, beğenilen huylara sahip; zatı şerefli, huyları övgüye değer, güzel sözün kaynağı, inkâr topluluğuna doğruyu anlatmak için gelmiştir. İnkarcılar utanmış, taş yürekleri sıkıntı ile dolmuştur. Âlemin sultanı onun dostluğu için âlem içerisindeki insanları yarattı. Her gün yüzlerce Allah'ın selamı onun yüzüne ulaştı.¹⁹⁵

Der Na'atı 'n-Nebıyyı (Sallallahu Aleyhi Vesellem)

22. Bes andan sonra ol sertâc-i 'âlem

Güzîn u Mustafâ vü nesl-i âdem

23. Çerâğ u çeşm u câna âferîniş

Ferâğ-i kârıgâhı ehl-i bîniş

24. Serîr- efrûz ser-dâre vefânun

¹⁹⁵ Veysi Sevinçli, "Bahtiyar-nâme Metin-İndeks", Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1992, s. 3-4.

- Sipeh- sâlârı hayl-i enbiyânun
25. 'Azizü' t -tab'a mergubu'ş-şemâyil
Şerifü'z-zâtu Mahmûdu'l- hasâyîl
26. Mübîn ü mazhar-i i'câzdur ol
Ki i'lam itdi inkâr ehline yol
27. Ol uçtan uşda münkirler hacildür
Temamet seng-diller teng-dildür
28. Anun dostluguna ol şâh-i 'âlem
Yaratdı 'âlem içre bunca âdem
29. Revânına anun her rûz-i sad-bâr
Revân olsun selâm-i Rabb didâr

3.2.2. Şefaât Dileği ve Salavat Talebi

3.2.2.1. Süheyl ü Nevbahar

Hoca Mes'ud da diğer şairler gibi kıyamette gönlünün sefa bulması için Hz. Peygamber'den şefaât dilemiştir. Basiretsiz dünyada ve ahirette elimi tutsun. Nice isyankâra şefaâtçidir; onun bakışı hiç günahkâr bırakmaz. O peygamberlerin sonu bize şefaât etsin.¹⁹⁶

165. Meger kim şefâ'at kıla Mustafâ
Ki bula kıyâmetde gönlüm safâ
166. Niçeme ki gözsüzvenin dünyede
Elümi tuta âhiretde yide
167. Nazar hiç biraşmaz ma'âsiye ol
Şefâ'atcidür kamu 'âsiye ol
5694. Ki ilticegez beni ol araya
Şefâ'at kıla hâtimü'l-enbiyâ

¹⁹⁶ Dilçin, *Süheyl ü Nevbahar*, s. 206, 580.

3.2.2.2. Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî

Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî mesnevisinde Hz. Peygamber'e kurtuluş yönü ile bakıldığı için ondan şefaât istenmiştir. Sa'dî ne yaparsa yapsın tamam olmaz; Nebî'ye selam versin. Her zaman kusurumuz, özrümüz vardır. Allah günahlarımızı affetsin. Sadakat ile gönülden salavat verelim ki yarın ahirette Nebî bize şefaât etsin. Eğer siz de onun elinizi tutup kurtulmanızı istiyorsanız ona bol bol selam ve salavat verin.¹⁹⁷

30. Ne vasf ide Sa'dî k'ola temâm

'Aleyke's-salât iy nebi ve's-selâm

1078. Nolvüz biz nola tedbîrümüz

Hemîn 'özrümüz var dahı taksirümüz

1079. İlâhî beyâmuruz honenderâ

'Afv kon günâhı nevisenderâ

1080. Gönülden salâvât idün sıdk-ile

Ki yârın Nebî hem şefâ'at kıla

1081. Tuta elünizi bulasız necât

Eger viresiz siz selâm ü selât

3.2.2.3. Işk-nâme

Işk-nâme mesnevisinin son beyitinde Hz. Peygamber'den şefaât istenmiştir.¹⁹⁸

8702. Bu hikâyet burada oldu temâm

Vir salâvat Mustafâ'ya ve's-selâm

3.2.2.4. Gazavât-ı Muhammed Hanefî

Gazavât-ı Muhammed Hanefî klasik mesnevi tertibine uygun olarak önce Allah övgüsü ardından da Hz. Peygamber'e salavat ile devam etmiştir. O Muhammed Mustafâ dünya halkına

¹⁹⁷ Gülenç, "Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî", s. 86, 174-175.

¹⁹⁸ Yüksel, *Işknâme (inceleme-metin)*, s. 262.

mutluluk verdi. Sen de Ahmet'e şevkle salavat ver ve anlatacağım gazavâtı zevkle dinle diye asıl konuya geçmiştir.¹⁹⁹

14. Kanı ol Muhammed Mustafâ

Halkı-y-ıla âlemi kıldı safâ

15. Vir salavât ol Ahmede şevk ile

Dinle imdi bir gazavât zevk ile

Asıl konu anlatılırken de sık sık Hz. Peygamber'e salavat vurgulanmıştır. Muhammed'e salavat verip atını kâfirin üzerine sürdü. Bağırdı ve atını sürdü hem hamle yaptı hem salavat verdi. Muhammed Hanefî'nin kâfirin üzerine giderken salavat getirmesi ile 'Salavat getirenin Hz. Peygamber yanındadır.' düşüncesi anlatılmıştır.²⁰⁰

205. Virdi salavât Muhammede katı

Depdi kâfir üstüne ol dem atı

Söz burada tamam oldu Allah'ın sevgilisine salavat ver. Klasik mesnevi tertibine uygun olarak mesnevinin bitiminde de salavat istenmiştir.²⁰¹

547. Söz dahi ögüş burada oldı tamâm

Vir salavât Habîbe sen ve's-selâm

3.2.3. Hz. Peygamber'in Sözlere

Bu bölümdeki mesnevilerde Hz. Peygamber'in hadislerine rastlanmamıştır.

3.2.4. Hz. Peygamber'in İnsanlara Nasihati

3.2.4.1. Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî

Tercüme-i Ferhengnâme-i S'adî mesnevisinde Sa'dî hem kendisine hem de insanlara sefa bulmanın yolunu Hz. Peygamber'in soyundan gitmek olarak göstermiştir ve bunu öğütlemiştir.²⁰²

¹⁹⁹ Mümin Şener, "Muhammed Hanefî Cengi: Metin-Muhteva-Tahlil", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı İslam Tarihi ve Sanatları Programı Yüksek Lisans Tezi, 2010, s. 138.

²⁰⁰ Şener, "Muhammed Hanefî Cengi: Metin-Muhteva-Tahlil", s. 160, 181.

²⁰¹ Şener, "Muhammed Hanefî Cengi: Metin-Muhteva-Tahlil", s. 197.

²⁰² Gülenç, "Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî", s. 86.

22. Safâ yolına Sa'dî ol kim gire

Gerek Mustafânun soyınca vara

3.2.4.2. Gazavât-ı Muhammed Hanefî

Gazavât-ı Muhammed Hanefî mesnevisinde Hz. Peygamber'in dinine uymak, dünya için onun dinini terk etmemek öğütlenmiştir; din Muhammed'in İslâm dinidir, İslâm dinini bir can için vermem. Ayrıca eserin son kısmında dünyanın geçiciliğine dikkat çekilmiştir; erenler baki kalmadı çünkü bu cihân kimseye vefa vermez, dünya da vefa bulacak biri olsaydı Muhammed Mustafâ baki kalırdı.²⁰³

540. Erenlere çünkü bâkî kalmadı

Bu cihân kimseye vefâ kılmadı

541. Kim bulaydı dünyâdan kimse vefâ

Bâki kalaydı Muhammed Mustafâ

3.2.5. Hz. Peygamber'in Vasıfları

3.2.5.1. Süheyl ü Nevbahâr

Süheyl ü Nevbahâr'da Hz. Peygamber son olarak lafzen geçer. Çâr-ı yâr-ı güzün medhinde Hz. Peygamber'in katında yüce oldukları söylenir. Kitabın yazılma tarihinin Hz. Peygamber'in hicretinden 751 yıl sonra olduğunu belirtir.²⁰⁴

154. Bu ulular olurlar idi müdâm

Resûlün katında 'aleyhi's-selâm

368. Nebî hicretinden 'aleyhi's-selâm

Hisâbı yanılmamağün tamâm

3.2.5.2. Işk-nâme

Işk-nâme mesnevisinde Hz. Peygamberin hürmetine bağlanmak talep edilmiştir.²⁰⁵

²⁰³ Şener, "Muhammed Hanefî Cengi: Metin-Muhteva-Tahlil", s. 170, 197.

²⁰⁴ Dilçin, *Süheyl ü Nevbahar*, s. 205, 219.

²⁰⁵ Yüksel, *Işknâme (inceleme-metin)*, s. 66.

3.2.5.3. Gazavât-1 Muhammed Hanefî

Gazavât-1 Muhammed Hanefî mesnevisinde Muhammed Hanefî dedesinin Hz. Muhammed olduğunu ve adını ondan aldığını dile getirir. Dedemin adı Muhammed Mustafâ'dır; benim adımsa Muhammed Hanefî'dir. Dedesinin yapmadı bir şeyi yapmayacağını, gitmediği yoldan gitmeyeceğini söyler. Eserin sonunda Hz. Ali'nin gazadan döndükten sonra sahabeler ile Hz. Peygamber'in kabrini ziyarete gittikleri söylenmiştir.²⁰⁶

115. Ceddîm adıdur Muhammed Mustafâ

Ben Muhammed Hanefîyem bî-hafâ

275. Bunı ol ceddîm Muhammed içmedi

Atam 'Alî yöresinden geçmedi

514. Geldi kondı Tanrı arslanı 'Alî

Rasûlün ravzasına dutdı yolu

515. Bilesince ol ashâblar geldiler

Mustafâ kabrin ziyâret kıldılar

3.3. MÜNFERİT HİKÂYELERDE HZ. PEYGAMBER

3.3.1. Eserin Kahramanları Arasında Hz. Peygamber

3.3.1.1. Gazavât-1 Muhammed Hanefî

Gazavât-1 Muhammed Hanefî mesnevisi klasik tertibe uygun olarak başlamış ardından asıl konuya geçilmiştir. O zaman sefa kaynağı olan, dünyanın beyi Muhammed Mustafâ ahiretin sultanlığını satın almıştı. Fenayı terk edip bekaya ulaştı ve sonsuzluk makamına erişti. Allah Resûl'ünün vefatı sahabelerin gönlünde bir ayrılık ateşi yaktı; gösterişli adı dillerinde kaldı. Cömertlik kaynağı olan, müminlerin emini Ali gece gündüz peygamberin ravzasından çıkmazdı; ağlamaktan dünyayı görmezdi. 40 gün boyunca türbeden çıkmayıp Kur'an ile meşgul oldu. Ravza da kalmadığı bir gece rüyasında Hz. Peygamber'i gördü. O şöhret sahibi Muhammed gelip Hz. Ali'nin gözyaşlarını sildi ve ona 'Ey Ali! Ağlama senden dünyaya bir oğul gelecek; gazalarda sana yoldaş, Hasan ve Hüseyin'e kardeş olacak. Ey Ali benim adımla ona ver ve ağlamayı bir köşeye bırak. Ben sana müjde vermeye geldim ona Muhammed Hanefî adını ver' dedi. Hz. Ali uyandı ve gönlüne bir ferahlık geldi. Sabah teşbihini yaptıktan sonra

²⁰⁶ Şener, "Muhammed Hanefî Cengi: Metin-Muhteva-Tahlil", s. 149, 168, 194.

güneşin ağarması ile rüyasını Hz. Fatıma'ya anlattı. Peygamber'in müjdesi ile 9 ay sonra Muhammed Hanefî dünyaya geldi. Asıl konunun girişinde Hz. Peygamber'den rüya yoluyla bahsedilmiştir.²⁰⁷

17. Ol zamânda kim Muhammed Mustafâ
Dünyâsın degşürdi ol kân-ı safâ
18. Dünyânın begligini saldı bütün
Âhîret sultanlığın aldı satun
19. Fenâyı terk eyleyüp buldı bekâ
Sermed-i milke irişdi mutlakâ
20. Dutdı firdevsin uçmagını turâk
Lâkin ashâb içinde oldı firâk
21. Yakdı ashâb içini hicrân odı
Dillerinde kaldı ol görklü adı
22. Ol emîrû'l-mü'mînîn kân-ı sehâ
Katı aglardı 'Alîyyü'l-Murtazâ
23. Gice gündüz ravzadan çıkmaz idi
Aglamakdan dünyâyâ bakmaz idi
24. Beklemişdi Mustafânun kubbesin
Yaslanuban yatur idi türbesin
25. Türbeden çıkmazdı kırk gün sân ile
Dâimâ meşgûl idi Kur'ân ile
26. Ravzayı bir gice koçmışdı 'Alî
Düşde gördi Mustafâyı ol velî
27. Şöyle şân olmuş ki Muhammed gelür

²⁰⁷ Şener, "Muhammed Hanefî Cengi: Metin-Muhteva-Tahlil", s. 139-140.

- Geldi 'Alî'nün gözi yaşm silür
28. Yâ 'Alî dur ağlamağıl sen dahi
Togıser senden bir ogul ey sahi
29. Ol gazâvetde sana yoldaş ola
Hasan ile Hüsey'n'e kardaş ola
30. Benüm adımı ana vir yâ 'Alî
Yeter imdi ağlama tur yâ velî
31. Ben beşâret kılmaga geldüm sana
Muhammed Hanefî adın virgıl ana
32. Böyle deyince uyandı uyhudan
Gönlü açıldı şol dem kaykudan
33. Subh-olunca zikr-i tesbîh eyledi
Tanla geldi Fâtımaya söyledi
34. Kim düşüme geldi atan yâ [Betül]
Ağlamağıl didi bana ol Resûl
- Hz. Ali'ye Peygamber o oğlanı kâfirlerden sakla uyarısında bulunmuştur. Ayrıca mesnevinin hem başında hem sonunda Muhammed Hanefî'nin durumunu gazaya giden babası Hz. Ali'ye rüya yolu ile Hz. Peygamber bildirmiştir.²⁰⁸
55. 'Alî istemez gazâyâ ilete
Ol heves kılur bilesince gide
56. Mustafâ dimişdi zinhâr sen anı
Sakla kâfirler gözinden oğlanı
414. Donla dürüp biraz şeker ezdiler
Gül suyuyla ana şerbet düzdiler

²⁰⁸ Şener, "Muhammed Hanefî Cengi: Metin-Muhteva-Tahlil", s. 143, 183-184.

415. İçdi anı vücudu buldı safâ
İşid imdi ol Muhammed Mustafâ
416. ‘Alînün düşine girdi söyledi
Oglunun hâlini ma ‘lûm eyledi

3.3.2. Hz. Peygamber’in Mucizeleri

Bu bölümdeki mesnevilerde Hz. Peygamber mucizesine rastlanmamıştır.

3.4. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Hoca Mes’ud’un Süheyl ü Nevbahâr mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 49 beyit bulunmaktadır. Bu beyitlerin büyük kısmı na’t özelliği taşıyıp ayrı bir başlık ile ayrılmıştır. Hz. Peygamber’in levlâke yani âlemleri yaratma sebebi sırrının sahibi olduğu ve yaratılmışlar arasında en seçkin kişi olduğu söylenmiştir. Hz. Peygamber’in hem alını, kaşığı, gözü, yüzü gibi fiziksel özellikleri hem de ayı ikiye bölmesi gibi mucizevi yönleri övülmüştür. Övgüden sonra ve kitabın son kısmında Hz. Peygamber’den şefaata istenmiştir.

Hoca Mes’ud’un Ferhengnâme-i S’adî mesnevisinde Hz. Peygamber’in övgüsü için ayrı biri başlık atılmıştır. Hz. Peygamber peygamberlerin başı olması, yaratılmış en parlak nur olması, dil bilgisi bile olmadan cehalet içindeki halkın ilmini yok etmesi, öncü olması, tatlı dili, güler yüzü, alının güneş gibi kaşının ise yay gibi olması bakımından övülmüştür. Peygamber’i övmek için bütün kelimelerin yetersiz kalacağı onu övmek için Taha ve Yasin Surelerinin yeterli olacağını söylemiştir. Kurtuluşun Hz. Peygamber yolunda olduğu öğütlenip şefaata talebinde bulunulmuştur.

1378-79 yıllarında Mehmed tarafından yazılmış olan Işk-nâme mesnevisi konusunu Ferruh ve Hüma’nın aşkından alır. Klasik tertibe uygun olarak yazılmış olan bu mesnevi Tevhid ile başlamıştır tevhidin ardında 2 na’t vardır. İlk na’t başlığından da anlaşılacağı üzere Hz. Peygamber övgüsü ile ilgilidir. Fakat ikinci na’t başlığı sahabe-i kiram ile ilgili olmasına rağmen içerik olarak Hz. Peygamber’e yalvarma ve ondan şefaata istemek ile ilgilidir. İkinci na’tta şair ne kadar noksan, günahkâr olduğunu anlatıp Hz. Peygamber’e şefaata etmesi için yalvarmıştır. Sahabe-i kirâm ile ilgili bir beyit yoktur. Başlığı na’t olması sebebi ile övgü kısmında değerlendirdik fakat kanaatimizce şefaata talebi bölümünde de değerlendirilebilir. Ayrıca tevhidin sonunda Hz. Peygamberin hürmeti için bağışlanma talep edilmiştir. Klasik mesnevi tertibine uygun olan bu mesnevinin sonunda Hz. Peygamber için salavat talep edilmiştir.

548 beyitten oluşan Gazavât-1 Muhammed Hanefî mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 36 beyit bulunmuştur. Gazavât-1 Muhammed Hanefî mesnevisi klasik mesnevi tertibine uygun olarak önce Allah övgüsü ardından da Hz. Peygamber'e salavat ile devam etmiştir. Ardından asıl konuya geçilmiş, Muhammed Hanefî'nin doğumunu Hz. Peygamber Hz. Ali'ye rüyasında müjdelemiştir. Ayrıca Hz. Peygamber'in dinine uymak, dünya için onun dinini terk etmemek öğütlenmiştir. Muhammed Hanefî sık sık dedesinin Hz. Peygamber olduğunu dile getirmiştir. Klasik mesnevi tertibine uygun olarak mesnevinin bitiminde de salavat istenmiştir.

Pir Mahmûd tarafından 14. Yüzyılda yazıldığı kabul edilen Bahtiyâr-nâme mesnevisinde Hz. Peygamber ile ilgili 8 beyit vardır. Bu 8 beyit ayrı bir başlık altında na't olarak karşımıza çıkar. Bu na'tta Allah'ın Hz. Peygamber hürmetine insanları yarattığı, onun inkarcılara doğru yolu anlatmak için geldiği anlatılmıştır. Ayrıca Hz. Peygamber'in seçkinliği, güzel huyları, yaratılışının yüceliği gibi özellikleri de övülmüştür.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. 15. YÜZYILA KADAR YAZILMIŞ MÜSTAKİL ESERLER

Bu bölümde tamamı Hz. Peygamber ile ilgili olan Destân-ı Hamame, Tavus Mucizesi, Dâsitân-ı Geyik, Dâstân-ı İbrahim, Şefaat-nâme, Fakr-nâme, Hatun Destanı, Vefat-ı Hz. Muhammed ‘Aleyhi’s-Selam, Matlab-ı Câbir-i Ensârî Radiyallâhu Anh ve Mu’cizât-ı Muhammed Mustafâ Sallallâhu ‘Aleyhi ve’s-sellem ve Mirac-nâme mesnevileri incelenmiştir. Bu mesnevilerin çoğu (Destân-ı Hamame, Tavus Mucizesi, Dâsitân-ı Geyik, Hatun Destanı) mucizât-ı nebi türünde olup Hz. Peygamber’in kafirlere karşı olağanüstü bir olay ile peygamberliğini kanıtlamasını anlatan mesnevilerdir. Hz. Peygamber’den şefaat talep etmek için yazılan Ömeroğlu’nun Şefaat-nâme mesnevisi Türk edebiyatının ilk şefaat-nâmesi olması bakımından, Hz. Peygamber’in miracını anlatan Şeyyâd Hamza’nın Mi’rac-nâme’si ise Aşık Paşa’nın mirac-nâmesi’nden sonra Türk edebiyatının ikinci mi’rac-nâmesi olması bakımından önemlidir.

4.1. MÜSTAKİL ESERLERDE HZ. PEYGAMBER

4.1.1. Destân-ı Gögercin

Kirdeci Ali’nin bir başka eseri olan Destân-ı Gögercin 14. Yüzyılda yazılmış Hz. Peygamber’in mucizelerini anlatan hikâyelerden biridir. İncelediğimiz metne göre 52 beyitten oluşan küçük bir mesnevidir. Bir doğan tarafından avlanacak olan güvercinin Hz. Peygamber’e sığınıp ondan aman dilemesini anlatır.

4.1.2. Kesik Baş Destanı

14. yüzyılın başlarında yazılmaya başlayan Kesik Baş destanlarından ilki Kirdeci Ali’ye ait olan 150 beyitlik mesnevidir. Gazavât-ı Ali nev’inde olan bu eserin konusu kısaca gövdesi ve oğlu dev tarafından yenmiş olan bir yiğidin Hz. Peygamber’in huzuruna gelip karısını devin attığı kuyudan çıkarmasını talep etmesi bunun sonucunda dev ve Hz. Ali’nin mücadelesini anlatır. 150 beyitlik bu mesnevinin baş kısmında ve son kısmında Hz. Peygamber ile ilgili beyitlere rastlanmaktadır. Hz. peygamber ile ilgili toplam 36 beyit vardır.

4.1.3. Tâvus Mûcizesi

Tâvus Mûcizesi, İzzeddinoğlu tarafından 14. Yüzyılda yazılmış dini halk destanlarından birisidir. Hacim bakımından az olan bu mesnevi için Âmil Çelebioğlu 60 beyit olduğunu ifade

eder.²⁰⁹ Fakat Zuhâl Kültürel'in yayımladığı makalede incelediğimiz mesnevi 77 beyitten oluşmaktadır ve metin içerisinde iki farklı mahlas geçmektedir. Biri İzzeddinoğlu mahlası diğeri ise Gurbetî mahlasıdır.²¹⁰ Mesnevinin konusu kısaca Hz. Peygamber ve Ebû Cehil arasında geçen bir hikâyedir.

4.1.4. Dâsitân-ı Geyik

Sadreddin tarafından yazılmış olan Dâsitân-ı Geyik mesnevisi mucizât-ı nebi türünde olup 95 beyitlik küçük bir mesnevidir. Destandan önce bir dua bölümü vardır.²¹¹ Bizim incelediğimiz nüshalarda böyle bir dua bölümü bulunmamakla beraber 79 beyitten oluşmaktadır ve direkt ana konuya giriş yapılmıştır. Haramiler tarafından avlanmış bir geyik üzerinden Hz. Peygamber'in bir mucizesi anlatılır.

4.1.5. Dâstân-ı İbrahim

Dâstân-ı İbrahim, Kırşehirli İsa tarafından 13 ya da 14. Yüzyıllarda yazılmış dini bir halk destanıdır.²¹² Kaynaklarda Vefât-ı İbrahim ya da Dâstân-ı İbrahim adı ile geçer. Yazılış tarihi ve yazılış yeri belirtilmemiştir. Destan Allah övgüsü ile başlamıştır. Allah övgüsünün ardından dünyanın geçiciliğinden bahsedilip asıl mevzuya geçilmiştir. Hz. Peygamber'in oğlu İbrahim'in vefatı anlatılmıştır. 122 beyitlik olan bu destan hacim olarak küçük bir mesnevi olup baştaki Allah övgüsü ve dünya faniliğini anlatan beyitler sayılmazsa tamamı Hz. Peygamber ile ilgilidir.

4.1.6. Şefaât-nâme

Ömeroğlu tarafından yazılmış olan Şefaât-nâme mesnevisi 125 beyitten oluşmaktadır. Türk edebiyatının ilk şefaât-nâme örneği olan bu mesnevi Allah zikri ile başlayıp şefaât dileği ile biten halk tipi dini mesnevilerdendir. Şefaât ile ilgili olduğu için tamamı Hz. Peygamber ile ilgilidir.

²⁰⁹ Çelebioğlu, **Türk Mesnevi Edebiyatı 15. Yüzyıla Kadar (Sultan II. Murad Devri) (824-855/1421-1451)**, s. 80.

²¹⁰ Zuhâl Kültürel, "İzzeddinoğlu'nun Tâvus Hikâyesi", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, 2004, C. XXXI, s. 189.

²¹¹ Hatice Tören, "Sadreddin'in Dâsitân-ı Geyik Adlı Mesnevisi", **İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, 2005, C.XXXIII, S. 33, s. 239.

²¹² Kâzım Köktekin, "Kırşehirli İsa'nın Dâstân-ı İbrâhim'i ve Dili", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 2001 S.16, s. 14.

4.1.7. Fakr-nâme

Fakr-nâme Aşık Paşa'nın 14. Yüzyılın ilk yarısında yazılmış olduğu 161 beyitlik dini tasavvufî mesnevisidir. 'Fakirlik iftiharımdır.' Hadis-i şerifini konu almıştır.²¹³ Agah Sırrı Levend'in Roma ve Manisa nüshalarını karşılaştırarak yayınladığı mesnevide Fakr alçak gönüllülüğü ile bilinen bir kuştur. Bu kuş tıpkı tarikata yeni katılmış bir salık gibi birtakım evrelerden geçer ve Hz. Peygamber'e ulaşır. Hz. Peygamber'in bir hadisini konu aldığı için bu mesnevi tamamı ile Hz. Peygamber ile ilgilidir.

4.1.8. Hatun Destanı

XII- XIV. Asır mahsulü olduğu tahmin edilen²¹⁴ Hatun Destanı'nın kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir. Anne hakkının önemini vurgulayan küçük mesnevi 139 beyit olup mucizât-ı nebi türündedir. Kısaca annesinin gözüne ekmek atıp gözünü kör eden bir çocuğun cezalandırılması ve annesinin şefaati ile kurtulmasını anlatır. Tamamı Hz. Peygamber ile ilgilidir.

4.1.9. Vefat-ı Hz. Muhammed 'Aleyhi's-Selâm

14. Yüzyılda Şeyyâd Hamza tarafından yazılan Vefat-ı Hz. Muhammed 'Aleyhi's-Selâm mesnevisi ölüm temalı iki hikâyeden meydana gelir. İlk hikâye Hz. Peygamber'in hastalanıp vefatı ile ilgili ikinci hikâye ise cennette çocukların ana babaları ile kavuşmasını anlatır. 483 beyit olan bu mesnevinin 356 beytini Şeyyâd Hamza, 127 beytini ise müstensih yazmıştır.²¹⁵ 342-349. Beyitler arasında Ey Muhammed redifli 8 beyitlik bir gazel vardır ve bu gazelde Hz. Peygamber övgüsü yapılmıştır.

4.1.10. Mi'râc-nâme

14. Yüzyılda Şeyyâd Hamza tarafından yazılan Mi'râc-nâme mesnevisi Hz. Peygamber'in miracını anlatan bu müstakil eser türünün ilk örneklerindedir. Tamamı mi'râc hadisesini anlatan bu mesnevinin girişinde bülbülün vafında insanlara gönüllerinin taş gibi tutmamaları,

²¹³ Çelebioğlu, *Türk Mesnevi Edebiyatı 15. Yüzyıla Kadar (Sultan II. Murad Devri) (824-855/1421-1451)*, s. 90.

²¹⁴ Kâzım Köktekin, "Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Hatun Destanı ve Dili", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1999, S.12, s. 2.

²¹⁵ Orhan Kemal Tavukçu, "Şeyyad Hamza", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, C.XXXIX, s. 104.

feleğin dönüşüne kanmamaları gibi öğütler verilmiştir. 545 beyitten oluşan mesnevide 9. Beyitten itibaren ana konuya geçilir. Hz. peygamber ile ilgili 538 beyit vardır.

4.1.11. Matlab-ı Câbir-i Ensârî

14. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen Matlab-ı Câbir -i Ensârî Radiyallâhu Anh ve Mu’cizât-ı Muhammed Mustafâ Sallallâhu ‘Aleyhi ve’s-selam mesnevisinin kim tarafından yazıldığı bilinmemektedir. Cabir-i Ensar’ın naklettiği Hz. Peygamber’in iki mucizesini konu alan mesnevi mucizât-ı nebi türündedir. Hz. Peygamber ile ilgili 98 beyit vardır.

4.2. BEYİTLERDE HZ. PEYGAMBER

4.2.1. Övgü ve Niyaz

4.2.1.1. Destân-ı Gögercin

Kirdeci Ali’nin Destân-ı Gögercin mesnevisinin son kısmında Hz. peygamber övgüsü ve şefaath talebi karışık bir şekilde verilmiştir. Ey seçilmiş kişi Resûl’ün lütfunu gör kim ne isterse onun dileğinin sahibi Mustafâ’dır. O âlemin gururu, Resûllerin başı ve ahir zaman peygamberidir. Sen onun ümmetiysen ona salavat getir ki yarın mahşer gününde sana şefaath etsin.²¹⁶

44. Gör Resûl’ün lütfını ey murtaza

Kim ne lutuf ıssıdır ol Mustafâ

45. Âlemin fahri Resûller serveri

(Oldurur) âhir zaman peygamberi

46. Ümmetisin imdi sen dahi ana

Vir salavat şefi’i ola sana

4.2.2. Şefaath Dileği ve Salavat Talebi

4.2.2.1. Destân-ı Gögercin

Kirdeci Ali’nin Destân-ı Gögercin isimli mesnevisinde övgü ve şefaath talebinin karışık bir şekilde verildiğini yukarıda zikretmiştik. Hikâyenin sonunda Hz. Peygamber ve ashabının

²¹⁶ Namık Aslan, “Manzum Dinî Hikâyeler ve Kirdeci Ali’ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları)”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2006, S. 20, s. 199.

Allah katında bağışlanması için aracı olmasını yani Hz. Peygamber'in bağışlanması için şefaathçi olmasını talep ediyor.²¹⁷

50. Dualar ideler bize Müdâmî
Bağışlaya oları Hak tamâmi
51. Olarun ruhu şaz ola selâmet
Bulalar rahmeti ruz-ı kıyâmet
52. Resûlullâh ruhı çün evlad-ı ashab
Akraba vü t'allukat müellif ruhı çün

4.2.2.2. Tâvus Mûcizesi

Her mesnevîde olduğu gibi İzzeddinoğlu'nun Tâvus Mûcizesi mesnevisinde de hikâyeye başında ve sonunda Hz. Peygamber'e salavat talebinde bulunulmuştur. Hikâyeye başlamadan önce Mustafâ'nın gönlünü mutlu edelim. Niceleri bu söz karşısında yenildi ama sen bir salavat çek ki bu hikâyeyi anlatayım.²¹⁸

4. Mustafâ[nun] ruhımı şâd idelüm
Söze andan sonra bünyâd idelüm
5. Ey niceler kim bu sözden oldı mât
Vir salavat eydeyim bir mu'cizât

Hikâyenin sonunda da Hz. Peygamber'e salavat istenmiştir. Yere yüzünü vur ve ona yalvar ki sana şefaath etsin. Eğer istediğinin kabul olmasını istiyorsan evliyalarından olan Celaleddin'i bul. Mustafâ'ya can ve gönülden selam ver, bu sözü bitir.²¹⁹

72. Yüz yire urubanı yalvar ana
Kim şefâ'at eyleye yarım sana
73. Ger dilersen hâcetün ola kabûl

²¹⁷Aslan, "Manzum Dinî Hikâyeler ve Kirdecî Ali'ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâyeye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları)", s. 199.

²¹⁸Kültürel, "İzzeddinoğlu'nun Tâvus Hikâyesi", s. 189-190.

²¹⁹Kültürel, "İzzeddinoğlu'nun Tâvus Hikâyesi", s. 197.

Evliyâdan şah Celâlüddin’i bul

72. Cân u dilden Mustafâ’ya vir selâm

Hem bu sözde sözi eylegil tamâm

4.2.2.3. Dâstân-ı İbrahim

Dâstân-ı İbrahim mesnevisinde ana konuya geçmeden önce ve mesnevinin bitişinde Peygamber’e salavat istenir. Çünkü Hz. Peygamber kendisine salavat veren kullarına şefaati olacaktır.²²⁰

13. Devür birdür ana ey dîn eri

Vir salâvât sâzî kıl peygamberi

111. Ol bu işi işledi senün-içün

Vir salâvât sen dahı anun-içün

4.2.3. Hz. Peygamber’in Sözleri

Bu bölümdeki mesnevilerde Hz. Peygamber’in hadis ya da sözlerine rastlanmamıştır.

4.2.4. Hz. Peygamber’in İnsanlara Nasihati

4.2.4.1. Tâvus Mûcizesi

İzzeddinoğlu Tâvus Mûcizesi mesnevisinde hem kendisine hem de onu dinleyenlere eğer Allah’tan kabul dilersen Hz. Peygamber seni kul olarak kabul eder. Bunun yolu da ona bol bol salavat vermektir.²²¹

70. Hem virem dîdârumı ana ‘atâ

Hoş salavat virür-isen Mustafâ

71. Ey İzzeddinoğlu dilersen kabûl

Kullugına eyleye seni Resûl

²²⁰ Köktekin, “Kırşehirli İsa’nın Dâstân-ı İbrâhim’i ve Dili”, s. 19, 26.

²²¹ Kültürel, “İzzeddinoğlu’nun Tâvus Hikâyesi”, s. 196.

4.2.4.2. Mirac-nâme

Mirac-nâme'nin ilk 6 beyitinde bülbülün şahsında insanlara nasihatler verilmiştir. Ardından bu dünyanın baki olmadığına dikkat çekip 'Bu dünyada baki kalacak biri olsaydı o Muhammed Mustafâ olurdu' diyerek dünyanın geçiciliğini anlatmıştır.²²²

1. Nâle kıl iy bülbül olma ten-dîl
Yumşan âhı ger degül-sen sen-dîl
2. Gözün-ile gördüğünden 'ibreti
Tutmaz-isen yüregün taşdan katı
3. Bakmamısan bu çarhun gerdişine
Kimsenün 'aklı irişmez işine
4. Ne hüner ehlin[i] kor ne bî-hüner
Toprak ider cümlesin turmaz döner
5. Kim başın kaldurdısa sokar yire
Gül gibi sûretleri döker yire
6. Rahm kılmaz kimseye virmez amân
Boyun urmakdur işi çarhun hemân

4.2.5. Hz. Peygamber'in Vasıfları

Bu bölümde Hz. Peygamber'in vasıfları diğer bölümlerde verilmiştir.

4.3. MÜNFERİT HİKÂYELERDE HZ. PEYGAMBER

4.3.1. Eserin Kahramanları Arasında Hz. Peygamber

4.3.1.1. Destân-ı Gögercin

Kırdeci Ali'nin Destân-ı Gögercin isimli Mesnevisi Allah'ın adını zikrederek başlar ve hemen konuya giriş yapılır. Her kapıyı açan Mustafâ'dan bir haber söyleyelim. Allah'ın Resûlü namazını kılmış, Allah'ın aşkına dalmış otururken ansızın bir güvercin yanına geldi. Kan revân

²²² Gülten Güzelışık, "Şeyyâd Hamza Mi'râc-nâme", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996, s. 32.

içinde Mustafâ'nın dizine kondu. Ağlayarak Mustafâ'ya 'Ey âlemin övünme sebebi Resûl bana şefaata et. Senden kerem istemeye geldim. Ey muhterem bana isteğimi lütfet. Üç gündür bir doğan beni kovalıyor. Beni kurtar, sen şefaata et. Kaçmaktan gücüm kuvvetim halim kalmadı. Üç yavrum var, öksüz kalacaklar nasıl çare bulayım. O doğan bana yetişirse canımı alır yavrularım öksüz kalır. Yok dersen bırak beni uçayım koca koca dağları geçeyim' dedi. Resûl bunu işitince 'Gel hemen yanıma gir. Buraya geldin işini tamam olmuş bil' dedi. Güvercin Resûl'ün yanına girdi. Ansızın doğan geldi, yere konup feryat etmeye başladı. 'Ey Resûl! Avımı kabul etme, ver gideyim. O benim avımdır; bana ver yoksa yarın mahşerde senden davacı olurum. Altı yavrum günlerdir aç beni bekler' dedi. Resûl 'Sana bir koyun vereyim bana bir güvercin bağışla' dedi. Doğan ise 'Koyun istemem çünkü güvercinin tadı onda yoktur' diye cevap verdi. Resûl 'İnsan eti daha tatlıdır. Sözümü işit çünkü bu söz seni mutlu edecek. Sana kendi etimi kesip vereyim. Bu güvercini bana bağışla' dedi. Doğan Hz. Peygamber'in bu sözünü kabul etti. Peygamber emretti sahabeler üzümlere bıçağı getirdi. Resûl bıçağı sağ eline alıp tenine çaldı. Fakat bıçak Allah'ın emri ile mübarek tenini kesmedi. Doğan bu işi görünce tazarru kıldı. Resûl'ün gönlü karıştı. Meğer o doğan ve güvercin iki ulu melekmiş. Güvercin silkinip Mikail, doğan ise Cebrail'e döndü. O iki büyük melek karşı karşıya durup Hz. Peygamber'e yüzünü döndüler. Ağlayarak Resûl'ün ayağına kapandılar. 'Ey Allah'ın en güzel peygamberi! Âlem senin başın için yaratılmıştır. Biz senin mucizelerini bildiğimiz için sınamak için geldik. Ey Muhammed, ey mutluluk kaynağı bizi mazur gör. O Celil olan Allah'ın emri ile geldik. Bize lütfunu ve ihsanını gösterdin. Ey şefaata kaynağı, peygamberlerin peyki, Allah'ın dostu, duası kabul gören âlemlerin sultanı, senden tek umudumuz yarın mahşer günü bize şefaata et ve Allah katında bizi kabul kıl' dediler ve o iki melek göğe yükseldiler.²²³

2. Her işikim (anuban) işleyelüm
Mustafâ'dan bir haber söyleyelüm
3. Bu sözi sana diyeydüm ey akil
Böyle bilmüşdür musâbihde nakil
4. Kim Resûlullâh öyle namazın kılub
Otururdu Tanrı aşkına kalub
5. Bir gögercin uçageldi nâgehân

²²³ Aslan, "Manzum Dinî Hikâyeler ve Kirdecî Ali'ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları)", s. 196-199.

- Mustafâ'nın dizine kondı revân
6. Zarı kılub Mustafâ'a söyledi
Dinle kim ol gögercin ne dedi
7. Eydür: Ey âlemlerin fahri Resûl
Kıl şefâat bana ol sahib-kabûl
8. Hazretinden (isteyü geldim) kerem
Sen bana lutf işlegil ey muhterem
9. Üç gün oldu bir togan kovar beni
Beni kurtar kim şefi'i buldum seni
10. Canım(ı) almak diler vermez mecâl
Kaça kaça gitdi kuvvet döndi hâl
11. Vardurur üç yavrucagum nideyim
Kaldılar öksüz ne çare ideyim
12. Şimdi ererse bana canum alur
Anda yavrucaklarum öksüz kalur
13. Yok der isen beni kogıl uçayım
Yüce yüce kayalardan geçeyim
14. Resûl eydür: Gel yenime gir hamâm
Bunda geldin uş işin oldu tamâm
15. Çün gögercin girdi (Resûl) yenine
Sen bak imdi Tanrı'nın takdîrine
16. Bin togan gelürse virmeyem seni
Çünkü bunda şefi'i itdin sen beni
17. Böyle derken nâgehân geldi togan
İndi hevedan yere kıldı figân
18. Geldi Resûl katına dir yâ Resûl
Vir avumı gideyin kılma kabûl
19. Ol benim avum durur virgil bana
Yohsa yarın davacı olam sana

20. Altı yavrum aç durur bana bakar
Nice günler var durur açlık çeker
21. Resûl eydür: Bir koyun virem sana
Bu gögercini bağışlagıl bana
22. Ol togan (eydür) ki, koyun almazam
Ben gögercin dadım anda bulmazam
23. Resûl eydür: adam eti tatludur
Söz eşit (kim) söz eşitmek kutludur
24. Kendi etim vireyün kesüb sana
Bu gögercini bağışlagıl bana
25. İş bu kavle razı oldu ol togan
Kese Resûl etini ola revân
26. Resûl emretti bıçak getürdiler
Sahabeler kayguya oturdılar
27. Sağ eline aldı bıçağı Resûl
Çaldı tenine gör ol sahib-kabûl
28. Kendi(sin) kesmeye kıldı (ol) taleb
Kesme der emretti bıçaga Çalab
29. Çaldı bıçak ol mubarek tenine
Gel de imdi Tanrı'nın takdîrine
30. Kesme dedi bıçaga çün kim anı
Niçe kessün Hakk ana kesme dedi
31. Kıldı tazarr'u togan bu işlere
Toldı Resûl gönlüne teşvişlere
32. Ol togan ile gögercin hod meger
Anlar iyi key ulu feriştelere
33. Gögercin silkinüb oldu Mikâil
Ol togan silkinüb oldu Cebrâil
34. Ol (ikisi) karşı karşıya turdılar

- Mustafâ hazretine yüz urdular
35. İki de orada ağlaştılar
Hem Resûl'ün ayagına düşdiler
36. Dirler (ey) ahsen-i Hak peygamberi
Kim tabundur cümle âlem serveri
37. Biz senin mucizâtın bilmişiz
Kim şefâat sınayu biz gelmişiz
38. Bizi mazûr tutgıl ey kân-ı safâ
Yâ Muhammed yâ Resûl yâ Mustafâ
39. Ol Celil buyruğıyla geldik size
Zahir itdin lutf u ihsanın bize
40. Ey şefâat kânı mürseller pe(y)ki
Tanrı dostı yaratılmışlar pe(y)ki
41. Âlemin sultanı ey sahib-kabûl
Hazretinden umudumuz bu Resûl
42. Bize yarın sen şefâat eylegil
Kamumızı Hak katında kıl kabûl
43. Çün Resûlden diledi bunlar dilek
Yine göge agdı ol iki melek

4.3.1.2. Dâstân-ı İbrahim

Dâstân-ı İbrahim mesnevisinde Allah övgüsü ardından dünyanın geçiciliğinden bahsedildiğini yukarıda zikretmiştik. 15. Beyitten sonra asıl konuya giriş yapılmıştır. Ölüm dünya üzerindeki en büyük ayrılıklardandır. Âlemin övünç kaynağı olan Muhammed Mustafâ bile bu derdi gördü. Allah ona güzelliği ile ünlü İbrahim adında bir eş vermiştir. Yüzünde Yûsuf güzelliği sesinde ise Davud sedası olan kemal sahibi bir oğlandı. Mektebe gidip Kur'an öğrenmişti. Hocası hayâ sahibi bir sultan olan Osman'dı. İbrahim on dört yaşına geldiğinde Mustafâ evinde otururken vefasız felek ona neler yaptı bak gör. Azrail kapıdan içeri girip; Resûl'e selam verdi. Dedi ki 'Ey Resûl selam içinde esenlik vardır. Bir gönle iki sevgi sığmaz, Allah'ın emrini hiç kimse yıkamaz. Mustafâ İbrahim'i severse ümmetine vefa etmez. Ne dilersem ümmetine yapayım ki sana İbrahim'i bağışlayayım. Hangisini dilersem onu kabul

edeceğim, âlemlerin Rabbi böyle buyurdu.’ Mustafâ ise ‘Bana ümmetim gerek, masum İbrahim ona feda olsun. Ümmetimden yüz çevirip dinimin ışığını söndürmem. İbrahim onundur; onu kabul etsin.’ dedi. Azrail o zaman vakit tamam oldu İbrahim’i getir onun canını alayım diye cevap verdi. Mustafâ ayağa kalkıp ağlamaya başladı; İbrahim’in derdi yüreğini dağladı ve ‘Ey gönlümün meyvesi İbrahim sana kadim takdir ne çabuk ulaştı.’ dedi. Mustafâ mektep yolunda yürüdü ve mutlu bir alamet gördü. İbrahim Kur’an okuyordu, meleklerde gökyüzünü tutmuştu. Mustafâ bunu görünce ah etti, evlat derdinin ahı ne güç olur. Allah yar acısı vermesin kimse oğlunun ölüsünü görmesin. Allah bu ahı işitince Cebrail’e ‘Tez vakitte git ve Mustafâ’nın ahını al. Çünkü o ah göklere çıkarsa da yakar yere düşerse de yakar.’ dedi. Cebrail onun ahını kapamadı yer gök yandı. Mustafâ yedi kez mektebin etrafını dolandı o sokaklar gözyaşından sulandı. Resûl mektebin kapısına gelince yanına bir çocuk yanaştı. Mustafâ çocuğa ‘Ey çocuk İbrahim şu an nerededir?’ diye sordu. Çocuk Kur’an okurken ansızın başım ağrıyor diye yattı dedi. Resûl ise git içeri söyle yatmasın yanıma gelsin dedi. Çocuk içeri girip ‘Ey İbrahim biz hepimiz fakiriz, sen zenginsin; senin atan yeryüzünün önderi, müminlerin din yolunda rehberi seni dışarı çağırıyor.’ dedi. İbrahim ‘Atam beni ne yapacak’ dedi. Ölüsem de onun yanında öleyim, ay yüzünü görüp can vereyim. Dışarı çıkıp Mustafâ’yı gördü izzetle yüz vurup itaat etti. ‘Ey Allah’ın Resûlü acaba ne oldu da beni görmeyi talep ettin.’ diye sordu. Resûl ‘Eve bir konuk geldi seni görmeyi talep ediyor.’ dedi. İbrahim meseleyi anlayınca gidip konuğu göreyim dedi. Resûl çocuğunun elinden tutup yola koyuldu. ‘Ey yüreğimin yağı, gözümün nuru sen önden yürü.’ dedi. İbrahim ise atanın önünden yürümek hatadır, sen önden yürü diye cevap verdi. Resûl sen benim içimi açansın, içimdeki bu derdi ne yaparsam yapayım sana anlatamam. Ey oğlum Allah bize ayrılığı saldı dedi. İkisi beraber kapıya gelip İbrahim’i bekleyen Azrail’i gördüler. Azrail’i gören İbrahim bağırarak babasına sarıldı. ‘Ey baba bu konuk yüce bir konuktur; canım Allah’ın şahidini görünce korktu.’ Mustafâ niceleri harap oldu, nice saraylar toprak oldu. Gökyüzünün ne tozu ne de külü kaldı. Nice gül yüzlülerin yüzünü siyaha çevirdi, mezarlarının üzerini ot bitirdi dedi. İbrahim o zaman anladı ki gelen bu konuk Azrail’dir ve işi can almaktır. Babasına dönüp ‘Ey baba bana şefaet et, Azrail’den benim için müsaade iste. Mektebime gidip hocamın gönlünü hoş edeyim. Tuz, ekmek yediğim kardeşlerimden helallik alayım.’ dedi. Destur alıp mektebe geri gitti; gözleri kanlı yaşlarla dolu mektebin kapısından girdi. Çocuklar ‘Sevgili yârimiz bu halin nedir? Neden boynun bükük?’ diye sordular. İbrahim bana veda edin; bundan sonra sizi göremeyeceğim, aranızda ömrü en az olan benmişim. Mühlet aldım hayatımı eve varınca can vereceğim. Beni öldü diye unutmayın.’ dedi. O çocukların hepsi İbrahim’in boynuna sarılıp ağlamaya başladı. Çocuklar Kerim olan Allah seni bize bağışlasın diye feryat etti. ‘İnna ileyhi râci’un’ ayeti bu anda geldi. Her biri feryat ile ağlayarak İbrahim’i

gönderdiler. İbrahim gözleri kanlı yaşlarla eve geri döndü. Resûl ‘Ey oğlum sana ne oldu?’ diye sordu. İbrahim ecel bana geldi, canım babam benim başım ağrıyor dizine bir zaman yaslanayım dedi. Dizine yaslanınca babası halini anladı; elini eline aldı. Azrail oturduğu yerden kalktı; İbrahim babasına sığındı. Mustafâ ‘Benim canımın canı korktuğun için mi bana sığınıyorsun?’ diye sordu. İbrahim ‘Baba Allah için değil senin yüce başın için korktum. Gidersem bari yüzünü göreyim; öleceksem onu görerek öleyim.’ dedi. Azrail o zaman canını aldı, İbrahim babasına sığınıp canını verdi. Medine halkı gelip İbrahim için yas tuttu. Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali hepsi geldiler. Mustafâ Ömer ve Osman’a İbrahim’i yıkayıp kefen sarın dedi. İbrahim’i ortaya getirdiler; Osman onu hemen yıkadı ve götürdüler. Medine halkı namazını kıldı ve binlerce sevap kazandı. Mustafâ kendi eli ile İbrahim’i kabrine, yerine koydu. O zaman iki melek gelip İbrahim’e ‘Ey İbrahim! Rabbin kim?’ diye sordu. İbrahim Rabbimin adı Kerim’dir dedi. Bir adı Rahman bir adı Rahim’dir. O zaman anladılar ki İbrahim ümmet yoluna can verdi. Senin peygamberin kimdir, Allah’ı hangi dinde öğrendin diye sordular. İbrahim duraksadı, söyleyemedi; Peygamberim babamdır diyemedi. Mustafâ ona telkin verdi; ‘Ey benim canımın canı benim peygamberim atam de.’ dedi. İbrahim benim peygamberim âlemin övünç kaynağı olan babamdır dedi. Cebrail üzüntülü bir şekilde peygambere Allah selamını getirdi. Allah ‘Ne diliyorsan dilesin, dileği ne ise kabul edildi.’ dedi. Resûl ‘İbrahim’i ona kurban verdim bana asi ümmetimi bağışlasın.’ diye cevap verdi. O Kerim lütfedip Mustafâ’ya ümmetini bağışladı.²²⁴ Hz. Peygamber’in oğlunun vefatını anlatan bu destan bir insan sevdiğini terk etmeyince dileğini bulamaz öğüdü ile son bulur.

15. Ol ‘âlem fahrı Muhammed Mustafâ

Ol dahı gördi bu derdi ey safâ

16. Bir ‘ayâl virmişidi ana Kerîm

Hüsni yavlak hûbdı adı İbrâhîm

17. Yûsufun hüsni yüzinde hâlıdı

Dâvud âvâzı katında lâlîdı

18. Hüsni yavlak hûb cemâl ü pür-kemâl

Hem Muhammed oğlı hem sâhib-kemâl

²²⁴ Köktekin, “Kırşehirli İsa’nın Dâstân-ı İbrâhîm’i ve Dili”, s. 19-26.

19. ...İbrâhîm mektebe virmişidi
Ol dahı Kur'ânı öğrenmişidi
20. On dört yaşına varmışdı İbrâhîm
Gör neler kıldı ana ol Kerîm
21. İbrâhîmün üstâdı 'Osmânıdı
Ol hayâ issi 'aceb sultânıdı
22. Bir gün evde otururdu Mustafâ
Gör ne kılur ana çarh-ı bî-vefâ
23. 'Azrâ'il girdi kapudan içerü
Selâm virdi resûle geldi ilerü
24. Didi kimya resûl u virdi selâm
Selâm içredür esenlik ve's-selâm
25. Bir gönülde iki sevgü sıgmaya
Allâh emrin hiç kimse yıkmaya
26. İbrâhîmi severise Mustafâ
Ümmetine virmesün miyl-i vefâ
27. Ne dilersem ümmetine işleyüm
Kim ana İbrâhîmi bağışlayum
28. Kankısın dilerise kılsun kabûl
Bunu böyle buyurdu Rabbü'l -gafûr
29. Mustafâ dir ümmetüm gerek bana
Fidâ olsun ma'sûm İbrâhîm ana
30. Ümmetümden yüzümi döndürmezem
Dînümün çırâgını söndürmezem
31. İbrâhîm anun durur kılsun kabûl

- Ümmetün bağıslaram olma melûl
32. ‘Azrâ’ il eydür imdi vakt oldı tamâm
İbrâhîmün cânını getür alam
33. Mustafâ durdı yirinden aglayu
İbrâhîm derdi yüregın taglayu
34. Eydür ey gönlüm yimişi İbrâhîm
Ne tîz irdi sana takdîr-i Kadîm
35. Yürüdi mekteb yoluna Mustafâ
Bir ‘alâmet gördi anda ol safâ
36. İbrâhîm Kur’ân okırdı meger
Gökyüzın tutmışdı ferîşteler
37. Mustafâ bunı görüben kıldı âh
Bu ‘ayâl derdi ne düşvâr olur âh
38. Allâh ‘ayâl acısını virmesün
Kimsene oğlı ölüsin görmesün
39. Hak Çalap Cebrâyile kıldı hitâb
Tîz iriş Mustafânun âhını kap
40. Göklerüme çıkarsa göyündürür
Yirlerüme dokunursa yandurur
41. Kapmaydı Cebrâ’ il âhın anun
Yanaydı yir ü gök bellü bilün
42. Yidi kez mekteb-hâne’i toplanur
Gözyaşından ol sokaklar sulanur
43. Resûl geldi mektebün kapusına
Geldi bir oğlan Resûl tapusına

44. Mustafâ oglana eydür ey sabî
İbrâhîm n'eylerdi şimdi yâ ebî
45. Eyidür Kur'ân okurken nâ-gâh
Başım agrır diyü yatdı nâ-gâh
46. Resûl eydür yatmasun gir içeri
Okuyuvirgil anı gelsün berü
47. Oglan girdi eydür kim yâ İbrâhîm
Biz kamu yohsul sen bay İbrâhîm
48. Ol atan yiryüzünün serveri
Mü'minlerün dîn yolında rehberi
49. Okuyup geldi seni taşra turur
Kim yüzünün nûrı 'arşa balk urur
50. İbrâhîm eydür atam n'eyler beni
İsteyügeldi göreyim dir anı
51. Ölürisem bârî andan öleyim
Ay yüzünü göreyim cân vireyim
52. Çıkdı gördi Mustafâ taşra turur
Tapu kıldı 'izzetile yüz urur
53. Yâ Resûlu'llâh niye oldı 'acep
Kim beni istemege oldı taleb
54. Resûl eydür bir konuk geldi eve
Seni ister okıyugeldüm ive
55. Eydür imdi maslahatdur varayım
Varuban hem konukı göndüreyim
56. Oglanun elin alup girdi yola

- Dinlenüz kim bunların hâli n'ola
57. Resûl eydür ilerüce yürü sen
Ey yüregim yagı gözüm nûrı sen
58. İbrâhîm eydür ilerüce yürü sen
Atanın önümce yürümek hatâ
59. Resûl eydür sen teferrücsin bana
N'ideyüm bu hâli dimezem sana
60. Resûl eydür gitdi vuslat aradan
Fırâk saldı ogul bize yaradan
61. İki bile kapuya geldiler
'Azrâ'il muntazırıldı gördiler
62. Anı gördi İbrâhîm gör n'eyledi
Çıgıruban atasına söyledi
63. Eydür ata bu konuk 'azîz konuk
Görece korkdı cânım Tanrı tanuk
64. Mustafâ eydür niceleri kıldı harâb
Onca sarâyı çün kıldı türâb
65. Ne sini kaldı anun ne eseri
Gökyüzine tozu hem hâkisteri
66. Niçe gül yüzleri kıldı siyâh
Sinleri üstünde bitürdi giyâh
67. İbrâhîm bildi ki bu kez bu kişi
'Azrâ'ıldür cân almakdur işi
68. Eydür ata bir şefâ'at eylegil
'Azrâ'ilden bana mühlet eylegil

69. Eytdi bârî mektebüme varayum
Üstâdımın gönlün ele alayum
70. Çok oglancuklar sebakdaşımıdı
Tuz etmek yimiş karındaşımıdı
71. Dilümi yavuz sözden bekleyüm
Hem anlardan ben helâllik dileyüm
72. Destûr aldı mektebe geldi girü
Gözleri kan yaş tolup girdi içerü
73. Oglancuklar yirlerinden turdılar
İlerü geldiler haber sordılar
74. Didiler sevgülü yârımız nedür hâlün
Ne melûlsın niçe oldı ahvâlün
75. İbrâhîm eydür vidâ'idün bizi
Ayrık hergiz görmeyiserem sizi
76. Yüregüm göyündi top yandı cânım
Aranuzda azımış 'ömrüm benüm
77. Dirliğüm eve varıncadur hemân
Mühlet adlum cân viriserem revân
78. Hem beni unutmanuz öldi diyü
Ölenün ardınca kim öldi diyü
79. Ol oglancuklar cümle zârî kıldılar
İbrâhîmün boynunu bilediler
80. Feryâd idüben öper ayagını
Kiminün kan yaş tutdı gözini
81. Ol oglancuklar feryâd eyler 'azîm

- N'olaydı bağışlaydı seni bize Kerîm
82. Bu âyet anda geldi [ey] gâfilûn
Didiler innâ ileyhi râci'ûn
83. İbrâhîmi gönderdiler nâzıla
Her biri agladılar feryâdıla
84. İbrâhîm evlerine geldi girü
Gözleri kan yaş tolup girdi içerü
85. Resûl eydür ogul n'oldı sana
İbrâhîm eydür ecel irdi bana
86. Başum agırır benüm cânım atam
Dizüni yastayuvir bir dem benâm
87. Yastadı dizini bildi hâlini
Resûl aldı eline oğlı elini
88. 'Azrâ'il oturduğı yirden durur
İbrâhîm kaçar Resûle sığınur
89. Mustafâ eydür benüm cânım cânı
Korkıban bana sıgmursun ya'nî
90. İbrâhîm eydür ata Tanrı için
Korkmadum senün 'azîz başun-içün
91. Giderisem bârî yüzün göreyim
Ölürisem bârî andan öleyim
92. 'Azrâ'il kabz ider şol dem anı
Atasına sığınup virdi cânı
93. Medîne ehli kamusı geldiler
İbrâhîm-çün kamusı yas kıldılar

94. Ol Ebû Bekr ‘Ömer ‘Osmân u ‘Ömere
Cümlesi hep geldiler nebî velî
95. Mustafâ eydür ‘Osmân u ‘Ömere
İbrâhîmi yuyuban kefen sara
96. İbrâhîmi ortaya getürdiler
Yudı ‘Osmân tîz anı götürdiler
97. Medîne kavmi namâzın kıldılar
Herbirisi bunca sevâb buldılar
98. İbrâhîmi duruban götürdiler
Âhîret menzîline yitürdiler
99. Mustafâ kendi elile yirine
İbrâhîmi koydı anda kabrine
100. Şol dem iki ferîştehler geldiler
İbrâhîme gör ne su’âl sordılar
101. Biri dir men rabbüke yâ İbrâhîm
Tanrım oldurur adı Kerîm
102. Bir adı Rahmân durur biri Rahîm
Bildiler ümmet yolına virildi İbrâhîm
103. Ol senün peygamberün kimdür ‘aceb
Tanrıyı ne dînde eyledün taleb
104. İbrâhîm tolukladı söylemedi
Peygamberüm atamdur dimedi
105. Mustafâ ileri geldi söyledi
Taşradan oglana telkîn eyledi
106. Ey benüm cânım cânı bir söylegil

- Hem benüm peygamberüm atam digil
107. İbrâhîm eydür benüm peygamberüm
‘Âlem fahrı atamdur bellü bilün
108. Cebrâ’il yas tonun giyüp yire
Hak selâmın getürür peygambere
109. Ne dilerse dilesün di[di] Çalab
Dilegi her neyise kılsun taleb
110. Resûl eydür kurbân İbrâhîm ana
‘Âsî ümmetüm bağışlasun bana
111. Ol bu işi işledi senün-içün
Vir salâvât sen dahı anun-içün
112. Anun ile ol Kerîm lütf işledi
Mustafâya ümmetin bağışladı
113. Sevdüğün terk itmeyince bu âdem
Dilegi kanda bulısardur müdâm
114. Sen dahı sevdüğünü terk eylegil
Âhiretde yirüni berk eylegil

4.3.1.3. Şefaât-nâme

Allah zikri ile başlayan Şefaât-nâme mesnevisinde ilk olarak Allah övgüsü yapılmıştır. Allah’ın adını gönlümüzle zikredelim yolunda gül ile can verelim. Çünkü o bizim her derdimizin dermanıdır gövdemizde kan, damarımızda canımızdır. Derdin dermanını o verir. Aşkla ona selam verin o selam ile bize şefaât etsin; herkes ondan şefaât umar. Allah adından sonra asıl konuya giriş yapılmıştır. Dilime bir haber geldi Peygamber’e salavat ver gönlü şenlensin. Gaflet içerisinde değilsen sana anlatayım. Bir gün Allah’ın sevgilisi, sefa kaynağı Mustafâ ümmeti için endişeye düştü ve Allah’a yalvardı. ‘Ey Alim! Ümmetimin hali nasıl olacak? Ey Rahim! O kıyamet günlerinde bu günahkâr kullara sen rahmet edersin. O zaman kimseden medet olmaz; sen ümmetimi esirge’ diyerek hüngür hüngür ağladı. Ebûbekir ‘Ey

Mustafâ, ey sefa sahibi ağlamanın sebebi nedir? Sen günahkarların derdine tabip olansın, Allah seni peygamber kıldı âlem senin ile mutluluk buldu' dedi. Hz. Peygamber 'Ey Sıddık, doğru yâr! Yolum ağır ben zayıfım, ağlamayayım da ne yapayım? Ümmetimin yolu uzaktır; kim ne yaparsa yarın o sorulacak, niceleri zayıftır; nefsim nefsim diyecekler o zaman ümmetimin hali ne olacak?' diye sordu. Ebûbekir 'Ey Allah'ın Resûlü! Yaratılmışların ümidi sensin. Gönlünü ferah tut; yarın Allah ümmetinin talebin kabul eder. Ben senden daha çok ağlayayım ümmetin için ve yarın o zebanilerin elinden onları alayım. Ey cihânın başı sen ümmetin için ağlama' dedi. Hz. Peygamber Sıddık'a hoş dualar etti ve gönlü ferahlayıp Allah'a şükretti. Yüzünü Ömer'e döndü ve Ömer 'Ey Allah'ın Resûlü ben de takatim oldukça Ebûbekir'e yardım edeyim, onların günahlarından alıp götürüyüm' dedi. O zaman Hz. Peygamber ona da hayır dualarda bulundu. Bu kez yüzünü Osman'a döndü ve Osman'a 'Ey haya sahibi, civanmert ümmetime sen de yardım et' dedi. Osman Hz. Peygamber'e 'Gönlünü hoş tut, yarın kıyamet koptuğunda peygamberler ve evliyalar bir olup hepsinin akli başından gidip korkudan şaşırduğunda ben ümmetine karşı gidip onların elini tutayım ve zebanilere vermeyeyim' dedi. Mustafâ ona da güzel dualar etti. Dönüp Ali'ye baktı ve ona 'Ey Ali yiğitlik yolu senin yanından geçer, o mübarek himmetinle ümmetime iyilik et. Ümmetim hakkında sen ne diyeceksin?' diye sordu. Ali Mustafâ'nın sözünü duyunca yüzünü ona döndü ve ben yarın öyle bir iş edeyim ki görün dedi. Eğer Allah'ın hışmı çoğalır, kudreti artarsa; herkes geçerken Sırat'ın bir tarafını tutayım. Sen mutlu ol yarın mahşer gününde ümmetin için mücadele edeyim ve ümmetine canımı feda edeyim dedi. Mustafâ ona da güzel dualar etti ve Fatıma'ya dönüp 'Ey gözümün nuru Fatıma! Sen ümmetim için ne yapacaksın, ahirette bana nasıl yardım edeceksin. Ümmetimin endişesinden gece gündüz uyuyamıyorum' dedi. Fatıma Ahmed'e 'Ey babam! Ümmetini zebaniler alıp teraziye götürdüğünde Allah'a iman etmiş kullarının günahları ağır gelirse Hasan'ın kanlı gömleğini ümmetinin sevaplarına yoldaş edeyim. Eğer sevapları ağır gelirse ve Tanrı onları affetmezse Hüseyin'in kanlı gömleğini de ümmetine yoldaş edip Rahman'a bu şehitlerin atası sensin, biz hatalıyız ama sen kerem sahibisin. Bu gömlekler hatırına ümmetime rahmet et diyeyim ve göz yaşımı da terazinin kefesine koyayım. Yaratılmışlara saçımı açayım ve beka sahibi beni esirgesin. Ümmetimi bana bağışlasın, orada kabul edilmiş dualar edeyim' dedi. Ahmet 'Ey canımın canı! Allah sana cennet içerisinde ev versin ümmetim senin karavaşıdır. Çalışalım ve ümmetimi kurtaralım' dedi. İki cihânın efendisi bir gün üzülür. Bak gör senin kurtuluşun için ne düşünür. Sen de o peygambere salavat ver. Bu kez Ayşe'nin gözüne bakıp 'Ey müminlerin anası Ayşe! Sen Müslümana ana oldun; ümmetim sana ana der onlara ne yapacaksın bana söyle, o oğullara nasıl şefaet edeceksin? Ana oğlunun helak olmasını istemez. Muhabbet analarda çok olur. Sen ümmete yardım edesin. Senin sayısız oğlun var anasın

analığını göster' dedi. Ayşe 'Ey Resûl! Benim Hak ile gizli sözüm vardır. Hakkın sırrına yalvarayım ve ümmeti kıyamete koymayayım. Ben bir tenhaya gideyim' dedi ve yürüdü bir evden diğer eve girdi. Kapısını kapatıp yüzünü yere vurdu. Dinle şimdi o ne dedi; 'Ey hayyü'l-bekâ olan Allah'ım! Senin kullarına lütfun boldur; Muhammed ümmetini de böyle yargıla diyerek yüzünü ağlayarak toprağa vurdu. Ey Allah'ım sana sığınırım çünkü bana mü'minlerin anası derler. Ey Gani bu söz gönlümden gelir ben dilerim ki hepsi cennete girip senin rahmetine erişsin' dedi. Ayşe orada çok ağladı giyindiği her şey göz yaşı ile ıslandı. Gökyüzündeki melekler Ayşe ile ağladı. O zaman Cebrail Hz. Peygamber'in yanına geldi; bu acayip kudrete iyi bak. Allah Cebrail'e 'Ey emin bu şefaât cemaati Ahmet içindir. Benden şefaât için destur aldı. Tez ona selamımı götür ağlamasın, Mustafâ gönlünü hoş tutsun. Yarın mahşer günü yaratılmışların hepsinin bir yerde durduğunu görecekler. Analar oğullarından ayrılacak. Onları ayırmak reva değildir. Ümmetimi Ayşe'ye bağışladım onun hürmetine bu ihsan da bulundum ve onların suçunu affettim. Benim dostlarım, sevenlerim her biri bir taht üzerine oturup sultan olsun. Karşlarına baktıklarında gördükleri Sübhan olsun. Hepsi cennete girip sevin. Kullarıma rahmet ettim onlara uzun süre yaş döktürmem. Ahmet'in ve Ayşe'nin gönlü hoş olsun. Ahmet ne kadar ümmetini severse ben de o kadar onları severim. Kullarım ne suç işlerse onları rahmetimle yargılayayım ve Ayşe'nin gönlünü hoş edeyim' dedi. O sahabe bu sözleri işitince Allah'a yüzünü dönüp şükretti.²²⁵

1. Zikr-i delüm Allah adın dil-ile
Yolinde cân virelüm gül-ile
2. Kim oldur her derde dermânımız
Gövdede kan hem damarda cânımız
3. Oldur dili revân söz söyleden
Derdı ol viridi dermânın
4. Aşkıla viribilesin selâm
Dâime-di essalâtü ve'Safâ-selâm
5. Bize oldı şefâat kılıcı

²²⁵ Şükrü Elçin, "Ömeroğlu'nun Hâza Kitâbu Dâsitân-ı Muhammed", **Milli Folklor Dergisi**, 1995, C.XXVII, s. 61-63.

- Kamu andan şefâat umucı
6. Bir haber geldi dilüme ki arı
Vir salavât şaz kıl Peygamberi
 7. Ger degülsen gaflet içre bî-haber
Dinle imdi ideyim mu'teber
 8. Bir gün ol Tanrı habibi Mustafâ
Ol hakikın kânı ma'den-i safâ
 9. Ümmetiçün endişe kıldı azîm
Tanrı'ya yalvara idi eydür ey Alîm
 10. Hâl nite olısar ümmetümün
Andan ana olısar sende hışmun
 11. Ol kıyâmet günlerinden ey Rahîm
Bu günahkâr kullara sensin rahîm
 12. Kimseden olmışerdür meded
Sen esirge ümmetümüz ey Ahad
 13. Böyle didi zâri zâri agladı
Aglamagıla cigerin tagladı
 14. Ol Ebû Bekir didi yâ Mustafâ
Agladığın ne sebebden ey safâ
 15. Aglama yüregüm duymaz ey Habîb
Kim yazıklar derdine sensin tabîb
 16. Hak seni peygamber kıldı yâ Mustafâ
Senün ile âlem oldı di safâ
 17. Ahmed eydür Siddîk'a ey togri yâr
Agladı neden kendü zaif bî-hırâ

18. Kim ne kılsa yarın anda heb bula
Yolu ağır kendü zaif bî-hırâ
19. Aglamadın nideyin ben zâri zâ
Ümmetüm yolu ırakdur ne hırâ
20. Kim ne kılsa yarın anda heb ola
Sorulsın mı her biri kıldan kıla
21. Anda kim kamu halâyık haşr ola
Ey niçeler an hıran ola
22. Nefis nefsi diyiser her bir kişi
Niçe ola ümmetümün anda işi
23. Ol Ebû Bekir didi-kim yâ Resûlullâh
Senden olur kamu mahlûka umûl
24. Gönlini hoş dut ki yarın Hak çalab
Ümmetinin yazıgan kıldı taleb
25. Götürem yazıklının yarasın
Kıldı rahmetullah âleme nâmusın
26. Ben dahı çok aglayam zâri kılam
Ol senin ümmetüne yarı kılam
27. Ol zebâniler elinden alam anları
Aglamagıl ey cihânın serveri
28. Ümmetün kurtıla ey safâ
Ümmet-içün aglama yâ Mustafâ
29. Hoş duâ kıldı Ahmed Sıddîk'a
Gönli hoş oldu şükr kıldı Hakk'a
30. Döndi Ömer'den yana dutdı yüzün

- Dinle Ömer'ün dahı imdi sözin
31. Ömer eydür yâ Resûlullâh ben de idem
Ol Ebû Bekir itdügi kande idem
32. Takat oldukça idem yardum ahi
Götürem yazıklularından ben dahi
33. Neyleye ümmetlerün yazukları
Yarlığa Hak Çalab'um anları
34. Yine kıldı hoş duâlar ol Habib
Dinlegil sen bu hikâyet der garib
35. Bu kesin Osman yüzine ol Safâ
Hoş nazar kıldı girü ol Mustafâ
36. Döndi Osman'a didi ey din yüzi
Ümmetüme sen dahı eyle yarı
37. Ey hayâlar ıssı cüvan-merdi merhani
Bir atâ kıl ümmetüne sen dahı
38. Döndi Osman Mustafâ'ya söyledi
Mustafâ gönlünü azîm hoş eyledi
39. Didi yarın ol kıyâmet çün kopa
Enbiyâ evliyâ anda bir ola
40. Korkudan anları hayran ide
Kamusının aklı başından gide
41. Ol cezâ gününde ben bir iş idem
Ol ümmetüne karşı gidem
42. Varam ol miskinlerün yazıkların
Götürem arkama ellerin dutam

43. Virmem zebânilere anları
Tanrı'ya hem seni sevenleri
44. Girü hoş kıldı duâlar Mustafâ
Ümmetiçün per gidüp Sıdk-ı Safâ
45. Döndi Ali yüzine kıldı nazar
Durmuş-idi ol da şöyle muntazır
46. Mustafâ Ali'ye didi yâ Ali
Bil senün katındadır mürvet yolu
47. Şol mübârek himmetinden söylegil
Ümmetüm hakkında bir lütûf eylegil
48. Ümmetüm hakkıdna sen de nidesin
Niçe dürlü çâre tedbir idesin
49. Ali çünkü işidür Mustafâ sözün
Zâri tutup Hazret'e döndi yüzün
50. Didi bir iş idem yarınki gün
Nideyim ben size bunda bu günki gün
51. Çünkü Allah da'vasın ola tamam
Der ebirden yaratılmış hâs u âm
52. Ger olur-ise Tanrı'nın hışmı kati
Artar-ise pâdişâhın heybeti
53. Ger Sırât'a ugrayanlar hâs u âm
Ben Sırât'un bir yanın dutam sunam
54. Şâz ol sen yarın mahşerde sen
Ümmet-içün çok duruşam ben
55. Ümmetüne can fedâ kılam senin

- Yüzüm Hazret'e uram ol Sübhân'un
56. Mustafâ kıldı Ali'ye çok senâ
Sözine geldi işit imdi yine
57. Fâtıma kıldı nazar din serveri
Didi ey Fâtıma gözüm nuru
58. Sen dahı ümmet hakkında nidesin
Ahiretde bana yardım idesin
59. Ümmetüm endişesinden dün gün
Uyumazam ne olışar yarınkı gün
60. Fâtıma Ahmed'e eydür yâ ata ana
Ümmetümi ger zebâniler duta döne
61. Götüricek terâzuya anları
Tanrı'ya iman getüren kulları
62. Ger ağır gele yazığı bunların
Ömri sensin kamu mahlûkın
63. Hasan'ın ol agu gönlegini
Elüme alam terâzuya anı
64. Ümmetüm müzdine koldaş idem
Ol terâzuya aceb tan iş idem
65. Ger ağır gelür-ise müzdleri
Afıv kılmaz ise Çalab'ım anları
66. Ol Hüseyin'in kanlı gönlegün alam
Götürem terazu katına gele
67. Ümmetüm müzdi üstüne anın
Koyam idem yâ Rahîm ayagın

68. Bu Şehîdler katına sensin ata
Sen Kerîmsin daima bize hata
69. İş bu gönlek hatrıçün yâ Kerîm
Ümmetüme sen rahmet eyle ya Rahîm
70. Başımın der-incügin alam ele
Yaşımı terâzuye bende bile
71. Saçımı ben âşikâre kılam mahlûka
Kim beni hayyü'l-bekâ esürgeye
72. Ümmetüm bağışla bana Çalab
Hem kılalar anda duâ müstecab
73. Ahmed eydür ey cânım cânı
Yarlıgaya Hak Çalab her dem seni
74. Uçmak içinde sana virsün durak
Düz kılusun sana yüz bin durak
75. Karavaşundur ümmetüm ya ennini
Cehd idelüm kurtaralum ümmeti
76. Seyyid'ül Kevkeyn bir gün kim sinedür
Dinle bir dem gafleti gözden gider
77. Senin için gör ne kılur ol berâ
Vir salavat sen dahi Peygambere
78. Bakdı bu kez Ayişe'nin yüzine
Ol şefaata başı geldi gözine
79. Didi yâ Ayişe ümmülü'l-mü'minin
Ana oldun müslimâna müslimin
80. Ümmetümçin ana didiler sana

- Oğına ne iş idesün di bana
81. Hem şefâat andan ol ogullara
Böyledir kanun budur nûr yerâ
82. Dilemez ana ogul ola helâk
Hem hayır dutar olur dilek
83. Hem muhabbet analarda çok olur
Yâ şefâat anda nice yok olur
84. İdegöresin sen dahı ümmete meded
Oğulun çok bî-hisâbı bu aded
85. Sen anasın analığı işlegil
Yâr u zenîdesin söylegil
86. Ayişe yâ Resûl benüm sözüm
Vardurur Hak ile gizlü sözüm
87. Benüm sözüm esürge söyleyem
Sırrına Hak'ın münâcat eyleyem
88. Komayam ben ümmeti kıyâmete
Hele bir dem ben gidem halvete
89. Öyle didi durdı yerinden uru
Girdi bir evden bir eve içeri
90. Kapusın yapıdı yüzün urdı yire
Dinle imdi ne diyiserdir yire
91. Didi yâ Allah yâ hayyü'l-bekâ
Yüz urup idür Hakk'a²²⁶
92. Yarlığa ümmet-i Muhammed'ün

²²⁶ Mısra eksiktir.

- Kullarına çokdur lütfun senün
93. Eyle diyüben topraga urdı yüzün
Göz yaşile topraga virdi kendüzin
94. Didi ey Hak sığınuram ben sana
Çünkü ümmü'l-mü'minin dirler bana
95. Sen bırakdun anlarun sevgüsini
Bu sözüm gönlim içre yâ Gani
96. Ben dilerem hep gireler cennete
Hem dilerem irişeler rahmete
97. Çün iledele anları²²⁷
Ol günahlu bî cezâ miskinleri
98. Ol kadar agladı anda Ayişe
Küllî geydügi donlar batdı yaşa
99. Gökler üstinde ol feriştehler
Ayişe ile cümlesi ağlaşdılar
100. İtdiler zârilik ey yavluk
Aglamakdan dolmuş-idi hep gözleri
101. Ol saat Cebrâil irdi hazrete
Bir nazar kıl bu acâyib kudrete
102. Hak didi Cebrâil'e kim yâ emîn
Ahmed için üstine nûr u zemîn
103. Anın içündür bu kamu cemâat
Destur aldı kim kıla ol şefâat
104. Tîz iriş benden selâm ilet ana

²²⁷ Mısra eksiktir.

- Ne durursun tiz iriş direm sana
105. Aglamasun gönlünü dutsun safâ
Şöyle didi Ayişe Mustafâ
106. Çünkü mahşer ola yarın göreler
Mahlukât kamusı yirden duralar
107. Çün analar ogullarından ayrıla
Ol analar ne kadar re'fet getüre
108. Revâ değil ayrıla anları
Dost ülfet birbiriyle cânları
109. Ümmeti Ayişe'ye bağışladum
Anun-ile işbu lütfi işledüm
110. Afv kıldum suçların ben anların
Ol benim dostlarum sevenlerüm
111. Taht üzere her biri sultan ola
Karşı bakup gördiği Sübhan ola
112. Uçamaga gire bunlar heb şâzümân
Ol kişi getüre sana imân
113. Zevk ideler uçmak içre tâ ebed
Kim diler dâimâ Küfüren Ahad
114. Kullaruma rahmetüm duş eyleyem
Anlara olmaz uzun yaş eyleyem
115. Maksuden hâsıl idem ümmetlerün
Kim yâ Ahmed hoş ola gönle senün
116. Ne kadar sen seversen ümmetüni
Ben severem anları senden kati

117. Kullarumdur hem rahmet idem

Ne kılursa suçların bağışlayam

118. Ayişe'nin gönlünü hoş eyleyem

Kullarıma rahmetim duş eyleyem

119. Çün işitdi ol sahâbı bu sözi

Şükür idüp Hak'a dutdı yüzi

4.3.1.4. Fakr-nâme

Fakr-nâme mesnevisinde önce Allah adı zikredilmiş ardından asıl konuya girilmiştir. Allah adını dile getirdik çünkü o padişah bize rahmet eder. Zikrimiz Allah adıdır bakalım fikrimiz ne olacak. Fikir ile yolumuzu arayıp zikir ve ibadet ile meşgul olalım. Kim kendiliğinden Hakkın yolunu bulursa o günahsız, baki ömrü bulur. O (Allah) ben size sizden yakınım dedi ve gönle yöneldi. Kişi kendisini bilir izlerse kurtuluşu bulup doğru yolu gösterir. Muhabbet gönle durak oldu ve akıl vekil olup o eve şeytan girmesin diye bekledi. Gönül Allah'ın evi oldu kişi ondan başkasını istemedi. Allah aşkı elçi ile gelip 'âşık olan bana gelsin' dedi. O arada nefis çeşneci başı olmuş önüne ne gelse kurt gibi yer. O kurdun özü aç gözlülüktür çünkü o cihânı yese doymaz. Bunların hareketleri can iledir. Can Allah'ın emri ile gelmiştir; bütün cümbüşümüz onunladır o gidince bütün işimiz yarıda kalır. Ten bir alettir; o aleti işleten ise candır. Allah sana can verdi ki kendini bilip gönlünün sultanını isteyessin. Bu sözden de maksadımız odur. Şeriat bizim için bir yoldur tarikat ise onu bilmemizi sağlar. Tarikatın marifeti seyr-i süluktur; bu seyr-i süluk hem onun hem senin hem de benimdir. Hakikat maksada ulaşmaktır yani Allah'ı yakın görmektir. Şeriat Mustafâ'nın sözleridir; tarikat ise onun fiilleridir. Çünkü hakikate hallerim marifete ise ana malım (param) dedi. Yolun sahibi ilim silahımdır; yoldaşım ise havftır. (Allah sevgisini kaybetme korkusu) O ihtiyar fakra benim övünç kaynağımdır dedi şimdi dinle de anlatayım Ahmet aslında ne demek istedi. Fakrın önce adını bilmiştik sora sora da feryadını öğrendik. Fakrın adı halkın içerisinde meşhurdur ama bizde türlü türlü feryadı var. Kim fakrın lezzetini aldıysa fakr ona ev oldu. O kişinin aklı hoş ve kamildir gönlü temiz kendisi ise akildir. Her işi başından sorar her işin sonunu görür. Başını sonunu zapt edip yolu bulup menzile öyle gider. Fakrın birinci menzili abdal olmak yani halini gizlemekmiş. Bu hal ile halkın gözünde değersizdir fakat bu fakrın övüncüdür. Fakrın özü âleme gelmeseydi münafıkların gözü onu görmezdi. Âleme aydınlık veren ve gönül eziyetini süren evliyadır. Aslında bu eziyetin sebebi de evliyadır çünkü o bu hazinelerin madenidir.

Kadim olan Allah yeri göğü yarattıktan sonra göreni kendisine hayran bırakan bir kuş yarattı. Kemal sahibi bu yarattığı Fakr kuşuna uç ve cihâni görüp kendine hoş bir makam bul dedi. Fakr başladı sevdiği bir yere konmak için uçmaya. Arş onu görüp adını sorup sen nasıl bir kuşsun dedi ve ona aşık olduğunu dileğinin ise ona yakın olmak olduğunu söyledi. Fakr adını söyleyip ona yar olamayacağını söyleyip türlü renkleri ile uçup kürsü katına ulaştı. Kürsü o kuşun heybetine bakıp bana dost ol ben de sana dost olayım dedi. Fakr bunu da kabul etmeyip cennete uçtu. Cennet onu nimetler sunmak için davet edip sekiz cennetiz içimiz huri doludur. Evliyaların durağı biziz. Onların istediği burak, taç, kıyafetler bizdedir. Bütün nesnelere geçicidir biz ise ebediyiz. Fakr cenneti de kabul etmeyip güneşe doğru uçtu. Ey devlet kuşu yanımda dur sana vefa göstereyim ki bundan sonra cefa görme; sabah akşam doğuyu batıyı seyret dedi. Fakr oradan yere uçtu. Yer ey yar benden uzağa gitme burada türlü nimetler biter ve yaratılmışlara yeter. Fakr yerden Âdem'e uçtu. Âdem onu yanına davet edip bana yoldaş ol beraber yola düşelim dedi. Fakr Adem'e sen insanların sedefisin fakat günah işleyip cennetten çıktın. Allah sonradan tövbeni kabul etti. Fakr Âdem'in yanından Nuh'a geldi. Nuh kuşu görünce Allah seni bana verdi yanımda dur benden başka kimseye gitme dedi. Fakr Nuh'a kendi kavmine ne yaptıysan bana da onu yapasın. Hayvanlara acımadın bari insanlara merhamet etseydin. Bir dua ile hepsini helak ettin. Ey temiz Nuh ben senin yanında durmam. Nuh'un yanından Halilullah'ın yanına gitti. Halilullah Fakr'a burada dur çünkü ben Hak'dan yana döndüm. Ey Halil sen o mağarada yıldızı görün ona Rabbim dedin ayı görün ona güneşi görünce ise güneşe Rabbim dedin. Sen günah işledin. İbrahim'in de yanında durmadı kendisine vefadâr istedi. Davud'a gitti. Davud ona cin, peri ve insanların üzerinde halifeyim bana yar olursan sana vefa gösteririm dedi. Mum benim elimde emrim ile demir olur. Allah bana Zebûr'u verdi ve onunla âleme hükmederim. Fakr Davud'a ey nebi! Sen yücesin fakat aklın çocuk gibi deyip Musa'nın yanına uçtu. Musa ey zarif kuş bana dost ol kaç kez Firavuna tapanları vurup yüceliğimden aba giyindim. Dünyalık olarak bir hırkam bir asam vardı. Fakr ona sen Allah'tan tecelli istedin Allah Tur dağına tecelli etti rızasını isteyip durmadın dostun yanında küçük görmedin fakir olmadın deyip Musa'nın yanından İsa'ya uçtu. İsa Allah beni göğe davet etti ve beni tertemiz kıldı. Benim duam ile ölümler kurtulur dedi. Fakr İsa'ya Hıristiyanlar sana Allah'ın oğlu dediler ben ise Allah'ın iftiharını olan fakrım. İsa'da da karar kılmadı ve peygamberlerin serveri olan Muhammed'e gitti. Ahmet'i görüp ona selam verdi. O imam izzetiyle aleykümselam dedi. Allah sana âlemin rengini verdi söyle bakalım sen kiminlesin diye sordu. Fakr Ahmet'in güzelliğini gördü. Yüzü güneşi, ayı utandırır; sözleri şekerin dengesini bozar. Gönlü nur ve süslenmiş fikir ile dolu; dili her an tesbih okur. Allah üzerine rahmet yağdırır; yürüdüğünde yere gölgesi düşmez. Fakr Ahmet'e âşık oldu canla gönülle ona kavuşmayı diledi.

Fakr ‘otuz bin yıldır geziyorum; yeryüzünü ve gökyüzünü gezdim ancak bugün amacıma ulaştım. Bana sevgilimi dost edesin’ dedi. O kerem sahibi Fakr’a ‘Sen başkaları için dünyada gam yeme; Allah bize haber verdi sen bizimsin başkalarına bakma’ dedi. Sırrını saklayıp özünü fakir edip umursamadı kendisini değersizleştirdi. Muhammed Fakr ile iftihar etti. Yerde gökte fakra benzeyen başka bir şey var mıdır? Fakrın işi tevazudur; ilk makamı ululuktur bunun ilmi âlemde denizdir. Bunlar dünyadan elini çekip ahiret rengine dönmüştür. Bunların sırrını kimse çözemez; bu sır içerisinde can ve gönül denktir. Kiminin başındaki taç yamalıdır kimse onun karnı aç mıdır tok mudur bilmez. Kimi eski bir şey giyip dünyayı gezer kimisi saçını sakalını kazır kimi sarık sarınır kimisi yokluk içkisini içer. Kimi kara giyinir kimisi baş açık yalın ayak çaresizdir. Kimi tennure giyip ölümünden önce matemini tutar. Kimi kendi elinin eziyetini çeker halk onunla nükte eder. Kimi bir hücreye kapanıp makam bekler seçkin kimseler gelirse hizmet eder. Kimi dağlarda gezip şehre girmez Allah aşkından avare olur. Kimi delik deşik bir hırka giyip aşkın elinden ciğeri bölünür kimi fakrını gizleyip yünden aba giyer türlü türlü renk ile yürür. Hepsi Allah’ın yüzünü görmek ister. Birbirlerini gördüklerinde ise ellerini ayaklarını öpüp izzet ederler. Fakrın arkası tarikattır din Mustafâ ile son bulmuştur. Marifet evliyaların izledikleri yol hakikat ise peygamberlerin makamıdır. Mustafâ’nın zamanı geçti Mustafâ’nın vasiyeti ile fakr müminlerin emiri en merdine geçti. Çünkü nebi ona senin etin benim etimdendir dedi ayrıca o evliyaların da başıdır. Bunlar fakra yar olmuştur bunları bilmeyenler ise yabancı olur. Yârin seni Hakk’a iletcek ki sen ona kendini veresin. Seni Hakk’a iletene kadar yârin eteğini bırakma diye öğütlerle mesnevi sona ermektedir.²²⁸

1. Allah âdın yine getürdük dile
Kim biza ol Pâdişeh rahmet kıla
2. Allah adı oldı evvel zikrümüz
Görelüm bir nâle irer fikrümüz
3. Yolumuzı isteyalum fikrile
Tâ’ate meşgul olalum zikrile
4. Fikrile er yol bulmcâgaz Hakâ
Dâneye aldanuban düşmez fakâ

²²⁸Agâh Sırrı Levend, “Âşık Paşa’nın Bilinmeyen İki Mesnevisi Fakr-Nâme ve Vâsıf-ı Hal”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten**, 1953, C.I, Roma nüshası s. 241-253.

5. Ben size sizden yakînvendür çün ol
Geldi bu gez gönüla tûş oldu yol
6. Fikridicek kişiye bu seyr-i zât
Togrı yolu gösterür bulur necât
7. Meşhur olupdur ki istayen bulur
Şol bulur anı ki istayubilür
8. Seyredicek kendü kendüde kişi
Hâlıkî istamek olur her işi
9. Çün ki sevguye gönül oldu turâk
Fikr irdi seyre yandurdı çerâk
10. ‘Akl nâyib oldu bekler ol evi
Kim komaya girmega anda divi
11. Gönül olıcak Hakun manzar-gehî
Hakdür istamek kişi anda şehî
12. ‘İşk hıd ilçidür galür sana
Dir ana ‘âşık olan gelsün bana
13. Nefs dahı hem âra yirde çâşni-gir
Ne gelürse aline kurd bigi yir
14. Şol bir ac kurd bîgibür nefis kendüzi
Kim cihâmı yirisa toymaz gözi
15. Bunlarun hareketleri cândandürür
Zire cânun galişi andandürür
16. Cân çü emrîdür Hakun geldi sana
Sini ‘âşık eyledi girü ana
17. Hakkı bunlardan yiğirek ol bilür

- Oldun ancak kim bulara yol bulur
18. Anuniladür kamu cünbişümüz
Ol gidicek cümle kalur işümüz
19. Ten aletdür işleden oldur işi
Cândur âhır anlagıl sen iy kişi
20. Cân sebeb oldı vü bildün ismüni
Cism içinde anladun hem hısmunı
21. Cân degülmissa sana kimsane âd
Virmeyeydi kaleydün şöyle yâd
22. Şimdi cân virdi sana çünkim Çeleb
Sen seni bildün anı kılğıl taleb
23. Bes anunçün sana virdi ol canı
Kim gönülde isteyasin sen anı
24. İşbu sözden maksudumuz oldürür
Kullara istamek anı yoldürür
25. Çün şerî'at bize yol oldı kıyâm
Bes tarîkat anı varmakdur tamâm
26. Bu şerî'at ol Rasul akvâlidür
Hem tarîkat kılduğı ef'âlidür
27. Bes hakîkat maksuda irmekdürür
Ya'ni er Hakkı yakîn görmekdürür
28. 'İlme silâhum dir ol Sahib-tarîk
Edebinden anı eylâmiş refik
29. Kanâ'ate kendü ad urmuş ol 'Azîz
Kâmusını bize eylâmiş temîz

30. Fakra fahrî didi Ahmed ya'nî ne
Dinle imdi şerh idayim ma'nî ne
31. Sen salâvât getürürisen ana
Fakrını göstereyin bir bir sana
32. Fakra fahri didi Ahmed ya'ni ne
Dinle imdi şerh idayim bir bir sana
33. Fakrun evvel bilmişüdük adını
Sora sora şimdi bulduk dâdını
34. Sizde fakrun şöhretile adı var
İlle bizde adı vü hem dâdı var
35. Yiri göki yaradicak ol Kadîm
Fakrı bir hoş kuş yaratmış ol Kerîm
36. Kudretinden şöyle nakş urmuş ana
Kim görenler nakşını kalur tana
37. Cümle hüsni kıldı ol kuşda kemâl
Eytdi var sen Fakra ol Sâhib-cemâl
38. Dürlü dürlü rengile düzdi anı
Kim göranun sevinür gönli cânı
39. Ol kuşı kıldı çü bir key hûb-nihâd
Fakr virdi sonra döndi ana âd
40. Didi var uç 'âlemi geşt it tamâm
Kim bulasın sen sana bir hûş makâm
41. 'İzzetüm hakkı sen koşem ana
Kim kamudan sevgülü ola bana
42. Fakr çünkim girdi bu dürlü tona

- Uçdı kim bir sevdügi yirde kona
43. Görđi ‘arş kim bir latîf nesne geçer
- Dürlü dürlü rengile bir kuş uçar
44. ‘Arş çığırdı ol kuşı kıldı taleb
- Sordı adın kim ne kuşsın iy ‘aceb
45. Tangrı bilür ‘âşık oldum ben sana
- Dilerem kim munis olasın bana
46. Fakr kendü ‘arşe bildürdi özin
- Dahi birkaç bile söyleşdi sözin
47. Fakr eyitdi çün degülsin bana yâr
- Ben nicâsî tutaym sende karâr
48. Çünkü Er Rahman ‘alâ’l-‘arşı’stevâ
- Dinilicek bitdi sende bir hevâ
49. Ol sebebden sen senigördün ulû
- Bize kaçan yâr oliser sen hulû
50. Bellü bildüm yâr degülsin sen bana
- Ben bana yâr isterem tapu sana
51. Dürlü dürlü rengile uçdı bu kuş
- Görelüm kim kime olur yolu tuş
52. Uça uça geldi kürsî katına
- Kürsî bakdı ol kuşun hey’âtına
53. Kürsî eydür Fakra ol bana munis
- Tur katumda ben olayın sana iş
54. Fakr eydür sen iş olmazsın bana
- Vesi’a kürsi dinildi çün sana

55. Ol sebebden çünkü oldun müftehir
Sini gördük eylemezsin bana hır
56. Uçdı andan indi geldi cennete
Cennet anı da'vet eyler ni'met
57. Cennet eydür Fakra gitma bunda tûr
Sekiz uçmaguz içümüz tolu hûr
58. Yidüravüz biz sana dürlü şimâr
Gitme irâk bunda sen eyle karâr
59. Kanceru seyridesin bundan geçüb
Yig yira mi konasın bundan uçub
60. Cümle peygamberlere bizüz mekân
Kamu nesne fânîdür biz câvizân
61. Bizüz âhır evliyâlara turâk
Bizdedür ol hülle vü tâc ü burâk
62. Fakr eydür cennete iy hoş makâm
Sen seni ögdün sözün oldı tamâm
63. Key begâyretdür senün ma'mûrlıgun
İlle yâvuz bu senün magrûrlıgun
64. Müftehirsın sen bû huld ü hûrile
Turmagumyokdur benüm magrûrile
65. Uçdı andan dahi ol kuşlar şehi
Uş güneşe uğradı geldi rehi
66. Görđi güneş anı bunca rengile
Kendüzine ündedi yüz yengile
67. Eytdi gel tur bunda iy devlet kuşı

- Yavlak onar banı görânın işi
68. Tur katumda eyleyem sna vefâ
Görmeyasın bunda hiç cevr ü cefâ
69. Fakr eydür güneşe sen hod eyü
İlle nidem kim başun yavlak kayü
70. Şarkı garbı seyridersin subh u şâm
Bir iki günde işün olmaz tamâm
71. Bu hâlile tob te'abdâdur özün
Ben gidarem dâhi ne durur sözün
72. Uçdı ol devlet kuşu indi yira
Kim özine bir turası yir görâ
73. Yir çığırdı Fakra eydür gel iy yâr
Gitme bundan bende sen kılğıl karâr
74. Bunda anca dürlü ni'metler biter
Kim bu cümle yaradılmışa yiter
75. Tur katumda kim yiyasin içesin
Cevlân urup sahâlarda uçasın
76. Fakr eyitdi döndi yire hoş su'âl
Sende çokdur ni'met ü tâvâr u mâl
77. Sende turana gerekdür pişeler
Uzun uzun sanular endişeler
78. Çünkü bunca cisme oldun sen bişik
Bes burada biz dahi öpdük ışık
79. Uçdı andan Âdeme geldi tizi
Âdem atamuzile oldu sözi

80. Âdem anı da'vet eyler kendüyâ
Kim yâr ola cümle hâlinden tuyâ
81. Âdem eydür Fakra ol bana refîk
Gitme benden bile varalum tarik
82. Ben dilarem kim olam sana turâk
Tur katumdan sen dahi gitme ırâk
83. Fakr eydür Âdeme kim iy safâ
Sen mükerremsin ü tâc-ı astafâ
84. İne Allaha'stafâ Âdem sana
Geldi âyet kim melek kaldı tana
85. Çıkdun uçmaktan kıluban günâh
Tevbeni sonra kabul kıldı İlah
86. Sen mükerrem gördün Âdem özüni
Ben gidarem muhtasar kıl sözünü
87. Âdemile Fakr söyleşdi tamâm
Gitdi Âdemden Nûhâ geldi benâm
88. Nûh göricek Fakrı eyladı taleb
Eytdi gel sini bana virdi Çeleb
89. Tur kayumda gel bana yâr ol bile
Kılmayasın kimseya benden gile
90. Fakr eytdi Nûhâ kendü kavmuna
Nitdünise anı idasın bana
91. Tut ki rahmeylamedün insânlara
Âhı rahmidayidün hayvânlara
92. Bir du'âyla kamusın kıldun helâk

- Ben katunda turmazam ben iy melek
93. Fakr Nûhile tamâm itdi sözi
İbrahîme geldi şimdi kendüzi
94. Fakr gördi İbrahîm eydür ana
Bunda tur kim dönmişem Hakdan yana
95. Fakr eyitdi yılduza Rabbî didün
Ayı göricek ana pişman yidün
96. Yılduzi gördün ki yigdi nûr-ı mâh
Bu ûlûdur bu ola didün İlah
97. Güneşi gördün ki âydan yahtulu
Bu kez ana Rabbî didün iy delü
98. Sen gümânlandun sözünde key ‘azîm
Bana ‘ârdur sende olmaklık mukim
99. İbrahîmde dahı tutmadı karâr
Fakr şimdi Mûsayâ geldi iy yâr
100. Mûsa eydür Fakra iy mürğ-i latîf
Tur katumda gitma (iy) ol bana harîf
101. Ma’sûmiken Fir’avne tapançalar
Urmışam kim tana kaldı niceler
102. Ululugumda çü uş geydüm ‘abâ
Dünyelikde bir ‘asâm var bir ‘abâ
103. Fakr eydür sen tecelli özina
Diledün kim görineydi gözüna
104. Rü’yeti sen sana eyladün taleb
Tûr ragına rûzi kıldı ol Çeleb

105. Sen rızâyı gözleyuben turmadun
Dilemayen gördi vü sen görmedün
106. Dost katında sini sötmadün hakir
Bellü bildün dahı olmadun fakîr
107. Ko gidayin yâr bir yâr isteyü
Gelmedüm ben bunda agyâr isteyü
108. Fakr mûnis olmadı çün Mûsayâ
Uçdı andan tâ ki geldi ‘Îsayâ
109. ‘Îsa gördi Fakrı kıldı ihtiyâr
Eytdi girme bile olalum iy yâr
110. Ben arî rûham beni eyle temîz
Bini gökler da’vet itmişdür ‘Azîz
111. Kanâ’atden kûtum olursa nebât
Çok ölülara du’âm virdi necât
112. Tenden ol dürlü tovu yâd eyledüm
Geydügümi üşde lübtâd eyledüm
113. Fakr eyitdi ‘Îsayâ nasrâniler
Sana uş Tangrınun oğlu didiler
114. Töhmet iki olcagız iy Rasul
Lâcerem kim kişiyi eyler melul
115. Fakr çünkim didi kendü râzını
Ma’niyile kesdi halkdan sözünü
116. Uçdı andan tâ ki geldi Ahmede
Ol nebiler serveri Muhammede
117. Fakr gördi Ahmede virdi selâm

- Aldı 'izzetle selamın ol İmâm
118. Döndi Ahmed Fakra eyladi cevâb
Eytdi kimünsin bana bildür sevâb
119. 'Âlemün rengin Çeleb virmiş sana
Kime munis ölisersin eyt bana
120. Böyle görklü vü münakkaş hem zarîf
Hiç bilür misin sana kimdür harîf
121. Fakr gördi bir hüsün sâhib-cemâl
Lutf ü hulk u devlet ol başda kemal
122. Ayı vü günü hacil eyler yüzi
Şekkerün tengin bozar her bir sözi
123. Alnı darında gül ü reyhan biter
Sözi cümle 'aleme rahmet yiter
124. Gönli alçak menzili yavlak refî'
Ol oliser irte suçlu yâ şefî'
125. Nâ ki söyler sözleri göga agar
Şükr-i nâsî üstine rahmet yagar
126. Gönli ruşen hem münevver fikrile
Dili dâyim tesbîh eyler zikrile
127. Yürüyecek gölgesi düşmez yire
Fakr eydür buncılayın kim göre
128. Düşdi Fakrun Ahmede mahabbeti
Cân ü dille arzu kıldı vaslatı
129. Fakr gördi kim vücudi pâkidür
Eytdi mager bu Hakun levlâkidür

130. Döndi Fakra eydür ol sâhib-kerem
Agyârîçün dünyede sen yime gam
131. Çünkü Fakra virdi ol bir hoş haber
Kim benümsin ayruga kılma nazar
132. Dâhi Ahmed kâmudan kesdi umu
Hak rızası oldı maksudî kamu
133. Çünkü körkü ol ere oldı sirâc
Hakdan artuk kılmadı hiç ihtiyâc
134. Kendüzinden kendü yok oldı İmâm
Belki kendü kendüligidi tamâm
135. Sakladı sırrı özin gördi hakîr
Ol ganîken kendüyi bildi fakîr
136. Dâhi fakrû fahri didi ol ‘Azîz
Kim bu sözi anlaya ehl-i temiz
137. Fakrile kıldı Rasul çün ihftihâr
Fakra benzer dünyede görklü ne vâr
138. İlle alçaklıkdürür fakrun işi
Olmasa küfre yakîndür iy kişi
139. Kimi murakka’ geyür başında tâc
Kimse bilmez anı tok midür ye âc
140. Kimi köhne geyüben gezer cihân
Kimi sâc ü sâkal eylamiş nihân
141. Kimi mîzer sarınur geyür karâ
Kimi baş açık yalın ayak yarâ
142. Kimi bir tennûre tutınmış hemin

- Ölümünden ön geçürmiş mâtemin
143. Kimi dilanür kılur halka sevâb
Her kapuda işidür bin bin cevâb
144. Kimi kendü desti rencin yit yürir
Dahı halkun nüktesiyle erir
145. Kimi mukim hücrede bekler makâm
Kullık eyler galürisa hâs u ‘âm
146. Kimi taglarda gezer girmez şarâ
Tangrı ‘ışkından olupdur âvarâ
147. Kimi bir hırka giyür dilük dilük
‘İşk elinden ciğeri delük delük
148. Kimi fakrın gizlemiş geymiş kabâ
Kimi geymiş tanine yünden ‘abâ
149. Boyanubdur dürlü dürlü rengile
Her biri ister Hakı yüz yengile
150. Gürdügi dem birbirisini bilür
Alin ayağın öper hidmet kılur
151. Birbirinden ednâ görür özini
Dahi ayakdan götürmez yüzini
152. Niçe kim bunlar bu Fakra yâr olur
Bilmeyenler bunlara agyâr olur
153. İş ola yoldâş ola yâr sana
Anunıla varasın andan yana
154. ‘Âşık elden koma ol yâr eteğin
Tâ kim ilte ol seni Hakka değin

155. Cümle dürlü sözden öldürür bilü
Her kim anı bilmedi oldu delü
156. Yârun oldun kim seni ünder Haka
Vir ana kendüzünü gönder Haka
157. Külli terkît sen seni ol yara vir
Varlığın şol bir nefes ıkrâra vir
158. Ger gidersen dünyeden ıkrârile
Var olasın tâ ebed dîzârile
159. İy Hudâyâ togrı yoldan ırmagıl
Kendü ‘ışkundan bizi ayırmagıl
160. Dostların yüzi suyiçün iy Celîl
Dinleyana sen safâlık ruzı kıl
161. Serâser heme ‘aybim bididi vü harîzî
Zihi kâle-i pür ‘ayb zihi lutf-ı harîzâr

4.3.1.5. Vefat-ı Hz. Muhammed ‘Aleyhi’s-Selâm

Vefat-ı Hz. Muhammed ‘Aleyhi’s-Selâm mesnevisinde bir gün alemlerin övüncü olan (Hz. Peygamber) otururken Cebrail gelip kıyamet günü ayetini okudu ve ‘Ey nebi ömrün nihayete erdi’ dedi. Cebrail gidince Ahmed’i ölümün kederi düştü ve ağlayarak mescitten evine gitti. Fatıma babasının gözünde yaş görünce yanına gitti ‘Ey gözümün nuru Fatıma çağır Ali’yi yanıma gelsin, sahabelerimi çağır beni canından gönlünden sevenler gelsin’ dedi. Bunu duyan sahabeler Hz. Peygamber’in yanına gelip ona selam verdiler. Hz. Peygamber’in çevresine oturdular o gece her biri Allah’ın emri ile rüya görmüştü ve Hz. Peygamber’e anlattılar. İlk Ebûbekir başladı anlatmaya; ‘Bu gece bir rüya ile uğraştım. Doğudan esen sert bir rüzgâr dağları yerinden kaldırırdı. Benim de örtümü aldı başım çıplak kaldı. Taşı toprağı birbirine katan bu rüzgârın rüyasını gördüm ve yanına yorumlaman için geldim’ dedi. Biraz bekle rüyanı yorumlayayım dedi ve adalet sahibi Ömer rüyasını anlatmaya başladı; kiblenin sağ tarafından bir rüzgâr estiğini bu rüzgârın parmağımdaki yüzüğümü bile çıkardığını gördüm dedi. Ömer’e de biraz beklerse rüyasını yorumlayacağını söyledi. Bu sefer Osman rüyasını anlatmaya

başladı; Mekke'den kopan bir rüzgâr Kur'an'ının sayfalarını koparıp yer yüzünü darmadağın etti ne olduğunu anlayamadım dedi. Peygamber ona da rüyasını birazdan yorumlayacağını söyledi. Ali de rüyasını anlatmaya başladı. 'Rüyamda elimde Zülfikâr, Düldül'ün üzerinde birçok askerin içerisinde kafirin askerlerini kırıyordum bir anda bir rüzgâr esti, heybetinden titredim tüylerim ürperdi. Zırhlı gövdeyi bile dağıtıp giydiklerimi soyardı. Bu rüya ne anlama gelir başıma ne gelecektir bilmem' dedi. Peygamber ona da biraz otur dedi. Mustafâ'nın sevgilisi Ayşe Mustafâ'nın yüzüne bakarak öyle bir ah eder ki sanki cihân ateş ile yanar. 'Ey ahir zaman peygamberi, cihânın övüncü, nebilerin başı! Ben de bu gece bir rüya gördüm. Bana gökten kara bir gömlek geldi ve onu bana giydirdiler. Korkudan aklım gitti' dedi ve rüyasının yorumlanmasını istedi. Bu sefer Ahmed'in kızı ağlayarak rüyasını anlatmaya başladı; 'Bir gece vakti kapımızda cemaatin oturduğunu ve bir cenazenin olduğunu gördüm. Yüzümü yırtarak gözümde kanlı yaşlar akıttım. Bütün âlem benimle feryat edip ağladı. İki oğlum, yer gök yanıp tutuşurdu' dedi ve rüyasının tabirini istedi. Peygamber önce sahabelerin rüyalarını yorumlamak ardından onun rüyasını yorumlamak istedi. Yarenlerin yüzüne baktı sahabelerin gözü yaşla doldu ve ağlamaya başladılar. 'Sevgili sahabelerim bu gördüğünüz kötü rüyaların sebebi uykudur. Çok yemek ve çok uyumak kötü huydur. Uyku insan ömrünü kısaltır. Az uyuyun ve Allah'ın emrini tutun. Ben gidince haliniz zorlaşacak o zaman haliniz rüya ile malum olacak. Rüya peygamberliğin bir parçasıdır. Uyku gaflettir gönül gözünüzü uyandırın. Uyku sizi yolunuzdan koyar. Ey Ebûbekir senin gördüğün rüyadaki tülbindini koparan rüzgârın manası Azra'il'dir, yelin alıp gittiği tülbindin ise benim. Cebrail gelip bana ömrümün tamamlandığını söyledi. Ölümün çaresi yoktur. Size vasiyetim asla namazı bırakmayın. Ey Ömer! Senin parmağından yüzüğünü koparan o rüzgâr da Azrail'idir ve parmağından kopan o yüzükte benim. Ey haya sahibi Osman! Senin Kur'an'ının sayfalarını koparan rüzgâr da Azrail'dir. Ey Ali! Senin elinden gürzünü koparan yel de Azrail'dir. Amcanın oğlunu elinden alacaktır. Vadem bitti, sahabelerim size elveda deyip veda edeceğim' dedi. Aişe'nin rüyası için 'O kara gömlek sana verildi; sen de onu sırtına giyindin' deyip Fatıma'ya 'Ey gözümün nuru, ciğerimin parçası, gönlümün eğlencesi sana gördüğün rüyayı yorumlayayım; seni ağlatan iki oğlunun başını açtıran Allah'ın beni sizden ayırması, benim ömrümün son bulmasındandır' dedi. Ahmed bu sözleri söyledikten sonra sahabeler feryat etmeye başladı. Ebûbekir, Ömer, Osman ve Ali'nin bu kederden belleri büküldü. İbni Abbas öyle bir ah edip ağladı ki ahı dünyayı ateş gibi yaktı. Hepsi sen kalsaydın da biz ölseydik diye feryat etti. Aişe 'Ben bu candan ayrı nereye gideyim; ben ölseydim de Muhammed kalsaydı. Eyvah ki benim servetimin vadesi benden önce doldu' diye ağladı. Fatıma 'Yoksul ve zenginler benim için ağlasın; ben bu dünyada babasız ne yapacağım? Ey Allah'ım! Benim canımı ondan önce al' diye ağladı. Resûl hastalandı; on sekiz

gün hasta yattı. Rebiü'l-ebbel ayının on ikinci günü dünyaya gelen o gün dünyadan gitti. Pazartesi günü sahabenin canı adeta ateşte yandı. Tanrı perdeyi ortadan kaldırıp Azrail'e hitap etti 'Git, dostuma söyle artık gelsin ve benim yüzümü görsün. Bütün cenneti onun için süsledim; her bir yanda huriler onu gözler. Edep ile onun kapısına git; icazet vermeden yanına girme. Hoş kokularla yanına git, heybetinle habibimi helak etme. İcazet almadan canını alma' dedi. Sabah olunca Azrail bir Arap sureti ile Peygamber'in kapısına gitti ve kapıyı çaldı. Destur isteyip Mustafâ'nın kutlu yüzünü görmeyi istedi. Fatıma kim olduğunu sorunca uzaklardan gelen bir Arap'ım, Resûl müsaade eder mi onu göreyim dedi. Fatıma babasının hasta olduğunu, bugün onunla görüşemeyeceğini daha sonra gelmesini söyleyince tekrar kapıyı vurdu ve Ey Peygamber! Destur ver kapıyı açsınlar içeri girelim dedi. Peygamber uykudan uyanıp bu kişinin kim olduğunu anladı ve destur verdi; 'Ey canım! İcazet ver ve kapıyı aç çünkü o aslında nereye girmek isterse girer. O çocukları anasız babasız koyandır, kadınları dul eden, cana ayrılık hasretini koyandır. O can alandır; nice gül gibi yüzleri toprak etti, ey kızım o seni yetim kılandı. Bizim canımızı almaya geldi' Fatıma kapıyı açtı ve Azrail kapıdan içeri girdi. 'Ey nebilerin başı! Allah ben sana gönderdi. Ey habibim ömründen az kaldı. Gönlünün kaygısını dindirmeye geldim. Allah bana habibimden destur almayınca onun canına hançer çalma dedi. Ben senden ferman almaya geldim eğer izin verirsen canını alırım' dedi. Resûl, Azrail'i yanına çağırıp Cebrail'in artık neden gelmediğini sordu; üç gündür yanıma gelmez haber ve kardeşime gelsin. Başıma neler geldiğini anlatıp onunla vedalaşayım dedi. Azrail Resûl'ün bu dileğini duyunca hemen yukarı çıktı. Resûl Fatıma'ya seslendi Hasan ve Hüseyin'i getirmesini söyledi. Fatıma hemen çocukları getirdi; Mustafâ Hasan'ı sağ yanına Hüseyin'i sol yanına alıp kucaklayıp öptü. Hasan'ın yüzüne bakıp ağladı ve sana zehir içirecekler, ciğerin ağzından parça parça gelecek Hüseyin'e dönüp sen hançerin ile dert çekeceksin, içecek bir damla su bulamayacaksın. Dünyadaki sular kan olacak o yazıda şehit olacaksın dedi. Bütün insanlar etrafına toplandı; Aişe yüzüne yaşlar döktü, Fatıma dizlerini dövdü. Ali, Fatıma'ya çok ağlayıp halkın ciğerini dağlama dedi. Peygamber bunu duyunca ben buradayken Zehra'nın gönlünü incitmeyin. O yetimliğin ne olduğunu anladı ben ölünce ne yapacak bilmiyorum. Benimle bütün kaygısını savardı. O sana emanet olsun onu bir an bile incitme. Sen onun ne yoksulluğuna ne de insanların zenginliğine bak dedi ve Fatıma'nın kulağına bir şey söyledi o zaman Fatıma'nın ağlayan yüzü güldü. Aişe Fatıma'ya neden güldüğünü sordu. Fatıma 'Babam bana yanına tez vakitte gideceğimi söyledi. Ona çabuk kavuşacağım için mutlu oldum' dedi. O anda Cebrail ve Azrail geldi. Ahmed Cebrail'e beni neden terk ettin diye sordu. Cebrail 'Seni terk eden ölsün, bu dertle yüzüne bakamadım. Canım senin canına feda olsun. Onca peygambere geldim; Allah senin şanına levlak okudu seni cümle alemde daha temiz kıldı. Melekler, arş, cennet senin için

hazırlandı. Yerin ve göğün tek dileği sensin. Sen yaratılmışların canısın. Alemlere rahmetsin, ümmet için eminsin. Allah'tan bugün sana bir işaret geldi ve cennet senin için süslendi' dedi. Mustafâ 'Ben bunu sormam bana bu haber gerekmez. Bana ümmetimden haber ver, ben gidince onların hali nasıl olacak' diye sordu. Cebrail Allah'ın ne buyuracağını sormak için huzuruna gitti. Yüz bin aylık yolu bir anda gidip geldi ve Allah'ın dediklerini Peygamber'e söyledi; 'Kim ölmeden bir yıl önce tövbe ederse Allah onu yüz bin yıl yargılamaz' dedi. Ahmed bunu kabul etmedi; ümmetim ölümün hangi gün hangi zaman geleceğini bilmez, azaltsın dedi. Cebrail bir anda tekrar Allah'ın huzuruna gitti ve tekrar haber getirdi; ölmeden bir ay önce tövbe ederse yüz yılın suçunu saçar defterini yakar dedi. Ahmed ümmetim bir ayı bilmez dedi ve Cebrail bir daha Allah'ın huzuruna gitti ve döndü. Allah Resûl'ün sözünü kabul etti. 'Ölmeden bir gün önce bile günahından dönse yüz bin yılın günahını bağışlarım' hükmünü Cebrail Resûl'e getirdi. Resûl ümmetim tövbe etmez diye korkarım bir günü bile bilmez deyince Cebrail bir kez daha Allah'ın huzuruna gitti. Gargara vaktinden önce tövbe ederse onu öyle yargılarım. Azrail'i görmeden önce tövbe edeni lütfum ile yargılarım. Sarhoş vakitte ettiği tövbe kabul olmaz. Git Habibime bunu söyle ve cevabını versin dedi. Peygamber Azrail'e 'Ey ölüm meleği gel ve emrini yerine getir canımı al' dedi. Mustafâ icazet verdi, Azrail Mustafâ'nın yanına geldi. Peygamber sahabelerine bana kefen giydirin ve öldüğüm yere beni gömün, âlemlerin Rabbi'nin fermanı böyledir. Odamın içerisinde beni gizleyin ve Allah'a emanet edin. Önde Cebrail ardında Mika'il, İsrail ve Azrail onların ardında da siz durarak namazımı kılın. Kadınlar ve erkekler üzerime namaz kılsın. Cahil olmayın, gece gündüz ilim öğrenip cihat edin. İşinizi Kur'an'a danışarak yapın; şeytan ile yola çıkmayın. Namaz kılmayan kişi ile komşu olmayın çünkü onun özü de sözü de kötüdür. Beş vakit namazı bırakmayın. Büyüklerin öğütlerini tutup yola yalnız çıkmayın. Malımızla farzınızı ödeyin; çocuklarınıza güzel isimler verin. Cefaya katlanıp iman atı ile atlanın. Kötü işe pişman olun, iman ehli kimselerle arkadaş olun. Size verilene razı olun. Gözünüzü fitneden sakının; elinizi dilinizi, gözünüzü kötüden koruyun. Komşunuzu, misafirinizi hoş tutup gece olunca kapınızı, bacanızı örtün. Tanrının yüzüne âşık olun; bugünkü işi yarına bırakmayın. Bid'at işten uzak durun. Bunlar size emanetim ve vasiyetimdir. Bu sözler size farz ve sünnettir diye sahabelere tek tek veda etti. Sahabelerin canları ayrılık ateşi ile yandı tutuştu. Ayrılık günü meğer ne zor ne kadar ağır bir kış günüyümüş. Peygamber'in canı ayağından dizine dizinden göbeğine geldi. Can acısı böyle midir yoksa sadece bana mı böyledir diye sordu. Azrail 'Benim yüz cezam vardır; doksan dokuzunu bıraktım çünkü Allah sana şefkat etti bende onun buyruğunu yerine getiriyorum' dedi. Ali'nin bir an akli başından gitti. Felekler onun için figan etti; melekler kara giyindi. Ali, Aişe, Fatma,

Hasan, Hüseyin, sahabeler için bunu dinleyen yazan ve okuyan, dinleyen dinlemeyen ümmet için, Muhammed Mustafâ için bir dua et. Salavat ver ve canın cennetlere ulaşsın.²²⁹

1. Otu[ru]rdı bir gün ol Fahr-ı cihân
Geldi hazretten [o] peyk-i âsmân
2. Âyet-i ["yevmü'l-kıyâmet"] okudu
Kâmil oldu yâ nebî 'ömrün didi
3. Yitdi va'den [yavu kıldun] nitmege
Meşgul ol[gıl] sen yarâgun itmege
4. Böyle emr [itdi] sana Rabb ü Celîl
İy Habîbüm kaldı 'ömründen kalîl
5. Bunı didi gitdi ol Ruhu'l-Emîn
Saldı Ahmed cânına ölüm gamın
6. Geldi mescidden evine aglayu
Aglamakdan tatlu cânın taglayu
7. Fâtıma bakdı atası gözine
Yaşı akmış ol mübarek yüzine
8. Eytdi iy gözüm çırâğı Fâtıma
Var 'Alî'yi ünde gelsün katuma
9. Ündesün cümle benüm ashâbumu
Cân u dilden sevgülü ahbâbumı
10. Cümle yârenler işitdi bu sözi
Geldi Peygamber katına kendüzi
11. Bir bir ol ashâb geldiler tamâm

²²⁹ Fatma Turhal Güner, "Şeyyâd Hamza'nın Vefât-ı Hazret-i Muhammed Aleyhi's-selâm Adlı Mesnevisi", TC. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1996, s. 26- 58.

- Sıdkla Peygamber'e virdi selâm
12. Katına cem'oldılar kiçi ulu
Her birinün gönli yaman kaygulu
13. Çün nebîleri yüzün[i] gördiler
Çevresinde cem' olup oturdılar
14. Tanrı'nun fermânı birle ol gice
Her biri düş görmiş-idi iy hoca
15. O[l a]rada her birisi söyledi
Bir bir ol Peygamber'e düşün didi
16. Turdı evvel Ebûbekir iy beşe
Didi sataşdum [bu gice] bir düşe
17. Bir katı yıl kopdı maşrıktan eser
Götürür tagları yirinden keser
18. Bürgümi dülbendümi alur gider
Ala bilmez başımı 'uryân ider
19. Savurur taşları topraga katar
Bir yüzini kamu bandurup atar
20. Heybet-ile kapuları ahtarur
Taşı dahı bir[i]birine urur
21. Böyle gördüm bu gice ben uykuda
Bilmezem ki ne kılasıdur Huzâ
22. Ben-de geldüm ki yorasın tâ anı
Katı gamgîn eylemişdür ol beni
23. Eydür iy yâr [it] tevekkül bir zamân
Tâ ki ta'bîrin idem sana beyân

24. Turdı ardınca ol ‘Âdil ü ‘Ömer
Düş görüpdür ol dahı virür haber
25. Eydür ol gördüm düşümde âşikâr
Sag kolından kıblenün bir yil kopar
26. Barmagumdan yüzüğümi koparur
Alur elümden hevâya aparur
27. Gitdi şöyle göre bilmem [ben] anı
Bilmezem ki [ne] kılısardur Ganî
28. Resûl eydür bir dem otur yâ ‘Ömer
Bu düşündenden ben sana virem haber
29. Durdı ‘Osmân ileri geldi revân
Eydür iy Tanrı habîbi mihribân
30. Ben dahı gördüm düşümde bu gice
İşid imdi eydeyüm anı nice
31. Mekke kolından kopar bir güçlü yil
Dirhem eyler tagı taşı şimdi [bil]
32. Mushafum kâğıdlarımı koparur
Alur elümden hevâya aparur
33. Yir yüzine tagıdur oragını
Savurur ol ‘âlemün topragını
34. Kancaru gitdüğünü hiç bilmedüm
Eyle gitdi bir varakın bulmadum
35. Şöyle nice agladıydı gözleri
Dinler idi Mustafâ bu sözleri
36. Didi ‘Osmân [sen] oturgıl bir zamân

- Tâ ki bunun ta'bîrin ide[m] beyân
37. Vardı andan ol 'Alî viridi haber
Müşkil oldı işümüz Hayrû'l-beşer
38. Bu gice gördüm düşümde ben dahı
Kim çevürmişdi beni kalın yağı
39. Zülfikârı elüme almış idüm
Düldülün arkasına gelmiş idüm
40. Kim var-idi çok çeri ortada ben
Karâr [idüm] kâfiri uçdan i cân
41. Bir katı yıl kopdı n[â]gâh ol zamân
Cân alıcı tek bana virmez amân
42. Heybetinden ditredi sünüklerüm
Cümle[si] ürperdi şimdi tüylerüm
43. Karanu kaldı bu cihân gözüme
Cehd iderem gelebilme[m] özüme
44. Gürzümi [d]artar elümden aparur
Cıda-y-ile kılıcumı sındurur
45. Soyar arkamdan benüm geydügümi
Dagıdur benüm zırılıla [gevdemi]
46. Ellerüm bağlanur anda kaluram
Ben bu yilden katı [miskîn] oluram
47. İy dirîgâ bilmezem n'olasıdur
Başuma bilmem neler gelesidür
48. Zârî zârî agladı şöyle Hudâ
Didi cânım yoluna olsun fidâ

49. Resûl eydür bir dem otur yâ ‘Alî
Tâ ki ta’bîr idem ol katı yili
50. Turdı andan ol hâtunlar ulusu
Mustafâ'nun ‘Âyişe sevgülüsi
51. Mustafâ'nun kutlu yüzine bakar
Âh ider kim ‘âlemi oda yakar
52. Eydür ahır-ı zamân peygamberi
Âdemün fahrı nebiler serveri
53. Ben dahı gördüm düşümde bu gice
İşid imdi ideyim anı nice
54. Bir kara gönlek bana gökden gelür
Geydürürler egnüme bilmem n'olur
55. Korkudan aklum gider tagyîr olur
Bir degil ki buna ta’bîr ne olur
56. Buna dahı eydür otur bir zamân
Tâ ki ta’bîrin sana idem beyân
57. Geldi andan sevgülü Ahmed kızı
Aglamakdan söyle[yi]mez [bir] sözi
58. Gözlerinden akıdur yaşı dahı
Âh ider kim aglad[ur] taşı dahı
59. Eydür ol bir vâkı’ a gördüm bu dün
Gider-iken tutulur gökteki gün
60. Kapumuzda çok cemâ’at oturur
Biz cenâze hücreinde götürür
61. Yüzümü yırttum açaram ‘âleme

- Kanlu yaşı [ben] saçaram âleme
62. Kamu 'âlemler [buna] feryâd ider
Zârî zârî aglayup efgân ider
63. İki oglum başın açar ağlaşur
Yedi gök [ü] 'arş [u] kürs[î] dutuşur
64. Bana bildür bu düşün ma'nîsini
Gider ahı gönlümün kaygusını
65. İmdi eydür iy gözüm bahtusını
Nedür eydem bu düşün ma'nîsini
66. Bu yârenler düşün evvel yorayım
Senün andan [sonra] düşün yorayı[m]
67. Biz nazar kıldı yârenler yüzine
Hasiret yaşı tol[ar]dı gözine
68. Ol gice zârî zârî ağlaşdılar
Âh u efgân eyleyüp ağlaşdılar
69. Eydür iy sevgülü ashâbum benüm
İşidün [i]hvân ahbâbum benüm
70. Bu yavuz düş[ün] isi [u]yhu durur
Çok uyumak çok yimek yaman hudur
71. Zâyi' eyder uyhu âdem 'ömrini
Az uyun dutun Hak'un em[i]rini
72. Uyhu şomdur düşi ilhâmdur size
Arı düşler yahşi Peygamber size
73. Ben gidicek müşkil ola hâlünüz
Düş ile ma'lûm ola ahvâlünüz

74. Düş nübüvvet cüz'idür eyler beyân
Aç gözün[i] iy gönül bir dem uyan
75. Uyhu gafletdür gön[ül] gözin uyan
Uyhudur cümle seni yoldan koyan
76. Andan iy Tanrı habî[b]i Mustafâ
Sadr[-ı] bedr[-i] 'âlem [ü] sâhib-vefâ
77. Eydür iy dîn bahtusı ulu kişi
Dinle imdi sen bu gördüğün düşi
78. Ol katı yıl kim n[â]gâh kopmuş idi
Hem senün dülbendüni kapmış idi
79. O yılün gitdügi dülbendün benem
Giderem gam-hor u dildârun benem
80. Yıl alup gitdügi dülbendün benem
Giderem gam-hor u dildârum benem
81. Geldi Cebrâ'il bana virdi haber
Va'dem irişdi kıluram ben sefer
82. Ben gidicek siz kalasız bî-nevâ
İrişicek ölüme yokdur devâ
83. Bir vasiyyet kıldı ol dem ser-firâz
Didi zinhâr zinhâr kılun namâz
84. Uyumışdı gözlerünüz uyhu[yı]
Görmiş-idi düş içinde kayguyı
85. Andan eydür iy 'Ömer sen gördüğün
Bir katı yıl düşde gördü[n] [siz] bilün
86. Yüzüğü[ni] barmagundan koparan

- Alup elünden hevâya aparın
87. ‘Azrâ’il’dür bellü bilgil ol yili
Cânlara cümle mü’ekkildür eli
88. Ol dahı Tanrı buyurugın dutar
Her yire ki emri der emri yiter
89. Bil aparın yüzügün benem yakın
[Ol] yitürür şimdi Tanrı buyrugın
90. Gördünüz mi fânî dünyâ nidiser
Mihribân Peygamberünüz gidiser
91. Görmeyesiz [mevt]den özge yüzümi
Hiç dahı işidmeyesüz sözümi
92. Andan eydür iy üçünci yoldaşum
Gam-horum yârüm munisüm kardaşum
93. İy hayâsından melâ’ik utanan
Gördüğün düşün sana ide[m] beyân
94. Ol [katı] yıl ki [a]pardı mushafı
Dinle ma’lûm eyleyem imdi hakı
95. Ol ölüm feriştesidür eyle bil
Adı bellü cân alıcı ‘Azrâ’il
96. Cân anun hükmindedür eyler cüdâ
Beni senden ayırur emr-i Huzâ
97. Ol ‘Alî’ye dutdı andan yüzini
Düşini yorar işidün sözin[i]
98. Ol kalın yagı içinde kaldugun
Zilfikârun sen elüne aldugun

99. Ol [katı] yıl kim negâhın tozıdı
Uruşurken [küfr] içinde toz-ıdı
100. Dört yanunda kâfirîler çok-ıdı
Aparurdu senden özge yok-ıdı
101. Aldı elünden cıdanun gürzinün
Sıdı senden zahmetinün düldülün
102. İki elün kendü n[â]gâh bağladı
‘Âciz itdi yüregün[i] dagladı
103. Ol ölüm feriştesidür ‘Azrâ’ıl
‘Ammun oğlın aparandur eyle bil
104. Kimse dahı sana gam-hor olmaya
Munisi hem derdi dildâr olmaya
105. Cân içinde ben sana gam-hor idüm
Gice gündüz munis-i dildâr-idüm
106. Yitdi [va’dem] dünyâdan nakl iderem
El-vidâ’ olsun yârenler giderem
107. Andan eydür ‘Âyişe Sıddîka’ya
Hak seni saldı hakîkat kayguya
108. Ol kara gönlek ki virildi sana
Geydün anı vü kasdun egnüne
109. Andan ol Zehrâ’ya eydür Fâtıma
İy gözüm nuri berü gel katuma
110. İy benüm bagrum pâresi duhterüm
Gönlüm eglencesi [benüm] ahterüm
111. Ol cemâ’at kim kapuda oturur

- Bir cenâze çıkar evden götürür
112. Gördüğün düşü diyeyim dinlegil
Kulag urgil ma'nîsini anlagıl
113. Ol senün agladugun [z]ârun dahı
Cümle bed-nâm oldugun 'ârun dahı
114. İki oğln başlarını açdılar
Zârî zârî ol zaman ağlaşdılar
115. Ben giderem sen kalasın [bil] yitüm
Böyle emr itdi bize Rabbü'r-Rahîm
116. O sen atasuz kalasun bî-gümân
Ol iki oğlun dedesüz[dür] kalan
117. O musîbetdür ki gördün uyhuda
Beni sizden ayırur emr-i Hudâ
118. Çün[ki] Ahmed bu kelâmı söyledi
Kamu yârenleri feryâd eyledi
119. Ol Ebûbekir 'Ömer 'Osmân 'Alî
Gam yükünden çün kemân oldı beli
120. [İ]bni ['Abbâs'un] gözinden yaş akar
Âh ider kim 'âlemi oda yakar
121. [O] müfessirler ulusı serveri
'Akl u fehn ü [zihn]içinde pertevi
122. Eydür idi kim ne hoş ola-y-ıdum
Senden öndin ben dahı öle-y-idüm
123. Zârî kılur eydür iy Perverdgâr
Bu ne şerr iş durur Ahmed gider

124. Her biri[si] nevh ü zârî eyledi
Gözlerin mânend-i enhâr eyledi
125. ‘Âyişe eydür dirîgâ nideyim
Ben bu cândan ayru kanda gideyim
126. Ben dilerem öle-y-idüm ilerü
Kim diler ki kala Muhammed girü
127. İy dirîgâ kim ne kıldı ol Celîl
Evüme girmeye dahı Cebre’îl
128. Vây becid [u] siyâh olduguma
[Hey] benüm feryâd [u] âh o[ldu]guma
129. Vây benüm bu serverüm gitdüğine
Benden öndün va’desi yitdüğine
130. Vây benüm ‘âlemde rüsvâyılığuma
Kaygu geldi [neyidem] şaylığuma
131. Fâtıma eydür nideyim vây li vây
Benüm için aglasun yohsul u bay
132. Ben babasuz nideyim bu dünyâda
Cânımı al andan öndin iy Hudâ
133. Babam eydür seni koyup giderem
Cism içinde cânı ansuz niderem
134. Olmasun bana atasuz cân cihân
Olmasun bana atasuz rûh revân
135. Hastalık dutdı Resûl'ün cânını
İşid evvel Tanrı'[nun] fermânını
136. On sekiz gün yatdı hasta Mustafâ

- Gör ne kıldı bu cihân-ı bî-vefâ
137. Bugün ol mâh-ı Rebî'ü'l-evvelün
On ikinci gün[i] oldu çün anun
138. Hüsn-i gündür hüsn-i sâ'at hüsn-i dem
Rahmeten-lil 'âlemîn basdı kadem
139. Ol gün ol gündür ki geldi dünyâya
Ol gün ol gündür ki gitdi ol câya
140. Çünkü geldi ol düşenbih sâ'ati
Mustafâ'nun zahmeti dutdı katı
141. Dîde[si] sorar idi yârenleri
Derd-ile olda düşürdi cânları
142. Çün götüre ortadan Tanrı hicâb
Eyledi 'Azrâ'il'e ol dem hitâb
143. Var haber vir dostuma gelsün didi
Tâ benüm dîdârumı görsün didi
144. Cümle uçmagı bizedüm ben ana
Muntazır[dur] huriler her bir [y]ana
145. Kamu müştâk oldılar dîzârına
Koyma bugünkü işü[ni] yarına
146. Var edeb birle anun kapusına
Bî-icâzet girmegil tapusına
147. Göster andan dahı bellü sûreti
Seyr içinde yahşi dügül sîreti
148. Hoş muattar bu ile var iy melek
Heybetünden kılma mahbûbum helâk

149. Ger icâzet virmez ise ol sana
Bî-icâzet girmegil gel sen ana
150. Dostumun dutgıl kamu fermânını
Bî-icâzet alma andan cânını
151. Subh-dem ‘Azrâ’ il irdi kapuya
Ceşt olunca durdı anda tapuya
152. Girmedi durdı kapuda âşikâr
Gör ne kıldı Hâlik u Perverdgâr
153. Bir ‘arab suretlü oldı ol melek
Sâ’ il oldı sâ...na diler dilek
154. İşid imdi ol ferişte neyledi
Kapu kakdı gör ki neler söyledi
155. Var mıdur destur içerü girerüz
Mustafâ'nun kutlu yüzün görürüz
156. Fâtıma eydür ki iy duran kişi
Ne kişisün bunda kimün [var] işi
157. Eydür ‘arab [kim çok irakdan] gelür
Hükm var [mı]dur Resûl ne buyurur
158. Fâtıma eydür babam hasta otur
Girü dur gel iy edepsüz girü dur
159. Bugün olmaz var ki dekle (?) gelesin
Nicedür andan cevâbun alasin
160. Yine âvâ[z] eyledi kakdı kapu
Yâ risâlet hânı sen gelgil berü
161. Girerüz destur ola mı içerü

- Eydür açun kapuyı gelsün berü
162. Fâtıma eydür yüzi katı ‘arab
Yüzi katılığı ‘arab dün ‘aceb
163. Hak dimişler [ki] ‘arab neden olur
Bir yüzi katı kara insân olur
164. Eyle kaktı yine ol kapusını
Yırtımadı [tek gögün] kamusını
165. Uyhudan uyandı ol dem Mustafâ
Uyımışdı ol Muhammed pür-vefâ
166. Eydür iy anam [o kişi] kim durur
Söyleşürsün ne kişidür kim durur
167. Çünkü Peygamber işiddi bu sözi
Yaşı düşdi evvel ayruksı sözi
168. Bildi Ahmed kim nedür [bu] hikmeti
Ol Kerîm ü Kirdgâr'un kudreti
169. Eydür iy cânım kapu[yı] imdi aç
Sorgıl andaki ne durur ihtiyaç
170. Var icâzet vir ana gelsün eve
Eyleye beceyeyin [ana] revâ
171. Açmaz-isen çâresi yokdur gider
Her yire kim kasd iderse ol irer
172. Oldur atasuz koyan uşakları
Oldur anasuz koyan uşakları
173. Ol durur tul eyleyen ‘avretleri
Ol durur cânda koyan hasretleri

174. Bî-murâd iden cehânda ol durur
Cân alıcıdur ki bir bir öldürür
175. İy nice gül çehreyi hâk eyledi
İy nice yahaları çâk eyledi
176. Ol seni yetim kılandur iy kızum
Cânumuzı almaga geldi bizüm
177. Ol Hasan Hüseyin'[i] babsuz koya
Sala seni dinle mahkûm kayguya
178. Kapumuz aç imdi girsün içerü
Kim icâzet vir ana gelsün berü
179. Vardı Zehrâ kapu[yı] açar-idi
Çâresi yok niylesün bî-çâr-idi
180. Eydür iy vây ki başum açılır
Yir yüzine kanlu yaşum saçılır
181. 'Azrâ'il girdi sevülük katına
Turdu ikrâm eyleyüp hizmetine
182. Didi Tanrı [beni] gönderdi sana
Nebîler serveri gelgil [bu y]ana
183. Çün selâm olsun didi [peyk]-i Celîl
İy habîbüm kaldı 'ömründen kalîl
184. Gelmişem hâtırları şâz itmege
Yâ gönül kaygudan âzâd itmege
185. Didi destur olmayınca almagıl
Bî-icâzet câna hançer çalmagıl
186. Ben senün sındurmazam fermânunu

- Ger virüsen [apara]ram cânunu
187. Resûl eydür gel [berü] yâ ‘Azrâ’îl
Gelmedi bana niçün ol Cebre’îl
188. Üç gün [olmış]dur görünmez o bana
Ne sebeddür gelmez ol kaldum dana
189. Nazarına ol melâ’ikler gelür
Didi üç gündür senün için ölür
190. Agladı ol server ü şâh-ı cihân
Agladı halk-ı zemîn ü âsumân
191. Var haber vir gelsün [ol] kardaşuma
Bile bilmez ne geliser başuma
192. Bir [vedâ’] [ben] ide[yi]m anun ile
Ben bilürem neylem anun ile
193. Dilegüm budur [ki] senden vir amân
Tâ görince kardaşımı bi zamân
194. Gitdi ‘Azrâ’îl ferîşte yukaru
Resûl eydür yâ kızum gelgil berü
195. Var Hasan Hüseyin’i getir katuma
Bir doynca göreyim iy Fâtıma
196. Fâtıma vardı getürdi anları
Bakdı gördi Mustafâ oğlanları
197. İkisini aldı iki yanına
Öpdi kuçdı basdı bir dem cânına
198. Sag yanında anun oturur Hasan
Sol yanında Hüseyin durur esen

199. Bir zaman bakdı bularun yüzine
Doldıdı hasret yaşını gözine
200. Ol Hasan yü[z]ine bakdı agladı
Cân-ile cümle cigerin tagladı
201. Eydür iy [ogıl] kulag urgıl bana
Tiz ola ki zehr içürürler sana
202. Bagrun agzundan gele pâre pâre
Döndi Hüseyin[i]n'e eydür iy yârâ
203. Hañcer-ile ger belâda olasin
Mihnet ü derd ü belâ[da] olasin
204. Bir direm su bulmayasin içmege
Kan ola sular cihânda geçmege
205. Ol yazı yüzinde olasin şehîd
Sen sa'âdet ıssısın [bil] iy sa'îd
206. Aglar-ıdı nevh-ile [ol] bî-kıyâs
Yanına cem' oldı ol cümle ünâs
207. 'Âyişe yaşın dökerdi yüzine
Fâtıma Zehrâ dögerdi dizine
208. 'Alî eydür Fâtıma çok aglama
Derd-ile halkun cigerin taglama
209. Ahmed eydür uş henüz ben var-iken
Ağrıdursun Zehrâ'nun gönlini sen
210. Ol yetimlerün nişânın[ı] bilür
Ben ölince bilmezem hâli n'olur
211. Benüm ile kaygusın savar-idi

- Cânum-ile bu dilüm sever-idi
212. El-emânet yahşi dutasın anı
Kılmasayan her dem ârzuda seni
213. İçinde itmeyesin kaygusın bulur
Bahtlu oldur kim ola bahtlu
214. Sen anun yohsullığına bakmagıl
Ademün bay kişliğine bakmagıl
215. Bakmagıl anun cihân[da] azına
Bir nazar kıl Tanrı'nun i'zâzına
216. Dinle ol mahşer güninde turalar
Halk içinde kamuya buyurular
217. Vardı anun katına ol yüzi ag
Ol mübârek sözine urdı kulag
218. Arhun [anun] kulagina söyledi
Geldi bu kez gönlini şâz eyledi
219. Aglar-iken Fâtıma güldi 'acep
Bilmediler güldüğine ne sebeb
220. Sordı andan ol [dem] 'Âyişe agız
İy kızum bu demde niçün güldünüz
221. Eydür ol babam bana virdi haber
Tiz gelesin didi sen dahı sefer
222. Şâd-mân oldum ki ana kavuşam
Tâ ola [ki] anun ile subh u şâm
223. Eydür ol gice ki görürsün beni
Düş içinde belki ünderem seni

224. İrdi Cebrâ'il ferîşte ol zamân
Anun ile 'Azrâ'il geldi hemân
225. Ahmed ana berü döndün mi didi
Terk mi kıldun beni koydun mı didi
226. Cebre'il eydür ma'âza iy ahı
Seni terk eyleyen ölsündür ahı
227. Tâkatum tâk oldı gördüm ben seni
İy dirîgâ nideyim neyler Ganî
228. Baka bilmem yüzüne bu derd-ile
Kim kademiş bi[r] kez ölem gerd-ile
229. Yâ nebî cânum fidâdur cânuna
'Âşık oldum hulk-ile ihsânuna
230. Ben sana [bil] çok musâhib olmuşam
Dilde hâzır gözde gâyib olmuşam
231. Gelmişem ben bunca peygamberlere
Gelmişem sencileyin serverlere
232. Hak senün şânunda l e v l a k okıdı
Kamulardan seni ol pâk okıdı
233. Ferş ü kürsî levh ü cennet ü kalem
Oldı müstahsen senün[i]çün o hem
234. Yiri[ü] gök olduğına sensin dilek
Cümle sana gözüdür gökde melek
235. Cânların cânısın iy Hayrî'l-beşer
Cânların cânısın iy Fahrü'l-beşer
236. Rahmeten-lil 'âlemînsin yâ nebî

- Ümmet-içün [sen] Emîn'sin yâ nebî
237. Tanrı'dan bugün işâretdür sana
Hak dîzârıyla beşâretdür sana
238. Hâtırun hoş tuta[m] iy şâh-ı cihân
Kim görürsün Tanrı dîzârın 'ayân
239. Bir haber virgil bana Rabbü'l-enâm
Ne buyurdu ne getürdün sen be-nâm
240. Eydür ol uçmak senün çün bezedi
Hûrîler hem cemâlünüz gözledi
241. Muntazırlardur [nisâr] itmeklige
Cânuna cânlar isâr itmeklige
242. Mustafâ eydür gerekmez bu haber
Ben bunı sormazam iy sâhib-nazar
243. Didi zinde kıldı senün çün Huzâ
Yüz yigirmi bin çihâr enbiyâ
244. Cânunı görmege karşı geleler
Görklü cânundan temettu' alalar
245. Resûl eydür ben bunı sormam sana
Ümmetümden bir haber virgil bana
246. Bilmen ahvâli anun nice dur[ur]
Uşbu gamdan [bekledügi] nicedür
247. 'Arz iderem anlarun a'mâlini
Bir bileydüm nicedür ahvâlini
248. Ben gidicek anlarun işi nedür
Bir haber virgil [bana bu] pes nedür

249. Cebre'îl eydür varayım göreyim
Hak-Te'âla ne buyurur sorayım
250. Yüz bin aylık yolu bir demde gider
Vir salavât imdi gör anı nider
251. Vardı idi bir zamânda Cebre'îl
İşid imdi ne buyurur ol Celîl
252. Eydür ol Cebbâr-ı 'âlem buyruğı
Böyle dir iy enbiyâlar tansuğı
253. Kim ki tevbe kılsa bir yıl ilerü
Ölmedin yarlıgar [anı] Ferd ü Hû
254. Yüz bin yıl [kim] günâh itdüğini
Ahmed eydür ben kabûl itmem anı
255. Bu öküşdür söylegil az eylesün
Ahı olmaz bana tamâm eylesün
256. Ümmetüm bilmez ölüm[ün] geldüğün
Kankı günde kankı demde olduğun
257. Yine vardı geldi dem Hazret'e
Hak-Te'âla buyruğın idem nite
258. Eydür emr oldı bir ay[dan] ilerü
Tevbe kılsa yarlıgar ol Ferd ü Hu
259. Yüz yılun suçını saçar yazına
Mahv ider ol defter[in]den kazına
260. Eydür öküşdür bu dahı iy ahı
Bunun il eola ümmet duzağı
261. Ümmetüm bilmez bir aydan ilerü

- Ki ana Hak'dan ölüm geldi berü
262. Vardı Cebrâ'il dahı virdi haber
Eydür öküşdür suvâle mu'teber
263. Resûl'[ün] sözin kabul eyler Huzâ
İy habersüz gör ne cehd eyler bize
264. Didi bir gün ilerü dönse bana
Yüz yılun suçın bağışladum ana
265. Geldi Cebrâ'il bu sözi getürür
Resûl eydür bu dahı öküş durur
266. Ümmetüm[dür] ola anı bilmeye
Korkaram ki ola tevbe kılmaya
267. Yine gitdi Cebre'il ol Hazret'e
Mustafâ'nun cân-ile emrin tuta
268. Gargara vaktinden öndin tevbeyi
Eyle itse yarlıgaram ben anı
269. Görmemişdür 'aynı çün 'Azrâ'il'i
Yarlıgaram lutf-ile tamam ili
270. Vakt-i sekrân olsa olmaz müstehâb
Ol habîbüm bu dur[ur] gelsün cevâb
271. Çünkü 'Azrâ'il gel[ür] arkurıdan
Menfa'at kılmaz îmân[ı] korhudan
272. Uyhudadur bu halâyık ne sanur
Azıgı yokdur elinde uyanur
273. Ölmez-iken iy gönül uyana gör
Karâr [ısan] ag iken boyana gör

274. Hem uyangıl hem boyangıl derd-ile
Ben sana boyun tutayım şart ile
275. Tâ ki ol perverdgâr'a iresin
Tanrı'nun kutlu dîzârın göresin
276. İhtiyâr elde-y-iken [sen] işlegil
Dirliğünde barmagun[ı] dişlegil
277. Ma'siyetden saklagıl endâmuni
Gel itürme hayf ile eyyâmuni
278. O yılan [ile] çeyan dişlemedin
Kirdgâr'un buyrugın işlemedin
279. Tanrı'nun buyrugını ider misin
Hacc u 'öşür farzını öder misin
280. Hayr işe hîç gönlünü bağlar mısın
Korkusından Tanrı'nun aglar mısın
281. Yıgmağılan dünyâda vire misin
Gidecegüz yıgdugun yara mısın
282. Kullarından Tanrı'nun hâsı mısın
Yâhuz ol 'isyân-ile 'âsî misin
283. Dem-be-dem Kur'ân ünün dinler misin
İşidicek anlayup aglar mısın
284. Dünyenün ahvâlini görür misin
Bu fânide kör ahı durur mısın
285. Bu [hiseyi] özüne virgil bugün
Olmaya tâ ki yüregünde düğün
286. Bu hisâbı didi [Ahmed] Mustafâ

- Ol hisâb olmaz iken bellü vefâ
287. Yahşi dinle kulagunı berü tut
Hayr işüni revâ eyler [ol] Vedûd
288. Bir salavât virelüm Muhammed'e
Tanrı'nun habîbi ol [Muhammed'e]
289. Vesveseden hâlî itgil hâtır
Arı eylegil zâhiri bâtını
290. Daşı arı içi murdâr olmanız
İki yüzlü mürğ-i gaddâr olmanız
291. Dili gözi [vü] gön[ü]li bir idün
Fi'li yahşi arıdun tedbîr idün
292. Sakla gaybetden dilüni dem-be-dem
Gaybet idenler çekiserler nedem
293. Vir salavât imdi yâ ehl-i kerem
Başlayayum tâ ki bir kıssa direm
294. Resûl eydür yâ melekü'l-mevt gel
Buyrugı yetür yerine cânım al
295. Usan olma Tanrı'nun fermânına
Çal[a]gıl cân gel Muhammed cânına
296. Mustafâ çünki icâzet eyledi
Başladı 'Azrâ'il imdi neyledi
297. Geldi [ol dem] Mustafâ'nun yanına
Kasd-ı cân idüb[en] irdi cânına
298. Resûl eydür var yârenler işidün
Geydügüm bizden bana kefen idün

299. Öldüğüm yirde beni kon Rahîm'ün
Böyledür fermânı Rabbü'l-'âlemîn
300. Hücrem içinde beni pinhan idün
Tanrı'ya ısmarlayup andan gidün
301. Kılsun evvel[â] namâzı Cebre'îl
Kılsun ardınca anun [da] Mikâ'il
302. Andan İsrâfil [vü] andan 'Azrâ'il
Tâ [ki] böyle buyurur emr-i Celîl
303. Andan özi-y-ile siz [de] bilesiz
Siz dahı ardınca anun kılasız
304. Er ü 'avret üstüme kılsun namâz
El-emânet imtiyâz u imtiyâz
305. Birbirinüz ilen eylen birliği
Tâ'at ile âhır eylen dirligi
306. Câhil olman cehd idün 'ilm öğrenün
Gice gündüz cehd içinde öğrenün
307. İşünüzi işlenüz Kur'ân-ile
Yola varman azdurur şeytân-ile
308. Bî-namâza konşu olman tâ ebed
Özi beddür sözi beddür fi'li bed
309. Dem-be-dem va'zı nasîhat dinlenüz
Beş namâza kâyim olup dinlenüz
310. Ulularun öğütlerin [alanuz]
Hem-râh olun yola varman yalunuz
311. Kayim eylen kamu Tanrı buyruğın

- Hâzır olun basma yılan kuyrugın
312. Mâlunuzdan farzunuzı ödenüz
Oglunuza yahşi adı idünüz
313. Katlanun dâim cefâya katlanun
Sıdk-ile îmân atına atlanun
314. Dâim öz ayubunuza bakunuz
Nefse uyman cân u gözi yakunuz
315. Yavuz işden [siz] peşîmân olunuz
Hem-nişîn-i ehl-i îmân olunuz
316. Tâmi' olman kâni' olun virene
Râzı olun üstünüze girene
317. Gözünüzi fitnelerden saklanuz
Elünüzi dil ü gözi bağlanuz
318. Yahşi dutun konşu ilen konukı
Gice [örtün] baca ilen çanakı
319. Gâfil olman kâhil olman cehd idün
Azgun olman halk içinde 'ahd idün
320. 'Âşık olun Tanrı'nun dîzârına
Koma[y]un bugünkü işi yarına
321. Tehlîl eylen tesbîh eylen zikr-ile
Gayret eylen 'âdet eylen fikr-ile
322. Bid'at işden dâim irag olunuz
Kurtulasız tâ ki dahı özünüz
323. Bu emânetdür vasiyettir size
Uşbu sözler farz [u] sünnetdür size

324. Çün bu sözleri okudı ol tamâm
Cân kulag-ıla işiddi hâss u ‘âmm
325. Bir bir ol yârenlere [itdi] vedâ’
[El]-vidâ’ oldı [ana] derd-i sudâ’
326. Çünki ısıtıldı bir bir anları
Furkat odından dutuşdı cânları
327. Furkatınun günü katı kamuya
Ateşi ta’na urur[lar] tamuya
328. Vây ne düşvâr iş durur yevmü’l-firâk
Vây ne inkâr iş durur yevmü’l-firâk
329. Vây ne müşkil iş durur yevmü’l-firâk
Vây ne katı kış durur yevmü’l-firâk
330. Vây ne hasret günidür yevmü’l-firâk
Vây ne mihnet günidür yevmü’l-firâk
331. Vây ne ulu yağıdur yevmü’l-firâk
Vây ne delim dâğıdur yevmü’l-firâk
332. Vây ne acı söz durur yevmü’l-firâk
Vây ne acı düz durur yevmü’l-firâk
333. Gâh savuk suya elini bandurur
Sovuyayım diyü yüzine urur
334. Didi eyitdi ‘aleynâ iy Huzâ
Ya’ni ölüm âsân eylegil bize
335. Ayagından cânı geldi dizine
Gâh gider gâh egilür kendüzine
336. Geldi dizinden göbegine degin

- Gör ne hâl oldu bu ‘âlemde bugün
337. Zârî zârî ol zamân agladılar
Bu yârenler ağlaşup dinlediler
338. Olmuş-ıdı anlara âhır zamân
Yitdi[di] ol ‘Azrâ’ il bir dem amân
339. Cân acısı böyle mi olur didi
Yâ bu derdi bana mı kıl[ur] didi
340. ‘Azrâ’ il eydür benüm yüz cezâm var
Komışım toksan tokuzunu i yâr
341. Hak-Te’âla eyledi [şefkat] sana
Buyruğı oldu [anun] dutam sana
342. Murâdların murâd[ı] vâ-veylâ yâ Muhammed
Yârenlerin [yâreni] vâ-veylâ yâ Muhammed
343. Gönüllerün [safâsı] vâ-veylâ yâ Muhammed
‘İlim hikmet atası vâ-veylâ yâ Muhammed
344. Ahır zamân Resûli vâ-veylâ yâ Muhammed
İki cihân usûl[i] vâ-veylâ yâ Muhammed
345. Habîblerün habîbi vâ-veylâ yâ Muhammed
Tabîblerün tabîbi vâ-veylâ yâ Muhammed
346. Ulularun hayâtı vâ-veylâ yâ Muhammed
Velîlerin nebâtı vâ-veylâ yâ Muhammed
347. Şerî’atun [şeceri] vâ-veylâ yâ Muhammed
Hakîkatun semârı vâ-veylâ yâ Muhammed
348. Bağışlayan günâhı vâ-veylâ yâ Muhammed
Günâhların penâhı vâ-veylâ yâ Muhammed

349. ‘Azîzlerün ‘azîzi vâ-veylâ yâ Muhammed
Temîzlerün temîzi vâ-veylâ yâ Muhammed
350. Gitdi derdinden ‘Alî [bil] bir zamân
Bî-hûş oldı [‘aklı] gitdi bî-gümân
351. Ol yine durdı zârî kılur
Ashâblar cümlesi yârî kılur
352. Figân itdi felekler anun için
Kara geydi melekler anun için
353. Hem ‘Alî hem ‘Âyişe Fâtma [içün]
Hem Hasan hem Hüseyin ashâb için
354. Hem diyen hem yazan okuyan [içün]
Dinleyen dinlemeyen ümmet için
355. Bir du’â kıl Muhammed Mustafâ için
Hem Ebûbekir ‘Ömer ‘Osmân için
356. Fâ ‘ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilât
Vir salavât cânun bula cennât

4.3.2. Hz. Peygamber’in Mucizeleri

4.3.2.1. Tavus Mûcizesi

İzzeddinoglu’nun Tâvus Mûcizesi adlı manzumesinde cümle âlemde ayın göğsü olan Hz. Peygamber bir cuma günü namazını kılıp oturmuştur. Kâfirler toplanıp hadi gidip Mustafâ’ya bir şeyler soralım diye yanına gelmiştir. Gönlü, canı, kibirle dolu, lanetlenmiş Ebû Cehil geldi dedi ki ‘Ey Ahmed! Gelmeme izin verir misin sadakat ve ihlas ile iman getireceğim. Âlemde küfrü terk edip kuşak kuşağa salavat getirip ikrar edeyim. Lakin öncesinde bir şey soracağım; şu taş ki yıllardır (yaşlanana kadar) kapında yatar. Eğer sen Allah’ın Resûlü isen bir dua et ve o taş ortadan ikiye bölünsün. İçerisinden de güzel, renkli bir tâvus çıksın ki onu görenler hayranlıktan şaşırıp kalsınlar. O tâvus sen Resûlsün diye tekrar etsin. Bizde onu görüp küfrü bırakalım ve sana inanalım.’ Mekânın ve varlığın sahibi olan Resûl yüzünü efendisine dönüp,

elini açıp ‘Ey becerikli! Senden hiçbir dünyalık gizli değildir. Bir kâfir bölüğü geldi, gör Ebû Cehil bizden ne ister. Sen kadirsin, gerçeğe kudretin vardır, bizden yana çık ve onlara göster’ dedi. O zaman Celil olan Allah Cebrail’e bir nida kılıp ‘yere in! Resûlüme benden selam götür, dileğini kabul ettiğimi söyle. Bu sözü için tasa etmesin, nasıl yapayım demesin. Ben bunların gelip senden bu işi isteyeceğini biliyordum. Ondan önce âlemi yarattım, insanı getirdim. Yer ve gök tahtları kurulmadan; cennet ve cehennem hur ve Rıdvan olmadan, dağ ve taş, bağ bahçe, melek, cin, insan olmadan ben o taşın içerisine onu yarattım ve gün gün onun rızkını verdim. Sen git o taşın üzerine var ki kudretimi açık açık gör.’ dedi. Mustafâ bunları işitince taşın önüne gidip durdu. O sırada ihtiyar, genç, kâfir, mümin kim varsa toplandı ve taşın etrafına halka olup dizildiler. O cihân padişahı bir işaret verdi ve taş ortadan ikiye bölündü. İçinden güzel renkli bir tavus çıktı, kâfir mümin herkes şaşırıp kaldı. Nur ile tertipli üç satır yazılı yeşil bir kâğıt getirip Resûl’ün önüne koydu. Resûl tavusa ‘Hak Resûlü isem bana tanıklık ver!’ dedi. O zaman tavus ‘Sen Resûlsün. Varlık meydana gelmemişti. Ay ve güneş, yıldızlar dahi yokken Allah’ın lütfu seninle yar idi. Bütün bu makamlar sonradan oldu. Ümmetin için sekiz cennet oldu. Yer gök senin nurundan yaratıldı. Güneş ve ay ışığını senin nurundan aldı. Sen Allah’ın sevgilisisin. O seni sever; aç bak kâğıt içerisinde ne var.’ dedi. Kâğıtta Allah adı yazılıydı. İlk satırında ‘bismillah’ yazılıydı. O lanetlenmiş Ebû Cehil bunu gördü, ‘Senin gibi büyücü görmedim, sen bütün büyücülerin sultanısın, cadı ve büyücülerin canı sensin. Hangi cadı taşı yarıp içerisinden tavus çıkarabilir? Yüz tavus çıkarırsan bile sana iman etmem. Bil ki ben iman etmem; seni sınamaya, sorgulamaya geldim. Şimdi anladım ki büyücüyümsün, deli miyim sana inanayım?’ dedi. Resûl bu sözleri işitince mübarek yüzü melûl oldu. Allah bunu görünce Cebrail’e ‘Resûlüme söyle hatırını melûl tutmasın, ben tanıklık ediyorum sen Resûlsün. Bütün melekler benimle, dün ve bugün senin için salavat getiriyorlar. Yeryüzünü ümmeti ile doldurup Kaf dağına kadar adını duyuracağım. Türk, Acem, Arap hep gelsin aşkla dinine girsin. Kâfirlerin hepsini kırıp, hepsinin malını mülkünü birleştiresin. Adını adımla zikrettim; onunla dini inşa ettim. Kim seni ve beni bir bilirse onu kabul ederim, bilmeyeni kabul etmem. Kim sana salavat getirirse ben ona on salavat getiririm. Dünyada onu bekleyen nice türlü belalardan saklayayım. Kıyamet kopacağı zaman kâfir ve müminler şaşırıp kalacaklar kâfirin başı dönüp değersiz olacak. Kim çok salavat getirirse ben ona zirve ve taht veririm. Sıratı geçmesini kolay ederim, rahmetimle cennetime alırım; karşısına huri ve Rıdvan buyururum. Mustafâ’ya hoş salavat verene yüzümü ihsan ederim.’ dedi.²³⁰

²³⁰ Kültürel, “İzzeddinoğlu'nun Tâvus Hikâyesi”, s. 190-196.

6. Cum'a günü ol Resûl-i bâ-safâ
Sadr-ı bedr-i cümle-âlem Mustafâ
7. Çün namâzı kılup oturmuş-ıdı
Cümle ashâb anda cem'olmuş-ıdı
8. Dir ki gelün Mustafâ'ya varalum
Bir 'acâyib nesne andan soralum
9. Ben bir nesne sorayım bugün ana
Kim işiden kişiler kalsun tana
10. Sürdi geldi ol Ebûcehl-i la'în
Gönli cârı toptolu kibr-ile kîn
11. Didi yâ Ahmed diler misin gelem
Sıdk u ihlâs-ıla îmân getürem
12. Hoş salavat getürem ikrâr idem
Terk-i küfr-i deyr ü hem zünnâr idem
13. Ben bir nesne sorayım şimdi bitür
Şol taş ki şeybe kapusunda yatur
14. Ger Resûl-isen du'a kıl şimdi sen
İki pâre olsun ol taş ortadan
15. Bir tavus çıksun içinden hûb-reng
Kim görürse kalmasun hayrâne deng
16. Burnı yâkuttan tüsi müşk ü 'abîr
Ayagı yaşıl zümürrüd lâ-nazîr
17. Taş yarılson ol çıkuban söylesün
Sen Resûlsin diyü ikrâr eylesün
18. Biz dahı anı görüp inanalum

- Küfri terk idüp imâna geledüm
19. Ol Resûl-i hâlık-ı kevn ü mekân
Hazrete tutdı yüzini ol zamân
20. El götürüp didi kim ey kâr-sâz
Çünkü senden gizlü degül hiç arâz
21. Bir bölük kâfir dirilüp geldiler
Gör Ebûcehli ki bizden ne diler
22. Sen kadirsin kudretün vardur haka
Çık[uban] halkdan yana bir dem baka
23. Hoş nidâ kıldı[dı] ol sâ'at celîl
Kim ne turursın yire in Cebre'îl
24. Var Resûlüme degür benden selâm
Di ki ne diler-ise kıldum tamâm
25. Di ki bu söz için gussa yimegil
N'eyleyeyim ne kılayım dimegil
26. Ben bilürdüm ki bular gelesidür
Senden iş bu da 'vâyı kılasıdur
27. Andan öndin kim yaratdum 'âlemi
Andan öndin kim getürdüm Âdemi
28. Yir ü gök 'arş u eyvân olmadın
Tamu uçmak hur u ri'evân olmadın
29. Kuh u sahrâ bâg u bustân olmadın
Hem melek hem cinn ü insân olmadın
30. Ol taş içinde yaratmışdum anı
Rızkını virür-idüm düni günü

31. Sen turuban ol taşun üstine var
Kim göresin kudretümi ‘âşikâr
32. Turdı örü Mustafâ oldu revân
Cem’ oldu cümlesi pîr ü cüvân
33. Kâfir ü mü’min işidüp geldiler
Halka olup taşı çevre aldılar
34. Bir işâret kıldı ol şâh-ı cihân
İki pâre oldu ol taş ortadan
35. Bir tavus çıktı içinden hûb-reng
Kâfir ü mü’min kamusı kaldı deng
36. Bir yaşıl ruk’a dahı nûrdan bile
Üç satır yazılıpdur tertîb-ile
37. Hoş salavat getirüben söyledi
Ruk’ayı Resûlün öninde kodı
38. Tâvusa eydür Resûl direm sana
Hak Resûli-sem tanukluk vir bana
39. Tâvus eydür sen Resûldün ol zamân
Gelmedi-di surete kevn ü mekân
40. Ay u güneş hod [ne] yulduz var-ıdı
Hak ‘inâyeti senünle yâr-ıdı
41. Sonra oldu uş bu cümle bârigâh
Sekiz uçmak ümmetün-çün kâr-gâh
42. ‘Arş u kürsîyi nurundan kıldılar
Ay u güneş nûrın senden aldılar
43. Sen habîbisin Hak’un seni sever

- Aç göresin ruk'a içinde ne var
44. Hoş salavat ider-isen eyidem
Ruk'a içinde ne var-ısa şerh idem
45. Çün ruk'a-i nâmede Allâh adı
Satr-ı evvel yazlu bi'smi'llâh adı
46. Ruk'a içinde yazılı uş bu var
Kim yazuklu ümmeti Hak yarlıgar
47. Bunı gördi ol Ebûcehl-i la'în
Didi câdu görmedüm ten sen cânısan
48. Kankı câdu ola ki taşı yara
Tâvusı ol taş içinden çıkara
49. Yüz tavus dahı çıkarursan görem
Sanmagıl kim sana îman getürem
50. Ben imâna gelmezem bilgil beni
Sınamaga gelmişem tahkîk seni
51. Şimdi bildüm câdu-y-ımışsın tamam
Delü miyem ki sana ben inanam
52. Çünkü bu sözleri işitdi Resûl
Ol mubârek hâtırı oldı melul
53. İşid imdi Hak Çalab ne[yi] kılur
Cebre'île emr idüben buyurur
54. Kim ne turursan tîz irişgil Cebre'îl
Eyt Resûle kim selâm itdi celîl
55. Dir mübârek hâtırın tutma melûl
Ben tanuukluk virürem sensin Resûl

56. Hem melâ'ik cümlesi benüm-ile
Hoş salavat getirür dün gün-ile
57. Yir yüzini ümmetünle tolduram
Kâf u tâ Kâf ben adunı birdürem
58. Türk ü 'Arab u 'Acem hep geleler
'İşk-ıla cümle dinüne gireler
59. Ne ki kâfir var kamusun kırasın
Mülk ü mâlın cümle üleşdüresin
60. Adunı adum-ıla yâd eyledüm
Anun-ıla dîni âbâd eyledüm
61. Kim ki beni bir bile seni Resûl
Bilmez-ise kılmayam anı kabûl
62. Bir salavat kim getirürse sana
On salavat getirürem ben ana
63. Niçe ki dünyâda ola saklayam
Dürlü dürlü belâlardan bekleyem
64. Çün kıyâmet kopıcak turu-gele
Kâfir ü mü'min kamusu cem'ola
65. Halk-ı 'âlem ol zamân hayrân ola
İlle kâfir hor u ser-gerdân ola
66. He [ki] bunda çok salavat getüre
Ben virem anda ana taht u sere
67. Hem sırâtun giçmegin âsân idem
Dahı çok dürlü ana ihsân idem
68. Rahmet idüp uçmaguma givürem

Hur u salavat virür-ise Mustafâ

69. Ey İzzeddinoglu dilersen kabul

Kullugına eyleye seni Resûl

4.3.2.2. Dâsitân-1 Geyik

Hiz. Peygamber'in mucizelerinin anlatıldığı eserlerden biri de Sadreddin tarafından yazılmış olan Dâsitân-1 Geyik mesnevisidir. Hiz. peygamber bir gün mihrabında otururken -ki o yüzü aya benzeyen Muhammed mahşer günü Allah'a bizim için dua edecek olandır- karşıdan kırk atlının geldiğini görür. Bu kırk atlının kırkıda oldukça heybetlidir. Mescide yaklaşır hemen önünde durdular. Resûl'e selam verip karşısına sıra sıra dizildiler ve mescitte bizim dinimize batıl diyen, halk içinde yalan dava yürüten Muhammed'i gösterin dediler. Ömer sinirlendi ve 'Ey Allah'ın Resûlü izin ver kılıcım ile hepsini kırarım' dedi. Ali 'Ey Resûl izin ver Zülfikâr ile hepsini kırıp geçeyim' dedi. Resûl sakinleştirip 'Ey Ali dur bakalım ne diyecekler önce bir görelim belki benim mucizelerimi görüp hükmümü kabul ederler ve Müslüman olurlar' dedi. Atlılara dönüp dileğiniz nedir beyiniz öne gelsin ve söylesin dedi. Atlılar ne karşına geçip otururuz ne de sana bir nefes yakın dururuz eğer sözünün içerisinde yalan yoksa bize peygamberliğini göster dediler. Resûl baktı ki bir geyiği ata bağlayıp yanlarında getirmişler, ayağını ve başını tasma ile bağlamışlar; geyiğin gözyaşı sel olmuş akar. Geyiği çözün benim peygamberliğimi size o söylesin dedi. Kâfir beyi işitince sinirlenip bu ne demektir diye bağırdı ve dağda canavar gibi koşan nasıl açıklayıp anlatsın dedi. Hiçbiri bu işe inanmadı çünkü böyle bir sözü aklı olan kişi söylemezdi. Hile ile geyiği alacaklarını ardından kendilerine büyücülük yapacaklarını düşündüler. Kırk kişi gece yabanda tutmuşuz, bizi diledikleri millete dönüştürüp evimize mahrum gönderirler diye söylendiler. Resûl 'Siz hele bir çözün size yeri ve göğü yaratanı söylesin' dedi. Geyiği meclise getirdiler ve Allah'ın adını dile getirdi. Allah'ın verdiği dil ile o geyik Mustafâ'nın mucizelerini anlattı. İki cihânın başı, Allah'ın sevgili peygamberi şüphesiz Allah birdir ve sen Resûlsün. Burada her kim seni bilirse onun canı her şeyden azat olur. Burada her kim seni bilmezse şüphesiz Allah'ın rahmetini bulamaz. Ey Mustafâ! Ben garip Çin ülkesinden geldim; kardeşimi kaybettiğim için ağlardım. Mekke dağına geldiğim zaman yavrudum ve onları sakladım. Taşraya otlayıp sütlenmek için çıktım. Bu kâfirler beni avlayıp boğazıma ip geçirdiler. Kardeşim kayıptı, beni mecalsiz bıraktı çünkü kişinin kardeşi yürek yağıdır; kardeşsizlik yürek yağını eritir bu yüzden onlardan kaçamadım. Ey Allah'ın Resûlü ben o iki kuzumu ne yapayım, sen benim derdime derman ol. Ümmete medet sendedir; herkes senden rahmet diler. İzin ver o iki kuzuma gidip halimi anlatıp onları Allah'a emanet

edeyim. Bunu işiten Allah'ın Resûlü'nün ciğeri yandı ve mübarek gözleri yaş ile doldu. Kâfirlere dönüp 'Bu geyiği ya bana bağışlayın ya da satın, köleniz olayım kabul edin gelmezse bedelini benden alın' dedi. Kâfir beyi 'Ey Peygamber geyiğimiz geri gelmezse bil ki seni öldürürüz' dedi. Resûl kabul etti ve geyiği salıp ikinci vaktine kadar süre verdiler. Geyik atlaya zıplaya oradan çıktı. Dağ taş dere tepe demedi hepsini geçti, kanadı olsa uçarak giderdi. Yavrularının yanına varıp 'Ey iki kuzum gelin yüzünüzü göreyim; karnınız acıktıysa sizi emzireyim. Ah iki kuzum öksüz kaldınız, bundan sonra ataşız kaldınız' dedi. Kuzular 'Ana senin canına ne oldu, dün böyle bir şey yoktu' dedi. Geyik 'Kâfirlere tutuldum, Allah Resûlünü köle verdim' dedi. Kuzular 'Sütün artık bize haram oldu, Allah Resûlüne bizden selam götür. Koy bizi bir dağ içerisine Resûl'e canımızı kurban edelim' dediler. Geyik kuzularını alıp bir dağa yerleştirdi ve ağlaştılar. Geyik 'Ben artık gideyim, Allah sizi korusun' dedi. Geyik yavrularını orada bırakıp yola düştü. Dağ taş demedi geçti. Kâfir beyi yanındakilere gidin yoluna tuzak kurun dedi. O kâfirler geyiğin yoluna tuzak kurup gittiler. Geyik tuzağa düşünce 'Ey âlemlerin sırrını bilen, cümle âlemin hali malum olan, dertliyim derman yetiştir. Ben zayıfın halinin ne olduğunu bilirsin. Bu cefa benim gücüme gitmedi lakin Mustafâ'yı köle olarak verdim' diye Allah'a yalvardı. Allah Cebrail'e buyurdu ve geyiği kurtarıp Hz. Peygamber'in huzuruna getirdi. Geyik ortaya gelip Allah dedi. 'Ey Mustafâ beni mazur gör geç kaldım, başıma gelen size malum olmuştur' dedi. Kâfirler geyiğin Hz. Peygamber karşısındaki bu halini görünce peygamberin karşısına dizilip küfrü terk ettiler ve Müslüman oldular. Geyiği gönderip din ve iman buldular. Bu mucize Mustafâ'ya salavat ile son bulsun.²³¹

1. Şöyle gördüm ki kitab içre Habib
Oturmuşdı mihrabına söykenüb
2. Ol Muhammed ki aya benzer yüzi
Yarım ol dileyiser Hakdan bizi
3. Gördiler karşudan kırk atlu gelür
Kırkı dahi katı heybetlü gelür
4. (Gelüben) mescide yakın (oldılar)
Varuban mescidin önüne kondılar

²³¹Aslan, "Manzum Dinî Hikâyeler ve Kirdecî Ali'ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları)", s. 200-205.

5. Girdiler Resûl'e virdiler selam
Saf dutuban karşı (durdılar) tamam
6. Didiler ki, gösterin Muhammedi
Ki bizüm dinimüze batıl didi
7. Kimdir ol kim bu dine batıl diyen
(Halk) içinde yalan d'ava eyleyen
8. Ömer eydür; yâ Resûl ben varayın
Turra ile kamusın kırayın
9. Ali eydür; yâ Resûl ben varayın
Zülfikarla kamusını kırayın
10. Resûl eydür; yâ Ali bir görelüm
Ya ne diler hem dahı (bir soralum)
11. Ola kim hükmime ferman olalar
Mucizât görüb müselman olalar
12. Resûl eydür; ya ne dir (dileginüz)
İlerü gelsün (bilelüm) beginüz
13. Anlar eydür; geçüben oturmazuz
Bir nefes karşında (dahı) durmazuz
14. Bize peygamberligin eyle ayan
Ger yohısa sözin içinde yalan
15. Vardı Resûl, bir geyik bağı ata
Bağlamışlar şöyle kaldı ibrete
16. Tasmaıyla bağı ayagı başı
İlle sel sel olmuş akar göz yaşı
17. Resûl eydür; çözün geyik söylesün

- Benim peygamberliğim şerh eylesün
18. Ol kafır begi işiddi çün bunı
Gürler eydür; ne dimek olur yani
19. Tag canavarı kaçan söyleyiser
Dedigini niçe şerh eyleyiser
20. Hiç kimesne kılmamışdı bu işi
İş bu sözi söylemez uslı kişi
21. Âl ile geyükcegimüz alalar
Fiil ile bize cazulug kılalar
22. Bizi diler milletine döndüre
Evimüze dahi mahrum göndere
23. Kırk kişiyüz avlayuban dutmuşuz
Bu gice dahi yabanda yatmuşuz
24. Resûl eydür; hele çözün siz anı
Söylesün yiri gögi yaradanı
25. Şeşdiler geyügi geldi mahfile
Tanrının adını getürdi dile
26. (Virdi) Hak dil ol gevicek söyledi
Mustafâ mucizâtın şerh eyledi
27. Eydür; ey iki cihânın serveri
Hak Çalabın sevgili peygamberi
28. Tanrı birdür sen Resûlsin bî-gümân
Yirde gökde işbu sütur oldı ayân
29. Yeri kamu yedigi zıkkım ola
Yüzi kara kokusu çirkin ola

30. (Bunda her kim ki) Hak bilmişdür seni
Kamudan âzad olur anın canı
31. (Bunda her kim ki) seni Hak bilmedi
Lâcerem Hak rahmetini bulmadı
32. Gör (ki ben neyliyeyim) yâ Mustafâ
Bu kara başım neler çekdi safâ
33. Çin ilinden gelmişemdür ben garib
Aglar idüm kardaşum yavı kılub
34. Mekke tagına gelüben kuz(u)ladum
İki kuzucak togurdum gizledüm
35. Çıkdım ıdı taşraya ben otlayam
Sütlenüben kuzucuklara varam
36. Bu kafirler avlayuban dutdılar
Dutuban bugazıma ip dakdılar
37. Kaçamadum yokıdı bende mecâl
Kardaşın yavu kılında bî-mecâl
38. Kişinin kardaşı yürek yağıdır
Kardaşsızlık yürek yağı eridir
39. Kardaşsız kişinin hali ne olur
Kamulardan yarlımı alçak olur
40. Şimdi erdi bana bir (günün) dahı
Neyliyem ol iki kuzcukuları
41. Yâ Resûl bana benân ol bu gün
Yüregim derdine dermân ol bu gün
42. Kamu dertlilere sendendür devâ

- Bana dahi eylegil yâ Mustafâ
43. Cümle ümmetüne sendendür meded
Sana rahmet iden ol ferd ü ahad
44. Erişeyin ol iki kuzulara
Halimi haber vireyin anlara
45. Varayın anlar ile esenleşeyin
Anları hem Hakka ısmarlayayım
46. İşidicek Resûlün göyüندی özi
Yaşla doldu ol mubarek gözi
47. Resûl eydur bunlara sözüm tutun
Geyigi ya bana bağışlan ya satun
48. Ya bendâr olayın kılun kabul
Gelmez ise bahâsın benden alın
49. Bunlar eydür: nemiz eksik satalum
İllâ yâ bendâr olursan tatalum
50. Geyüğümüz gelmez ise yâ nebî
Şöyle bil kim öldürürüz biz seni
51. Resûl kavlı itdi geyügi saldılar
Kavli ikindüye degin kıldılar
52. Çıktı geyik ağlayu girdi yola
Vay ana ki kuzulardan ayrıla
53. Tag taş dire dipe dimez geçer
Sanasun kim kanadı vardı uçar
54. Vardı eydür: ey iki kuzularum
Nice sorayın sizi zaif halüm

55. Gelinüz bir yüzünüzü göreyin
Karnınız acıkdı ise emzüreyin
56. Vay iki kuzular öksüz kaldınız
Şimden gerü atasız kaldınız
57. Kuzular eydür: ana noldu canın
Dün yogidi böyle haberin senin
58. Geyik eydür: kafire dutulmuşam
Tanrı Resûlüni bendar vermişem
59. Kuzular eydür: südün oldı harâm
Degiresin Resûle bizden selâm
60. Ko bizi tag içre olalum
Resûle canımız kurban virelüm
61. Gelüben oraya yetiştiler
Anasıyla kuzular aglaşdılar
62. Geyik eydür: gideyin aradan
Kaydunuzu hem kayırsun yaradan
63. Çıkdı aglayu geyük gitdi yola
Vay ana ki kuzulardan ayrıla
64. Tag taş dere depe dimez geçer
Sanasın kim kanadı vardı uçar
65. Ol kafir bir adam var idi
Yoluna varın tuzak kurun didi
66. Gelüben tuzak kuruban gitdiler
Ol giyicegi tuzaga tutdular
67. Eydür: ey âlemlerin sırrın bilen

- Cümle hakkın hali malum olan
- 68 Dertlüyem derman erişdür ya Hakim
Ben zaif halin bilürsin sen elim
69. Hiç gücüme gelmediler bu cefâ
İlla yâ bendanım oldu Mustafâ
70. Ol geyicik tuzak içine girdi
Hak Tâlâ Cebraile buyurdu
71. Tuzagıla geyügi getürdiler
Mustafâ hazretine yetürdiler
72. Geldi geyik ortaya Allah didi
Gör halimi ya Resûlullâh didi
73. Mazur dutun siz benim geç kaldugum
Size malum olubdur noldugum
74. Gördü kafirler geyigin noldugun
Mustafâ önünde özürlendigin
75. Saf oluban bir araya geldiler
Küfrü terk idüb müsliman oldılar
76. Öylelik yola geyügi gönderdiler
Küfrü koyub din ü iman buldılar
77. Tâ bunda hatm oldı bu mucizât
Mustafânın rûhuna vir salavât
78. Okuyanı dinleyeni yazanı
Rahmetinle yarlıgagıl ya Gani
79. Bunı yazdım yadigar olmak için
Okuyanlar bir dua kılmak için

4.3.2.3. Hatun Destanı

Hatun Destanında Ka'be şehrinde dünyayı verip ahireti satın almış bir kadın vardır. Dünyasını bırakıp ahireti satın alan bu kadın iyi gönlü ile dünyada nam salmıştır. Namazını kazaya bırakmaz, hiç kimsenin ayıbını açık etmezdi. Yanına Hızır İlyas gelirdi, sohbetini arzu ederdi. Ölüyü diri kılırdı kimin ne olacağını bilirdi. Onun kocası ölmüş bir oğlu kalmıştı. Oğlunun yüzü aya, güneşe benzerdi. Annesinin ayağını öper gece gündüz ona tapardı. Kadın oğlunu mektebe vermişti. Çocuk orada Kur'an öğrendi ve yedi Mushaf tefsirini öğrendi yılda bin kez Kur'an'ı hatmetti. Oğlan bir gece uyurken onun gözünü gaflet bürümüştü. Bir yaz günüydü gece kısıydı; oğlan tatlı bir uykuya dalmıştı namaz vaktinde, ezan sesine uyanmadı. Annesi 'Ey gözümün nuru! Namaz vakti oldu, abdest al ve efendinin huzuruna çık ki Allah sana rahmet etsin' dedi. Oğlan annesine 'Ey anne bugün efendimin yanına varmayacağım. Rüyamda seni gördüm; beni ateşte yakardın. Güneş doğarken bu yüzüm karardı. Yüz çevirip peygambere vardım. Resûl git benim yanına gelme, Allah'a kul bana ümmet olma dedi. Muhammed'in ayağına kapanıp ona yalvardım. Neden asi olduğumu sordum. Sen annenin gözünü çıkardın; annen çaresiz kaldı. Geri dönüp senin yüzüne baktım, gözüne kan bulaşmış. O vakitten beri aklımı geri getiremem' dedi. Annesi 'çok fazla şey söyleme ve bahane bulmadan efendinin emrine uy. Ekmek alıp ye ve düşünüyü efendine söyle' dedi. Oğlan kırk gün oruç tutayım, kimseye acı, kem söz söylemeyeyim. Annesi ekmek vermek isteyince o ekmeği alıp annesinin yüzüne fırlattı ve ekmek onun sağ gözüne geldi. O annesinin gözünü çıkaran, ana- ata gönlünü yıkan oğlanın başına gelenleri gör şimdi. Çocuk annesinin gözünü görünce kendisini parça parça etti eline bir bıçak aldı ve annesi için canını vermek istedi. Bıçağı çocuğun elinden aldılar ve hepsi hayret içerisinde kaldılar. İki cihân güneşi Muhammed Mustafâ'ya haber ettiler. Mustafâ ve dört yâri geldiler; kadının halini görünce sordular. Mustafâ o kadının kim olduğunu bilip ona saygı duyardı. Oğlan annesinin ayağına kapanmış ağlıyordu; ey anne halimi gör bak elimi kesecekler bu Allah'tan gelen bir kazaydı, sana yalvarıyorum hakkımı helal et ki imansız ölmeyeyim, cehennem dibinde kalmayayım dedi. Annesi seni emzirdiğim sütüm haram olsun, artık bana anne deme dedi. Ali ve Ömer Resûl'ün emrini yapıp oğlanın elini ve ayağını kestiler, bir devenin boynuna astılar. O güneşe benzeyen oğlana 'Annesini babasını vuranların sonu budur' diye çağırarak Ka'be'yi baştan başa gezdirdiler. Onun toza toprağa bulaşmış yüzünü görünce Mustafâ'nın içi yandı çünkü o çocuk Hasan ve Hüseyin'in arkadaşıydı. O çocuğu annesinin kapısına getirdiler; Resûl yanında dört yâri ile kadının kapısından içeri girdi. Hepsi edeple selam verdiler; Resûl kadına 'Ey ana ateşte yanmayı oğluna layık görme, oğlunun elini ayağını kesip bir devenin boynuna astılar. Oğlunu görünce çok pişman olursun. Bu sana Allah'tan gelen bir kazaydı. Bu yüzden gel sen onun günahını bana bağışla' dedi. Kadın 'beni

üşendirip âlemi ateşle yakmayın Allah benim nasıl âh ettiğimi bilir, benim o padişaha nazım geçer. Allah benim gözümün yaşına bakıp âlemi ateşte yakar' dedi. O vakit Resûl'ün güzel canı korktu ve kadına 'Ey ahiretin sultanı ben senin yanına Allah sözünü söylemeye geldim. Çünkü ateşi hazırladılar, münafıklar onun dört yanında da bekliyorlar oğlunu ateşte yakacaklar' dedi. Hatun ne gerekirse yapın çünkü ben ona sütümü haram ettim dedi. Oğlunu devenin boynundan aldılar ve Ali'nin emri ile onu meydana getirip ateşin ortasına bıraktılar. Oğlan ah edip anne diye bağırmaya başladı. 'Ey anne gel ve halimi gör ateşin içerisinde elim ayağım kesilmiş; Nemrut ateşini benim için yakmışlar. Benim ömrüme, yiğitliğime ne gelmiş bir gör. Bir gece benim için uyanıp beni emzirdin mi, benim başıma Allah tarafından bir kaza geldi. Canım anam sana yalvarıyorum bana hakkını helal et; imansız olmayayım ve cehennem dibinde kalmayayım' dedi. Kimler gelip geçtiyse çare bulamadı, annesi çocuğuna şefaet etmedi. Hasan'dan Hüseyin'e o oğlanı ateşte koymayın diye haber gitti. O oğlan bizim kardeşimiz, arkadaşımız diyerek başları açık yalın ayak Mustafâ'nın yanına geldiler. 'Ey dede bizi kendi elinle ateşe at. Çünkü o oğlan bizim arkadaşımızdır onun için canımız feda olsun' dediler. O sırada Mustafâ'ya Allah'tan bir nida geldi; oğlanın annesine gidip benden rahmet senden şefaet umsunlar eğer annesi hakkını helal etmezse benden rahmet bulamaz. Yüz yirmi dört bin peygamber gelir fakat şefaatleri aciz kalır. Mustafâ bu Hak sözünü duyunca ikisinin de gözlerinden öpüp oğlanın annesine varın ve ikinizin hatırına yalvarın dedi. Hasan ve Hüseyin başı açık yalın ayak o kadının kapısına gittiler. Bismillah diyerek kapıyı açtılar; ağlayarak hatuna 'Ey ana oğluna ateşte yanmayı reva görme, oğlun için Nemrut ateşini yaktılar ve onu ateşe bıraktılar. Oğlunun ne halde olduğunu görsen gece gündüz ağlarsın. Dileriz ki kapıyı açıp oğlunun halini göresin' dediler. Hatun onların hatırını kırmadı ve ikisinin gözünden öpüp dışarı çıktı. Kıyamet gibi günü gördü, o ateşin tütününü göğe kadar çıkmıştı. Ateş içerisinde yanan oğlunu gördü. Sütü kaynayıp gözleri yaşla doldu. Âlem gözüne kara göründü. 'Ey oğul artık bana ana deme ben sana ana değil yad olmuşum, kafir değil sana ben kıymışım. Hangi anne oğlunu ateşte yakıp karşısına geçip bakar' dedi. O zaman saçını başını yoldu kendisini ateşe attı. Aklı gitti kendisine ne olduğunu anlamadı. Otuz üç bin sahabe, Mustafâ ve dört yâri ağladı. Oğlanın annesi ateşte kaldı. İşit şimdi o padişah ne yaptı. O âlemlerin sultanı padişah gökteki yüz bin uçan kuşu denize gidip ateşin üzerine su atmalarını emretti. O kuşlar kanatlarını çırparak güzel tekbirler ve salavat getirdiler. Kanatlarındaki suyu yere saçtılar ve ateş söndü. Ne ateş kaldı ne odun parçası o zaman gökten Cebrail indi. Mustafâ'ya Allah'ın selamını verdi ve yanına geçip ona güzel haber verdi; 'Ey Resûl Allah sana selam söyledi ve üstlerini örtüp kudretimi görsün' dedi. Resûl sarığını açıp dua etti yanındakiler âmin dedi. O padişah hatuna gözünü oğluna ise ayaklarını geri verdi. O gaziler mucizeyi görüp hepsi tekbir ve salavat

getirdiler; din Muhammed dinidir bugün bize bayram günüdür dedi. İzzet ile oğlanı Mustafâ'nın yanına getirdiler. Bu acayip bir destandır ve bu Mustafâ'nın mucizesidir. Onun mucizesi çoktur ben ne dersem Allah tanık olur. Annesini ve atasını varan kişinin ahirette işi zor olur. Kim annesini atasını hoş tutarsa rahmet ile şefaât bulur. O Kerim rahmetiyle şefaât etsin ve kullarına rahmet etsin. Resûl'ün aşkına kelimeler burada bitsin sen de Mustafâ'ya salavat ver. Allah bunu yazana rahmet eylesin.²³²

1. Varıdı ka'be şehrinde bir hatun
Dünyâyı virüp âhreti alımış satun
2. Dünyâsını âhirete satmışdı
Eyü dil ile 'âlemi dutmışdı
3. Eyü dil[il]e yürürdi ol fakîr
Yavuz adlu iki cihânda hakîr
4. Namazını kazaya komazıdı
Hiç kimsenin 'aybını dimezidi
5. Hızır ilyas gelüridi katına
Didiler müştâki sohbetine
6. Ya'nli] ölüyi diri kılurıdı
N'oldugın n'olacagın hem bilürdi
7. Ol hatunun helalı olmışıdı
Anın bir oglancığı kalmışıdı
8. Bir oglandı aya benzerdi yüzi
Güneşe ta'n ururıdı kendüzi
9. Sunın gibi görklü-idi ol paşa
Görklü yüzi benzeridi güneşe
10. Anasının ayagın öperidi

²³² Köktekin, "Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Hatun Destanı ve Dili", s. 7-18.

- Düniğün ana diyü tapardı
11. Ol oğlanı mektebe virmişidi
Oğlan yidi mushaf öğrenmişidi
 12. Yidi Mushaf tefsîrin bilüridi
Yılda bin kez ol hatim kılurıdı
 13. ‘Aceb kıldılar felegin işine
Gör ne geldi ol oğlanın başına
 14. Meger oğlan bir gice yatmışıdı
Gaflet anın gözünü örtmişidi
 15. Yaz günidi gün [ü] dün kıssaıdı
Oğlan tatlu uykuya gitmişidi
 16. Namaz vakti oldı oğlan durmadı
Pak ünine hergiz kullık urmadı
 17. Anası eydir ogul gözüm nûrı
Namaz vakti oldı bir durgıl öri
 18. Al abdest kıl namazın var ustana
Tanrı rahmet eyleye kuzum sana
 19. Oğlan eydir yâ ana dur yimezem
Bugün ustam katına varıamazam
 20. Oğlan eydir ya ana gördüm seni
Oda yakarsın düşimde sen beni
 21. Tan dururken bu yüzüm olur kara
Yüz çevirüp [ben] vardım peygambere
 22. Resül eydir git katıma gelmegil
Tanrıya kul bana ümmet olmagıl

23. Düşdüm ben Muhammedin ayagina
Yalvarırım peygamberler begine
24. Ben didüm ki yâ Resûl ayıt bana
Neden ötri ‘âsî oldum [ben] sana
25. Sana dahı revâ mıdır yâ ‘âsî
Varup ana gözin [sen] çıkarası
26. Kaygulu[dur] kalur anan bî-çâre
Hak dizârın görmeyisersiz zîrâ
27. Girü döndüm ana bakdım gözüne
Kan bulaşmış senin ol ay yüzüne
28. Ol düşden belinleyü durdum örü
‘Aklumı diremezem andan berü
29. Anası eydir ogul çok söyleme
Ustana var düş bahâne eyleme
30. Etmek algıl varup anda yeyesin
Hem bu düşün ustazına deyesin
31. Oglan eydir etmek kaygusı sana
Cânımın kaygusıdır bugün bana
32. Kırk gün gerek oruç tutam yemeyem
Kimseye hiç kem acı ben dimeyem
33. Anası etmek sunar ceddi tutar
Kakır ol oglan şok sâ’at girü [a]tar
34. Atdı etmek anasının yüzüne
Kudretile dokunur sag gözüne
35. Gice gördü irte geldi yaşına

- Gör ne geldi ol oğlanın başına
36. Anasının sag gözin çıka[ra]n
Vay ana ata ana gönlün yıkan
37. Gördi oğlan anasının gözünü
Pâre pâre eyledi kendüzünü
38. Aldı bıçak kendüzini urmaga
Anası çün kendü cânın virmege
39. Bıçağı oğlan elinden aldılar
Ol düşe cümle ta'accüb kıldılar
40. Haber oldı mustafâ muhammede
İki cihân güneşi ol ahmede
41. Mustafâ dört yârıla hem geldiler
Hatunun ahvâlin görüp sordılar
42. Mustafâ ol hatunı bilüridi
Ana katı 'izzetler hem kılurdı
43. Hatunun gözün görüp agladılar
Resûl buyurdı oğlanı bağladılar
44. Aglarıdı bunun boynı bağına
Düşdi oğlan anası ayagına
45. Oğlan der yâ ana görgil hâlimi
İledirler uş keserler elümi
46. Kazâ-ıdı tanrıdan geldi bana
Yalvarırım ey cânım ana sana
47. Helâl eyle îmânsız olmayayın
Yarın tamı dibinde kalmayayın

48. Harâm olsun emizdügüm süd sana
Ayruk ana dimegil zinhâr bana
49. ‘Ali ‘ömer dutdı Resûl buyrugın
Hak sözidür buyurmazlar ayrugın
50. Key serverlerdi Resûlun buyrugın
Ururlardı hem katı dîn kılıcın
51. Bular kimseye yavuz sanmadılar
Oglana hergiz amân virmediler
52. Oğlanın elin ayagın kesdiler
Bir devenin boynuna perk asdılar
53. Ka’be’i gezdirdiler başdan başa
Ol oğlan kim benzeridi güneşe
54. Çağrılar ata ana uranların
Cezâsı budur kim görün bunların
55. Toza topraga bulaşmış sureti
Oğlan için mustafâ göynür katı
56. Zîrâ oğlan dirligi aru-ıdı
Oğlan hasan hüseyin yârı-ıdı
57. Getürdiler anasının kapusına
Girdi Resûl ol hatun tapusına
58. Mustafânın dörti ardınca bile
Cümle selâm virdiler edeb ile
59. Resûl eydir hatuna kim yâ ana
Revâ görme oğlanın oda yana
60. Oğlunun elin ayagın kesdiler

- Bir devenin boynuna hem asdılar
61. Görüben oğulunu bulmayasın
Bulmayuban çok peşimân olasın
62. Kazâ-idi tanrıdan geldi sana
Gel anın günâhın bağıyla bana
63. Hatun eydür beni üşendürmegil
Cümle ‘âlemi oda yandurmagıl
64. Hak bilür kim bir kezin âh eyleyem
Nazım geçer pâdişâha söyleyem
65. Cümle ‘âlemi bu dem oda yaka
Çünkü allah gözüm yaşına yaka
66. Şöyle korkdı Resûlun görklü cânı
Hatuna eydir ey ahret sultânı
67. Gelmedüm ki ben sana güç eyleyem
Geldüm imdi hak sözüni söyleyem
68. Çünkü bu gönlün senin eylediler
Oda nefti hâzır ol dem eylediler
69. Oglanunı şimdi oda yakalar
Münâfıklar dört yanadan bakalar
70. Hatun eydir ne gerekse kılunuz
Südüm ana harâm olsun bilünüz
71. Oglanı deve boynından aldılar
Siyâset meygânına hem getürdiler
72. Yakdılar odı kim key katı [yandı]
Gâzîlerin göge çıkdı feryâdı

73. ‘Ali buyurdu oğlanı getürdiler
Ol odun ortasına bıraktılar
74. Dört yanadan neftleri bir urdılar
‘Ali emr itdi oda neft urdılar
75. Başladı ki odun dutuşa yana
Oğlan âh idüp çığırdı yâ ana
76. Bir gel dahı görgil benüm hâlimi
Od içinde ayagımı elimi
77. Elüm kesilmiş ayagum kanıla
Kan gider oğlan içinde cânıla
78. Nemrûd odın benim için yaktılar
Ben garibi ol oda bıraktılar
79. Gör ne geldi ana benüm başıma
‘Ömerüme yigitlügüme başıma
80. Bir gice benim için durdın m’ola
Ogul deyü beni emzirdin m’ola
81. Kazâ-idi tanrıdan geldi bana
Yalvarırım ey cânımana sana
82. Helâl eyle îmânsız olmayayın
Yarın tamu yibinde kalmayayın
83. Nice kim çığırdı çâre bulmadı
Anası hergiz şefâ’at kılmadı
84. Haber oldı Hasandan Hüseyine
Komanız kim oğlanı oda yana
85. Didiler kanı oğlan kardaşımız

- Halîfemüz yeryüzinde eşimüz
86. Hasan hüseyñ baş açuk yalın ayak
Mustafâ katına geldiler yayak
87. Mustafâya didiler ki ey dede
Bizi kendi elinle atgıl oda
88. Oglan ile bile oda yanalum
Bu cihâna biz gelmedik sanalum
89. Kanı oglan yârımız kardaşımız
Halîfemiz bugün deminde eşimiz
90. Oglan için cânımız olsun fidâ
Mustafâya tanrıdan geldi nidâ
91. Oglanın anasına varsın bunlar
Benden rahmet senden şefâ'at umar
92. Tâ anası ana helâl kılmaya
Ben çalabdan ol rahmet bulmaya
93. Yüz yigirmi dört bin peygamber gele
Şefâ'ati geçmeye 'âciz kala
94. Çün işitdi mustafâ ol hak sözün
İkisinin [hem] öpdî ol dem gözün
95. Oglanın anasına varın didi
İkinüz hatuna yalvarın didi
96. Hasan Hüseyñ baş açık yalın ayak
Ol hatunun kapusına geldiler yayal
97. Bismillah deyü kapuyı açdılar
Ağlaşuban ikisi yaş sacdılar

98. Hatuna eyitdiler kim yâ ana
Revâ görme oğlanın oda yana
99. Oğlun için nemrûd odın yakdılar
Oğlanunı ol oda bıraktılar
100. Göresin oğlanunı bilmeyesin
Ağlayasın dünigün gülmeyesin
101. Dileriz kim sen kapuyu açasın
Oglancığın hâlini bir göresin
102. Hatun buların sözünü sımadı
Hem dahı hâtırlarını kımadı
103. Sundı hatun ikisin öpdi gözin
Taşra çıkdı şol dem işitdi sözün
104. Bakdı görđi ol kıyamet günini
Göge çıkmışdı ol odın tütünü
105. Görđi oğulı od içre yana dir
Üzgünidi bîçâre [ol] ana dir
106. Ol südün yeri şol dem kayınadı
Gözi yaş doldı yüregi oynadı
107. Cümle ‘âlem gözine oldı kara
Od’çinde oğlını görđi bîçâre
108. Bir kezin çağırdı didi yâ oğul
Ayruk ana dimegil beni kogul
109. Ana degil ben sana yad olmuşım
Kılmaya kâfir sana ben kılmışım
110. Kangı ana oğlını oda yaka

- Karşısında durup ol ana baka
111. Yırttı yüzün şol sâ'at açdı başın
Getürüben atdı oda kendüzin
112. Od içinde koçdı oğlın ey dede
Urdı yüzün ol oğlunun yüzüne
113. 'Aklı gitdi bilmedi ol kendüzin
.....
114. Otuz üç bin sahâbî kıldılar zâr
Mustafâ ile agladı ol dört yâr
115. Kaldı oğlan anası od da bile
İşit imdi pâdişâh neler kıla
116. Ol 'âlimler sultânı kâdîr paşa
Emir kıldı gökdeki uçan kuşa
117. Yüz bin artık kuş denize saldılar
Ol suyu od üstüne yitürdiler
118. Cümle kanadı kanada urdılar
Görklü tekbir hoş salavât virdiler
119. Sunın gibi sacdılar suyu yire
Od söndi ol dem [olmuşdı] kapkara
120. Ne od kaldı ne de odun pâresi
Ne su kaldı ne de anca pâresi
121. Şol dem cebrâ'il indi gökden yire
Mustafâya hak selâmın hem vire
122. Geçdi şol dem mustafânın yanına
Görklü haber virdi anın cânına

123. Yâ Resûlu1lah tanrı virdi se1âm
İş bu sâ'at buyurdı sana kelâm
124. Eytdi 'amâmesin örtün bunlara
Kudretimi göstereyin kullara
125. Örtü resul 'amâmesin anlara
Allahın kudretin görbil ey yara
126. Aldı resul 'amâmesin açdı başın
Yâranlar âmîn deyüben dökdiler yaşın
127. Çün du'â kıldı Resûl sildi yüzün
Ol hatuna pâdişâh virdi gözin
128. Oğlanın ayakları gine biter
Halâs olur iki[sî] dahı dutar
129. Ol gâzîler mu'cizâtı gördiler
Kamusı tekbîr salâvât virdiler
130. Çıgırdılar dîn muhammed dînidir
Vallah bugün bize bayram günüdür
131. 'İzzet ile oğlanı getürdiler
Mustafânın katına getürdiler
132. Bir 'acâ'ib dâsîtândır bu gâyet
Mustafâdandır bilün bu mu'cizât
133. Mustafânın mu'cizâtı çok durur
Ben ne dersem hak çalab tanık durur
134. Vay ana ata ana uran kişi
Âhiretde dişvâr olısar işi
135. Kimden ki ata ana hoşnud ola

Rahmetile şefâ'ati ol bula

136. Rahmetinle şefâ'at ey[le] kerim

Ruzî kılğıl kullaruna ey rahîm

137. Ol resul 'aşkına hatm olsun kelâm

Vir salavât mustafâya ve's-selâm

138. Fâilâtün fâilâtün fâilât

Muhammedin ruhına vir salavât

139. Tanrı rahmet eylesün ol cân için

Kim du'a [ide] bunı yazan için

4.3.2.4. Mirac-nâme

Mirac-nâme mesnevisinde 8 beyitlik girişten sonra asıl konuya girilmiştir. İbn-i Abbas'ın rivayetine göre; bu ayet (mi'rac hadisesinin anlatıldığı ayet) gelince Allah'ın Resûlüne manasını sordum. Resûl ey İbn-i Abbas dünle ki gönlünün pası gitsin diye sözüne başladı. Rebi'ülevvel ayının pazartesi gecesı sahabeler ile yatsı namazını kıldım vitri kılmadan Ümmühani'nin evine gittim ve döşegine yattım. Yatarken bir anda Cebrail geldi. Hemen ona selam verdim; bana bu gece göklere ayak basmanı dilerim, gökler şereflensin, melekler yüzünü görüp dua etsin bugün yıldızlar senin için dizilmiştir dedi. Cebrail'in yüzünü görüp söylediklerini işitince sevindim. Dünya da Cebrail'e benzer yoktur; o ipekten renkli giysiler giyinmiştir, elbiseleri inci ve yakutlarla süslüdür. Hemen Ümmühani'nin evinden çıkıp hareme gittik. Orada Burak'ı gördüm ona benzeyen kimseyi görmemiştim. Yüzü insan yüzüne benzer; boyu eşeğin yüzünden daha büyüktür. Boynu at boynu gibidir ama teni misk kokardı. Teni mücevher kızılı, ayağı altın, gözü inci, kulağı ise zümrüttü. Deve gibi ayağı ve kuyruğu vardı ak incilerle donatılmıştı. Tüyünün rengi ak ve karaydı. O cennet içerisinde yaratılmıştı. Cebrail bana Burak'a binmemi işaret etti. Çünkü Burak yıllarca bu geceyi beklemiştir. Binmek için elimi uzattım fakat hemen sıçradı ve boynuna dokundurmadı. Allah onu yarattığından beri bu geceye kadar kimse onun üzerine binmemiştir. Cebrail ona sakin olmasını haykırıp Allah'ın yeri göğü ve Burak'ı bunun için yarattığını söyledi. Burak haceti olduğunu ve peygamberden şefaah istediğini söyledi. 'Allah beni cennet içerisinde çıkarmasın Adem'i kovduğu gibi beni de kovmasın. Yarın kıyamet günü ban binesin' dedi. Ben de ona gönlünü hoş tut cennetten ayrılmayacaksın; Allah'ın huzurunda beni çağır ben O'na söyleyeyim sana da şefaah edeyim deyince beni üzerine bindirdi, Cebrail önümde yürüdü. Burak altımda yürüdü onun bir adımına

göz erişemezdi, rüzgârdan daha hızlıydı; bir an içerisinde Kudüs'e ulaştık. Cebrail orada hemen in dedi. Burak'tan indim ve Harem içerisinde girdik. Peygamberler topluluğu bana doğru geldi ve onlara selam verdim. Mihraba geçtim ve imam oldum onlar arkamda saf tuttular ve bana uydular. Cebrail bana 'Ey Muhammed kim çağırırsa ona iltifat etme' dedi hemen sol yanımda 'Ey Muhammed bana dön' diye bir ses duydum. Hiç o tarafa dönmedim ve yüzüne bakmadım. Cebrail onun Yahudi biri olduğunu ve yerinin ateş olduğunu, sen bunlara cevap verim yüzünü dönersen ümmetin Yahudi olur dedi. Güzellik sahibi, süslü, saçları yüzüne düşmüş bir kadın geldi ve Ey Muhammed bana dön, bana bir kez bak bir dileğim var sana söyleyeyim dedi. Onun da yüzüne bakmadım. Cebrail 'Ey Resûl bunlar dünya aşığıdır. Kendisine aşık edip cefa eder fakat kimseye vefa göstermez dünyaya tapardı. Eğer sen ona baksaydın ümmetin buna aldanırdı' dedi. Bana yardım ettiği için Allah'a şükrettim. Oradan Cebrail ve birçok melek ile Sahra'ya vardık. Orada melek yüzlü, servi boylu, gonca dudaklı, misk kokulu bir oğlan seslendi. Yüzünün nuru arşa çıkmış gökyüzü onun nuru ile aydınlanmıştı. Elimi öpüp boynuma sarıldı. 'Ey Resûl sana ve ümmetine hayırlar olsun' dedi. Cebrail'e 'Bu mübarek yüzlü kimdir, benim gönlüm ona meyletti dedim. Cebrail onun İslâm dini olduğunu, Allah'ın rızasına sahip olduğunu, ümmetimin bu yol ile cennete gireceğini söyledi. Hemen Allah'a şükrettim ve ümmetim için dua ettim. Hemen bir merdiven getirdiler ve onu gökyüzüne kadar uzattılar. Bir ucu yerde bir ucu gökteydi, direğinin biri gümüş diğeri kızıl altındandı. Ayaklarının kimi lal ve inciden kimisi kızıl yakut ve sarıydandı. Cebrail 'Ey Allah'ın sevgilisi yürü' dedi. Allah adını zikrederek merdivene ayak basıp göğe çıktım. Giderken bir suyu güzel bir denize uğradım. Cebrail'e ne denizi olduğunu sordum. Buradan yere yağmur yağar, Allah kullarına buradan rahmet bağışlar dedi. Oradan geçip gökyüzüne ulaştık Rafi adlı kapı bağlıydı ve bekçisinin adı da İsmail'di. Cebrail kapıya baktı ve kapının bağlı olduğunu gördü; kapıyı çaldı. İsmail döndü kapıyı gece vakti kim çaldı dedi. Cebrail'e bu nur yüzlülerin kim olduğunu sordum. Biri Meryem'in oğlu İsa diğeri Zekeriya'nın oğlu Yahya'dır dedi. Onlara selam verdim bana Ey salih peygamber merhaba, Allah seni bütün nebilerden daha ulu kıldı. Senin ümmetin diğer ümmetlerden daha sevgilidir dediler. O zaman hemen namaz kıldım onlarda kıldılar. Veda edip yola devam ettik göğün üçüncü katına ulaştık. Cebrail kapıya vurdu içeriden kimsiniz diye ses geldi. Cebrail kardeşim rüzgârdan daha azizim. Peygamberlerin padişahı, Allah'ın Resûlü ve sevgilisi Muhammed Mustafâ'dır diye cevap verdi. Kapıyı açtılar içeri girdik ve orada büyük, yetmiş tane başı olan her başında yüz gözü bulunan, yüz yetmiş bin ağzı olan her ağzında yetmiş bin dili bulunan, her dili farklı bir lügat konuşan ve Allah'ı zikreden bir melek gördüm. Cebrail'e bu kimdir diye sordum. Onun adı Kâsımür'rezzak'tır o bütün alemin rızkını dağıtır. Oradan geçip bir deniz daha gördüm bu deniz dünyadaki hiçbir denize benzemezdi. O denizde

yeşil renkli melekler gördüm. ‘Ey kerem sahibi ulu peygamber’ diyerek gelip benimle konuştu ve yoluma devam ettim. Orada Allah’ın yarattığı sarışın sayısız melek gördüm. Hepsinin yüzü secdede omuzları birbirine yakındı ve tesbih okuyup dururlardı. Yanlarından geçip kürsüde oturan bir melek gördüm. Cebrail kapıyı açın gelen Allah’ın sevgilisi, peygamberlerin imamı Muhammed Mustafâ’dır Allah onu dünya şirkten kurtulsun diye yarattı dedi. Hemen kapıyı açtılar İsmail’e selam verdim, meleklerin tamamı ‘Ey peygamberlerin şahı, nebilerin başı hoş geldin’ diye cevap verdi. Beni Adem’in makamına götürdüler. Yanına gidince selam verdim ‘Ey dış görünüşte oğlum fakat içte övüncüm başımın tacı hoş geldin’ dedi. Onun sağ yanında müminlerin ve velilerin canı sol yanında ise talihsiz olanı durur. Sağa bakınca sevinip güler sola bakınca üzülüp ağlar. Hepsi kıyamda durup oturmadan tespih okurlar. Bin başı olan, her başında bin yüzü bulunan, her yüzünde bin ağzı olan, her ağzında bin dili olan ve her dili farklı lügat konuşan bir melek gördüm. O melek her lügati ile Allah’ı anardı. Oradan ikinci göğe ulaştık. Cebrail ‘Ey melekler gelip saçı saçın, kapıyı açın’ dedi. Melekler gece vakti kapıyı vuran kimdir dedi. Allah’ın sevgilisi, peygamberlerin şahı Mustafâ’dır dedi. Merhaba deyip kapı açıldı melekler gelip selam verdi. Orada Mikail adında bir melek vardı ona merhaba kerem sahibi, seyit melek dedi. Selam verdim selamımı aldılar ve melekler beniz ziyaret etti. Mikail’in karşısında duran dört büyük melek gördüm. Mi’yagil, ‘Arafil, Mi’rayil, ‘Arayil isimli bu meleklerin her birinin emrinde bin melek vardı. Onlar bir dua ederlerdi felek onların duası ile dolardı. Orada duran iki yiğit gördüm. Yüzlerindeki nurdan şimşekler çakardı. Meleklerin dört yanında durup korku salan, sert yüzleri ile öfke saçanlar bir kavme azap edip; onlara ateşten değneklerle vururlardı. Yüzlerini, başlarını dövüp göz yaşı dökerlerdi. Cebrail’e onların kim olduğunu sordum. Bunlar her ay her yıl daima zulmeden zalim padişahlardır bunlara kıyamet kopana kadar böyle azap vardır dedi. Geçerken bir deniz gördüm. Ne denizi olduğunu Cebrail’e sordum. Adı Nâkam denizidir Nuh’a tufan bu denizden verildi dedi. Orada durmayıp yola devam ettik ve dördüncü göğe ulaştık. Cebrail önümden gidip kapıyı çaldı kim olduğumuzu sordular ‘Peygamber ülkesinin sultanı Muhammed’dır’ diye cevap verdi. Merhaba diyerek kapıyı açtılar. O gök kızıl altındandı ve orada Salsa’il adlı bir melek vardı. Bana doğru gelip selam verdi ve ‘Ey Muhammed! Sana müjdelers olsun. Allah katında sen sevgilisin, bütün peygamberlerden daha ulusun. Şefaata senindir ve senin ümmetin bahtlıdır’ dedi. Orada sayısız melek gördüm ve hepsi o meleğin hükmünü tutarlar. Gece gündüz bıkmadan tespih okurlar. Orada İdris’i görüp selam verdim bana hoş geldin ey sadık nebi dedi ondan sonra Davud ve Süleyman’ı gördüm. Selam verdim selamımı aldılar onların katında bir melek gördüm. Felek o meleğin nuru ile dolmuştu; o meleğin heybetinden kimse yüzüne bakamazdı. Başını arşa yakın, ayakları ise zemine basan, bütün yer yüzü onun önünde bir tabak gibidir. Önünde büyük bir

levha vardır ve sürekli o levhaya bakar. Karşısında ise ulu, dalları yeşil yapraklarla doludur. Önünde biri beyaz biri siyah iki mızrak asılıdır. Sıkıntılı, asık suratlı ve korkunç bu melek sadece onlarla meşguldür. Onu görünce canım kurudu, gönlüm ürktü, tenim titredi. Cebrail'e böyle heybetli, hüküm sahibi kimdir diye sordum. Cebrail bu atalardan oğullar yapan, oğlanları yetim bırakan, yoksulları ağlatan, dernekleri dağıtan, gülenleri ağlatan, canlar alan Azrail'dir. O cümle canlıları cansız kılar. Hemen yanına gidip selam verdim o kadar meşguldü ki selamımı duymadı. O zaman Cebrail ona seslenip onu çağırdı ve 'Ey kardeşim bu ahir zaman peygamberi; Allah'ın sevgilisi, Resûllerin başıdır' dedi. Melek başını kaldırıp beni affet onca zamandır bu iş ile meşgulüm bir an bile başımı kaldırmadım dedi. O zaman ona bu levha, ağaç, mızraklar nedir diye sordum. 'Ey Muhammed bu ağaç dünyada kaç canlı varsa öldürür. Her birinin bu ağaç üzerinde yaprağı vardır ve üzerinde isimleri yazar. Ömrü biten kişinin yaprağı kuruyup düşer. Bu levhadan da adı silinir ve ben gidip onun canını alırım. Bir an bile oyalanmam, kimsenin yalvardığını duymam. Bahtı temiz ise ak hançerle bahtı kara ise kara hançerle canını alırım. Eğer aldığım can mümin canı ise onu nurlarla göğe çıkarırım ama kafirse zulüm ile onu cehenneme bırakırım. Onun yanından geçip yolumuza devam edip büyük bir köşke ulaştık. Onun büyüklüğüne göz erişmez, ne olduğu idrak edilmezdi. Yapısı hiçbir yapıya benzemez, kapısı kızıl altındandır. Kapısını açtılar hemen içeri girdim meğer o kapı cehennem kapısıymış. Orada kürsü üzerinde heybeti göğe kadar uzanmış bir melek gördüm. Kızgın, sert yüzü ile oturan bu melek sürekli tespih okurdu. Dört yanından ateşler saçılan bu meleğin kim olduğunu Cebrail'e sordum. 'O dik başlı, sert yüzlü meleğin adı Malik'tir. O Allah yarattığından beri hiç gülmemiştir' dedi. Selam vereyim mi diye sordum. Ey imam! Senin kim olduğunu bilir o yüzden selam ver. Yerde gökte seni bilmeyen melek yoktur dedi. Yaklaşıp selam verdim. 'Ey imam! Merhaba; Allah sana türlü keramet verdi' dedi. Cebrail'e söyle de cehennemin kapısını açsın dedim. Cebrail 'Ey Malik! Allah katında sevgili olan Resûl'ün isteğini kabul et. Çünkü O halkın en kerimi, kalplerin tabibi olan Allah'ın Resûlüdür. Senden cehennem kapısını açmanı ister. Allah'ın kudretini görüp yeryüzündeki kullarına bildirmek ister' dedi. Malik uzunluğu doğudan batıya kadar olan ateşten kilidi aldı ve ağzına vurdu. Heybetinden Cebrail bile ürktü; Ey Malik! Sert yüzlü olma bir saat lütfet, dosttur. Allah seni kahırdan yarattı senin mazeretin budur dedi. Malik eyvallah deyip ümmetine lütfedeyim, inkâr edene ise terslik yapayım. Cehennemin yedi kapısının kilidini de şimdi açtım; bir kapısından diğer kapısına gitmek doksan bin yıllık yoldur. Her kapıda yetmiş bin ateşten dağ vardır; her dağın altında ise yetmiş bin dere vardır. Her derenin altında da yetmiş bin ev bulunur ve bu evler ateşle yanıp durur. Bu evlerin her birinde yetmiş bin oda vardır; odaların hepsinde ayrı azap ve ateş vardır. Azap ile dolu yedi cehennem vardır. İlk adı cehennemdir ve senin ümmetin

içindir; kim günah işlerse onun yeri bu cehennemdir buraya gelir ve yanar. İkincinin adı Laza'dır; puta, yıldıza, ateşe tapanlar cezalandırılır. Üçüncüsünün adı Hutema'dır; Allah onu yecüc, mecüc ve onun gibi kafirler ateşten acı çeksün diye yarattı. Dördüncünün adı Şa'îr'dir; orada şeytan bile erir. Beşincisinin adı Sakar'dır orada namazı terk edenler, zekâtı vermeyenler ve münafıklar yanar. Altıncısının adı Cahim'dir; orada Hristiyanlar zakkum yiyip kızgın su içerler hem Mecusilerin hem Yahudilerin yeridir. Yedincinin adı ise Haviye'dir; orada Allah'a şirk koşanlar yanar ve ebediyen orada kalırlar. Dedim ki Malik aç herkesin yerini göreyim. Malik açtı orada bir bölük kadın gördüm. Bu kadınlar zincirle bağlıdır; alnında yüzünde kara yılanlar vardı. Bunların kim olup dünyada ne günah işlediklerini sordum. Dünyada kendilerini, yüzlerini süslerlerdi; yüzlerini açık bırakıp yaramaz işler yaparlardı dedi. Bir bölüğün ateş üzerine oturtulduğunu gördüm. Onlara kan gibi su içirirlerdi; duman gibi yanarlardı. Bunlar kimdir dünyada ne iş yapmışlar diye sordum. Bunlar ağıtçı kadınlardı; yüzlerini vurup ağarlardı dedi. Bir cemaat daha gördüm karınları ateşle doluydu. Dudakları at ve deve ağzı gibi sarkıp aşağıya sallanmıştı. Melekler ateşlerle ağızlarını doldururdu. Bunlara neden ateş yedirilip ateşten değneklerle vurulur diye sordum. Bunlar dünyada yetim malı yiyenlerdir dedi. Göğüslerinden asılmış bir bölük kadın gördüm. Elleri bağlanmış bu kadınların kasıklarına ateşten miller sokup içleri yanınca çıkarırlardı. Bunların kim olduğunu sorduğumda zina edenler ve zinadan hamile kalıp o çocukları düşürenler olduğunu söyledi. Derisi yüzülen bir topluluk gördüm bazıları yüzünün üzerine bazıları yan düşmüş ayakta durmaya takatleri kalmamıştır. Kim olduklarını sorduğumda bunların faiz yediklerini söyledi. Dudağını tırnağı ile koparan bir bölük gördüm. Malik'e bunların kim olduğunu sordum; bunlar vaaz verip kendi dediklerini tutmayanlar, yaramaz işleri bırakmayanlar, yalancı şahitlik yapıp halkın rüşvetini yiyenlerdir dedi. Elleri bağlı yanan bir bölük gördüm. Yakıcı taşlara yüzlerini vururlardı bunların kim olduğunu sorduğumda zekât vermeyenler olduklarını öğrendim. Yüzleri ve gözleri kararmış ateşten kıyafetler giyinmiş, yüzlerini ateşe süren bir topluluk gördüm. Eşekler gibi anıran bu topluluğun kim olduğunu sordum. Kimin övgü kiminin hiciv yaptığını söyledi. Yüzü kara, ağzı ayaklarına kadar düşmüş, ağzının içi kurtlarla dolmuş, kanlı irinler akan bir bölük gördüm ve kim olduklarını sordum. Bunlar dünyada şarap/içki içenlerdir dedi. Yüzleri domuza benzeyen, ateşten çomaklarla dövülen bir topluluk gördüm ve kim olduklarını sordum. Tanıklığı bilip yapmayanlardır dedi. Başlarını kesip, böğrünü karnını yarıp kara kanlar akan öldürülüp tekrar diriltilen bir bölük gördüm. Bunlar haksız kan akıtanlardır dedi. Kara yüzlü, boyunları ateş zincirle bağlı bir bölük gördüm kim olduklarını sordum. Bunlar ata ana sözü tutmayanlardır dedi. Bir kürsü üzerinde duran iki büyük melek gördüm. Her birinin elinde ateşten gürzler vardı. Vurduklarında bir dağı yıkarlardı. Vurdukları kavmi yüzünün üzerine

düşürürlerdi. Kaldırıp dinlerinin, peygamberlerinin ve tanrılarının adını sorarlardı. Onlar bilmediklerini söyleyince tekrar vururlardı. Bunların kim olduğunu sorunca şüphe duyup cennet- cehennem yok diyenlerdir dedi. Bunların hepsini görünce Malik'e ört kapısını deyip vedalaştım. Beşinci gökyüzüne varınca Cebrail kapıya vurup 'Açın Ahmed geldi' dedi. Merhaba deyip kapıyı açtılar. Meleklerle dolu bu gökyüzünden geçip gittik. Altıncı gökyüzüne bir anda vardık. Cebrail kapıyı vurup kapıyı Muhammed hazretleri için açmalarını söyledi. Tabii diyerek kapıyı açtılar orada kürsüde oturan büyük bir melek gördüm yanında da Musa oturuyordu. Onu görünce selam verdim. Merhaba deyip Allah'a hamdetti. Yedinci göğe yürüdük Cebrail kapıda durup kapıyı açmalarını söyledi. Yedinci gökte Halil'ullah'ı gördüm. Baştan aşağı nurla boyanmıştı selam verdim. 'Ey oğlum, ey vefa denizi Allah'ın huzuruna vardığında beni an' dedi. Orada Beytü'l-ma'murun'un iki kapısının açık olduğunu gördüm. Her gün yetmiş melek kapının birinden girip diğerinden çıkarak burayı tavaf eder. Bir giren kıyamet anında çalınacak davula kadar bir daha giremez. Orada bir melek gördüm nur denizine günde yedi yüz kez girer. Nur denizinden çıkınca kanatlarını silker ve kanatlarından düşen her damladan bir melek oluşur ve Beytü'l-mamur'u tavaf ederler. Orada üç melek gördüm. Birinin görünüşü sığır, birinin aslan, birinin de akbabaya benzerdi. Aslana benzeyen yırtıcı hayvanların, akbabaya benzeyen kuşların, sığıra benzeyen de diğer hayvanların rızkını dilerdi. Dört kanatlı, parlak nurdan şimşekler vuran İsrail'i gördüm. Başını arşa varır ayakları ise yerin altındadır. Elinde bir kalemle karşısında duran levhaya Allah'ın emrini yazar. Oradan Sidre'ye ulaştık onun vasfı ulaşılacak son yer olmasıdır. Fasihler toplanıp Sidre'yi konuştukları zaman onun vasfını anlatmada aciz kalırlar. Cebrail ve Burak burada kaldılar 'Burası bizim son durağımızdır' dedi. Bana güzel, yeşil bir kuş getirdiler. Refref isimli bu kuşa bindim bu sefer İsrail bana yoldaş oldu. Yetmiş bin perde geçtik; her perde geçişimizde bana farklı refref getirdiler ona bindim. Dil ile söylenmeyecek gariplikler gördüm. Kudret perdesine gelince şaşırıp kaldım; aklım gitti, kendimden geçtim, nerede olduğumu bilemedim. Aklım başıma gelince arşı gördüm renginin nasıl olduğu bilinmez. Aklım tekrar gitmeye başlayınca altıma bir kürsü koydular Ebûbekir'in sesi gibi bir ses duydum. Benden önce onun buraya geldiğini düşündüm meğer o sesi gelen Ebûbekir değil bir melekmiş. Bir ses daha geldi ve 'Ey sevgilim! Perdeden gir içeri' dedi. Beni Allah'ın perdesine ilettiler. Aklım gitti, selam verdim, lütfedip bana hitap etti. Orada sırrı saklı olan doksan bin kelam edildi. Ümmetime gece gündüz kılsınlar diye elli rekât namazı vacip etti. Emir böyle olunca hemen Musa'nın yanına gittim ve bu namazı ona sordum. 'Ey Muhammed geri dön. Ümmetine bu namaz çok gelir, Allah'ın yanına dön seni bağışlar ve hafifletir' dedi. Allah'ın yanına döndüm ve hafifletmesini istedim. Allah bana namazı bağışladı tekrar Musa'nın yanına döndüm ve anlattım. 'Allah'a yalvar ve hafifletmesini

iste. Çünkü senden önce ben kendi kavmimi bununla sınıdım fakat kılmadılar' dedi. Allah'ın yanına döndüm ve halimi anlatıp yalvardım. Beşini bağışla bana dedim ve bana elli rekâtan beşini bağışladı. Musa bu beşini de kılamayacaklarını söyledi ama ben geri dönmedim ve beş rekât namaza razı oldum. O vakit bir ses geldi ve 'Ey Muhammed! Ümmete yaz-kış, gece-gündüz beş vakit namaz farz oldu' dedi. Allah Teala bana 'Ey Habibim! Her kim bana ortak koşarsa ona sonsuza dek cenneti haram ettim. Ebediyen cehennemde kalacaktır. Ey Muhammed! Halklara rahmet et, öksüzlere babası gibi davran. Dul kadınları esirge, gariplerin kardeşi gibi ol. Ben seni nerede olursan ol gözetirim, beni senden ayrı bilme. Ey Muhammed! Senden önce hiçbir veli, peygamber cennete girmeyecektir. Senin ümmetin cennete girmeden başka ümmetlere cennet haramdır. Sana en yüce makamı yani makam-ı Mahmûd'u verdim çünkü sen bana sevgilisin' dedi ve bir meleğe İsrâfil'i çağırıp bana cennetleri gezdirmesini buyurdu. İsrâfil cennet kapısına gelip kapıyı çaldı ve Rıdvan'a Muhammed Mustafâ ile geldik kapıyı aç dedi. Rıdvan 'Merhaba, hoş geldiniz Mustafâ'dan önce kimseye cennet kapısını açmam' dedi ve cennetin kapılarını açtı. Hepsini seyrettim ilkinin adı 'Darü'l-celal'dir ve Allah onu incilerle süslemiştir. İkincisinin adı 'Darü's-selam'dır; Allah onu kızıl yakutlarla süslemiştir. Üçüncüsü 'Cennetü'l-mevay'dır yeşil zebercettendir. Dördüncünün adı 'Cennetü'l-huld'dur; kapısı sarı mercandandır. Beşincinin adı 'Darü'n-naim'dir ve Allah onu beyaz gümüştan yaratmıştır. Altıncısı 'Cennetü'l-firdevs'tir ve kızıl altından yaratılmıştır. Yedincisinin adı 'Darü'l-envar'dır duvarları güzel kokulu misktendir. Sekizincinin adı cennetler oldu ve Allah onu nurdan yarattı. Her kapısı iki kanatlıdır ve bir kanadından bir kanadına gitmek yer ile gök arasındaki mesafe kadardır. Bir duvarı altından bir duvarı ise gümüştendir. Her şeyi yaratan Allah onu misk kokuları ile yoğurmuştur. Toprağı amber, ırmaklarından rahmet suyu akar. Evleri, yapıları inci ve yakuttandır kapıları türlü mücevherlerdendir. Otlarının kokusu can bağışlar, suları tatlı bal ve süttendir. Irmağın birinin adı Kevser'dir ve bu ırmağın tadı şekerden daha tatlıdır. Çevresinde kimi yakuttan kimi inciden ağaçlar vardır. Selsebil adında bir su daha vardır ve ırmağın adı Zencebil'dir. Ayrıca saf şarap, süt ve bal akan ırmaklarda vardır ve durmadan akarlar. Altınla işlenmiş birçok saray ve köşk vardır. İlk kapı namaz kılanlarıdır. İkincisi zekât verenlerini Allah yolunda hayır yapanlarıdır. Üçüncü ırmak oruç tutanlarıdır. Dördüncüsü dinin gereğini yapanların beşincisi nefsinin sözünü dinlemeyenleridir. Altıncısı hacıların, yedincisi şehit ve gazilerin, sekizincisi ise zahitlerin ve takva sahiplerinin yeridir. Bu amelleri yapanlara hepsi nasip olur. Cennetin bütün kapılarında nur ile 'Lâ ilahe illallah Muhammedür-Resûlullâh' yazılıdır. Hiçbir dil cenneti tarif edemez, göz görmemiştir, kulak işitmemiştir, aklın sandığından uzaktır. Ey Allah'ım bize cenneti nasip et, Mustafâ'nın yüzü suyu hürmetine dedi Rıdvan. Orada türlü

nimetler gördüm. Her sarayın içinde yetmiş bin ev vardır ve bu evlerin içi nurla doludur; karanlığa yer yoktur. Her evin içerisinde dört tahta vardır bunlar altın, gümüş, zümrüt ve inciden oluşmuştur. Her tahtta yetmişer döşek vardır ve her döşekte bir huri vardır bu huriler nura benzer. Her huri yetmiş cennet elbisesi giyer; elbiselerinin içerisi nur ile doludur. Her birinin başında türlü mücevherlerden yapılmış taçlar vardır. Türlü nimetler ve sesler vardır eğer dünya ehli o sesi işitirse aklı gider. Orada büyük ağaçlar gördüm; dibinden sular akar eğer bir atlı yetmiş gün yol giderse onun gölgesinden çıkamaz. Budakları tatlı ve sulu yemişle dolu ağaçların tadı ve rengi dünyada yoktur. Bir mümin o nimetlerden yerse ağzından onun tadı gitmez. Develer gibi atlar gördüm; deve gibi kuşlar gördüm kimi gölde kimi suda yüzerdi. Dalları ve budakları mercan taşlarla dolu bir ağaç gördüm bu ağacın yaprakları kızıl altındandı. Toprakları ise misk gibi kokardı. Nurdan parlayan bir saray gördüm. Rıdvan'a bu ağaç ve saray kimindir diye sordum. Rıdvan 'Tuba ağacıdır ve bu saraylardan biri Meryem'indir, biri Firavun'un karısının birisi kızın Fatıma'nın birisi de Hatice hatunundur' dedi. Oradan döndüm, tekrar Sidre'ye gittim ve Allah Teala'yı gördüm. Allah'a selam verdim O'da bana selam verdi. Bana 'Ne gördün, mertebeni ve katını nasıl buldun' diye sordu. Ben de 'Mertebem seçkindir, nimetlerin için şükrederim' dedim. 'Ey Muhammed beş namazı ümmetine yaz ve kış kıldır. Dinin emirlerini yapsınlar; hepsinin cefasına sabret. Benim yardımım daima seninledir' dedi. 'Ey Allahım! Buraya geldim ve bunca keramet ve saadet buldum. Yer yüzüne varınca insanlar benden hayırlarını soracak' dedim. 'Ey Muhammed! Sana verdiklerimi onlara açıkla. Kim inanırsa sonsuza kadar mü'min kalır kim inanmazsa cehennemde yanar. Kim günah işlerse onu affederim. Geri dön ve kimseden korkmadan dinini anlat' dedi. Emri üzerine hemen Beytü'l-mamura döndüm ve mübarek Kudüs'e vardım. Burak ile tekrar yola düştüm ve eve geldim. Eve geldiğimde döşeğim hala sıcaktı. Sabah olunca Resûlullâh bu sözleri Abbas'a anlattı ve bu sözleri kimseye anlatmamasını söyledi. Abbas gizlemem, açık ederim vallahi. Ben senin hikayelerini kimsenin korkusundan saklayamam' dedi. Abbas Harem'e varıp peygamberden işittiklerini anlattı, o sırada lanetlenmiş Ebû-Cehl işitti. Peygamber'e gidip Kudüs'e vardığın nasıl bir yer olduğunu, kapısının üstlerini, mihrabını ve kapılarını söyle dedi. O sırada Cebrail Resûl'ün karşısına Kudüs'ü getirdi. Her ne sordularsa cevap verdi. Bu sefer Şam yolunu sordular; Şam yolunu anlattı. Ebû Cehl ellerini vurup cadıdır hatta cadıların hocasıdır dedi. Mü'minler 'Ey ahmak! Bu sihir değil mucizedir, hangi cadı bunu yapabilir. Bunun nasıl bir mucize olduğunu bilmezsen yerin cehennemdir' dediler.²³³

²³³ Güzelışık, "Şeyyâd Hamza Mi'râc-nâme", s. 32-82.

9. İbni ‘Abbâs’dan kıldındı rivâyet
Çünkü geldi didi ol işbu âyet
10. Resûlu‘llah’a tefsîrin[i] sordum
Nedür ma‘nâsı tevîlini sordum
11. Resûlu‘llah didi yâ İbni ‘Abbâs
İşit gönlün yüzünde komasun pas
12. Rebi‘ülevvel ayı kutlu ayda
Düşenbih gicesi devletlü ayda
13. Yatsuyı ashab-ile kıldum kodum
Vitri kim dünle turam kılâm didüm
14. Gelüben Ümmühâni’nün evine
Karâr aldum anun ben döşeginde
15. Yaturken Cebrâ‘il âvâzı geldi
Kanadınun üni pervâzı geldi
16. Pes hemân turdum ana virdüm selâm
Hâss tahiyyâtlar dahı[tur] kıl kıyâm
17. Pes buyurdu-kim dilerem didi hem
Kim bu gice göklere basgıl kadem
18. Müşerref ola tâ kim bu felekler
Yüzün görsün du‘â kılsun melekler
19. Teferrüc eylegil bu bârı gâhi
Temâşâ eylegil bu bâr-gâhi
20. ‘Acâib milkümüze hem nazar kıl
Bu gice ‘arşa gel yirden sefer kıl
21. Senün [i]çün düzülmişdür budur gün

- Eger eydür eger yılduz eger gün
22. Sevindüm ben işidicek bu sözi
Görürem Cibrîl'ün dahı yüzini
23. Güzeldür dünye[ler] kim şöyle hergiz
Ana benzer vücûda gelmedi hergiz
24. Harîr tonlarıyla tonanmış mülevven
Murassadur yâkut-ile müzeyyen
25. Hemân dem Ümmühânî'nün evinden
Çıkup vardum harem içine andan
26. Burak gelmiş görürem anda turmuş
Degüldür ana benzer kimse görmüş
27. Yüzi âdem yüzine benzer anun
Boyı yücedür boyından merkebün
28. Hemân boynı dahı hem ata benzer
Teni düter velikin müşg-i ezfer
29. Teni cevher kızıl altun ayagı
Gözi inci zümürüdden kulagı
30. Deve gibi ayagı kuyrugı var
Sıgır kuyrugı gibi illâ 'anber
31. 'Akîkden kırmızı renglü üzengü
Düzülmüş dürlü pirüze ak inci
32. Tüyi rengi kimi kâra kimi ak
Yaratmadın dahı bu âdemi hak
33. Yaratmışdı anı uçmak içinde
Gezerdi mürgi zârî bag içinde

34. Pes işaret kıldı Cebrâil bana
Bin Burak'a didi-kim geldi sana
35. Kim nice bin yıl dur geldi intizâr
İş bu gice olupdur ola yâr
36. Pes elüm sundum binem [ol] turmadı
Sıçradı boynuna el urdurmadı
37. Pes yaradıldan berü Allah ana
Binmemişdi kimse gelince bana
38. Cebrâ'il haykırdı didi sâkin ol
Binsün üstüne yavaş [sen] emin ol
39. Kim bunun-içün yaratdı Hak-seni
Hem yir ü gögi dü-'âlem halkını
40. Ol didi hâcetüm var durur ana
Kim şefâ'at eylesün yarın bana
41. Hak beni uçmak içinden ırmasun
Âdemi sürdigi gibi sürmesün
42. Âdem cennetden sürilenden hemîn
Korkudan ben birden olmadum emîn
43. [Sen] dahı yarın kıyâmet günü bana
Binesün tâ mutî olam ben sana
44. Ben didüm gönlünü hoş tut irak
Kim sana cennetden olmaya firak
45. Hazrete var çağıra ben söyleyem
Anda ben sana şefâ'at eyleyem
46. Pes mutî oldı süvâr oldum hemân

- Cebre‘il önünce yürüdi revân
47. Ol Burak altumda şöyle yürüdi
Her adım gözü irmince yürüdi
48. Şöyle yür[ür]di yilden dahı tîz
Bir dem içinde iriştük Kuds‘e biz
49. Çün harem kapusına varduk hemîn
În didi pes bana Cebrâ‘il emîn
50. İndüm anda ol Burak turdı hemân
Pes harem içine girdük tiz revân
51. Enbiyâ ervâhı gelmişler tamâm
Karşu geldi virdiler bana selâm
52. Pes geçüp mihrâba ben oldum imâm
Enbiyâ ervâhı uydılar tamâm
53. Ben imâmlık eyledüm kıldık namâz
‘Arz kıldum Mâlikü‘l-mülk‘e niyâz
54. Yâ Muhammed didi Cebrâ‘il bana
Kim çağırsa iltifât itme ana
55. Sağ yanumda [bana] geldi pes bir ün
Yâ Muhammed yâ Muhammed bana dön
56. İltifât eylemedim hiç dönmedüm
Irmadum gözüm önümden dönmedüm
57. Sol yanumdan dahı geldi pes bir ün
Yâ Muhammed yâ Muhammed bana dön
58. Dönmedüm hiç iltifât eylemedüm
Yüzine hiç bakmadum söylemedüm

59. Cebre‘îl didi ki tersâdur biri
Hem yehûddur biri od dur[ur] yeri
60. Sen bulara iltifât ger eylesen
Yâ cevâb virsen birine söylesen
61. Ümmetün sonra olurlardı yehûd
Kimi tersâ kimi olurdı Cühûd
62. Geldi bir ‘avret bu kez i‘zâz-ile
Agzı biste boyı ra‘nâ-sâz-ile
63. Ziyeti zibâ katı sâhib-cemâl
Zülfi yüzinde zencîr alnında hâl
64. Yâ Muhammed yâ Muhammed dön bana
Bir nazar kıl hâcetüm vardur sana
65. Hergiz ana iltifât eylemedüm
Yüzine hiç bakmadum söylemedüm
66. Cebrâ‘îl didi ki tahsîn yâ Resûl
Kim anı hiç kılmadun sana kabûl
67. Dünyedür bu halkı meftûn kılıcı
Aldayuban sonra magbûn kılıcı
68. Mihr ider evvel kılur sonra cefâ
İşi budur kimseye kılmaz vefâ
69. Cümlesi bu dünyeye tapar-idi
Zühd ü takvâ kayusın yapar-idi
70. İltifât itsen buna sen iy ulu
Aldar-ıdı sonra ümmetüni bu
71. Allah‘a şükr eyledüm kıldum senâ

- Kim bana tevfiik bağışladı yine
72. Oradan sahraya Cebrâ' il-ile
Varduk anda çok ferîşteler bile
73. Ünledi bir oğlan anda mâh-rû
Serv [kadd ü] gonce leb [ü] müşg-bû
74. 'Arşa çıkmış yüzünün nûr[ı] 'ayân
Rûşen olmuş nûr-ıla heft-âsumân
75. Geldi sundı tutdı öpdü ol elüm
Hem salındı boynuma koçdı bilüm
76. Didi kim yâ Resûlu' llah beşâret
Sana ümmetüne hayr u kerâmet
77. Didüm Cebrâ' il'e [ol] kim durur bu
Mübârek tal'atı böyle mâh-rû
78. Benüm gönlüm buna meyl itdi gayet
Bu gönlümde benüm yir tutdı gaye[t]
79. Didi kim bu durur ol dîn-i İslâm
Hak-Te'âla'nun rıza[sı]dur müdâm
80. Ümmetünün dest-gîri bu durur
Anları uçmaga işbu irgürür
81. Kıldum anda Allah'a hamd ü senâ
Ümmetüm-içün dahı kıldum du'â
82. Pes getürdiler hemân bir nerdübân
Dikdiler yirden anı tâ âsümân
83. Bir ucu yirde göge yitdi biri
Nûrınun aydınlığı tutdı yiri

84. Direginün biri gümüŝdi anun
Kızıl altun biri ol nerdübânun
85. Ayakları kimi la‘l kimi inci
Kızıl yakût kimisi kimi saru
86. Kimi gök yakut [i]di kimisi zer
Kızıl yaşıl saru ak dürlü cevher
87. Cibrîl‘e didi ki yüri iy ulu
İy nebîlerden Hakka sen sevgülü
88. Hak adın zikr idüp nerdübâne
Kadem basdum göge ol dem revâne
89. Giderken bir denize ugradum ben
Latîf[dür] suyu gayet tatlu rûşen
90. Mu‘allak şöyle turmuşdı havâda
Havâdan dahı rûŝendür safâda
91. Didüm Cebrâ‘il[e] bu ne denizdür
Didi bundan yagar yirlere yagmur
92. Çalap kullarına bârân-ı rahmet
Bu deryâdan virür iy kân-ı rahmet
93. Geçüp andan yine olduk revâne
İrişdük tâ ki ol heft-âsumâna
94. Rafî‘ adı kapusı baglu muhkem
Ki İsmâ‘il kapucısı adı hem
95. Hemân çün Cebrâ‘il kapuya bakdı
Görür kim bağlamışdur kapu kakdı
96. Çün İsmâ‘il işitdi döndi bakdı

- Didi kimdür gice vakt kapu kakdı
97. Didüm cebrâ‘il‘e kimler durur bu
Latîfdür her birisi şöyle mâh-rû
98. Didi biri durur ‘İsi‘bni Meryem
Zekeriya oğlu Yahya biri hem
99. Selâm virdüm hemân dem aldı anlar
Görüşdiler benümle geldi anlar
100. Merhabâ didiler iy sâlih nebî
İy ‘azîz kardaş kerîm nâsîh nebî
101. Ulu kıldı sen[i] Hak evliyâdan
Cemi‘î asfiyâdan enbiyâdan
102. Ümmetün kamu ümmetden dahı
Hak katında sevgülüdür iy ahı
103. Ol makâmda ben tahiyyatü‘l-kıyâm
Kıldum anlar bile kıldılar temâm
104. Vedâ‘ itdük yine olduk revân
İrişdük çün üçincü âsümâna
105. Cebrâ‘il vardı hemân kapu urur
İçerüden didiler kim kim durur
106. Didi Cebrâ‘il bilemce[dür] yârum
‘Azizüm kar[daşımdur] rûzigârum
107. Resûlu‘l-Allah ki şâh-ı enbiyâdur
Habîbu‘llah Muhammed Mustafâdur
108. Açdılar kapuyı girdük içerü
Gördüm anda bir ferişte var ulu

109. Kim tamam yitmiş bin anun başı var
Her başında yüzi var heftâd hezâr
110. Ki var yüz yetmiş bin dehânı
Her agzında ki yetmiş bin zebânı
111. Her diliyle bir lugat söyler tamâm
Her lügat-ile tesbîh okur müdâm
112. Pes didüm Cebrâ'il'e bu kim durur
Didi bu riz üstine hâkim durur
113. Gördüm anda Yûsuf'ı virdüm selâm
Ol cevâb virdîgüm didi yâ İmâm
114. Kâsımür'rezzak durur adı bunun
Kısmet ider rızkını bu kamunun
115. Geçdüm andan bir deniz gördüm yine
Benzemez hergiz bu dünyâ bahrına
116. Ol denizlerden ki gördüm ulu
Hem yaşıl rengi meleklerle tolu
117. Merhabâ iy ulu Peygamber kerîm
İy 'azîz kardaş Resûlu'llah hakîm
118. Geldi görüşdi benümle ol hemân
Kaldı anda ben yine oldum revân
119. Gördüm anda çok melekler bî-şumâr
Sagışın bile meger perverd-gâr
120. Cümlesinde secdededür yüzleri
Birbirisine yakın omuzları
121. Şöyle kim sıgmaz arasına bi kıl

- Tesbîh okuyı tururlar eyü bil
122. Geçdüm andan bir melek gördüm yine
Kim oturmuş-idi kürsî üstine
123. Didi Cebre'îl kim açun kapuyı
Gelüp şâdân olun kılun tapuyı
124. Ki bilemce Muhammed Mustafâ'dur
Habib-i Hak imâm-ı enbiyâdur
125. Didi ol viribdi mi Allah anı
Ki şirk çirkinden arıda cihânı
126. Didi geldi hemân açıldı kapu
Melekler karşı geldi kıldı tapu
127. Hemân İsmâ'il'e virdüm selâmı
Cevâb virdi melâ'ikler tamâmı
128. Didi hoş geldün iy şâh-ı Risâlet
Nebîler serverî kân-ı kerâmet
129. İletdiler beni Âdem katına
Selâm virdüm varıcak hazretine
130. Didi hoş geldün iy sûretde oglum
Velî siretde fahrüm tâcum
131. Görürem sag yanında turmuş anun
Kamu mü'min cânı hem evliyânun
132. Tururlar sol yanında can-ı had
Şular kim kıldı Allah anı bed-baht
133. Saga baksa şâzz oluban güler
Sola baksa aglayup melûl olur

134. Saf tutuban cümlesi kılmış kıyâm
Hem oturmaz tesbîh okurlar müdâm
135. Bir melek gördüm turur bin başı-vâr
Her başında bin yüzi var âşikâr
136. Her yüzinde bin dehânı var anun
Her dehânda bin zebânı var anun
137. Her diliyle bin lügat söyler tamâm
Her lugatle tesbîh ider ol müdâm
138. Göçüp andan dahı olduk revâne
İrişdük pes ikinci âsümâna
139. Cebre‘il çağırdı kim kapu açun
İy melâ‘ikler gelün saçu saçun
140. Didiler kimdür [bu] kapuda turan
Gelüben böyle geç vakt kapu uran
141. Didi benem bilemçe Mustafâdur
Habîbu‘llah a şâh-ı evliyâdur
142. Didiler merheba kapu açıldı
Selâm virdi melekler karşı geldi
143. Bir melek var anda Mihyâ‘il idi
Merhabâ gel yâ Kerîm Seyyid melek didi
144. Selâm virdüm cevâb aldı tamâmet
Melâ‘ikler beni kıldı ziyâret
145. Görürem anda Mihyâil‘e karşı
Tururlar dört ferîşte gayet ulu
146. Mi‘yâgil adlu biri ‘Arâfil

- Mi'râyil adlu biri 'Arâyil
147. Her biri hükminde var bin saf melek
Tebîh okurlar ki tolar ol felek
148. Gördüm anda hem iki yigit turur
Yüzlerinde nûrları hoş berk urur
149. Bin başı var[dur] dahı yetmiş tamâm
Var kanatları oturmuşdı müdâm
150. Melekler dört yanında sehm-nâk
Kamusı tünd-rûsıyle hışm-ı nâk
151. Ki biz kavme 'azâb idüp ururlar
Oları od çomag-ile ururlar
152. Dögerler yüzlerini başlarını
Olar aglar dökerler yaşlarını
153. Kılurlar her biri feryâd ü zârî
Didüm Cebrâ'il'e kimdür buları
154. Bularıdı zâlim pâdişahları
Ki zulm iderdi dâim sâl ü mâhları
155. Kopunca tâ kıyâmet bu 'azâbı
Kılurlar bulara işbu 'itâbı
156. Gördüm anda bir deniz var tolu
Ol denizlerden [ki] gördüm bu ulu
157. Pes didüm Cebrâ'il'e kim bu deniz
Ne denizdür adını bunı dinüz
158. Ol didi adı bunun bahr-i Nakam
Nuh'a bundan virdiler tufânı

159. Turmaduk anda dahı olduk revân
Çünkü dördinci göge irdük hemân
160. Pes önümce yürüdi Cibrîl emîn
Kapuyı kakdı açun didi hemîn
161. Pes cevâb geldi didi-kim kim durur
Böyle geç vakt bu kapuda kim durur
162. Didi Cebrâ'îl'em bilemce hem-râh
Muhammedür risâlet milkine şâh
163. Didiler merhabâ kapu açıldı
Kapu dahı melekler karşı geldi
164. Bil kızıl altundan [1]dı ol felek
Anda var Salsâ'îl adlu bir melek
165. Karşı geldi ol selâm virdi bana
Yâ Muhammed muştılık didi sana
166. Hak katında sen didi sevgülüsün
Cemi'i enbiyâdan sen ulusın
167. Hem senün-dur[ur] şefâ'at yâ Habîb
Ümmetüni bahtulu ol-dem nasîb
168. Çok melekler gördüm anda bî-şümâr
Cümle hükminde anun kılmış karâr
169. Cümlesi tesbîh okur turmaz biri
Gice gündüz usanmaz armaz biri
170. Anda gördüm İdri'i virdüm selâm
Ol cevâb virdi didi-kim yâ imâm
171. Merhabâ hoş geldün iy sâdık nebî

- İy ulu kardaş ‘azîz lâyık nebî
172. Dâvud‘u gördüm Süleyman‘ı dahı
Gördüm ol gökde turur anı dahı
173. Karşu geldiler beni hoş gördiler
Ben selâm virdüm cevâbı virdiler
174. Gördüm anda kürsî üzre bir melek
Oturur kim nûr-ile tolmış felek
175. Kimse bakamaz yüzine şöyle kim
Katı heybetlü celâletlü ‘azim
176. Başı tâ ‘arşa degin varmış yakın
Hem ayakları dahı zir-î zemîn
177. Cümle yir öninde bir tabak gibi
Bir kişi öninde bir çanak gibi
178. Hem önünde bir ulu levh var turur
Daima ol levha bakar göz urur
179. Karşusunda bir ağaç var key ulu
Hem yaşıl yaprakları tallar tolu
180. Hem öninde iki harbe asılı
Ak birisi biri karadur ulu
181. Şöyle meşgûl bir yana hîç bakmaz ol
Munkabız gayet sehm-nâk tünd-rû
182. Çünkü gördüm anı kurudı cânım
Gönlüm ürkdi dahı ditredi tenüm
183. Pes didüm Cebrâ‘il‘e bu kim durur
Böyle heybetlü yine hâkim durur

184. Didi Cebrâ'îl bana bu ol durur
Kim atalardan ogullar ol durur
185. Ol yetim iden durur oğlanları
Agladandur bayları yohsulları
186. Bu durur ol tagıdan dirnekleri
Bu durur ol agladan gülmekleri
187. Bu durur ol 'Azra'îl cânlar alan
Cümle cânlar issini bî-cân kılur
188. Pes varuban[ı] ana virdüm selâm
Tuymadı şöyle ki meşguldur müdâm
189. Cebre'îl çağırdı iy kardaş berü
Bir dem ahı inen olma tünd-rû
190. Bu durur âhir zamân peygâmberi
Ol Habibu'llah Resûl[ler] serverî
191. Başını kaldırdı didi yâ İmâm
Didi ma'zur kıl beni sen yâ Hümâm
192. Ol zamandan kim bu işe turmuşam
Sanma kim bir dem başum kaldurmuşam
193. Ben didüm bildür bana bu levh nedür
Bu ağaç bu harbelar yâ nişedur
194. Ol didi kim yâ Muhammed bu ağaç
Öldürür dünyâda canlı varsa kaç
195. Her birinün bunda var bir yaprağı
Gerçi kim yirden alındı toprağı
196. Adları dahı yazılmışdur kamu

- Her birinün yapragında iy ulu
197. Hem yazılmışdur bu levhde yirleri
Yiryüzinde kanda olur her biri
198. Çün olur 'ömri tamam bir kişinün
Yapragı kurur düşer ol dem anun
199. Hem bu levhden yuyulur adı gider
Pes yıkılır 'ömri bünyâdı gider
200. Ben aluram ol dem anun cânını
Kimse hergiz bulamaz dermânını
201. Bir nefes eylenmezem fevt itmezem
Kimsenün yalvarduğın işitmezem
202. Eger nîk baht olursa o cânı
Bu ak harb-ile ururam anı
203. Ger kara baht olursa ben anı
Bu kara harb-ile uram o cânı
204. Ger mü'min-se o cânı çıkaruram
Göge nûr-ile anı çıkaruram
205. Ve eger kâfir olur mihnet-ile
Bırakuram tamuya zulmet-ile
206. Geçdük andan dahı olduk revâne
Bir yüce kasra irişdük biz yine
207. Göz irmez kim hemân yüceligine
Erişmez fehm anun niceligine
208. Benzemez bir yapuyâ hiç yapısı
Murassa kızıl altundan kapısı

209. Açdılar kapusını girdüm hemân
Ol tamu hod kapısı-y-ıymış ‘ayân
210. Gördüm anda kürsi üzre bir melek
Heybetinden göge boyanmış felek
211. Oturur tünd-rû ve şöyle hışm-nâk
‘Abûsı kamtarîr yüzi sehm-nâk
212. Tesbîh okur bakdum agzından ana
Şöyle kim odlar saçılar dört yana
213. Ben didüm yâ Cebre‘îl bu kim olur
Kim bu resme hışm-ile heybet kılur
214. Didi ol Mâlik-i âteş durur
Böyle tünd-rû dâim ser-keş durur
215. Hak yaradıldan berü gülmiş degil
Bir nefes hışım emîn olmuş degil
216. Ben didüm buna vireyüm mi selâm
Didü bilür seni virgil yâ imâm
217. Yırde gökde bir ferişte var degül
Kim seni bilmez ola [ol] yâ Resûl
218. Cümlesi bilür seni önden sona
Hem salavât hem selâm virür sana
219. Pes yakın vardum ana virdüm selâm
Ol cavâb virdi didi-kim yâ imâm
220. Merhaba kim Hak Çalap Rıdvânını
Çok kerâmetle sana virdi ânı
221. Pes didüm yâ Cebre‘il sen söylegil

- Tamunun kapusını açsun degil
222. Cebre‘îl didi ki yâ mâlik Resûl
Hak katında sevgülü kuldur kabûl
223. Ekremü‘l-halkdur Habîbu‘llah durur
Hem tabîbü‘l-kalb Resûlu‘llah durur
224. İltimâs ider bugün sizden kim ol
Göre tamuyı açasın kıl kabûl
225. Tâ ‘acâib kudretin Hakk‘un göre
Yiryüzinden kullarına bildür[e]
226. Mâlik aldı bir kilidi âteşîn
Uzunu maşrık u magrıbe degin
227. Agzın ol dem kilide urdıldı ol
Çün kilidi bir yirde kodı ol
228. Heybetinden düşüben bî-hûş olup
Cebre‘îl dahı düşer medhûş olup
229. Cebre‘îl didi-kim yâ Mâlik [gel] ol
Kim latif lezzât durur gayet Resûl
230. Tünd-rû olma bir sâ‘at lutf eylegil
Dost durur bu düşmâna ‘afv eylegil
231. Gerçe ma‘zûrsin bu işde kim seni
Ki kahırdan yaradubdur ol Ganî
232. Döndi Mâlik didi iyvallah bana
Emr olupdur lutf-ile bakmam ana
233. Ümmetüne dahı lutf ideyim
Buna inkâr idene ‘unf ideyim

234. İllâ şimdi kilidini tamunun
Açmışam yidi kapusını anun
235. Bir kapudan bir kapusına degin
Bil ki toksan bin yıllık yol durur yakın
236. Her kapuda dahı yitmiş bin tamâm
Var durur oddan ulu tag yâ İmâm
237. Her tagun altında yitmiş bin dere
Var durur oddan ki vay ana vara
238. Her dere[si] dahı yitmiş bin tamâm
Ev durur oddan yanar durur müdâm
239. Her bir evde dahı yetmiş bin yakîn
Hücreler var cümlesi oddan hemîn
240. Her birinde hücrenün itdüm hisâb
Anda vardur dürlü yitmiş bir ‘azâb
241. Yedi tamudur ‘azâb-ile tolu
Adları budur tamunun iy ulu
242. Evvel adı cehennem dur[ur] anun
Ümmetün için dur[ur] bilgil senün
243. Her kim olardan ki suçlar kılur
Bu cehennemde gelüben yakılur
244. Hem ikinci[nün] adı durur lazâ
Ol puta tapanlara kılur cezâ
245. Yılduza dahı oda tapanlar[a]
Ol ‘azâb itmek-içündür anlara
246. Hem hutamedür üçincisi adı

- Hak anı ye'cuce ma'cuc eyledi
247. Anlara benzer dahi küffâr-ile
Kim mu'azzeb olalar ol nâr-ile
248. Oldı hem dördincisi adı şa'îr
Anda şeytânlar [dahi] anda erir
249. Hem bişinci tamunun adı sakar
Ol namâzı terk idenleri yakar
250. Hem zekat[1] virmeyenleri dahi
Hem münâfikları yakar iy ahı
251. Hem dahi altıncısı adı cahîm
Anda tersâ yir zakum içer hamîm
252. Hem mecûsîler yiridür hem cühûd
Anlara kılur 'azâbı anda od
253. Hem yidincinün adıdur Hâviye
Olısar müşriklere ol zâviye
254. Şirk getürenler Hakk'a anda olur
Çıkmaz ayruk tâ ebed anda kalur
255. Pes didüm yâ Mâlik açmagıl yirini
Tâ görem her kişinün ben yirini
256. Açdı gördüm bir bölük 'avretleri
Baglu durur zencîr-ile her biri
257. Alına yüzine kara yılanlar
Asılmış bir figân iderler anlar
258. Didüm kimler durur bunlar ne kıldı
O dünyâdaki bunlar böyle oldı

259. Didi bunlardur ol kim yüzlerini
Bizerdi dünyâda kendözlerini
260. Görünürlerdi ya da yüzler açuk
Kılurlardı yaramaz işi az çok
261. Bir bölügi dahı katrân tonları
Görürem od üzre komış anları
262. Su içirürler olara kan gibi
Tütüni yanar çıkar tuman gibi
263. (Ben) didüm bunlara [da] nişmiş durur
Dünyedeki bunda bu işi görür
264. Didi bunlar sagucı ‘avret durur
Aglar olur [ıdı] yüzini urur
265. Bir cemâ‘at dahı gördüm ki kamu
Od-ile olmuş karınları tolu
266. At deve agzı gibi tutakları
Sarkmış aşaga salınmış her biri
267. Pes melekler odu nice al durur
Bunlarun bogazlarına tol durur
268. Didi nice bunlara [od] yidürür
Her birini od çomag-ile urur
269. Didüm kimler durur-da didi
O dünyâda yetim mâlını yidi
270. Gördüm anda bir bölük ‘avretleri
Kim [emcegünden] asılmış her biri
271. Ser-nigûn baglu kamunun elleri

- Pes sokarlar ferine od mîlleri
272. Çıkar düttünleri içi yakarlar
Çıkarurlar yine ol dem sokarlar
273. Didüm kimler durur bu didi anlar
Olardur ol zinâ idici zenler
274. Zinâdan oglana kalurlar-idi
Düşürürler telef kılurlar-idi
275. Gine bir tâ‘ife gördüm tururlar
Derisin anlarını çıkarurlar
276. Taga dutmuş karınları ki şişmiş
Kimi yüzi kimi yan üzre düşmüş
277. Birinün turmaga hiç tâkatı yok
‘Azâb iderler anlara katı çok
278. Didüm kimler durur bunlar yediler
Olardur kim ribâ mâlın yediler
279. Görürem bir bölük dahı tururlar
Tutagın dırnag-ıla koparurlar
280. Keserler dillerin agzına kanı
Gider kılur bular zâr ü figânı
281. Didüm ben Mâlik‘e kimlerdür anlar
Didi bunlar durur ol va‘z idenler
282. Didigin kendüler dutmazlar-idi
Yaramaz fi‘li terk itmezler-idi
283. Yalan tanıklığı virürler-idi
Ki halkun rişvetin alurlar-idi

284. Yine gördüm turur[dı] bir cemâ‘at
Yanarlar elleri baglu tamâmet
285. Boyunlarında kibrit taşlarını
Asa komışlar almış başlarını
286. Yakar taşlar od olmuş yüzlerini
Kamu a‘zâlarını gözlerini
287. Didüm kimler durur bunlar didiler
Olardur kim zekâtı virmediler
288. Yine bir halk gördüm yüzleri hep
Kararmış gömgök olmuş gözleri hep
289. Ki od tonlar giyürmişler ururlar
Od üstine yüzi üzre sürürler
290. Olar aglar sığır tek bagırurlar
Eşekler gibi şöyle agı[r]urlar
291. Bular kimdür didüm şâ‘ir didiler
Kimi hicv ü kimi medh ayladılar
292. Boyunlarından asmışlar sürürler
Karışmış yüzi od-ile ururlar
293. Didüm kimler durur bu didi anlar
Çalışıcılar durur eydici onlar
294. Gine bir tâ‘ife gördüm turur çok
Gözi gömgök yüzi kara agız açuk
295. Tutakları ayaklarına düşmüş
Ağızları içine kurtlar üşmiş
296. Akar kanlı irinler zişt kokarlar

- Gelür tutaklarından kanlu sular
297. Tamu ehli ki od anları yakar
İrinler kanlu sular çıkar akar
298. Zebânîler bulara yidürürler
Ururlar hem çomag-ile dögerler
299. Didüm kimdür bular [didi olardur]
Ki dünyâda süci iççilerdür
300. Gine bir tâ'ife gördüm dehânı
Açılmış taşra salınmış zebânı
301. Tonuza benzemiş yüzün sürürler
Dögerler od çomag-ile ururlar
302. Didüm kimler durur bunlar didiler
Tanuklığı bilüben gözlediler
303. Gine bir kavm gördüm ki tururlar
Keserler başlarını öldürürler
304. Kimün bögrin kimün karnın yararlar
Ki öldürüp kara kana kararlar
305. Dirilür[ler] yine pes öldürürler
Yanar oddan bıçag-ile ururlar
306. Didüm kimler durur bu didi anlar
Olardur ol nahak kan eyleyenler
307. Yine bir kavm gördüm kara yüzlü
Hem od zencîrler-ile boynı baglu
308. Didüm kimler durur bu didi bunlar
Ata ana sözünü tutmayanlar

309. Yine gördüm iki ulu melekler
Turur bir tâ'ife üstine bekler
310. Her birinün od elinde gürzi var
Urur olsa bilünüz tagı yıkar
311. Ünleri ra'd-ı bahârından katı
Haykırurlar gösterürler heybeti
312. O kavm od çomag-ile ururlar
Düşürürler yüzi üzre sürürler
313. Sorarlar anlara kaldurup dinüz
Ki kimdür Tanrinüz Peygâmberinüz
314. Olardir bilmezüz yine urular
Didüm bunlar dahı kimler dururlar
315. Didi bunlar durur şekk eyleyenler
Kıyâmet tamu uçmak yok diyenler
316. Tamâmet çünki gördüm bu kamusın
Didüm yâ Mâlik imdi ört kapusın
317. Vedâ' itdün hemân olduk revâne
Erişdük çün bişinci âsümâna
318. Kapuya vardı Cebrâ'il çağırdı
Didi kapu açun kim Ahmed irdi
319. Didiler merhabâ kapu açıldı
Selâm virdi melekler karşı geldi
320. Didiler yâ Muhammed kıl beşâret
Ki virmişdür sana çok çok kerâmet
321. 'Acâiblerin[i] çok gördüm anda

- Melek var ulu âsumandur.....
322. Yürüdük pes oradan dahı gitdük
Ol altıncı göge bir demde yitdük
323. Hemân-dem Cebre'il kapuyı urdı
Ki açun kapuyı diyü çağırdı
324. Didiler kim kimün [i]çün didi ol
Muhammed Hazret için açun yol
325. Didiler [kim] viribdi mi Muhammed
O fahr-i 'âlem o şâh-ı müeyyed
326. Beli didi hemân kapu açıldı
Selâm virdi melekler karşı geldi
327. Melâ'ikler inen çok gördüm anda
Ki görmedi dahı âsumânda
328. Görürem bir ferişte gayet ulu
Oturur kürsî üzre yüzi nurlu
329. Oturur hem dahı Mûsâ yanında
Selâm virdüm göricek anı anda
330. Didi-kim merhabâ El-Hamdülillâh
Ki bu teşrîf[i] virdi sana Allâh
331. Yine andan dahı olduk revâne
Hemân yitdük yidinci âsümâna
332. Kapuda turdı Cebrâ'il çağırdı
Gelün açun didi kapuyı urdı
333. Didilersen misin yâ yoldaşun var
Bu geç vakt bu kapuda ne işün var

334. Didi ol fahr-ı ‘âlem yoldaşumdur
Muhammed Hazretidür kardaşumdur
335. Didiler viribdi mi Allah anı
Ki rahmet birle toldura cihânı
336. Beli didi hemân açıldı kapu
Selâm virdi melekler kıldı tapu
337. Halîl[u‘llah‘ı] çünkü gördüm anda
Anı gördüm yedinci âsumânda
338. Oturmuş anda çünkü tekkelenmiş
Ki başdan ayaga nûra boyanmış
339. Selâm virdüm didi-kim merhabâ gel
Salîh oğlum iy bahr-i vefâ gel
340. [İ] oğlum lutfi eylegil kerem kıl
Beni Hazrete varıcağız angıl
341. Gördüm anda Beytü‘l-ma‘mûrun var
İki kapusu açuk şöyle hem-vâr
342. Günde yitmiş ferîşteler varurlar
Bir kapudan hem içine girürler
343. Bir kapusından çıkar[lar] giderler
Ol evi ol gün[de] tavaf iderler
344. Bir girene tâ kıyâmet bir dahı
Nevbet irmez kim diyeler gir dahı
345. Bir ferîşte gördüm anda kim eger
Bu denizler bu sular kim bende var
346. [.....]sın koyarlarsa agzına

- Varmaya bir katresi bogazına
347. Bir deniz var anda adı bahr-ı nur
Günde yidi yüz kez ol anda girür
348. Çün çıkar sirker kanadların anun
Yüklerinden dökülen her katrenün
349. Her birisi bir melek olur yakın
Tebîh ü tehlîl ider haşr[e] degin
350. Dahı Beytü'l-ma'mûr ider tavâf
Meşgûl olur kulluga kılmaz hilâf
351. Üç ferîşte gördüm anda hem turur
Birisi sûretde sagır bigidür
352. Birisi aslan bigi durur yakîn
Birisi kerkez bigi durur hemîn
353. Ol ki aslan bigidür tesbih ider
Yırtıcı hayvanların rızkın diler
354. Ol ki kerkez bigi durur kuşların
Ol dahi rızkın diler [hem]anların
355. Ol sığır sûretlü hem hayvanların
.....
356. Gördüm İsrâfil'i hem anda durur
Dört kanatlu nûr[-ı] tâbân berk urur
357. Başı 'arşun altına varmış yakîn
Hem ayakları dahı zîr-i zemîn
358. Turur levh karşusuna şöyle kâim
Kalem yazar Hakk'un emrini dâim

359. Gİtdük anda dahı vâr [duk Sidre‘ye]
Müntehîdür vasfın anun kim diye
360. Ger fasihler cem ‘ olursa sidrenün
‘Âciz ola vasfı sözünde anun
361. Kaldı anda Cebre‘îl-ile Burak
Didi bu menzil durur bana turak
362. Bir yaşıl hoş kuş getürdiler bana
Refref adlu ben hemân bindüm ana
363. Yoldaş oldı bu kez İsrâfil hemân
Yürüdük anda hemân olduk revân
364. Tâ ki geçdük anda yitmiş bin hicâb
Çok ‘acaib gördüm anda bî-hesâb
365. Her hicâb geçdükde bir Refref bana
Getür[ür] biner idüm ben ana
366. Anda gördümm ben [ki] dürlü ‘acâib
Dil-ile söylenemez ol garâib
367. Tâ ki erişdüm hicâb-ı kudrete
Heybetinden düşdüm anda hayrete
368. Gİtdi ‘aklum bî-hûş oldum hemîn
Kendüzümden bî-haber oldum yakîn
369. Benligümden kalmadı hergiz eser
Bilmedüm ben kandayım benden haber
370. Ben beni gördüm nitelüksüz yakîn
Geldi ‘aklum başuma yine hemîn
371. ‘Arşı gördüm vasfına irmez zebân

- Rengi nicedür bilinmez pes hemân
372. Başladı ‘aklum yine gider hemîn
Altuma bir kürsî kodılar yakîn
373. Pes Ebû-Bekr üni gibi bir âvâz
Geldi oturdu [yana] deryâ-yı-râz
374. Çün işitdüm ben Ebû-Bekr ünini
Gayret itdüm işidicek ben anı
375. Eyle sandum benden öndin gelmiş ol
Bunda benden öndin olmuş ana yol
376. Bir nidâ geldi didi olma melûl
Bir melekler ol Ebû-Bekir degül
377. Korkmasun diyü sana mûnis olur
Bunda senden gayrı kimse mi gelür
378. Pes nidâ geldi yine kim gel berü
Yâ habîbüm perdeden gir içerü
379. Pes iletdiler beni inen yakın
Hak Te‘âla kibriyâsı perdesin
380. Pes götürdi [perdelirim] bî-gümân
Kendü kendümi yitürmişem hemân
381. Gitdi ‘aklum bilmezem ki neyleyem
Vâ‘lih oldum bilmezem ne söyleyem
382. Lutfi deryâsından agzuma yakîn
Tamdı bir katre dil açıldı hemîn
383. Pes selâm virdüm [bana] geldi cevâb
Kıldı lûtf-ile yine bana hitâb

384. Söylen[il]di anda toksan bin kelâm
Pes didi kim sırrı saklar yâ imâm
385. Ümmetüne vâcib itdi bî-niyâz
Gice gündüz kılalar elli namâz
386. Emr olıcak böyle pes döndüm hemîn
Çünkü Mûsâ katına geldüm yakîn
387. ‘Arza kıldum bu namâzı çün ana
Yâ Muhammed dön girü didi bana
388. Ümmetün tâkat getirmezler ana
Tahfif iste var bağışlar Hak sana
389. Vâsitasuz pes yine döndüm hemîn
Yalvaruban tahfif istedüm yakîn
390. Pes namâzı Hak bağışladı bana
Döndüm andan Mûsâ‘ya geldüm yine
391. ‘Arza kıldum ol didi döngil girü
Tahfif iste var Çalabdan yalvaru
392. Senden öndin halkı ben çok sınıdum
Kılmaz anlar anı ben sana didüm
393. Döndüm andan Hazrete vardum yine
‘Arza kıldum hâli yalvardum yine
394. Pes didüm bağışladı bişin bana
[Vardum] Ol dem Mûsâ‘ya andan ana
395. Dön didi döndüm yine vardum yakîn
Pes bişin dahı bağışladı hemîn
396. Geldüğümce karşı Mûsâ‘dan didi

- Vardugumca Hak bişin bağışladı
397. Tâ ki kaldı elliden bu biş namâz
Didi Mûsâ‘dan yine var iste az
398. Senden öndin ben bu halkı görmüşem
Ben risâlet bunlara irgürmişem
399. Urlu olursun kıl[a]mazlae hakın
Ben didüm utanuram ancak hemîn
400. Râzı oldum ben bu işe uş yakîn
Çün kabûl kıldum nidâ geldi hemîn
401. Yâ Muhammed ümmet[e] biş vakt namâz
Farz oldu gice gündüz kış u yaz
402. İşbu bişi turdı elli yirine
On namâz sayılır [her] birine
403. Hak Teâla kudretinden ol kadar
Kim ‘acâib anda gördüm ben eger
404. Her dü-‘âlem halkı ger vasf eyleye
Mümkün olmaz binde birin söyleye
405. Hak Teâla pes bana ısmarlardı
Yâ Muhammed yâ Habîbüm bil didi
406. Her kişi kim ol şerîk vardur bana
Ebed uçmaga harâm itdüm ana
407. Câvîdânî tamuda kalısar ol
Yokdur anda çıkmaga hîç ana yol
408. Yâ Muhammed halklara rahm edegil
Öksüze babası gibi söylegil

409. Tul hâtûn kişilere rahimlü ol
Hem gariplere karındaş gibi ol
410. Kanda olsan gözedürem ben seni
Senden ayru bilmegil hîç sen beni
411. Yâ Muhammed senden öndün enbiyâ
Girmeyiser uçmaga hiç evliyâ
412. Girmeyince ümmetün hem yâ imâm
Dahı ümmetlere uçmakdur harâm
413. Ben makâm-ı Mahmûd'ı virdüm sana
Sevgülüsün kamu halkdan sen bana
414. Ol habîbüm[i] ilet uçmakları
Ümmetinün nicedür görsin yiri
415. Pes buyurdı bir ferişte ol kerîm
Istafâ'ıl adlu nûrı key 'azîm
416. Istafâ'ıl geldi uçmak kapusın
Kakdı Rıdvân tuydı didi-kim [ne] sin
417. Istafâ'ıl didi benümle bile
Hem Muhammed Mustafâ durur bile
418. Bu Habîbu'llah'dur emr oldı sana
Uçmagun kapuların açgıl bana
419. Tâ teferrüc eyleye uçmakları
Hûr u gılmân vü na'îm ırmakları
420. Didi Rıdvân merhabâ hoş-geldinüz
Ben dahı emr olupdur iy 'azîz
421. Bu Habibu'llah'dan öndin bir kapu

- Açmayam ben kimseye gelse kamu
422. Açdı Rıdvan cennetün kapuların
Ben temâşa kıldum anun her birin
423. Evvelinün adıdur dârü‘l-celâl
Düzmiş anı inciden ol Zü‘l-celâl
424. Hem ikinci adıdur dârü‘s-selâm
Ol kızıl yakutdı gördüm [ben] tamâm
425. Hem üçüncü cennetü‘l-me‘vay-durur
Ol zebercedden yaşıl kim berk urur
426. Cennetü‘l-huld adıdur [dör]dincinün
Sâru [mer]cândan kapu gördüm anun
427. Hem bışincinün adı Dârü‘n-na‘îm
Ak gümüştenden eylemiş anı Hakîm
428. Cennetü‘l-firdevsdur altıncı adı
Gördüm anı ol kızıl altun-idi
429. Yedincisi adıdur dârü‘l-envâr
Müşg ezferden durur kamu dîvâr
430. Cennât ‘adn oldı sekizinc‘adı
Hak-Te‘â‘la anı nûrdan eyledi
431. Bu sekiz kapuyı kim didüm bular
İki kanatlu durur her kapular
432. Bir kanadından bir kanadına degin
Şol kadar dur[ur] ki gökden tâ zemîn
433. Bir altun bir gümüşt kerpiç dîvârı
Yogurmuşdur [anı] müşg-ile Bârı

434. Topragı ‘anberdür adı za‘ferân
Âb u rahmet akar ırmaklar revân
435. İnci yâkut evleri yapıları
Hem cevâhirden durur kapuları
436. Cân bağışlar otları kokuları
Tatlu baldan südden akdur suları
437. İrmagının biri Kevserdür adı
Kim şekerden dahı tatludur tadı
438. Mustafâ‘nun hâssı durur [hem] o su
Havz-ı kevser içine dökülür o
439. Çevre yanında ağaçlar var durur
Kimi la‘l-ü yakut kimi inci durur
440. Bir su dahi vardur adı Selsebîl
Hem bir ırmagundur adı Zencebîl
441. Hem rahîkdur adı var bir su dahı
Key ulu ırmak durur hem o dahı
442. Var durur süd ırmagı bal ırmagı
Dâim akar yokdur anun turmagı
443. Var durur hem bir dahı hamr ırmagı
Kim ferahdan yokdur ‘aklı ırmagı
444. Dahı çokdur ulu ırmaklar sular
Sagışın Allah bile anun meger
445. Hem kasırlar hem sarâylar zer-nigâr
Göklerin yılduzı gibi bî-şümâr
446. Bâb-ı evveldür namâz kılanlarun

- Kim yiridür evvel uçmak anlarun
447. Hem ikincisi zekat virenlerün
Hak yolına hem hayır kılanlarun
448. Hem savum oruc dutanlarun durur
Ol üçinci ırmak anlarun dur[ur]
449. Emr-i ma‘rûf idenün dördüncüsü
Nefs sözün tutmayanun bişincüsü
450. Yiridür altıncüsü hâcılarun
Hem yidinci gaziler şehîdlerün
451. Hem sekizi yiridür zâhidlerün
Dahi ber hîz ehlinün ‘âbidlerün
452. Kim ki bu a‘mâlleri kılmış durur
Cümlesi ana nasîb olmuş durur
453. Uçmagun cümle kapusunda bile
Yazılı dur[ur] bu yazu nûr-ile
Lailaheillallah Muhammediir-Resûlullâh
454. Sol kadar kim var durur gilmân u hûr
Ni‘met ü zevk ü temâşâ vü sürûr
455. Vasf idemez şerhini hergîz zebân
Yâ hayâl-ile gönül irmek gümân
456. Görmemişdür göz işitmemiş kulâk
Fehm ü ‘aklun sandığından ol irak
457. Rûzî kılğıl cenneti yâ-Rab bize
Hem Muhammed ümmeti kâmumuza
458. Mustafâ‘nun yüzi suyu hakkı-çün

- Lutf-ı hüsni hulk u hûyı hakkı-çün
459. Didi Rıdvân yâ Muhammed bûrdene
Hak Teâlâ ümmetüne hem sana
460. Gör ne ni‘metler yaraklamış-durur
Cennet içre [anı] saklamış-durur
461. Gördüm anda dürlü dürlü çok kusûr
Kimi yâkut kimi inci tolu hûr
462. Her sarây içinde yetmiş bin tamâm
Var durur ev toptolu nûr yok zalâm
463. Her evün içinde dört taht kurulu
Biri altun birisi gümüş ulu
464. İnciden biri zümürüdden biri
Her birinde yetmişer döşekleri
465. Döşemişler reng reng zibâları
Kim birisinden dahı ribâları
466. Her döşek üstinde bir hûr var durur
Nice hûrdur sanki bir nûr oturur
467. Yetmiş hulle giyeler her hûrî
Renk renk dîbâc murassa her biri
468. Hulle[ler] içinde nûr[ı] gör[ü] nûr
Hem sünügi hem iligi gör[ü]nür
469. Her biri başında bir tâc urunur
Dürlü cevherden murassa sanki nûr
470. Ayagından kamu tahtun müretteb
Kurulmuş kürsî cevherden mürekkeb

471. Na‘mâlar âvâzlar kim anda var
Misl yok durur cihânda kanda var
472. Ehl-i dünyâ ger ol üni işide
Bî-[hûş] ola nice yıl akl gide
473. Sürûr ideler hûriler nâz-la hoş
Ki söyleyeler bunı âvâz-la hoş
474. Biz ol nâzüklerüz kim olmazuz bir
Latîfüz bizden olmaz kimesne sîr
475. Bizenmişüz hîç eskimez tonumuz
Kir olmaz yumazuz yok sâbûnumuz
476. Biz ol râzıların kim kakımazuz
Melâket gönlümüzde hîç komazuz
477. Biz ölmezüz diriyüz câvizâni
Bizimdür-lâ ebed dâim cüvâni
478. Kokumuzdan dimağ olur mu‘attar
Yüzümüzden otag olur münevver
479. Ağaçlar gördüm anda key ulular
Dibi gülşen akar su gölgelüler
480. Eger bir atlu yitmiş [gün] gide yol
Birinün gölgesinden çıkmaya ol
481. Ağaçlar tolu budaklu yemişler
Ki tatlu reng ve hem sulu yemişler
482. Yemişler dürlü dürlü gördüm anda
Ne rengi var ne tadı var cihânda
483. Ki mü‘minler dirüp yine birinden

- Yine fi‘l-hâl bite yite yirinden
484. Ne ni‘metler ki yirse mü‘min anda
Kalur lezzetleri gitmez dehânda
485. Ne vakt dek dilerse mü‘min anı
O lezzet hoş ter gitmez dehânı
486. Develer gibi gördüm anda atlar
Kimi yakut yürür cennetde otlar
487. Dahı kuşlar deve denlü gezerler
Kimi suda kimi gölde yüzerler
488. Bir ağaç gördüm gayet anda ulu
Talları budakları mercân lü‘lü
489. Kızıl altun durur yaprakları hep
Ki müşğ gibi kokar toprakları hep
490. Şöyle rûşen ki nûrdan yapıları
Bir sarây gördüm dibinde key ulu
491. Didüm Rıdvân‘a kim ne agacıdur
Didi Rıdvân bu Tûbâ agacıdur
492. Kimündür bu kasrlar tacı durur
Bihiştün servi hûbî agacıdur
493. İşbu biş kasrun ki sorarsun kimün
Sâranındur biri biri Meryem‘ün
494. Biri Fir‘avn hâtununundur bunun
Fâtımâ‘nındur biri kızun senün
495. Hem Hadice hâtûnun durur biri
Bu sarâylar anlarun durur yiri

496. Döndüm andan Sidre‘ye vardum yine
Hak-Te‘âla Hazretin gördüm yine
497. Anda Hazretiden bana geldi selâm
Hak-Te‘âla ben kula kıldı selâm
498. Ben didüm yâ-Rabbenâ sensin Selâm
Hem yine senden sana ya-Râb selâm
499. Hem selâm sana tutar yâ zü‘l-celâl
Evvel âhir pâdişâhı lâ-yezâl
500. Pes didi-kim nice gördün nicedür
Merteben kadrün katumda nicedür
501. Ben didüm kamu makâmun yigregi
Mertebem hem hâs ‘âmun yigregi
502. Ni‘metünün şükri ni sensin kılan
Şükri ni‘met [kıla mı] ‘âciz olan
503. Şükri ni‘met kim kıluram ben sana
Hem yine ni‘met durur senden bana
504. Pes didi-kim yâ Muhammed biş namâz
Kâim olgıl kılduru gör kış u yaz
505. Emr-i ma‘rûf nehy münker eylegil
Kamunun cevrine sabr it şöyle
506. Kim senün-le bileyim nusret sana
Var mı kim temkîn dahı önden sona
507. Ben didüm yâ-Rab bunda geldüğüm
Bu kerâmet bunca devlet buldugum
508. Âdem‘i [kim] yiryizünde varıcak

- Kimse kim benden hayırlar sorıcak
509. Didi Allah yâ Muhammed söylegil
Sana virdüklerimi şerh eylegil
510. Ben didüm kim inana yâ Rab bana
Didi-kim Bû-Bekir inana sana
511. Baki mü‘minler kamu inanısar
Kim inanmazsa tamuda yanısar
512. Her nekim kıldum kılurisen günâh
Evvel âhir ‘afv kıldum ben ilâh
513. Dön girü magfûr-ı mansûr halka var
Kimseden korkma dînün kıl âşikâr
514. Emr olıcak oradan döndüm hemân
Çünkü Beytü‘l-ma‘mur[a] geldüm revân
515. Ol mübârek Kuds‘e ben geldüm yine
Ol Burak üzre süvâr oldum yine
516. Oradan dahı eve geldüm yakın
Döşegümi ısıcak buldum hemîn
517. Hak Teâla hikmetinden döşegüm
Sovumamış ısıcak dahi benüm
518. Çün sabah oldu Resûlu‘llah hemân
Didi ‘Abbâs‘a bu sözünü gümân
519. Kim Resûl‘a ol gün evvel ugrar ol
Lâbüd ana didi evvel ol Resûl
520. Lâ-cerem Hak ola kıldı anları
İbni ‘Abbâs oldılar oğlanları

521. Pes didi yâ ‘Abbâs dime kimseye
Tâ ki inanmaya tekzîb eyleye
522. Didi ‘Abbâs v‘Allahi ben söylerem
Gizlemezem âşikâre eylerem
523. Hîç ola mı [ben] menâkıbun senün
Gizleyem ben korkusından kimsenün
524. Pes Harem‘de vardı ‘Abbâs söyledi
Neki peygâamberden işidmiş-idi
525. Çün işitdi ol Ebû-Cehl-i la‘în
Pes Resûl gördi didi evvel hemîn
526. Sen mi didün Kuds‘e vardum
İmdi söyle vasfını Kuds‘ün nice
527. Kapusın üstlerin mihrâbını
Di nişânın söyle her bâbını
528. Hemân dem Cebre‘îl Kuds‘i getürdi
Resûlün karşısına dutdı durdı
529. Her nesinden sordılar-ise nişân
Cümlesin virdi haber bir bir ‘ayân
530. Pes didiler Şâm yolında kârbân
Var durur andan dahı virgil nişân
531. Didi üşde kârbânınuz yakın
Tag başında gün tolıcak hemîn
532. Şol fülân üstüre gice hoş
Gözedün kim ol dahı iriser uş
533. Söyleşürken birisi eydür hemân

- Tag başından işte gün oldu revân
534. Biri eydür kim deve dahı hemîn
Geldi irdi Muhammed âferîn
535. Çünkü gördi ol Ebû-Cehl-i la'în
Ellerin birbirine kakdı hemîn
536. Pes çığırdı didi vaykim câzudur
Kamu câzularun üstâzı budur
537. Didi mü'minler ki iy ahmak kişi
Mu'cizedür bu nicesi sihr işi
538. Bu resme sihr mi olur hiç câhil
Kankı câzû kıldı bunu
539. İy eyle sihirden mu'cizâtı
Bilmezisen oldun cehennem iti
540. Şol fülân kişi didi evvel Resûl
Şol fülân yirde yatur ko ol
541. Susamışdum suyin[1]açdum anun
Baglamadum agzını su kâbımın
542. Varımız benden idünüz siz ana
Ol sucugazı helâl işün bana
543. Vardılar sordılar ol kişi didi
Ol Muhammed bu sözi Hak söyledi
544. Bagladum su kabını buldum açuk
Az açuk kalmış-idi su buldum çok
545. Huş helâl olsun nekim su kıldı nûş
Hem tamam olsun bu kıssa bunda ûş

4.3.2.5. Matlab-ı Cabir-i Ensârî

Yine hoş bir gül bahçesine girip (Hz. Peygamber'in) mucizeleri güllerinden dürelim. Bülbül olup şevk ile ötelim; dinleyene Allah rahmet etsin. Câbir-i Ensâr hoş bir hikâyeye söyledi. Peygamberin sahabelerine söylediler bu şehre hendek kazalım dedi. Hendek kazmaya başladılar; o zaman karınları acıktı. Cabir evine gidip hanımına 'Ey Hanım evinde hiç yemek var mıdır, o çalışanlar buraya gelecek' dedi. O Resûl hiç yemek yememişti ve karnında taş bağlıydı. O hatun bir koyun ve biraz arpa var dedi. Cabir hemen koyunu boğazladı kadın arpadan un yaptı. Koyunu ocağa astılar ve Cabir Peygamber'e 'Ey Allah'ın Resûl'ü yemek hazırlandı sen ve çalışanlar gelsin yiyelim' dedi. Sahabelere seslendiler hepsi işlerini bıraktı ve Resûlullâh üç bin sahabe ile yola koyuldu. Şimdi dinle ve Allah'ın hikmetini işit. Cabir-i Ensâr'ın o zamanlar iki oğlu vardı. Büyüğü küçüğüne benim sözüme göre iş yap, bir iş yapalım Allah bizden razı olsun dedi. Küçük olan ne yapalım dedi. Büyük olan babam bir iş yaptı fakat bu işin aslı yok, gitti Resûl'ü çağırdı bütün sahabeleri ile geliyor. Atamız fakirdir; bir koyun ve birazcık arpa dışında hiçbir şeyi yoktur. Bu kadar insana o yemek yetmez ve babam halkın içerisinde utanır. Gel beni kurban et; etimi pişir yetiştirmeyen yere ver ve mutlu olsunlar. Eğer bu işi yaparsak Allah'ta memnun olur dedi. Küçüğü büyüğüne sen beni yüz bin parçaya bölsen de ben bu işi yapamam senin boynuna bıçak süremem; elim senin boynuna bıçak çalmaz. Gel sen beni boğazla Resûl'ün aşkına ben kurban olayım, ocağa düşüp yanayım. Ey yar! Ağlamadan bıçağı çal. Dinle ve ibret al. Onlar ölümün acısını bilmeden insan etini yenir sandılar. Birbirleri ile helalleştiler; büyüğü küçüğünü boğazladı, yanına oturup bir vakit ağladı. Sonra onu alıp ocağa götürdü. Onu ocağa asayım derken tutamadı ve kendisi de düştü. İki de yanarak piştiler kokularından anneleri anladı ve ocağa koştu. Baktı ki iki kuzusu da ocakta etleri yanarak pişiyor bir an akli gitti ve delirdi. Sonra kendisine geldi ve biz bu işe en iyisi sabredelim çünkü Allah'ın Resûl'ü benim konuğumdur önce onun gönlünü hoş edip göndereyim ardından oturup halime ağlayayım diyerek oğullarını ocaktan aldı ve bir kenara koydu. Bu sırada sahabeler geldi; bir koyun ile hepsi doydular hem de koyunun etinden bir dirhem bile eksilmedi. Hz. Peygamber sahabeler müsaade etti onlar gitti kendisi dört sahabeti ile oturdu. 'Ey Cabir biz yemek yemedik' dedi. Cabir koştu koyunu getirdi. Allah'ın Resûlü Cabir'e bu sefer de var git oğullarını getir, bizimle yemek yesinler dedi. Cabir etrafta çocuklarını aradı fakat bulamadı çünkü o çocuklarının ateşe düşüp yandığını bilemedi. Hatununa dönüp 'Ey nigar! Oğullarımız nerede, Allah'ın Resûlü onları soruyor, git getir bizimle yemek yesinler' dedi. Karısı Cabir'e 'Çok şükür Allah'ın Resûl'ü seni sayıp evine geldi, sen çok şanslıymışsın. Bir koyunuyla halk doydular. Resûl'ün mucizesine iyice bak. Ona çocuklarımız feda olsun. Bana oğullarını sorma çünkü onların acıları benim bağrımı deldi. Onlar Resûl'ün aşkına kurban oldular; ocağa düşüp

piştiler' diyerek ağlamaya başladı. O zaman Cabir'in de ciğeri yandı oğullarının yanına gidip ağlaştılar. Cabir karısına ne yapalım, Resûl'ün hürmetine sabredelim, ben Resûl'ün yanına gideyim yemeğini ye diyeyim bizim yemeğimizi yesin evimizden melûl gitmesin; onları evimizden hoşça gönderip gönlümüzce ağlayalım dedi. Resûl'ün yanına gitti. Resûl Cabir'e 'Ey Cabir evine niçin üzgün geldin, senin veya oğullarının canına bir şey mi oldu' diye sordu. Cabir o an sabredemedi ve ağlamaya başladı ne olduysa Hz. Peygamber'e anlattı. Hz. Peygamber getir ne olduğunu görelim dedi. Cabir Peygamber'in yanına getirdi ve örtüyü kaldırdı. Peygamber o ateşte yanmış masumları gördü. Bir zaman bakıp ağladı, mübarek elini kaldırıp Allah'a yüzünü döndü ve 'Ey Pervendigar, misalsiz padişah! Ademden alemleri yaratan, alemin içerisine insanı sığdıran, onların rızkını veren, herkesin derdini bilen beni sevgilin olarak kabul ettiğin gibi dileğimi de kabul et. Senden bu iki masuma tekrar can vermeni diliyorum. Eksliğime bakma, derdim var; Cabir'in canını ateşte yakma' diye dua etti. Şimdi Allah'ın ne yaptığını dinle; Allah onlara tekrar can verdi, yanmış tenlerine canları tekrar geri geldi; silkinip dizlerinin üzerine çöktüler, salavat getirip bağıştılar. Cabir onları görünce sevinçten aklı gitti. O Muhammed'in mucizesinin hakkı için yarın hepimize rahmet et. O dinin temizlenmişlerinin makamına bizden selam ulaşsın.²³⁴

1. Yine bir hoş gülsitâna girelüm
Mu'cizâtı güllerinden direlüm
2. Bülbül olub[an] ötelüm şevk-ıla
Dinleyenlere Çalab rahmet kıla
3. Burada bir hoş hikâyet eyledi
Câbir-i Ensârî bunu söyledi
4. Didi ol Resûlu'llâh meger
Cümle ashâbına itdiler haber
5. Didi ashâba turun bir gezelüm
Hem bu şehre bir [de] hendek kazalum

²³⁴Ömer Yıldız, "Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki BY7890/4 Numaralı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni ve İncelemesi (1b-75a)", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Ve Edebiyatı Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2018, s. 114-123.

6. Oldılar hendeki kazmaga revân
Hem karınları acıkdı ol zamân
7. Çünkü kazdılar hendeki ey cân
Cümle ashâb işitdiler şâzumân
8. Turdı Câbir evine ‘azm eyledi
Gelüben[i] hatunına söyledi
9. Didi ey hatun katunda hîç ta’âm
Var mıdur gele yine [kim] ol hümâm
10. Öle oldı ol Resûl yimedi aş
Hem mübârek bagrına bagladı taş
11. Hatun eydür bir koyun vardur hemân
Bir şinik arpa ile bilgil ey cân
12. Turdı Câbir koyunu bogazladı
Dahı ol arpacığı un eyledi
13. Koyunu tennûra asdılar revân
Girü dönüp Câbir oldı hem revân
14. Geldi eydür yâ Resûl’allah ta’âm
Hâzır oldı gel yiyelüm ey hümâm
15. Hoş salâ itdiler ashâba kamu
Kodılar işlerini hep ey ‘amu
16. Pes Resûlu’llâh buyurdı ol zamân
Üç bin ashâbıyla oldılar revân
17. İşid imdi nice oldı dinl[e]gil
Hak Ta’âlâ hikmetini anlagıl
18. Câbir-i Ensârînin bilgil ey cân

- İki oğulu var-ıdı ol zamân
19. Büyügi küçüğine eydür işit
İşbu benüm sözüme göre iş it
20. Bir iş idelüm ki Hak râzı ola
Hem Resûlu'llâh dahı hoşnûd ola
21. Güççük eydür kardaşına n'idelüm
Ne buyurursın ne tedbîr idelüm
22. Ulusı eydür ne tedbîr sözi çok
Bir iş itdi babam illâ aslı yok
23. Varuban[1] ol Resûl[i] aldılar
Cümle ashâb ile bunda geldiler
24. Atamız hod bir fakîr nesnesi yok
Bir koyunla bir şinik arpa var çok
25. Bunca halka nice yitsün ol ta'âm
Halk içinde utanur benüm atam
26. Gel bu demde beni kurbân eylegil
Bişürüp etümi biryân eylegil
27. Uş yitişmeyen yire ey beni cân
Virsünler oluban[1] şâzumân
28. Ger bu işi idevüz bilgil yakîn
Hak Ta'âlâ râzı ola bil hemîn
29. Hoşnud ola hem Habîbu'llâh dahı
Ne buyurursın bu söze ey ahî
30. Güççügi eydür büyüğüne ey yâre
Ger beni eyler isen yüz bin pâre

31. Bellü ki bu iş[i] hergiz kılmazam
Ger senün boynuna bıçak çalmazam
32. Ne elüm vardur sana bıçak çekem
Gel bogazlagıl beni sen işbu dem
33. Ol Resûl ‘ışkına kurbân olalum
Düşüben tennûra biryân olalum
34. Çal bıçağı aqlamagıl ey yâre
Şâyed anam çıka gele buraya
35. Ne tanışsırsız burada [siz] diye
Kim bu işde bizi mahrûm eyleye
36. Dahı ma’sûmlardı bunlar ey fetâ
Dinlegil işbu işe ‘ibret [ala]
37. Bil[me]diler ölümün acısını
Hem yinür sandılar âdem etini
38. Öpüşüp bunlar hem bulışdılar
Biri birisiyle helâlleşdiler
39. Orada büyügi güççügin ey cân
Basdı bogazladı ol demde hemân
40. Çünkü kardaşcığını bogazladı
Oturup yanına bir dem agladı
41. Turuban tennûra getüre yâre
Ya’ni biryân idüben bişüre
42. Asayın tennûra dirken gör belâ
Dutamadı kendüsi düşdi bile
43. Çünkü ol tennur içine düşdiler

- Biryân olup ikiside bişdiler
44. Kokularından anası bildi tîz
Tennûra ol yügürüben itdi hîz
45. Geldi gördi ol iki kuzıları
Biryân olmuş tennûr içre etleri
46. Gördi anası oları ey ulu
‘Aklı gitdi bir zamân oldı deli
47. ‘Aklı geldi sonra eydür n’ideyüm
Hele biraz bu işe sabr ideyüm
48. Çünkü bu iş başıma geldi benüm
Kim konugumdur Resûlu’llâh benüm
49. İmdi lutf-ıla anı göndüreyüm
Sonra hâlümce turup aglayayum
50. Böyle diyüp aldı oglancukları
Örte kodı bir yere hem anları
51. Bu yanadan cümle ashâb geldiler
Ol koyuncug-ıla kamu toydılar
52. Dahı eksilmedi bir dirhem eti
Hoş temâşâ eylegil bu ‘ibreti
53. Viridi destûr cümle ashâba Resûl
Kendüsi oturdı dört yâr-ıla ol
54. Didi ey Câbir getir bize ta’âm
Dahı biz yimek yimedük ey hümâm
55. Vardı Câbir tîz getürdi koyunu
Oturuban tograyı viridi anı

56. Pes Resûlu'llâh buyurdu Câbire
Var getür oglancuklarını bu yire
57. Bizim-ile tâ ki bile yiyeler
Girü turup varuban oynayalar
58. Turdu Câbir ogluna gitdi eve
Sür'at-ıla geldi gitdi hem eve
59. Bilmez oglancukların n'oldugını
Tennûra düşüp biryân oldugını
60. Didi Câbir hatunna ey nigâr
Kanı oglancuklar ey sevgili yâr
61. Kim Resûlu'llâh oları istedi
Var getür bile yimek yisün didi
62. Câbire hatunı didi kim ey er
Çok şükür kim ol Resûl-i mu'teber
63. Ululayup evüne geldi senün
Zî-sa'âdet bahtulu-y-imiş cânun
64. Bir koyunun-ıla toydı cümle halk
Mu'cizâtına Resûlün yahşı bak
65. Buncılayım mu'cizâtı kim ide
Olsun oglancukların ana fedâ
66. Sorma oglancukları bakma cânun
Acıları bagrumı deldi benüm
67. Ol Resûl 'ışkına kurbân oldılar
Düşüben tennûra biryân oldılar
68. Böyle diyüp zâri zâri agladı

- Câbirün anda cigerin tagladı
69. Vardılar ogullarını açdılar
İkisi de bir zamân ağlaşdılar
70. Câbir eydür hatunına n'idelüm
Ol Resûl hürmetine sabr idelüm
71. Varayın ben ol Resûlün katına
Yimegi yin diyeyüm hazretine
72. Tâ ki [bizüm] yimegümüz yiyeler
Dahı evümden melûl gitmeyeler
73. Anları hoş vech-ile göndüreyüm
Sonra gönlünce turup aglayayum
74. Böyle diyüp döndi gitdi ol zamân
Çün Resûlün katına geldi revân
75. Pes Resûlu'llâh buyurdu Câbire
Katı melûl geldün evinden yerâ
76. Var-ısa bir iş gelip-durur sana
Yâ cândan sevgüli ogullarına
77. Câbir anda sabr idemedi ey cân
Zârî zârî agladı kıldı figân
78. Diyi virdi n'oldı[1] ise vâkı'a
Dir sataşdum zahm-ı seyf-ı kâtı'a
79. Pes Resûlu'llâh buyurdu ol zamân
Bunda getür görelüm n'oldı hemân
80. Vardı Câbir aldı geldi katına
Ya'ni anda ol Resûl hazretine

81. Örtüsini kaldırup itdi nidâ
Gördi ma'sûmları yanmış[lar] oda
82. Gördi anı ol Resûlu'llâh hemân
Rikkat idüp agladı hem bir zamân
83. Getürün didi hemân getürdiler
Ol Resûlün katına yitürdiler
84. Pes ridâsın örtdi [ol] oğlanlara
Ya'ni ol tennûra düşmiş cânlara
85. Ol mübârek elini kaldırdı hoş
Yüzini Hak hazretine kıldı tuş
86. Didi ey perverdigâr-ı Zü'l-celâl
Pâdişâh-ı bî-naız ü bî-misâl
87. Ey 'ademden 'âlemi var eyleyen
'Âlem içre âdem ızhâr eyleyen
88. Ey kamu 'âlemlerün rızkın viren
Cümle halkun hâcetini bitüren
89. Çün Habîbüm diyüben kıldun kabûl
Yüz uruban diledüğüm kıl kabûl
90. Dilerem senden bana ihsân ola
Bu iki ma'sûmlara cânı gele
91. Hâcetüm var eksügüme bakmagıl
Câbirün cânını oda yakmagıl
92. Dinle imdi Hak Ta'âlâ hazretin
Nice şâz itdi [kim] Resûl hazretin
93. Ol ridâ elinden ol ma'sûmlara

- Hak Ta'âlâ virdi cânın anlara
94. Ol ki biryân olmuş-idi tenleri
Geldi girdi tenlerine cânları
95. Silkünüben dizlerini çökdiler
Es-salâtü ve's-selâm çağrışdılar
96. Çünkü Câbir anı gördi pes 'ayân
Sevinüben 'aklı gitdi bir zamân
97. Ol Muhammed mu'cizâtı hakkı-çün
Cümlemüze rahmet it yarınki gün
98. Kim ki ister cânına âb-ı hayât
Din mutahhar ravzasına es-salât

4.4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Tamamı Hz. Peygamber'in adaleti ile ilgili olan Destân-ı Gögercin mesnevisi doğan tarafından avlanmaya çalışan ve Hz. Peygamber'e sığınan güvercinin hikâyesini anlatır. Burada Hz. Peygamber'in adaleti Allah tarafından sınanır ve Hz. Peygamber bu sınavı atlatır. Mesnevi de Hz. Peygamber'in örnek ahlakına dikkat çekilir. Salavat ile başlar Hz. Peygamber'in hürmetine rahmet talebi ile son bulur.

Tâvus Mûcizesi Ebû Cehil'in imanı kabul etmek için Hz. Peygamber'den delil istemesini anlatan mucizât-ı nebi türünde bir mesnevidir. Ebû Cehil Hz. Peygamber'e gelip Kâ'be'nin kapısındaki bir taşı ikiye bölüp içerisinden tavus çıkarmasını ister. Peygamber Allah'a yalvarır ve taşın içerisinden heybetli bir tavus çıkıp Hz. Peygamber'in peygamberliğine şahitlik eder fakat Ebû Cehil imana gelmez. Tâvus Mûcizesi Hz. Peygamber'i büyücülük ile suçlayan Ebû Cehil'e ve yanındakilere onun güvenilir olduğunu gösteren bir olayı konu alır.

Dâsitân-ı Geyik Mesnevisi Hz. Peygamber'in mucizelerini anlatan mesnevilerden biridir. Haramiler tarafından avlanıp esir alınan bir geyiğin başına gelenleri ve haramilerin İslâm'a giriş serüvenlerini anlatır. Mesnevinin tamamı Hz. Peygamber hakkında olup onun tebliğ yönüne vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in güvenilirliği de sorgulanıp eminliğine

dair deliller gösterilmiştir. Her mesnevinin bitişi gibi bu mesnevide Hz. Peygamber'e salavat ile son bulur.

Kırşehirli İsa'nın Dâstân-ı İbrahim isimli küçük mesnevisi tamamen Hz. Peygamber ve oğlu İbrahim ile ilgilidir. Bu mesnevi Hz. İbrahim'in vefatını anlatır ve dünyanın geçiciliğinden bahseder. Hz. Peygamber'in evladının ölümü ile olan imtihanı anlatılır. Bu mesnevide O'nun baba rolüne yer verilmiştir.

Ömeroğlu tarafından yazılmış olan Şefaât-nâme mesnevisi Hz. Peygamber'in ümmetinin günahlarının bağışlanması için Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Fatıma ve Hz. Aişe ile Allah'a yalvarmasını anlatır. Her bir sahabe ümmetin günahlarının affedilmesi için kendisini feda etmiştir fakat Hz. Ayşe'nin melekleri ağlatan duası ile Allah ümmete şefaât kapısını açmıştır. Tamamı şefaât ile ilgili olan bu mesnevi türünün ilk örneği olduğu için Türk Mesnevi Edebiyatında önemli bir yere sahiptir.

'Fakirlik iftiharımdır.' Hadis-i şerifini konu alan Aşık Paşa'nın Fakr-nâme mesnevisinde Fakr seyr-i süluk halindeki bir derviş özelliklerine sahip kuş olarak tasvir edilmiştir. Bu kuş türlü makamlardan geçip kendisine uygun makamı aramaktadır. Arş, sema, ay, güneş, Âdem, Halilullah, Davud, Nuh, İbrahim, Musa, İsa peygamberlerin makamlarından geçtikten sonra Hz. Peygamber'in makamına ulaşmış oraya konmuş ardından Hz. Peygamber'in 'Senin etin benim etimden farksızdır' dediği Hz. Ali'nin makamına geçmiştir. Aşık Paşa Hz. Peygamber'in hadisinde yer alan Fakr yani manevi yokluk halini bir kuşa benzeterek ona farklı makamlar gezdirmiştir. Bu bakımdan diğer mesnevilere göre daha farklı ve etkileyicidir.

13-14. Yüzyıl mahsulü olduğu tahmin edilen Hatun Destanı annesinin gözüne ekmek atıp gözünü kör eden bir çocuğun cezalandırılması ve annesinin şefaati ile kurtulmasını anlatır. Mucizât-ı nebi nev'inde olan bu mesnevi de Hz. Peygamber'in şefaât yönüne vurgu yapılmıştır.

14. Yüzyılda Şeyyâd Hamza tarafından yazılan Vefât-ı Hz. Muhammed 'Aleyhi's-Selâm mesnevisi ölüm temalı iki hikâyeden meydana gelir. 522 beyitten oluşan bu mesnevinin 356 beyiti Şeyyâd Hamza tarafından yazılmış olan bölüm tezimizin konusuna uygun görülüp incelenmiştir. İncelenen kısımda 'yâ Muhammed' redifli Hz. Peygamber'in vasıflarını anlatan bir gazel vardır. Muratların muradı, sevgililerin sevgilisi, gönüllerin, sefası, ilim ve hikmetin atası, ahir zaman peygamberi, iki cihânın peygamberi; babası, habiplerin habibi, tabiplerin tabibi, ulu kişilerin hayatı, şeriatin ağacı, günahı bağışlayan, günahlardan sığınılacak yer,

azizlerin azizi, temizlerin temizini diye peygamber övgüsü yapılmıştır. Genel itibari ile Hz. Peygamber'in ölüm haberini alıp vefatına kadar olan zaman anlatılmıştır.

14. Yüzyılda Şeyyâd Hamza tarafından yazılan Mi'râc-nâme mesnevisi Hz. Peygamber'in miracını anlatan bu müstakil eser türünün ilk örneklerindendir. Tamamı mi'rac mucizesini anlatan bu mesnevinin en ilgi çeken kısmı Cebrail, Burak, Azrail, Malik gibi meleklerin detaylı tasvirinin yapılmasıdır. Cennet-cehennemin bütün bölümleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Gökyüzünün bütün katmanları sırasıyla anlatılmıştır fakat ikinci gök üçüncü gökten sonra anlatılmıştır.

14. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen Matlab-ı Câbir -ı Ensârî Radiyallâhu Anh ve Mu'cizât-ı Muhammed Mustafâ sallallâhu 'Aleyhi Ve's-sellem mesnevisi Hz. Peygamber'in iki mucizesini konu alır. Bu mucizelerden ilki Hz. Peygamber'in üç bin sahabe ile Cabir-i Ensar'ın evine yemeğe gitmesi ve bir koyunu hiç eksiltmeden karınlarını doyurmalarıdır. Hz. Peygamber'in gittiği yerin rızkı eksilmek yerine artmıştır. Diğerisi ise Cabir'in çocuklarının babalarını Peygamber'e ve halka mahcup etmemek için kendilerini kurban etmeleri ve Hz. Peygamber'in duası ile tekrar can bulmalarıdır. Tamamı Hz. Peygamber'in mucizesini anlatan bu mesnevinin yazarı belli değildir.

SONUÇ

İncelediğimiz 48 mesnevi telif, telifî tercüme, tercüme ve müstakil eserlerde Hz. Peygamber olmak üzere dört ana bölümde incelenmiştir. Ferah-nâme, Garib-nâme, İslâmî'nin Mesnevisi gibi mesneviler ayrı ayrı tez konusu olabileceğinden dolayı tezimiz içerisinde incelenmemiştir. Ayrıca İskender-nâme'nin mevlid bölümü yazılış tarihi (yazılış tarihi; 1408) bakımından tezimize dahil edilmemiştir.

İncelenen mesnevilerin çoğu klasik mesnevi tertibine uygun olarak Allah övgüsü ardından Hz. Peygamber övgüsü ile başlamıştır. Kutadgu Bilig, Yûsuf u Zeliha (Süle Fakih), Hurşîd-nâme, Mantıku't-Tayr, Süheyl ü Nevbahar, Ferhengnâme-i Sadi, Işk-nâme gibi mesneviler de na't başlığı ile Hz. Peygamber övgüsü ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Mihr ü Vefâ, İskender-nâme, Kız Destanı, Selasil Kalesi Gazavât-nâmesi, Keramat-ı Ahi Evran, Mansur-nâme, Dâstân-ı Ahmet Harami, Hüsrev ü Şirin, Varka ve Gülşâh gibi mesnevilerde ise ayrı bir başlık olmaksızın Hz. Peygamber övgüsü yapılmıştır. Menakıbu'l Kudsiyye mesnevisinde ise bir na't vardır fakat bu kitabın eksik sayfaları arasındadır. Kitabı Evsaf-ı Mesacidi'ş-Şerife mesnevisinde Ahmet Fakih Hz. Peygamber övgüsünü şehir övgüsü ile yapmıştır yani hac yolunda görülen bir şehir güzelse bu güzellik Hz. Peygamber'dendir. Mesneviler içerisinde Hz. Peygamber övgüsünün yapıldığı gazeller de vardır. Hurşîd-nâme ve Vefat-ı Hz. Muhammed mesnevilerinde Muhammed redifli gazeller bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in hem beşerî hem de ahlakî özelliklerinin övüldüğü şiirlerde genelde 'âlemlere rahmet, Fahr-ı cihân, şefiü'l-müznibîn vb. tamlamaları ile övgü yapılmıştır.

Şefaât talebi genellikle salavat ve dua ile karışık bir şekilde yapılmıştır. Mesnevilerin asıl konularına giriş yapılmadan önce Hz. Peygamber'e salavat istenmiştir. Genellikle mesnevilerin sonunda hem vezinleri belirtilmiş hem de Hz. Peygamber'e salavat istenmiştir. Ahvâl-i Kıyâmet, Mahşer-nâme gibi kıyamet gününü anlatan mesnevilerde şefaatin önemine vurgu yapılmıştır. Mahşer-nâme'de ayrı bir şefaât bölümü bulunmaktadır. Şefaât-nâme mesnevisi ise Türk edebiyatının ilk müstakil şefaât-nâmesi olması bakımından önemlidir.

Mahşer-nâme ve Ahvâl-i Kıyâmet mesnevileri konu itibari ile birbirine çok benzemektedir. Kıyamet günü olacakları, kıyametin ne zaman kopacağını belirten hadislerden yararlanılarak kıyamet anlatılmıştır. Ahvâl-i Kıyâmet mesnevisinde mesnevi nazım şekli ile yazılmış bir vasiyet-nâme vardır. Mahşer-nâme de ise şefaât için ayrı bir bölüm vardır. Ayrıca Mahşer-nâme mesnevisinde cennet ve cehennem ehli uzun uzun anlatılmıştır.

Bu dönemde yazılmış olan gazavât-nâmelerin çoğu Hz. Ali'nin kahramanlıklarını anlatır. Gazavât-nâmelerin ortak özelliği mesnevinin başlangıç kısmıdır. Her mesnevi Hz. Peygamber mescitte otururken yanına gelen bir mazlumun derdini anlatması ile başlar. Ardından Hz. Peygamber bu mazlumun hacetinin giderilmesi için Hz. Ali'yi görevlendirir ve sıkıştığı zaman ona dua yolu ile yardım eder. Gazavât-ı Muhammed Hanefi ise diğer gazavât-nâmelerden daha farklıdır. Bu mesnevide Hz. Peygamber vefat ettikten sonra yasını tutan Ali'nin rüyasına girer; ona bir oğlu olacağını söyler ve bu çocuğun başına gelecekleri anlatır.

Mi'rac hadisesi Hz. Peygamber'in başına gelmiş bir mucize olarak kabul edilmiştir. Menakıbu'l Kudsiyye ve Risaletü'n-Nushiyye mesnevilerinde iktibas yolu ile miraç hadisesine değinilmiştir. Süheyl ü Nevbahar ve Hurşîd-nâme'de Hz. Peygamber övgüsü ile miraç hadisesine de değinilmiştir. İskender-nâme'de sabit yıldızlar anlatılırken miraç mevzusu da anlatılmıştır. Yukarıda zikredilen mesnevilerde miraç mucizesi yüzeysel olarak anlatılmıştır. Şeyyâd Hamza'nın müstakil miraç-nâmesi ise miraç hadisesini İbn-i Abbas'ın rivayetine göre bütün detayları ile anlatır. Cennet- cehennem, Cebrail, Burak, Azrail, Mikail, Malik gibi meleklerin detaylı tarifi dikkat çekicidir. Ayrıca Şeyyâd Hamza'nın mesnevisi Aşık Paşa'nın Garip-nâmesindeki miraç-nâmeden sonra yazılan ikinci miraç-nâmedir.

Bu dönemde yazılan önemli türlerden biri de mucizât-ı nebi yani Hz. Peygamber'in mucizelerini anlatan mesnevilerdir. Mucizât-ı nebilerde genel olarak Hz. Peygamber olağanüstü bir özellik göstererek kafirlere karşı peygamberliğini ispat eder. Destân-ı Hamame, Haza Kitabı Kesik Baş, Tavus Mucizesi, Destân-ı Geyik, Matlab-ı Cebir-i Ensârî bu türün en önemli örneklerindedir. Ayrıca Varka ve Gülşâh mesnevisinin bir bölümünde de Hz. Peygamber'in Varka ve Gülşâh'ı tekrardan diriltme mucizesine yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

- Aça, M.** (2011). *Tür ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- vd.**
- Ahmed Fakih.** (1974). *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi 'ş-Şerîfe*. (H. Mazıoğlu, Haz.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akdoğan, Y.** (2000). *Ahmedî İskender-nâme*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Erişim:10.05.2020, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskendernameyasarakdoganpdf.pdf?0>
- Aksoy, H.** (2013). Yûsuf Meddah. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınevi, C. XXXIV, s. 19-20.
- Aslan, N.** (2006). Manzum Dinî Hikâyeler ve Kirdecî Ali'ye Ait Olduğu Söylenen İki Hikâye Metni (Güvercin ve Geyik Destanları). *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 20, s. 189-207.
- Ateşli, N.** (2010). *Gülşehri'nin Mantuku't-Tayr'ı ile Ali Şir Nevayi'nin Lisanü't-Tayr'ının Şekil ve Muhteva Özellikleri Açısından Karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi) Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Bulut, H. İ.** (2005). Mucize. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. C.XXX, s. 350-352.
- Canım, R.** (2010). *Divan Edebiyatında Türler*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Çapanoğlu,** (2014). *Ümmi İsa Mihr ü Vefâ- Dil İncelemesi- Metin- Gramatikal Dizin*.
- G.** (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çelebioğlu,** (1999). *Türk Mesnevi Edebiyatı 15. Yüzyıla Kadar (Sultan II. Murad Devri)*
- A.** (824-855/1421-1451). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Çiçekler, M.** (2004). Mesnevi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı. C.XIX, s. 320-322.
- Demirci,** (2008) *Şeyyâd Hamza Yûsuf u Zelihâ Destân-ı Yûsuf Aleyhi's-selâm ve hazâ*

- Ü. Ö. ve Korkmaz, Ş.** *ahsenü'l-kasasi'l-mübârek: Giriş-Metin-Günümüz Türkçesine Aktarma- Dizin ve Sözlük- Tıpkıbasım.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Dilçin, C.** (1991). *Süheyl ü Nevbahar.* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Durmaz, E.** (1994). *Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmet'i.* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Elçin, Ş.** (1995). Ömeroğlu'nun Hâza Kitâbu Dâsitân-ı Muhammed. *Milli Folklor Dergisi*, C.XXVII, s. 61-63.
- Elvan Çelebi.** (2017) *Nâme-i Kudsi (Kutsal Kitap) Menâkıbu'l-Kudsiyye (Kutsal Menkabeler) (Çeviriyazılı ve Günümüz Diline Aktarılmış Metin)*, (M. Tulum, Haz.) Konya: Çizgi Kitabevi.
- Erkan, M.** (1996). Gazavât-nâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA).* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. C.XIII, s.439-440.
- Erkan, M.** (1998). Hoca Mesûd. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.XVII, s. 189-191.
- Özkan, M.**
- Feşel** (1996). *Şeyyâd Hamza Mi'râc-nâme.* (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- G.**
- Gülenç, H.** (2010). *Tercüme-i Ferhengnâme-i Sâdî.* (Yüksek Lisans Tezi) Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Gülensoy, T.** (1994). Destân-ı Yûsuf. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA).* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. C. IX, s.210.
- Güneş, Ö.** (2010). *Fahrî'nin Husrev u Şîrîn'i (Metin ve Tahlil), Nizâmî ve Şeyhî'nin Eserleriyle Karşılaştırılması.* (Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İz, F.** (2000). *Eski Türk Edebiyatında Nazım 1-2.* Ankara: Akçağ Yayınları.

- Karahan, L.** (1994). *Yûsuf u Züleyhâ*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kartal, A.** (2014). *Doğu'nun Uzun Hikâyesi: Türk Edebiyatında Mesnevi*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yaymevi.
- Kaya, İ. G.** (1998). Beypazarılı Ma'azoğlu Hasan'ın 'Feth-i Kal'a-i Selâsil' Hikâyesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 9, s. 89-116.
- Keleş, R.** (2016). İslâmi Türk Edebiyatı'nda Hicret ve Hicretle İlgili Kavramlar. *Turkish Studies*, C. XI S.7, s. 225-246.
- Kırdeci Ali.** (2002). *Kesikbaş Destanı*. (M. Argunşah, Haz.) Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kiremitçi, F.** (2017). Türk İslam Edebiyatında Manzum Hicretnâmeler ve Mustafâ Fevzî b. Nu'mân'ın 'Hicret-i Habîb-i Rabbü'l-Âlemîn' Başlıklı Mesnevisi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 18, s. 333-402.
- Köksal, M. F.** (2011). Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılan Meçhul Eserlerden:Nâme-i Mahşer. *Turkish Studies*. C.6, S.1, s. 249-291.
- Köktekin, K.** (1994). *Süle Fakih'in Yusuf ve Zelihası (İnceleme-Metin-Dizin)- C.1*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erzurum.
- _____ (1999). Eski Anadolu Türkçesi ile Yazılmış Hatun Destanı ve Dili. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.12, s. 1-29.
- _____ (1999). Ahmed-i Dai'nin Camasb-nâme Tercümesi ve Dili. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S.13, s. 27-48.
- _____ (2001). Kırşehirli İsa'nın Dâstân-ı İbrâhim'i ve Dili. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.16, s. 13-26.
- _____ (2007). *Yûsuf-ı Meddâh- Varka ve Gülşâh*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kültüral, Z.** (2004). İzzeddinoğlu'nun Tâvus Hikâyesi. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XXXI, s. 187-203.
- Levend, A. S.** (1953). Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi, Fakr-nâme ve Vasef-ı Hal, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten*, C. 1, S.1, s.205-284.

- _____ (1954). Âşık Paşa'nın Bilinmeyen İki Mesnevisi Daha Hikâye ve Kimyâ Risâlesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, C.2, s. 265-284.
- Onay, A. T.** (1946). *Dâstan-ı Ahmet Haramî*. İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Önkal, A.** (1998) Hicret. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.XVII, s. 458-462.
- Önler, Z.** (1991). Manzum Halk Hikayelerinden Cümcüme Sultan. *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimleri)*, C.5, S.2, s. 351-367.
- Özel, A.** (2004). Mevlid. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı. C.XIX, s. 475-479.
- Öznel** (1992). *Dâstân-ı İbrâhim Edhem/Metin- Sözlük- Ekler Dizini*. (Yüksek Lisans **Güder, N.** Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sevinçli, V.** (1992). *Bahtiyar-nâme Metin-İndeks*. (Yüksek Lisans Tezi) Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Şener, M.** (2010). *Muhammed Hanefî Cengi: Metin-Muhteva-Tahlil*. (Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Şeyhoğlu** (1979). *Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Ferahşâd) İnceleme- Metin- Sözlük-Konu **Mustafâ.** *Dizini*. (H. Ayan, Haz.) Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.*
- Tan, B.** (2013). *Millî Kütüphane Yz A 3755 Numarada Kayıtlı Bir Mecmua İnceleme-Transkripsiyonlu Metin*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Tatçı, M.** (1994). *Mansur-nâme (Hallac-ı Mansur'un Manzum Menakıb-nâmesi)*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tavukçu,** (2010). Şeyyad Hamza. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.
- O. K.** İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.XXXIX, s. 104-105.
- Tören, H.** (2005). Sadreddin'in Dâsitân-ı Geyik Adlı Mesnevisi. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.XXXIII, S. 33, s. 239-282.

- Turhal** (1996). *Şeyyâd Hamza'nın Vefât-ı Hazret-i Muhammed Aleyhi's-selâm Adlı Mesnevisi*. (Yüksek Lisans Tezi) T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güner, F.** (2014). Manzum Dinî Kahramanlık Hikâyeleri Bağlamında Hz. Ali ile Kahkaha Sultan Cengi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. S.12, s.191-227.
- Ünver, İ.** (2004). Mesnevi- Türk Edebiyatı. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı. C.XIX, s.322-342.
- Yeniterzi, E.** (1993). *Divan Şiirinde Na'tlar (Antoloji)*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yaman, A.** (2009). Siyer. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. C.XXXVII, s. 316-319.
- Yavuz, K.** (1997). Müştak Baba ve Na'tları. *İlmi Araştırmalar Dergisi*. S.5, s. 259-277.
- _____ (2007). Yusuf Has Hacib ve Kutadgu Bilig. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. S.37, s. 137-180.
- _____ (2007). *Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarma*. Kırşehir: Kırşehir Valiliği Yayınları.
- _____ (2010). Şeyhoğlu. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. C. XXXIX, s. 88-89.
- Yazar, S.** (2018). Yeni Bir Nüshayla Değişen Fotoğraf: Yûsuf-ı Meddâh'ın (ö. XIV. yy) Kıssa-i Yûsuf'u ya da Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf Adlı Bir Mesnevi Yazmış mıdır?. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. S. 21, s. 681-719
- Yazıcı, N.** (2005). *Tursun Fakı'nın Cumhûr-nâme Adlı Eserinin Metni ve İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldız, Ö.** (2018). *Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki BY7890/4 Numaralı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni ve İncelemesi (1b-75a)*. (Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Yunus Emre.** (2005). *Divan ve Risaletü'n-Nushiyye*. (M. Tatçı, Haz.) İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı Yayınevi.

Yusuf Has (2006). *Kutadgu Bilig*. (R.R. Arat, Çev.), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Hacib.

Yüksel, S. (1965). *Işknâme (inceleme-metin)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi.